Anton Holban

Preludiu sentimental

Nuvele și povestiri

Anton Holban

Editura Bestseller

Imagine: Malivan Iulia

bestseller

Carte electronică publicată cu sprijinul Ministerului Afacerilor Externe – Departamentul Politici pentru Relația cu Românii de Pretutindeni.

MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
DEPARTAMENTUL POLITICI PENTRU RELAȚIA CU ROMÂNII DE PRETUTINDENI

Halucinații

Câteodată, la liceul din orașul C., unde fusesem numit profesor - tânăr de tot - se întâmpla câte o nenorocire: murea vreunul din elevi. Așa a dispărut Morgenstern, din clasa șaptea, ovreu dolofan, cu siluetă grotescă, grăbit la vorbă, agitat, curios, lector frenetic, predestinat parcă să moară curând și voind să câștige din timp. Sau Melinte, din aceeași clasă, zvelt, palid, ușor melancolic. Le-am vorbit, înainte de vacanța mare, o lecție întreagă despre moarte, cu ocazia unui subiect pentru care aveam predilecție: prima parte din Sermon sur la mort a lui Bossuet. Pornind de la analiza textului, am trecut la reflexii personale. Am stat cu toții de vorbă, și fiecare mi-a spus mica lui experiență. De obicei mărturiseau sincer: „Nu m-am gândit niciodată”. Unul însă a explicat: „Ne-am mutat lângă un cimitir. La început ne torturau înmormântările. Apoi am început să nu le mai observăm. Acum ieșim chiar la geam, din curiozitate.” Vibram, ca de obicei, când mă gândeam la aceste lucruri, și poate, pentru clipa aceea, vibrau și ei cu mine. Am terminat melodramatic (dar prea sincer ca să se simtă melodrama, după cum o piesă proastă poate fi perfect salvată de un actor mare): „Și poate până la toamnă (îmi simțeam ochii ieșind din orbite, profetici, ca să privească pe câțiva din față), eu sau unul din voi… d-ta, de pildă, nu vom mai fi în viață”.

Toamna, elevii m-au anunțat: „Întocmai cum ați spus, domnule profesor!” Melinte avea unele aptitudini pentru literatură, dar era slab la științe. Grație intervenției mele, a trecut la bacalaureat (eram în comisie). Dacă rămânea, ar fi trebuit să învețe vara, dar așa, de bucurie, l-au trimis părinții

la Călimănești. A făcut baie în Olt și s-a înecat. Deci i-am sugerat eu să moară, chiar dacă logic n-am avut nici o răspundere. Am lucrat hipnotic în felul acesta. Câteodată moartea cuiva se petrecea alături de noi. Vedeam în recreație înmormântarea la poarta liceului. Dricul și cosciugul, florile, muzica, lumea. Dar nu morțile mă făceau să mă gândesc la moarte. Colegii mei spuneau atunci cuvinte convenționale, nu își uitau preocupările neînsemnate, schimbările politice sau mici interpretări de regulament. Discuțiile superficiale se aprindeau ca și cum numai ele ar fi fost esențiale. Stam atunci închis în mine, preocupat fără să-mi pot desluși preocuparea, abătut, istovit, fără să-mi pot formula nici un gând.

Uneori dascălii, cu cine știe ce ocazie, făceau câte un chef. Se aduceau în cancelaria liceului vin, mezeluri, brânză, fructe, și apoi se pornea veselia. Curgeau pornografiile pline de savoare pe buzele unsuroase. Râdeau ochii și mușchii feței de diverse apetituri. Se auzeau clefăitul și sorbitul. Apoi începeau, neapărat, discursurile. Mai întâi domnul inspector, coborât special din preocupările lui înalte, dintre dosare, și acum amical, renunțând la prestanță pentru o clipă. Spunea neapărat: „Mă bucur că este armonie între domnii profesori". Părintele cuvânta și el: „Voi fi scurt", și apoi: „D-l inspector, care este cel mai bun dintre profesori"… Ceilalți aprobau. Și noi vorbe, fiecare reprezentându-se. Dascălul de română: „Alecsandri zicea"… Cel de franceză: „Partir c'est mourir un peu"… Cel de știință: „Noi, oamenii de știință, suntem învinuiți că nu credem în suflet». Cei care vorbesc a doua oară se scuză neapărat: „Cu toate că strămoșii noștri latini spuneau: «non bis in idem», totuși tot ei au adăugat: «repetitio est mater studiorum». Așa și eu."

Discursurile terminate, burțile doldora, anecdotele suculente se întețeau. Inspectorul chema, unul câte unul, pe cei mai tineri, ca să le

spuie aceeași glumă imbecilă. Istoria se suspenda la un moment anumit, și ascultătorul era înclinat să întrebe: „Unde?” Riposta venea: „În gură la tine!” Ce mai râsete! Cei care știau secretul îl secondau pe inspector. Părintele începea și el, și apoi ceilalți» la rând. Beau, vorbeau, râdeau, se mișcau, și atunci, surâzând continuu ca să nu se observe că sunt absent, ținând paharul la gură, ca să nu pricinuiesc îndelungi spirite asupra neputinții mele, mă gândeam la moarte.

Ce ar simți fiecare din aceștia dacă s-ar aduce brusc vestea morții unuia din ei. Atâta familiaritate, atâta adulație, bună dispoziție, bătăi pe umăr, transpirație amestecată cu fum de tutun, întrebări și răspunsuri, ascultate cu interes, și povețe, dacă pe unul îl doare numai un vârf de deget - și, în cazul morții, durerea lor n-ar fî tot așa de puternică după cum le e veselia acum. Ar fî o poză tragică, mult exagerată (pentru lume și pentru tine însuți, ca să ai impresia că ai suflet), dar n-ar fi ceva invers chefului actual, făcut din toată inima. Și apoi cuvinte tot așa de convenționale și de caracteristice pentru fîecare, după cum făcuseră și la discursuri.

Nu-și va uita, în clipa aceea, nici unul meseria și va nesocod fîecare că mai înainte de toate e om. Nu m-ar fî mirat lipsa de compătimire profundă de vecin, dar mă mira cum fîecare nu tremura pentru soarta lui și pentru dezagregarea fatală care va veni. Îmi mângâi mâna, simt moliciunea și căldura feței, și totul trebuie să se desfacă. Se spune că osul de la genunchi rezistă mai mult, dar nu suntem obicinuiți să ne remarcăm prea mult genunchii.

Ce ar simți și ar zice dascălii dacă ar afla că am murit? Pot să numesc tic această tortură de a mă întreba în fața fiecărui om, și mereu din nou, căci relațiile mereu se schimbă: ce ar zice dacă aș muri? Ceea ce denotă o mare prezumție, ca să agit umila mea persoană, chiar în secret, în fața celui

cu care stau de vorbă. Rezultatul nu poate fi decât tragic, și e normal să fie așa. Faptul că eu aș vibra mai îndelung la mormântul lor nu este un merit pentru mine, și nu poate fi o satisfacție pentru ei, asta nu depinde decât de o întâmplătoare construcție a nervilor. Totuși, când îți închipui cu precizie ce s-ar întâmpla dacă ai muri, și vezi scena, te cuprinde o imensă milă de tine și o părere de rău că ți-ai pierdut atâta timp în amicale tovărășii, cărora le-ai dat tot sufletul.

Ce s-ar întâmpla dacă ar veni vestea morții mele, în această cancelarie de dascăli, pe pereții căreia își surâd toți foștii miniștri de instrucție? Să presupunem că nu este în clipa aceea nimic anormal, obsesia vreunei alegeri, de exemplu, sau a luării lefii. Și sosește unul din ei, gâfâind, ca să spuie el cel dintâi noutatea:

- Știți că a murit S.?
- Nu mai spune!
- Cum, cum?
-A murit S. (Detalii.)
- Săracul!
- (Darnic.) Profesor bun.
- (Imparțial.) Cam pripit, dar bun.
- Păcat!
- Parcă făcea și literatură…

Mi se atribuie cu generozitate câteva calități, apoi detailează fiecare câteva amintiri despre mine. Directorul spune neapărat: „Vom da o coroană din partea liceului!” Iar părintele: „Dumnezeu să-l ierte!”

Oamenii sunt parcă mecanisme, cu cele câteva fraze pe care le spun neapărat la anumite ocazii. Apeși pe buton și sună. Elevii au de pe acum predispozițiile celor bătrâni, sunt oficiali și îndurerați. Fiecare face câte un mic gest, la care se crede obligat (asistă la biserică, la groapă sau măcar spune câte o vorbă tragică). Dar înăuntru de tot se și frământă întrebări asupra notelor viitoare la obiectul meu.

Pe ușă își face apariția un personagiu grav și întunecos: suplinitorul! Mascarada se desăvârșește cu alai. Sunt și discursuri! „Întristată adunare… Tânărul nostru coleg!” Ce frumos vorbește! Am fost impresionați!

Oamenilor! Vă pare în adevăr rău după biata mea ființă, după inima care a bătut și acum e țeapănă, după mâinile în perpetuă agitație, acum imobile, după ochii cu care am privit, avid, lumea, acum stinși? Atunci lăsați-mă în pace și nu vă mai credeți obligați să mă plângeți. Căci chiar dacă ați simți profund pierderea mea, emoția voastră față de neantul meu e ridicolă. Să se termine cât mai repede spectacolul, să mă puie, simplu, într-o trăsură, și în fuga cailor să mă ducă la cimitir. Să mă arunce iute în groapă și să bătătorească țărâna. Iar tu, îndureratule, care vrei să faci neapărat ceva pentru mine, du-te singur la mare și uită-te îndelung la spumele neobosite și ascultă-le tânguirea. Sau privește cerul când soarele e la asfințit. Sau plimbă-te în neștire pe străzile pustii și negre, la miezul nopții. Sau pune la patefon un cvartet al lui Beethoven și plângi odată cu notele lui. Sau vaietă-te, aducându-ți aminte că ți-ai așteptat iubita zadarnic, iar buzele tale au rămas uscate, de parcă n-au știut ce e sărutarea. Și numai atunci ai făcut ceva și pentru mine…

La un moment dat, după ce părusem c-o accept și că mă complac în atmosfera dăscălească, îmi devenea intolerabilă și, spre surprinderea tuturora, care îmi cereau explicații, plecam. Auzeam pe unii: „Vreo damă trebuie să fie!” Și vedeau, prin fumul de țigare, o matroană bine implântată pe pământ, cu șolduri, coapse și sâni abundenți, ceea ce a fost întotdeauna în gusturile dăscălești.

După ce părăseam cancelaria fără să fi dat un răspuns, deznădăjduit, dar păstrând încă o mutră de vinovat ca să-i împac cu supozițiile lor și să nu descopere cumva motivul plecării (care ar fi fost caracterizat simplu: e un încrezut), coboram iute

strada, apoi traversam piața agitată în mijlocul căreia Ovidiu meditează. Apoi, în sfârșit, mă opream. Eram la mare. Și acolo începeam, într-un timp pe care n-aș fi fost în stare să-l determin, așa părea de capricios, plimbările în lungul apei. Cred că niciodată nu făceam în șir doi pași asemănători, așa eram de în voia capriciului culorilor și a zgomotului. Mă desfăceam, mi se topea ființa, plângeam, mă zbăteam, mă cuprindeau doruri, gusturi de dans și de moarte, chiar dacă pe față nu mi s-ar fi văzut mare lucru. Privirea mi se scufunda în apă sau plutea pe valuri, gura și nasul prindeau cât puteau parfumul tare și amețitor. Febril, ca și cum un val s-ar fi rostogolit și în mine, atent, ca și cum aș fi vrut să prind o melodie complicată. Niciodată o îndrăgostită nu s-a putut apropia să te cuprindă mai bine, să te încălzească, și să te alinte, și să-ți sfarme orice judecată limpede ca această ființă augustă, prezentă și totuși impalpabilă, așa de alături și totuși insesizabilă. Te îmbată și îți promite voluptăți, îți ascute nervii și apoi ți-i înmoaie, îți aprinde poftele și te lasă sterp, pustiu sau îți oferă moartea ca singura voluptate autentică.

Ce bicisnică pornirea vijelioasă către o femeie! Nervi, trepidație, clipe ascuțite, și apoi te regăsești mărunt, stângaci la vorbă și încercând să scuzi ce-ai făcut, murdar, trebuind să acoperi cu stupide paranteze mici trebuințe de toaletă, sau, mai ales, oboseală, plictiseală, transformarea ta bruscă din frenetic în melancolic, din flămând în sătul. Și atunci pricepi că numai moartea poate fi la capătul unei voluptăți veritabile. Epuizarea ta fără reveniri, legănat pe valuri, adormit în cântece.

Valurile negre, fără nici o lumină, tainice și funebre, zornăind dezastru în fundul lor, purtând pe ele fantome, călătorind fără obosire. Și valurile verzi, grădinării… Și cele albastre, de parcă s-a răsturnat cerul… Și albe, și roze, și atâtea culori fără nume, care se combină în cele mai subtile

broderii. Și repezi, și domoale, și dese, și subțiri. Tot timpul pe dig, la orice oră liberă, și mai ales noaptea. Uneori mă cuprindea atât de complect atmosfera lor, încât credeam că n-o să le părăsesc niciodată, căci tot restul lumii îmi era indiferent. Și totuși, într-o zi mi s-a părut, brusc, insuportabilă toată viața mea acolo, și am cerut, cu orice preț, mutarea.

Profesor la călugări… Ceea ce este destul de straniu… Când m-am prezintat prima oară, mi-am găsit elevii așezați în șir, cu straile până la pământ și cu culioane pe cap. Tineri și bătrâni; unii cu câteva fire pe bărbie și alții cu bărbi imense, unii slabi ca o scândură și alții dolofani. Fratele Macarie, și fratele Hrisant, și iermonahul Varlaam, și atâtea nume ciudate, scoase de prin cărți prăfuite, care nu-mi erau familiare. „Nu s-ar putea spune că viața cea mai simplă e lipsită de neprevăzut”, am reflectat. Imaginea din fața mea, alături de București, echivala cu o călătorie la mii de kilometri, într-o țară cu alte obiceiuri. Sunetele clopotelor și ale toacei. Cântecele prelungi. Clipe de pustietate deplină, traversate doar de rândunelele elocvente. Și apoi, deodată, un șirag de călugări, fiecare cu silueta lui așa de caracteristică, încât părea închipuită de un regizor genial, și totuși cu toții așa de asemănători. Sau câte un călugăr care traversează singur curtea mare.

Iarna, mănăstirea pare ireală, cu zăpada groasă care acoperă totul, cu albul sclipitor, pe care se furișează uneori câte o fantomă neagră cu un clepăit de papuci. Iar pe acoperiș, ciorile. Rămân câteodată la școală, din pricina vremii, ziua întreagă, și am impresia că sunt în altă lume. Singurătatea cea mai desăvârșită. Lecțiile mele se petrec în cea mai deplină cumințenie. Nu mai sunt elevii micuți care se luau la întrecere la răspunsuri, vibrau, se mișcau, râdeau și plângeau în același timp, sau cei mari, ascultându-te melancolici și

absenți. Acum cu toții sunt idendci, maturi, indiferent de vârstă, gravi, cu fruntea întunecată. Din orice gest sau vorbă a lor se desprinde un aspect dublu, de tragic și comic amestecat. Nu reușesc să-i fac să articuleze bine cuvintele, și vorba lor cea mai neînsemnată are un tremur nazal de cântec bisericesc. Câteodată, exasperat de această atmosferă monotonă, încercam cu orice preț să fac o transformare, pentru oricât de scurtă vreme. Oricum aș fi schimbat mersul lecției, orice aș fi improvizat, nu vedeam pe fața lor nici o surpriză, nici o bucurie, nici o curiozitate. Le spuneam anumite istorioare, care trebuiau să-i impresioneze, ca să le surprind o emoție, sau vreo glumă, ca să-i fac să râdă, și râdeam din toată inima. Semănăm actorului mediocru, care face toate mascaradele de care este în stare în fața unui public impasibil. Sau, și mai tragic, uneori îmi trimiteau un ușor surâs, al cărui înțeles nu-l explicam, căci venea când mă așteptam mai puțin sau neproporționat cu sforțarea mea.

Ce rost aveam eu printre ei! Poate că prin stridența deosibirii noastre, o divinitate glumeață își aranjase un spectacol grotesc.

Dacă aș muri acum, înmormântarea mea ar fi demnă de văzut, și poate s-ar găsi cineva care să fi fost impresionat de agitația mea, a omului nervos și a scrisului lui de aceeași culoare, și să vie la slujbă, măcar din curiozitatea transformării, și să asiste la un spectacol bizar (în definitiv, poate că numai pe mine m-ar interesa spectacolul).

În sicriu, junele cunoscut, încremenit însă în uaa din pozele lui, care odinioară, înlocuindu-se cu repeziciune, nu se observau atât, dar care au fost trăite cu neliniște sinceră. Poate aș părea fanfaron sau umil și pocăit, agresiv sau bun, grotesc sau melancolic. Și în jur, ca un nimb, îmi vor pluti aventurile, cu detaliile care au fost știute precis de toți, și cu altele numai aflate aproximativ, și cu mărturisirile făcute prin cărți, aruncând lumini și

umbre (rezultat poate al orgoliului meu, care n-a spus tot adevărul, sau a apăsat involuntar numai asupra anumitor adevăruri, nu totdeauna în favoarea mea de altfel, dar mai ales rezultat al temperamentului meu, care a fost incapabil să orânduiască definitiv faptele și emoțiile și le-a dat tuturora o nuanță de incertitudine, și a multiplicat interpretările posibile). Și se va șopti lângă mort:

„A avut o dragoste care l-a părăsit… Poate nici n-a iubit-o… Niciodată n-am putut pricepe cât de mare a fost dragostea lor și cine a fost vinovatul… Dar mai sunt multe de spus despre amândoi… I-am văzut odată în Cișmigiu… Luna deasupra, apa la picioare, și înlănțuiți frenetic. Mi-am zis: doi oameni fericiți… Poate că el nu se pricepea să iubească… Sau poate că iubea romanțios și îl torturau prejudecățile burgheze… A murit înainte de a-și fi spus secretul… Ca și cum el ar fi știut clar ce s-a petrecut cu dânsul… Ce ciudată e de privit o gură înțepenită, care știi că a fost odinioară caldă și sărutată…”

Și deodată, după cosciug, apariție halucinantă: elevii. Fratele Silvestru, cu barba roșie, rotundă, împrejurul capului ca un pepene galben, și cu burta ca o roată de trăsură, care se leagănă la mers de pe un picior pe celălalt. Și fratele Coțoflec, deșirat, fără dimensiune, așa de slab, atârnându-i de bărbie fire rare și lungi, poate asemănător lui Lazăr după ce a înviat, sau lui Iov după ce l-au lovit necazurile și l-au supt foamea și bolile. Și fratele Turcu, maiestos și important, având de pe acum prestigiul rolului ecleziastic pe care va avea să-l joace și lărgindu-și pieptul ca să-i încapă decorațiile viitoare; iar când duce mâna la barba imensă, în timp ce privirea i se afundă până la orizonturi, pare că vrea să binecuvânteze un popor nenumărat adunat în preajma lui. Și fratele Serafim, cel mai tânăr dintre frați, cu obrazul roz, încă fără nici un fir de păr și cu pletele blonde căzând până la umăr în bucle, cu ochii limpezi, cu fruntea fără nici o

dungă, cu râsul încântător și nevinovat, lăsând să se vadă o dâră de dinți de lapte, părând un heruvim abia coborât din ceruri, ce abia și-a desprins aripile. Și fratele Dascălu, slab la carte, dar remarcabil cântăreț, cu care m-am silit o lecție întreagă, inutil, să-l fac să spuie: „Vercingetorix”. Și ieromonahul Varlaam, care te aprobă tot timpul, orice ai spune, dând din cap cu înțelepciune.

Au venit cu toții să asiste pe fostul lor profesor. Sunt mulți, poate o sută, aranjați doi câte doi, cu hainele lor de sărbătoare, cu culioanele imaculate. Fantome. Aceeași gravitate inexpresivă a feței pe care o păstrau și în clasă, căci nici moartea mea n-ar putea să-i transforme. Bărbi de toate dimensiunile și culorile. Tranșează mai aleschipul galben pe haina neagră, ai crede niște portrete de Tintoretto. Dricul e gata, m-am instalat, pornim cu toții. Oprim trecătorii, care se descoperă privind curioși, căruțele și tramvaiele.

Ultima mea plimbare. (O! Plimbările pe sub tei, sub luna cuceritoare, la braț cu Irina!) Nu trebuiește escamotată. Devin, pentru ora aceea, un mare personagiu, căci silesc o mulțime de oameni să asculte de capriciul meu. Mergem încet, și ne oprim la fiecare răspântie. Preotul se dă jos uneori din trăsură și-mi arată drumul. Elevii mei („Comment, vous ne savez pas la rigle du participe passé?”) cântă. Nu-și economisesc deloc știința, și vocea le e mai tărăgănată ca niciodată. Parcă se repetă același cântec, dar varietățile, în lamentarea prelungită, sunt infinite. Aud, mai pătrunzătoare, vocea fratelui Turcu, venerabilul meu elev. Și a lui Dascălu, subțire, melodioasă, plină de grație. Fac constatarea că le cunosc toate cântecele. Le-am auzit când le învățau, și nu luam seama la ele, sau mă iritau, nu observam decât anumite fragmente scurte, dar acuma văd cum, fără voia mea, m-au invadat. E o mare plăcere această constatare, ca și cum aș fi găsit, printre mosafiri, o cunoștință veche, pe care o uitasem, căreia nu-i dădusem

importanță, care nici nu bănuiam că ar avea vreo afecție pentru mine și care se prezintase acum înaintea altor familiari. Cruci, văluri, flori, lumânări. Iată colaci și colivă. Pe deasupra colivei, flori făcute cu bomboane de șocolată și alte bomboane mici, de culoarea argintului, care se aruncă la nuntă din amvon. Când eram copil am asistat la o nuntă în familie, și am făcut toate sforțările, inutil, să prind și eu o astfel de bomboană. Gustul după ele mi-a rămas toată ziua aceea, cu toate dulciurile cele mai alese pe care le aveam la dispoziție. Și multă vreme mai pe urmă. Am mai văzut la fel, în fereastra unei cofetării, dar în borcan nu aveau prestigiul pe care-l avuseseră căzând în biserică, unde nu putusem să prind nici una, cu toate că toată lumea ronțăia (această „toată lumea», ușoară exagerare, nu e oare încă o mică ciudă de atunci, care s-a păstrat în mine cu toate că nu mai sunt la vârsta când m-ar mai putea interesa bomboanele argintate? Deci supărarea s-a păstrat, chiar dacă nu mai există motivul ei. De altfel, și prin faptul că această chestiune, la care nu m-am mai gândit de douăzeci de ani, mi-a revenit în minte, se poate proba existența ei în mine). Crezusem că am uitat aceste gesturi, după ce mai întâi le-am disprețuit, și acum, în fața colivei, mi-am reamintit scena din copilărie, și odată cu ea și gustul de bomboane argintate. Mă preocupă, ca și cum acesta ar fi singurul regret de a părăsi viața.

Dar s-a întâmplat ceva neobicinuit. Ne-am oprit fără să fim la răspântie. Cu toții ne întrerupem meditațiile tragice și privim. Înaintea noastră este un automobil. Pe perne șade un domn cu ifos. Trebuie să fie un director de la vreun minister, înaintea lui, o căruță cu purcei. Ce țipete! Îi duce la abator, probabil. Și înainte, alt automobil. Aici e buba opririi noastre. Șoferul s-a dat jos și discută cu un sergent. Se gratulează reciproc cu cele mai sordide înjurături. Conversația e din ce în ce mai vehementă:

- Trebuia să ții dreapta prostule!

- Am ținut-o, dar tu nu știi care e dreapta, tâmpitule!

Erau față în față, și amândoi aveau dreptate, după mâna lor dreaptă. După multe târguieli (și-am așteptat fără nici o pretenție, căci umila noastră promenadă trecea, ca importanță, cu drept, pe al doilea plan… Dar n-am exagerat puțin scena din necaz?) ne-am reluat mersul. Rugăciunile, cântările.

Am sosit, în sfârșit, după încă multe peripeții, pe care nu le mai descriu, la poarta cimitirului. Stop. Coborâm. Vor începe acum, și mai cu fervoare, rugăciunile. Dar trebuie să fac o mărturisire. Totdeauna am crezut că înmormântarea mea ar fi evenimentul care m-ar putea mai mult interesa, că cel mai mic detaliu ar fi pentru mine valoros, că ar semăna, ca freamăt, cu Tristan și Isolda a lui Wagner, de pildă, operă la care vibrezi tot timpul, la cele mai mici detalii, și apoi la îmbinarea lor măiastră, la delicatețea broderiei și la efluviile blocului. Și regretam că la acea înmormântare tocmai eu trebuia să lipsesc (ca și cum la reprezentarea lui Tristan și Isolda ar fi lipsit tocmai Wagner. Cu atât mai mult cu cât acum valoarea spectacolului era particulară, numai pentru mine). Uneori închipuiam povești în care i-aș fi înșelat pe cunoscuți că sunt mort, și ceremonia s-ar fi făcut întocmai, iar eu aș fi asistat incognito. Mă gândeam și cum m-aș costuma. Dar totul n-ar fi fost identic, căci aș fi avut tot timpul conștiința că sunt totuși viu. Și acum constat că cele câteva ceasuri care mi s-au pus la dispoziție sunt prea multe, că sunt lipsite de variație și că, în definitiv, m-au plictisit.

Să-i lăsăm în pace și să ne gândim mai bine în altă parte. Voi găsi în noua mea locuință pe tânărul meu amic Ionel, de care m-am despărțit de puțină vreme. Ionel a fost un băiat de liceu, cu mulți ani mai mic decât mine, învăța bine, era cuminte și

avea pielea moale, pământie, privirea caldă și un zâmbet dulce. Era copilul proprietarului meu, cu care locuiam în două case alăturate, în aceeași curte mare. De câte ori intram sau ieșeam, trebuia să traversez curtea, să trec prin fața casei proprietarului și să găsesc pe Ionel totdeauna în cale. Era tuberculos, și tatăl său n-avea destui bani ca să-l trimită la aer curat. De altfel, ar fi fost inutil, căci boala lui era înaintată. Îmi cădeau ochii mereu pe acest candidat la moarte, subțire, trist, stângaci. Între noi se făcuse un joc ascuns, care uneori mă amuza, alteori mă supăra, și mă jena totdeauna așa de mult, încât deseori îl ocoleam, prefăcându-mă că nu-l observ, sau așteptând, uneori mult și inutil, clipa când el lipsea. Și motivul: mă lăsa să-l salut eu întâi. Eu eram om mare și el copil, astfel că pretenția asta mi se părea absurdă. Nu știu cum se făcuse obiceiul la început, dar acum exista între noi și nu mă puteam împotrivi. Nu aveam curajul să nu-l salut când mă privea cu un zâmbet așa de dezarmant, în care nu se vedea nici cea mai mică urmă de sfidare sau de prezumție. Poate socotea numai că așa trebuie, căci eu eram acela care mă duceam și veneam, pe când el sta pe loc. Dar el avea un prestigiu care schimba complect situația dintre noi: prestigiul morții apropiate. Și astfel, nu numai că trebuia să suport pretențiile lui, dar chiar să fiu încântat că pot face ceva pentru dânsul (așa de puțin lucru, că n-ar trebui poate să mai insist). De la o vreme eram -chiar încântat de această mică umilire, mi se părea că surâsul lui îmi arată recunoștință, iar dacă îl ocoleam câteodată, o făceam numai din jenă, după cum te jenezi să faci un bine cuiva din pricina mulțumirilor pe care trebuie să le primești, și ai fi incomparabil mai darnic dacă te-ar lăsa în pace, dar, în același timp, să nu trebuiască să-l taxezi de nerecunoscător.

Dar ce s-o mai fi întâmplat cu mine? Parcă s-a făcut liniște. S-o fi terminat? Voiam să se termine,

dar atâta repezeală mă umilește. Rece și întuneric, și un pocnet înăbușit, care se repetă cu regularitate. Aruncă țărâna. În pământ! Abia se mai aud vorbe, și un scâncet subțire, parcă un cântec de greiere. Ce-or mai fi spunând? Ce cuvinte importante? Nu se deslușește. Parcă un gemăt. Acum nu se mai aude nimic. Au plecat cu toții. Singur!…

Singurătate! De unde să iau cuvinte așa de impalpabile, culori așa de armonioase ca să-ți descriu farmecele! Te părăseam, infidel, târât de slăbiciuni și apoi, după dezastre, te regăseam cu nesațiu pentru o vreme. Numai atunci mă simțeam tare, profund, și-mi simțeam existența și dreptul de a disprețui pe ceilanți. Și acum, în sfârșit, constrâns să nu te mai părăsesc niciodată! De o compari cu starea mea actuală, toată lumea pare artificială și meschină.

Nu regret nimic. Nici oamenii, nici lucrurile (când te gândești că aveam un săltar voluminos, în care îmi țineam amintirile: scrisori, fotografii, panglici, flori presate!). Și totuși! Patefonul cu plăcile!

Și dacă îți place muzica atât de mult că te obsedează meandrele ei ziua și noaptea; că porți cu tine, întotdeauna, oricât ai părea de preocupat în altă parte, o temă de câteva note; că începi să asculți și deodată bagi de seamă că au trecut câteva ore fără să le observi, iar a doua zi începi din nou; atunci patefonul tău, tovarășul tuturor singurătăților și al nopților de veghe, când orașul doarme, își pierde rigiditatea, lemnul prinde căldură, iar înăuntrul lui ai impresia că auzi pulsații. Și plăcile, ființe veritabile, identice și totuși fiecare cu viața ei interioară, pe care trebuie să te înveți s-o cunoști, să-i pricepi subtilitatea detaliului și în același timp personalitatea; să le iubești cu pasiune, să te consolezi și să le înșeli una cu alta și apoi iar să revii. Căci fiecare și-a implântat în tine câte o emoție, căreia îi vei rămâne fidel. Și când se strică una din ele, să-ți pară rău ca

după cineva pe care l-ai pierdut, căci știi că n-o vei putea pune la loc, chiar dacă vei cumpăra o placă nouă cu același cântec. Căci placa stricată a luat cu dânsa o mulțime de emoții, de jeluiri și de bucurii, pe care nu le mai poți repeta identic. Și nu știi ce să faci cu resturile, nu poți să le păstrezi, căci ar fi caraghios și în același timp nu te înduri să le arunci, și dacă ai putea le-ai îngropa cu tot alaiul, într-un loc sigur, unde știi că n-ar scormoni nimeni, după cum ai îngropa o păsărică moartă în fața ta.

Am câteva sute de plăci de cea mai bună calitate, adunate cu infinită trudă, și nu-i una care să n-aibe peripețiile ei și să nu-i știu tot istoricul, ca un nobil care și-ar cunoaște cu minuțiozitate toate ramurile arborelui genealogic.

Iată Sacre du Printemps a lui Stravinski, cu care am făcut călătoria de la Paris la București. Iar tot timpul celor trei zile de tren mă uitam mereu la plăci (cu ce grijă!), voind să descifrez ceva din semnele lor misterioase. Sau Cvartetul op. l27 aï lui Beethoven, la andantele căruia, după fiecare notă, reflectam în neșure: „Acum aș avea curajul să mă sinucid!» Sau Cvartetul în la minor al lui Beethoven, la care s-a sinucis Sprandeil, eroul lui Huxley din Contrepoint. (Ce gratitudine am avut pentru Huxley din pricina aceea!) Și cele l7 plăci ale Missei lui Bach, și am auzit de câte o sută de ori flecare placă… pe vremea când Irina m-a înșelat. Și andantele cvintetului lui César Franck, câteva note abia adnse, care se repetă neobosit, în cadența funebră, când am aflat că Irina a murit! … Și cvintetul lui Debussy, pe care au coborât, o. noapte întreagă, razele lunii. Și Concertul pentru piano și orchestră al lui Brahms, care cânta pe mare, în timp ce barca abia se legăna. Atâtea plăci ce mi-au aparținut așa de aproape și pe care n-am curajul să le las altora. Căci motivele lor ar căpăta o valoare impersonală, și sunt deprins să le știu amestecate cu toate emoțiile mele. Și când mă

urmărea obsesia morții, apărea imediat întrebarea plină de teamă: „Ce vor deveni ele?» și această chestiune îmi complica la infinit ezitările.

La căpătâiul mormântului meu să se puie în mișcare patefonul. Să cânte neîncetat, în timp ce luna va evolua pe cerul înstelat. Cântece vesele, și altele triste, și altele puternice, și altele de-abia auzite. Sunetele s-ar aduna împrejurul meu din toate unghiurile lumii și ar forma împreună o pânză în veșnică fâlfâire. Asemeni mării, de care m-am simțit odată așa de aproape. Bach ar forma valurile negre, puternice, în ritm egal și cu rezonanțe profunde. Beethoven, freamătele și cataclismele. Mozart, apa liniștită, care joacă ușurel, glumeț, și în același timp melancolic la scânteile soarelui. Wagner, vijeliile. Chopin, plescăitul lopeții la razele de lună. Iar Debussy, valurile subțiri și capricioase, uneori roze, alteori argintate, lunecând pe maluri și în care își înmoaie nimfele degetele de catifea. Iar patefonul cu diafragma lui - capul cu gâtul lung - ar palpita, lebădă pe apele legănate.

Și cine îmi tulbură singurătatea și-mi întrerupe elucubrațiile?

Cine jeluiește încă peste trebuințele programului? Și cine nu se teme la această oră târzie de stafii și de vampiri și de toate umbrele pământului, cu care mi-am înconjurat locuința, ca să sperii pe oameni, cum pune gospodarul în cireș sperietori caraghioase împotriva ciorilor?

A… O bătrânică scumpă… Are silueta subțirică și grațioasă. Părul îi e alb, dar fruntea n-are nici o zbârcitură. Și ochii mari, verzi, fără nimic tulbur în ei, ochi de fecioară neprihănită, din care curg lacrimile în șiroaie, fără zgomot…

Îți mai aduci aminte, maică, de prietenia noastră de odinioară? Amândoi solidari și singuri pe lume. Cel care se numea tatăl meu, după ce supărase pe toată lumea, adormea în sfârșit greoi, încruntat, sforăind. Și noi amândoi, alături. Tu, la lampa cu

gaz, lucrai la gherghef, eu îmi învățam lecțiile pentru clasa întâia primară. Din când în când, câte o vorbă înceată spinteca tăcerea. Încolo nu se mai auzea decât tictacul ceasului. Și nenorocul plutea peste noi. Când bătea miezul nopții, ne opream (bătăi pe care credeam că trebuie să le audă întreg universul, așa răsunau în mine). Mă dezbrăcăm fără zgomot, ca să nu trezesc pe celălalt. Apoi, după ce-mi făceam rugăciunea, mă culcam în patul roz, pe care erau desenați îngeri bucălați, zburând fără grije, cu ghirlande de flori în mână. Mă înveleai bine, mă sărutai pe frunte, trăgeai fileul și, înainte de a mă părăsi, îmi șopteai, cu un zâmbet de infinită tristețe:

„Dormi! Nu te mai gândi la rău!”

Bunica se pregătește să moară

Orășel de munte, cu livezi frumoase pe marginea străzilor. Un gard de lemn, în dosul lui o grădină mică cu brazi înalți, o casă mare, fastuoasă și, în spatele ei, copacii care coboară până departe, la iaz: gospodăria bunicii.

Fereastra de la iatacul bunicii, ce familiară pentru totdeauna! Căci acolo și-a petrecut bunica cea mai mare parte din timp, cel puțin de când am putut să o examinez eu mai de aproape. Ea stă și acum cu ceasurile alături de lumina de afară, ca să repare inepuizabil cearșafuri care abia se mai țin de atât de multă întrebuințare. Sau mai ales cetește. Ziarele, în primul rând, căci o interesează tot ce se întâmplă pe fața pământului, și continuă prin ele, într-un neîntrerupt monolog tacit, conversațiile pe care le avea odinioară cu bunicul. Bineînțeles, are slăbiciune pentru liberali, pe care nu și-o mărturisește chiar fățiș, deoarece ne știe pe noi degajați de tradiție și în stare să-i aducem argumente mai bune, la care să nu poată răspunde. Dar liberal a fost și bunicul cincizeci de ani, fără nici o tranzacție niciodată și deci s-a obișnuit să privească societatea numai din același punct de vedere. Când a terminat ziarul, trece bunica la romane și, în timp ce noi, celelalte generații, ne petrecem de atâtea ori timpul ridicol, cu treburi mărunte, ea, nemișcată la fereastră, întoarce atent paginile cărții. Dacă romanul e aranjat pe un subiect istoric, cu atât mai bine, căci bunicul a fost profesor de istorie și ea a fost influențată de aceste preocupări.

Din când în când, bunica deschide fereastra, ca să dea vreun ordin bucătăresei din curte, și zgomotul deschiderii acestei ferestre l-aș recunoaște oricând și mă va obseda toată viața. De

la fereastra iatacului, bunica privește mult timp curtea mare care se întinde în față. Bucătăreasa traversează spațiul cu cine știe ce treabă. Câteva femei vin cu păsări de vânzare. Vaca se întoarce de la câmp. Câinele casei, leneș, se răsfață prin somn. Pisicile grațioase calcă pe iarbă cu băgare de seamă. Mai ales scena când se dau grăunțe la păsări o interesează. Pentru a asista la ea, bunica se trezește des-de-dimineață și, în cămașă încă, se așează la fereastră. Bucătăreasa strigă: „Puii mamii!" Și din toate colțurile aleargă păsări de tot felul, înghesuindu-se la mâncare. După ce au terminat, bunica se culcă din nou. Pe vremuri, pe când bunicul trăia și nu era de tot bătrân, altul era aspectul curții. Erau păsări mai multe - de câte ori n-am urmărit mișcările vreunui clapon superb! — și Marina, bucătăreasa, se pricepea să le gospodărească într-un chip excepțional. De la pășune se întorcea o cireadă întreagă. Și erau oameni mulți care veneau seara de la munca moșiei încă nevândute. Se întindea o masă mare într-o margine a curții și oamenii mâncau după ce făceau semnul crucii. Mi-aduc aminte bine cum o țărancă răsturna ceaunul, lăsând să apară o mămăligă imensă, fumegândă, și cum o tăia cu sfoara. Pe atunci nu era un pic de iarbă până la poartă, atâta lume trecea în fiecare moment. Iar eu cu verii mei și cu alți copii de prin vecini puteam oricând întinde crochetul pe pământul gol. Acum, când mă plimb de dimineață în lungul curții pustii, cu o carte în mână sau preocupat de cine știe ce gând inutil, mi se umezesc ghetele de rouă. La fereastră o văd pe bunica privind încă. Îi fac un semn copilăresc, ca o declarație de dragoste, cu o mână la inimă și cu un început de sărutare, și ea îmi răspunde tot așa de tinerește, în glumă, cu o mică strâmbătură încântătoare.

Mai ales când țin în mână mâna ei, bătrână dar caldă, fremătătoare, scumpă, simt ce rău o să-mi pară când n-o să mai fie bunica.

Aici lucrurile rămân înțepenite cu anii. Nu-mi aduc aminte ca vreo mobilă să fi fost schimbată de la locul ei. În salon, fotografiile regelui Carol I și a reginei Elisabeta. Dar în odaia din mijloc, mai la întuneric, un șah al Persiei și Wilhelm I al Germaniei, cumpărați de bunicul cu vreo 50 de ani înainte, la un iarmaroc, probabil ca să-și orneze casa. În timpul războiului, o ironizam deseori pe bunica, cum ea, înverșunată francofilă, păstrează pe perete chipul unui împărat german. Dar bunica, cu toate că nu replica la glumele noastre, nu schimba portretul, așa se împotrivea să se facă cea mai mică schimbare în casa ei. Bunicii au fost foarte buni gospodari, dar mai mult au întreținut decât au inventat (afară de invenția de la început, când au clădit și au aranjat totul). Astfel, nici lucrurile nu pot fi schimbate ușor. Ceasul tot pe sobă, călimara cu tocul pe muchia ferestrei.

Când l-a doborât pe bunicul boala pe neașteptate, care trebuia să-l omoare în câteva zile, el și-a lăsat manșetele pe masa de toaletă din ietac, și acolo au rămas de atunci, la fel, puțin murdare, mirosind puțin a trup. Și nu numai în semn de pietate nu le-a luat nimeni, dar și din obiceiul casei de a nu se schimba nimic. Bunicul avea chiar împotriviri destul de enervate, când noi, generația nouă, voiam să facem transformări. Ca să ieși în stradă, grădina din față are o poartă și în altă parte o portiță. Portița e mai la îndemână, pe poartă se cam înconjură. Cum portița rămânea totdeauna deschisă din neglijență, veneau uneori evreice să fure flori. Bunicul a hotărât să o suprime, bătând-o în cuie, cu toată împotrivirea noastră. Dar noi am redeschis-o la prima ocazie pe ascuns, părându-ni-se insuportabil ca să lungim drumul cu o sută de metri. Ca să ne vindece, bunicul a înțepenit și mai bine portița, punând și în lungul gardului o sârmă ghimpată. Încercam la timpuri cât de diferite să-l convingem să deschidă iarăși portița, deoarece nu mai erau flori în grădină și deci nu se mai găseau

argumente, dar bunicul nici n-a vrut să audă. După ce a murit, moarte care ne-a cauzat atâta părere de rău, totuși la prima ocazie am căutat să ne desăvârșim planul, dar bunica - de partea noastră odinioară — s-a opus pe neașteptate:

— Nu putem face împotriva voinței bunicului. Și, deodată, am fost de părerea ei.

Avem impresia că nimic nu s-a schimbat, că bunicul n-a murit. Anii trec, și noi îl vedem încă la locurile lui obișnuite, la masă, la cafea cu lapte, pe care o lua cu tot dichisul, pășind pe alei, cetind în salon. Auzim și întrebările cu timbrul vocii. Costache, micul servitor, adunat de bunicul de pe uliți (cum a mai făcut cu atâția copii), care crede în strigoi, pretinde că-l vede deseori sub lună, plimbându-se prin curte, și nouă nu ni se pare faptul imposibil. Bunica vrea să întrețină, cu puțina viață pe care o mai are, gospodăria drept așa cum a fost lăsată de bărbatul ei, și plantează din nou ligustrum, acolo unde s-a vestejit, pune să se taie copacii artistic și repară orice stricăciune. Și când întrevedem uneori ce va fi mai târziu, ne apucă pe toți groaza.

Cine se va strecura, ca la el acasă, printre copacii cu care am crescut?

Port caietul cu mine și scriu aceste note la întâmplare: atmosfera de aici e așa de obsedantă că subiectul e inepuizabil. Câteodată sunț pe un scaun în ietac, lângă bunica, și o privesc cum cetește la fereastră. Alteori sunt pe o bancă, sub un brad. Prin preajmă trece vreo rudă a mea, dar asta nu-mi întrerupe preocupările. Privesc pasările și oamenii ce trec, rar, pe stradă, aud câte un cântec de cocoș. Acum sunt în grădina mare din fiind, care, din spatele casei, coboară până la iaz. Sunt pe o terasă lungă, înconjurată pe trei părți de carpeni, la o masă și o bancă înțepenite în pământ. Coboară pomii încărcați cu fructe și aleele mărginite de tufe de pomușoară; bolțile lor roșii sângeră între fructe. Departe se zăresc coline, cu liniile trase neted pe

orizont. Pe drumul principal al grădinii, din loc în loc, câte o bancă pentru ca bunica să se poată odihni. Ținuturile bunicului se întindeau până la iazul invizibil de aici, și îmi amintesc de o mulțime de scene când cutreieram spațiurile, culegeam flori de câmp de la un pârâu din depărtare (margaretele…), mă strecuram prin grâul mai nalt decât mine, mă suiam în vârful căruței încărcate cu fân, priveam cu bunicul oamenii prășind sau luam parte și eu la treieratul cu mașinile destul de rudimentare, dar părând pentru mine extrem de complicate. Mai târziu, bunicul a vândut mereu din pământ, fie că era tentat de preturile ce se ofereau imediat după război, fie că îl povățuiseră să nu se mai obosească la distanțe mari. Astfel că acum am rămas numai cu grădina fermecătoare. Bunica, oricâte sforțări ar fi costat-o, cobora zilnic până în fundul grădinii, uneori chiar îndată după ploaie, și deci cu riscul de a luneca pe potecile umede, ca să vadă cum mai merg pomii și dacă legumele sunt bine îngrijite de servitori. Anul acesta nu mai poate coborî ca înainte. O duce rareori câte cineva ținând-o de mână. Obosește chiar numai când trebuie să se așeze sau să se ridice. I-am spus:

- Știi că la București s-au făcut case multe noi! (Ea, până acum câțiva ani, venea în fiecare an la București.)

— Am auzit că și în târgul nostru s-au făcut case noi!

Va să zică, nici în „târgul nostru” nu mai poate merge! Eu o știu, la zile mari, punându-și pălăria cu pene, ca să facă vizite la cei câțiva prieteni care i-au mai rămas. Iar acum coborârea în grădină - inima ei - a devenit o problemă. Tot mereu se va reduce spațiul pentru dânsa. La cimitir, la mormântul bărbatului său, a renunțat să mai meargă. Numai la urmă încă o dată, și atunci pentru veșnicie…

Eveniment mare în familie, verișorul meu Lelu se însoară. Adică ar fi trebuit să fie evenimentul

mare. Odinioară, la astfel de ocazii se discuta îndelung, se făceau petreceri la care târgul era invitat, cu bunătăți pe care le aducea bunicul de la București. Acum timpurile nu se mai potrivesc. Nesiguranța zilei de mâine nu-ți mai permite să faci cheltuieli importante. Și de la război am păstrat cu toții sentimentul că nici o întâmplare nu este prea gravă. Mama lui Lelu ne-a înșirat câteva din neplăcerile acestei căsătorii. Băiatul, cu toate că-i licențiat, nu poate găsi slujbă, iar logodnica, drăguță și părând cu cele mai bune intenții, e fată de profesor. Cum își vor începe ei existența? Anumite lipsuri nu vor cauza nemulțumiri în menaj, zilnic mai profunde? Dar mai pe urmă mama lui Lelu a adăugat: „În definitiv, nu trebuie să ne facem atâta sânge rău. Nu o merge bine, s-or despărți și-or încerca altceva.” Sunt vorbe pe care oricine le spune acum cu ușurință și care odinioară ar fi constituit un sacrilegiu. Nunta lui Lelu se face grabnic, înainte de a fi socotită multă vreme, la Iași, la casa fetei, și nu merg decât puțini prieteni acolo. Nimeni nu s-a gândit la daruri. Lelu s-a hotărât în câteva zile, adică l-a hotărât un capriciu al fetei, care nu mai putea să aștepte o lună după ce așteptase un an, și, după câteva zile de conversație cu părinții, nimeni n-a mai zis nimic. Lelu a plecat la Iași, și, din timiditate, nici n-a avut curajul să anunțe pe toată familia. A plecat discret, așa cum el a obișnuit totdeauna. Totuși, înainte de plecare, un instinct l-a făcut să-și ia rămas bun de la bunica. Dânsa cetea un ziar în balcon. Ca și cum ar fi ghicit că se petrece ceva neobișnuit, sărutându-și nepotul a ținut să se scoale în picioare, cu toate că era o sforțare pentru bătrânețea ei și ceilalți protestau. Scena a fost solemnă.

Bunica a ținut de șasezeci de ani, de când s-a măritat, socotelile casei. Într-un registru trece toate cheltuielile zilei, câți bani a trebuit să dea sau cât a încasat, căci vinde lapte sau alte prisosuri ale gospodăriei bogate, iar la sfârșitul lunii face

adunarea.

Îi cunosc scrisul ei de școlar cuminte, numerele bine făcute, și în dreptul lor, numele cheltuielii: zahăr, grăunțe, pui… Își duce măsuța în fața ferestrei, călimara familiară, registrul și apoi, foarte serioasă, neplăcându-i să fie întreruptă, cu spatele spre ușa deschisă pe lângă care noi trecem, scrie. Tante Gina a găsit registrul cu toate socotelile și, spre surprinderea ei, la capătul numerelor, sub linie, nu se făcuse adunarea pentru luna trecută. Bunica a explicat: „Știi tu, nu mai pot face bine adunarea. Uit numerile trecând de la unul la altul. Dar mi-am zis: de ce e nevoie să o mai fac?»

I-au trebuit atâția ani bunicii ca să înțeleagă că nu-i nevoie neapărat să-și adune cheltuielile. În fiecare lună, o transformare în viața ei.

Întâi socoteli, ca să ajungă lemnele de ars pentru toată iarna. Și puțin după aceea: „Ce ți-ar părea ca la anul să nu mai ai bunică?”

Bunica a privit viața drept în față și a spus lucrurilor pe numele lor. N-a avut nici o superstiție și i s-a părut ridicol că cei mai tineri se sperie de numărul 13 sau de ziua de marți. Astfel, mi s-a părut curios un vis al ei pe care mi l-a povestit astăzi dimineață, fără legătură cu structura ei sufletească.

Parcă sosise bunicul, grăbit, îmbrăcat de plimbare, cu pălăria, pardesiul și bastonul.

— Asta m-a făcut să mă trezesc (tot în vis) și să-l întreb ce caută, că doar îl știam în călătorie pentru mai multă vreme.

Bunicul a răspuns:

- Mi-am uitat manșetele și am venit să mi le iau. (Manșetele, care de la moartea lui stau mereu pe masa de toaletă.)

- Dar de ce nu te odihnești? Căci trebuie să fii obosit…

- Nu. Doar eu pot să merg într-o clipă oriunde vreau. (Ce mult îi plăceau odinioară călătoriile!)

- Și vrei să pleci imediat?

- Dacă mă așteaptă prieteni…

Și într-adevăr, pe fereastră se vedeau oameni cunoscuți, cu care făcuse bunicul polidcă zeci de ani: Brătienii, Sturdza… Era și vătaful moșiei, Ion Hărmănescu. Cu toții morți.

Dar bunicul a făcut o invitație:

- Nu vrei să vii și tu cu mine?

-Nu!

N-a vrut bunica să meargă!

Când a murit bunicul, cea dintâi reflexie mai însemnată pe care am făcut-o a fost: „Și sunt atâtea de care nu l-am întrebat!” Din copilăria lui, din viața de altădată. Deodată aveam o mie de curiozități la care nu mă gândisem până atunci. Cum făcuse el școala, cum petrecuse războiul de la ,77. Și acum bunica știe și ea o mulțime de secrete și mereu amân cu întrebările. Căci pentru întâmplările vechi memoria ei este intactă. Poate reconstitui în toate detaliile scene peste care au trecut șaptezeci de ani, știe gesturi mărunte, vorbe neînsemnate. Și dacă o cercetezi, îi place enorm să povestească. Și e amuzant când bătrâna de lângă mine, care abia se mai ține pe picioare și pe care planează viitorul sumbru, râde cu poftă, povestind cum a mâncat o bătaie strașnică de la „mămuca”. „Era rea mămuca, dar și eu eram poznașă!”

N-am cunoscut-o decât bătrână cu părul alb de tot, și trebuie s-o transform în minte într-o fetiță sprintenă făcând pozne!

Bunicul și-a știut precis ținta. Și-a dat copiii la școli bune și și-a făcut zilnic socotelile că să-și asigure existența. A fost prudent în toate actele și sceptic față de transformările prea repezi cu care ne învățase războiul. Ca director de liceu - timp de 40 de ani - nu i se întâmplase niciodată să schimbe notele, și aveam lungi discuții cu el în urmă, căci nu-și închipuia că se poate face așa ceva. „Dacă ai vreun elev pentru care ești obligat, îl mai asculți o dată cu atenție. Dar dacă nici atunci nu știe, ce poți

să-i faci?”

În politică și-a păstrat toată viața partidul, ca un om din alte vremuri. Bunica vorbește deseori de el cu mândrie: „El a făcut totul. Părinții lui, cu nenumărați copii, dormeau într-o singură cameră la țară. El a știut să îndure sărăcia și să învețe, apoi să-și crească bine copiii și pe alți copii săraci să-i ajute. Să facă economii la bancă și să clădească această frumoasă casă. Nu este copac pe care să nu-l fi plantat el singur!”

În jurul nostru, pomii bogați cu tot felul de fructe și brazii superbi, acum de o înălțime miraculoasă. Familia lui a prosperat odată cu copacii și apoi el a dispărut, singurul care era în legătură directă cu ei. Căci noi suntem veniți mai târziu și am găsit totul de-a gata.

Bunicul era înalt și drept, ca o lumânare, cu o barbă albă de patriarh, și pe fruntea lui nici la bătrânețe n-a avut nici un creț. Așa a fost fizicul lui, așa a fost firea lui, întocmai ca brazii din fața casei.

Bunica i-a fost cea mai desăvârșită ajutoare. A lucrat hainele copiilor, i-a bătut când a fost nevoie și a fost atentă ca să fie hrăniți bine. N-a clevetit pe nimeni (de altfel, pe vremea aceea nici nu erau multe fapte de clevetit), a fost dreaptă și față de străini, n-a invidiat norocul altuia. Și-a îndeplinit toate datoriile, fără să suspecteze calitatea acestor datorii. Pe astfel de oameni se sprijină societatea. Nu pe noi, cărora ni se par anumite idei învechite, căci n-avem nici un gând care să ne călăuzească mai multă vreme fără să nu-l fărâmițăm prin toate bănuielile. Nu va rămâne după noi nici măcar un pom plantat de mâna noastră.

În timpul războiului, bunicii din toată inima s-au bucurat când armatele noastre erau biruitoare, s-au îndurerat când eram învinși și escamotau adevărul când acel adevăr era prea trist. Părea naiv optimismul lor, dar interpretarea noastră cu pretenții de obiectivitate nu era prea pesimistă,

adică la fel de nedreaptă? Și era în veșnicul nostru spirit de contradicție numai dorința de a fi obiectivi sau și încercarea de a turbura sufletele lor prea limpezi?

Bunicul a murit magnific, așa cum i se cădea lui să moară. Eu nu eram în țară, dar mi s-au povestit detaliile. Numai o săptămână a ținut boala. La cel dintâi pericol a fost dus la București, la doctori mari. Inutil. În zi de Paște a murit. L-au transportat în orașul lui, într-un vagon, și în alt vagon luase loc toată familia. De la un ump, familia, de prea multă durere, a început să râdă.

Un unchi a anunțat pe bunica, dar n-au fost scenele groaznice la care te puteai aștepta. Bunica a ghicit imediat și era perfect pregătită, semn că se gândise de mult la această posibilitate. De altfel, bunicul, bine socotit ca întotdeauna, când împlinise 70 de ani făcuse cavou la cimitir. Deci dacă nu se vorbea de moarte de obicei între ei, certitudinea morții era pusă în socoteli, dar atunci când trebuie, la bătrânețe, și nu pe neașteptate. Când a trecut carul mortuar prin fața casei, toți pomii erau în floare… Mi s-a spus că priveliștea era superbă…

Bunica lângă mine, și mica verișoară Sanda vine cu o minge în mână. Bunica reflectează tare:

- Eu n-am cumpărat niciodată o minge copiilor mei. Ordine, nici o cheltuială zadarnică.

Mai spune:

- Aș vrea să pun să taie mărul acesta (îl arată).

Mă revolt:

- Cum să tai o frumusețe de copac?

- Dacă nu mai face mere!

- Ce are a face. E o podoabă a grădinii (și mă gândesc la castanii tăiați din poartă).

- Și apoi, e insuportabil câte frunze lasă să cadă. Nu pot suferi. Seara pun să le mături. Iar dimineața le găsesc tot așa de multe.

Și eu, care am privit azi o frunză galbenă, grațios unduind prin aer, și crezusem că e prima

din vara aceasta!

De ce nu copiez vorbe de ale bunicii, așa cum vin, la întâmplare, oricât de neînsemnate ar fi, având siguranța că orice e important de la un om care se pregătește să moară, și mai ales că ele vor vibra în mine și în familia mea? Mai târziu ne vom aduce aminte de câte o întrebare de-a ei și o vom păstra cu nespusă băgare de seamă, ca pe un obiect vechi, rămas din bătrâni. Dar nu vom avea curajul să inventăm nici o silabă, fie că memoria nu ne va ajuta să reconstituim exact o conversație, oricât de scurtă, căci cea mai mică omisiune sau adăugire ne va face să nu mai recunoaștem nimic, fie că ne vom teme ca nu cumva, fără să vrem, să inventăm ceva și să profanăm amintiri scumpe. Dar acum mai am pudnța să culeg vorbe al căror adevăr nu-l va putea bănui nimeni mai târziu, și care astfel vor cuprinde în ele și timbrul vocii, și întreaga scenă uneori. La fel, nu iau fotografii caracteristice, prinzând colțurile scumpe ale casei, acum, când am încă dreptul să merg pe oriunde, sau mai ales gesturile obișnuite ale bunicii. Căci nu o fotografie cu bunica gătită, gravă, aranjată, așa cum nu e de obicei, va emoționa mai târziu, ci bunica uitându-se pe fereastră, făcând o pasianță, cetind.

Pricep clar toate acestea, și totuși nu fac sforțarea să caut un aparat de fotografiat, să cumpăr filme (nu numai lene, dar și economie!), să îndeplinesc toate pregătirile. Amân…

Sunt legat de toate casele din orășel, de toți oamenii, de întâmplările cele mai mărunte, și oricât de departe aș fi plecat, aud parcă bătăile ceasului de la Adormire, biserica din centru, care despart egal o existență pașnică. Când vin în oraș, în fiecare vară, prima mea întrebare este: ce s-a mai întâmplat în tot timpul absenței mele? Cel mai mic eveniment mă interesează, și rareori aflu câte o nuntă, câte o naștere sau câte o înmormântare. Impresia pe care ți-o dă viața de mănăstire că nimic nu se schimbă, că totul e veșnic. Și totuși,

dacă examinez bine, văd că multe s-au schimbat și că, în definitiv, colțul nostru a rezistat cel mai mult, neverosimil de mult. Chiar dacă a murit bunicul, atmosfera de la noi a rămas identică, cu toate că a trecut mai mult de o jumătate de secol peste ea și printre aceiași brazi mă jucam odinioară de-a prinsul. Casele de primprejur, gospodăriile lor sunt aproape la fel, dar din zece în zece ani s-au schimbat oamenii din ele. Peste drum locuiește de un timp destul de lung dentistul Grünfeld, tinerel și simpatic, și în timpul lucrului se recreează uitându-se prin fereastra deschisă cum evoluăm în grădină. El mi-a spus: „Sunt fericit când se deschide poarta d-voastră, ca să intre trăsura cu primul venit. Știu că a sosit primăvara. Dar când pleacă ultimul dintre d-voastră e o tragedie. Iarăși iarna cu pustiul ei…”

Și cât timp mai pot să dureze aceste veri minunate? Bunica e de 80 de ani, deci am profitat de tot ce se putea profita. După moartea ei, se va vinde casa, căci nimeni nu va putea locui aici ca s-o întrețină. Și așa, nu va mai veni nimeni. Iar după mulți ani, dacă voi mai trăi, fără nici o legătură cu noile generații, îmi voi căuta timpurile mele în vreo călătorie grăbită. Voi trage la hotel (singurul lucru ce nu cunosc aici!), voi face socoteala tuturor acelora care m-au părăsit, mă voi simți stângaci printre oamenii necunoscuți și indiferenți, indignat că se cred stăpâni între priveliști familiare numai mie, și mă voi uita peste gard, să văd ce s-a mai întâmplat cu casa noastră.

Legat lângă fântână - fântână cu ciutură - câinele Ursu stă tolănit, câine ciobănesc mare, negru, cu dinți de oțel, impresionant, cu toate că n-a mușcat încă pe nimeni. Verii mei mai mici povestesc că se pot juca în voie cu el. Adinei fuge prin curte, ținându-l de lanț. Totuși, privesc semnele lui de prietenie, dar n-am curajul să mă apropii. De obicei doarme, lenevește pe iarbă. Mi s-a spus că iarna blana lui neagră formează o pată

minunată pe zăpada fără sfârșit și imaculată, pe care nu o calcă nimeni. Câteva zile înainte de a se îmbolnăvi bunicul, câinele a început să urle lugubru, să se vaiete prelung, și a urlat așa până după înmormântare. Acesta este un instinct cunoscut al câinilor, de a urla în preajma morților casei, dar e altceva când cetești evenimentul prin cărți, sau când asiști tu însuți la el. Acum, la orice lătrat al lui Ursu, care ar semăna a vaiet, ne înspăimântăm.

Bunicii mei au fost foarte pudici. Nu i-am auzit spunând vreo vorbă urâtă nici în cea mai mare supărare. Și neglijenți iarăși nu au umblat printre noi. Pe bunica o știu numai într-un costum: fustă și bluză. De obicei are un șal pe spate, căci pe aici chiar vara este destul de rece. Astfel, dacă găsesc vreo excepție la purtarea lor delicată și neașteptată pentru timpurile primitive din care vin, o savurez.

Într-o zi bunica m-a descoperit - cu toate că eram băiat mare - neștiind diferența fizică între un creștin și un evreu. S-a minunat:

- Se poate să nu știi asta la vârsta ta? Eu nici nu împlineam zece ani și cunoșteam toate.

Am aflat toate secretele omului de la camarazii de liceu, dar diferența dintre un evreu și un creștin de la bunica am aflat-o.

Odată trebuia să plec la București cu un tren de dimineață, și de cu seară îmi luasem rămas bun de la toți. A doua zi, cu toată discreția mea, bunica m-a auzit plecând și, așa cum era, s-a repezit la ușă, ca să mă mai sărute încă o dată. Era cu picioarele goale, nepieptănată, numai în cămașă, cu obrazul roșu de somn. E singura dată când am văzut-o atât de neglijentă, dar imaginea nu era deloc vulgară. Poate pentru că era transfigurată de dragostea noastră unul pentru celălalt.

Acum bunica are mai multă nevoie de somn. Oștenește repede, se culcă de mai multe ori pe zi, chiar dacă nu doarme. Seara, ca și altădată, ar mai întârzia cu ceilalți și trebuie să o trimită tante Gina

la culcare. Sau o plictisește când nu aude decât frânturi din conversația noastră și noi n-avem bunăvoința să-i explicăm tot timpul. Pleacă la culcare supărată mai ales pe ea însăși. E amuzant cum doarme zilnic. Se aranjează pe o canapea mică de tot din ietac și se micșorează încă, ca să încapă întreagă, își reazimă capul de mâini. De neînchipuit o poziție mai incomodă, și totuși bunica nu-și alege alta de când o știu. Din când în când, trece vreunul din noi prin preajma ei, cu cea mai mare băgare de seamă, și atunci ea imediat întoarce din somn capul (culcată aude mai bine), să vadă ce este, și apoi doarme mai departe. Dimineața însă se trezește odată cu soarele, cum a făcut toată viața, când trebuia să-și termine treburile, dar nu îndrăznește să se ducă la fereastră să-și privească gospodăria. Tante Gina doarme cu dânsa în ietac și bunica știe de frica ei. Tante Gina se sacrifică și rămâne toată iarna cu bunica și-i place să fie ascultată. Bunica ne povestește cu o mutră de copil:

- Mă prefac că dorm, ca să nu facă Gina scandal! Mor de urât în pat!

Sunt mici epitropii pe care le acceptă. Dar pe cât poate, își păstrează obiceiurile vechi de autoritate, ca să se știe că e stăpână aci. Totuși, zilnic trebuie să renunțe la câte o poruncă, căci nu mai este în stare să și-o susțină multă vreme. Trebuie să lase pe ceilalți să se ocupe de gospodăria ei. Ca un simbol al vechii stăpâniri, păstrează, în buzunarul șorțului, cheile casei.

„Casa mea!” „Grădina mea!” Ca să se știe!

Dacă bunicul nu i-ar fi pus în testament totul pe numele ei până la moarte, atunci ar fi fost un dezastru.

Nu s-au petrecut decât mici transformări în casa aceasta, în decursul anilor, și în orice caz, noi, nepoții, am găsit-o aranjată definitiv. Totuși, s-au tăiat, pe când eram la București și n-am știut să ne împotrivim, cei doi castani de la poartă. Castanii

erau superbi și-și împleteau ramurile și făceau o boltă foarte bogată deasupra porții. Copilăria nepoților s-a petrecut în apropierea lor, ne-am agățat de crengi, am cules florile, ne-am jucat cu castanele. Și i-am admirat de câte ori treceam pe lângă ei, căci alcătuiau o intrare regală. Când am venit într-o vară i-am găsit tăiați. Am considerat întâmplarea drept o catastrofă. Chiar și vecinilor le păruse rău, considerându-i drept o podoabă a străzii. Cum s-a petrecut? Un cunoscut s-a găsit să-i spună lui tante Gina: „Dar ce curaj aveți să stați în fundul unei curți așa de întunecoase! Orice se poate întâmpla!» Și tante Gina, fricoasă, a hotărât tăierea castanilor, ca să lumineze grădina. Bunica a fost surprinsă de această hotărâre, dar a acceptat-o. De ce? Căci nu îi este teamă de nimic? Poate s-o fi gândit, cu un vechi instinct de economie, că tăierea castanilor înseamnă un stoc de lemne destul de mare de ars. Eu cu verișoarele mele am încercat mai târziu tot felul de vorbe de răzbunare inutilă. La îndureratul: „Cum s-a putut să tăiați castanii aceștia?», ni s-a răspuns: „Pentru că așa am vrut!» Am demonstrat că tăierea castanilor nu păzește casa de hoți, dar demonstrația nu avea nici o importanță. Și apoi, ne temeam, dimpotrivă, să nu-i convingem să mai taie și alți copaci. Atunci, am sugerat bunicii ceva mai pervers: „Ce-ar zice bunicul dacă și-ar putea vedea casa?» N-am mai primit nici un răspuns, vorba noastră prinsese. Cu toate că nu suntem convinși că bunicul ar fi fost supărat.

El a orânduit toată grădina în tinerețe și, bătrân, când nu mai putea face inovații, ar fi acceptat poate să desfacă ce făcuse.

De altfel, sub pretextul că înfrumusețează, a tăiat el singur mai multe crengi decât trebuia și a lăsat brazii cam pustii la rădăcină. Oricum, ce multă muncă este să creșd un pom! Cum poți să te decizi să-l suprimi în câteva minute?

Bunica, după cum nu cunoaște superstiția, nu

cunoaște nici frica. Familia mea fusese tot așa de curajoasă pe vremuri, căci în orășelul acesta nu există un hoț mai periculos. Bunicul era obișnuit numai ca unul dintre servitorii lui, Pricopi, să-i fure hârletul, o dată pe lună, ca să-l ducă la cârciumă și să-l schimbe pe băutură. A doua zi bunicul se ducea la cârciuma cunoscută și-l scotea. Peste un timp, aventura se repeta întocmai. Dar o unică întâmplare îngrozitoare din oraș a transformat oamenii. Chiar peste drum de noi a fost omorâtă o grecoaică bogată, în vizită cu toată lumea bună din târg: madame Kiriacos. Hoții nu s-au mai găsit niciodată și au trecut de atunci 20 de ani. Eram copil, dar țin minte spaima rudelor mele, discuțiile contradictorii și veștile care ne soseau mereu de peste drum. De atunci, toată lumea a început, înainte de culcare, să încuie bine ușile și să caute pe sub pat. Numai bunica a rămas așa cum a fost totdeauna. Când din sufragerie, unde face seara pasiențe, aude un zgomot tocmai în partea cealaltă a casei, se duce singură prin tot șirul de camere întunecoase și întreabă: „Cine-i acolo?" Noi ne mirăm de curajul ei și o sfătuim să fie mai prudentă. Ca și cum un dușman și mai periculos, față de care nu există împotrivire, Moartea, n-ar pândi la toate intrările…

S-a dus și Marina, bucătăreasa bunicilor, care intrase în slujbă la nunta lor și care îi slujise cincizeci de ani. Subțirică, delicată cu privirea caldă, imagine grațioasă. Bucurându-se de orice noroc al familiei. Știind să explice mersul norilor și visele, în timpul războiului, bunica, împărțind în bucătărie mâncarea, o ținea în curent cu tristețea comunicatelor oficiale.

Bineînțeles, toată familia era francofilă, și Marina ca noi toți. După moartea ei, am constatat că o prăjitură specială, cu care ne plictisise odinioară, va dispare pentru totdeauna: nimeni nu-i mai știe rețeta. Astfel că acum ne gândim cu duioșie la acea prăjitură, altădată insuportabilă.

Când au înmormântat-o, a condus-o toată familia la cimitir. Bunicul a avut o vorbă de spirit către bunica, ca să-și acopere atâtea neliniști: „Putem să murim de acum. Bucătăreasă avem.”

Cum au izbutit bunicii să întemeieze o gospodărie așa de însemnată și să poarte de grijă pentru fiecare din atâția copii, cu toate că au început fără bani mulți, cu leafa unui profesor de odinioară? Fiecare cheltuială a fost bine chibzuită, și dacă îmbunătățirea nu făcea salturi și se îndeplinea încet, totuși era sigură. De multe ori, noi, cei tineri, ne scandalizam că bunicul nu se pricepe să fie generos nici la urmă, când scăpase de nevoi. Bunica nici acum nu face imprudențe cu banii, dar la economii nu se mai gândește. Statul se pricepe el să pună dezordine în orice socoteală și să transforme aproape lunar pensia, și ea achitată la date neprecise. Astfel, bunica s-a obișnuit să fie mult mai darnică. Nu lasă nici un om să plece fără să-i dea câteva mere. Chiar și spune, binevoitor ca niciodată: „Du-te în grădină să iei mere câte vrei”. Nu cheltuiește banii inutil, nu și-ar cumpăra pentru nimic în lume prăjituri sau pepeni verzi, care-i plac așa de mult, dar totuși e o mare schimbare.

Timpurile turburi de acum au indignat-o la început, dar cu timpul a obosit să mai protesteze și acceptă realitatea. Privindu-i casa și grădinile, nu înțelegi că ea a fost mai destoinică decât noi toți? Din pricina atâtor neîncrederi de care suntem mândri, căci ne dau o complexitate, n-am fost în stare să construim nimic.

Aseară, după cină, tante Gina a stins una din cele două lumini electrice din sufragerie ca să facă o mică economie. Dar curând bunica a spus servitoarei s-o aprindă din nou.

- Lasă, că destul o să am întuneric în mormânt.

Stau și scriu aceste rânduri în pavilionul unde tante Gina vine de obicei să lucreze. Suntem mulți și deseori câte cineva trece prin fața pavilionului. Alături, iarbă și brazi, și în față, strada. Câteodată

câte o țărancă întreabă din drum: „Pui nu cumpărați?» sau alta care anunță: „Mure de vânzare, mure!» S-a apropiat verișoara mea Sanda de masă (până acum a fost prin toată curtea: tren) și mă privește. Sanda are zece ani și este drăgălașă, cu ochi mari. La sfârșit mă întreabă:

- Ce scrii?

- O carte cu copaci, cu o casă și cu o grădină.

- Și cum o să se cheme?

Din atâta lume mai mare, numai Sanda a avut curiozitatea să mă întrebe ce scriu. Și nici nu bănuiește nimeni că descriu aceste locuri. Dar de fapt nu se crede cu tot dinadinsul în talentul meu. Prea mă cunosc bine de când eram mic și mă țin minte în o mie de posturi familiare și ridicole (și acum chiar stau cu papucii în picioare, strâmb, gata să cedez locul altuia mai bătrân, și aproape toți sunt mai bătrâni). La fel am rămas pentru ei, căci cu toții se măresc odată cu mine, și acum, cu toate că au trecut atâția ani, locul meu tot la coada mesei este. Mai degrabă ei cred în geniul unchiului Eugen, care stă douăsprezece ore la birou, încercând să scrie romane care vor să prindă aspecte din viață, cu toate că singura lui legătură cu cei dimprejur este să ceară imperativ ca masa să fie servită la aceeași oră.

Și sunt emoționat de întrebarea Sandei. Îmi vine gust să-i spun drept ceea ce n-am spus la nimeni (mă și jenez să spun celorlalți, li s-ar părea poate că scontez moartea bunicii):

- Mi-au fost foarte dragi locurile acestea și m-am gândit să le descriu.

- Și când te gândești că totul o să dispară!

Reflecția micii Sanda! Fie că este o observație împărtită între noi toți, dar numai o fetiță a avut curajul să o spună tare, fie că această fetiță este mai sentimentală decât cei mari.

Sanda m-a părăsit și a continuat să se joace singură în grădină. În pavilion a intrat un cocoș, ciugulește fără frică câteva grăunțe, pe care le

găsește pe podea și se apropie de mine, de parcă aș fi o statuie inofensivă.

Ce pustie este curtea noastră acum! Și ce zgomot era pe când încă mătușile mele nu părăsiseră casa! Petrecerile provinciale de dinainte de război, pe care le înregistram cu ochii mei speriați de copil de câțiva ani… Tot orașul în costumul după ultima modă de la Paris… Valsul amețitor și cadrilul… Mai reținîncă câțiva tineri cu râsul lor fără grijă, acum bătrâni prefăcuți în alți oameni sau dispăruți. Toate bunătățile pe masa din sufragerie, multe din ele aduse special de bunicul, din București, care păstra un miraj de legendă pentru noi. Așteptam serbarea la fel ca toți ceilalți, o discutam, plănuiam, îmi făceam o mie de iluzii, apoi mă instalam pe un scaun, chiar din salon, să privesc cât mai bine tot ce se petrecea și rochiile cu trenă. Dar adormeam rezemat de spătarul scaunului, oricât m-aș fi împotrivit și aș fi cugetat că trebuie să veghez, astfel de petreceri neputându-se întâmpla prea deseori. Venea câte cineva și opina, spre spaima mea, să mă ducă la culcare, dar bunica sosea numaidecât și hotăra să rămân mai departe la locul meu.

Toată această glorie dispărută, și bătrânețea bunicilor, traiul tot mai molcom. Acum câțiva ani casa noastră a mai cunoscut zile de glorie, dar în alt fel.

Adinei, verișoara mea, nu devenise încă o domnișoară mare, și cum era foarte zvăpăiată, atrăgea la joacă pe toți micii evrei din stradă. Fuga între copaci, de-a v-ați ascunselea, sau crochetul. Bunica nu putea suferi zgomotul mare și se irita de multe ori, dar nu se opunea cu seriozitate.

Și acum e liniște pe toate aleiele, când scârție portița ne uităm imediat să vedem cine vine. Iarba a invadat totul. Iarbă frumoasă ca într-un cimitir.

Qui n'a son grain de folie? E delicios când surprind la bunica - această persoană care a fost timp de 80 de ani înainte de toate înțeleaptă,

știindu-și sigur calea ei - câte un gust romanțios.

Într-o zi a căzut în grădină, și unul din degetele mici i s-a îndoit de la încheietură. În primul moment n-a simțit nici o durere și și-a așezat ea singură degetul la loc. „Mă temeam că n-o să pot pune mănușa”, spuse ea cu seriozitate, cu toate că nu mai merge în oraș, ca să poarte mănuși. Sau sunt amuzante numele copiilor (unde bunicul nu s-a amestecat): Octav, Virginie, Antoinette, Eugen, Corina. Și fiecare nume are cântecul lui. A botezat pe un copil Corina, pentru că tocmai pe atunci citea cu nesaț, în foiletonul Universului, Corina sau Italia de M-me de Staël.

Mă plimb prin curte, printre păsări, cu o carte în mână. Gheorghe, servitorul, despică lemne. Maria, bucătăreasa, scoate apă de la fântână. Bunica privește pe fereastră spectacolul idilic. Mă apropii de dânsa și vorbim prietenește despre întâmplări fără importanță. Deasupra, cerul nuanțat de orășel de munte. Scenă atât de familiară, de atâtea ori repetată, încât pare eternă, esențială existenței mele, și care totuși trebuie să dispară în curând în întregime.

Suntem nebuni cu toții. Căci la cel mai mic calcul pricepem că totul o să înceteze. E fatal ca trupul bunicii să găsească pretextul unei boli și să se destrame. Și este o surpriză că rezistă încă. La anul vom găsi-o oare? N-ar îndrăzni nimeni să pună un rămășag. Sau, în cel mai bun caz, de va rezista toată iarna aceasta nesfârșită, cum vom mai găsi-o? Bunica cea deșteaptă, discutând totul, pricepând totul, evoluând odată cu noi, în curent cu orice știre nouă, model de forță morală și intelectuală și de o energie fără șovăire de-a lungul atâtor ani, deodată ramolită! În fiecare an, la vizitele noastre, constatăm schimbări la ea. Acum aude mult mai greu, e mai înspăimântată de sfârșitul apropiat al vieții, se scoală anevoie de pe un scaun și obosește repede. Și la anul? Va fi nevoie ca alții să-i facă toaleta? Bunica mea

scumpă și totuși alta! Avem panică de viitor, dar viitorul nu mai interesează imediat ce devine trecut. Căci peste bunicul s-au strâns șapte ani de moarte, și suportăm adevărul acesta.

Știm precis toate acestea, dar nu ne schimbăm felul de viață obișnuit. La fel, venim numai vara aici, și socot că această venire e pricinuită nu atât de ultimele clipe ale bunicii, cât pentru că ne oprește criza să ne ducem în altă parte și suntem mulțumiți că avem la dispoziție, gratuit, o gospodărie atât de superbă, în aerul cel mai curat. De altminteri, întârziem să venim pe cât putem, și din București nu ne grăbim să trimitem câte o scrisoare cu noutăți, oricât am ști că-i face plăcere. Iar ajunși aici, ne plictisim ca și odinioară, ne ducem fiecare preocupările noastre mai departe. Căutăm locurile singuratice și ne enervăm să repetăm fraza când bunica nu a auzit-o bine. Ne consolăm cu: „Și dacă am sta mai mult de vorbă cu bunica, ce importanță ar avea? Curând și peste acest prezent se vor pune câțiva ani.” Dar această teorie distruge de fapt orice inițiativă. Adevărul este altul: orice socoteală ne-am face asupra soartei triste a bunicii, temperamentul nostru continuă să se poarte după instinctele lui, ca și cum o judecată n-ar trebui să fie rezultatul direct al temperamentului.

Cea mai mare groază a bunicii este să nu-și piardă memoria.

„Decât să fiu ramolită, mai bine să mor imediat!” Gândul acesta o persecută de multă vreme, și face dese mărturisiri care arată că spaima persistă în ea. Observația că „nu mai poate ține minte” o terorizează zilnic, și noi, bineînțeles, protestăm: „Toți păcătuim la fel”. Dar bunica rămâne tot așa de neconsolată. De multe ori o examinez fără ca ea să bage de seamă și constat că primejdia nu este așa de mare. Observ că a uitat, de pildă, o pasiență, pe care o făcuse de mii de ori. Și atunci, cu perversitate, mă mir că a putut uita așa ceva, cu

toate că mirarea mea o va amărî și mai mult. Căci bunica este așa de tânără, stă de vorbă cu tine de la egal la egal, încât continui o luptă cu ea, cum obișnuiești să cicălești un contemporan al tău. Discuți cu dânsa cu toată seriozitatea și o contrazici de e nevoie. Nu accepți să-i respecți vârsta înaintată și pui față de ea aceeași pasiune în credințele tale. Câteodată, dacă trebuie, întrebuințezi și câte o vorbă mai rea. În definitiv, fără să te gândești în clipa aceea, acesta este un omagiu pe care i-l aduci. Din trecut, ea poate să povestească o mie de întâmplări neînsemnate: cum era camera în care a copilărit, ce mâncare i se da pe atunci. Uneori, și din trecut uită ceva important, cu toate că reține toate detaliile. De pildă, a făcut cele mai precise portrete a doi prieteni din tinerețe, dar a uitat că ei erau frați. Sau știe în politică cele mai umile schimbări, dar nu mai își aduce aminte că după război s-a dat pământ la țărani. Parcă mecanismul minții ei e întreg, discuți cu ea multă vreme fără să bservi nimic, dar deodată constați o legătură uzată. La fel după cum în vis întâlnești, amestecate ciudat, o serie de fapte veritabile.

„Sora mea a fost o femeie foarte deșteaptă. Nu știa carte, dar ținea toate socotelile moșiei numai cu mintea. Și deodată s-a ramolit. Ce grozăvie!”

O țin minte și eu pe sora ei, cu toate că pe atunci eram foarte mic. Sta toată ziua în grădină și nu recunoștea pe nimeni. Țăranii care treceau pe drum îi spuneau: „Sărut mâna”, și ea răspundea: „Mulțumesc”.

Bunica se plânge mereu de bătrânețe, dar nu se enervează deloc, căci vocea ei nu e tânguioasă, ca la început să fim înduioșați și apoi să ne plictisim. Are accentul natural și cu toate că repetă toată ziua: „sunt bătrână”, „sunt bolnavă”, „nu mai aud”, nu reține nimeni prea mult aceste vorbe, și numai mie mi se pare mărturisirea ei cu atât mai impresionantă, îndeosebi o doare că nu mai aude bine, nu mai poate lua parte, din toată inima, la

conversația noastră. Și atunci exagerează. Imediat ce-i vine cineva pe care nu l-a văzut de multă vreme, se și plânge: „Nu mai aud deloc”. Dar spune asta cu atâta stăpânire de sine, încât nimeni nu se gândește să o contrazică amabil, ca să o consoleze. Și bunicul nu mai auzea bine în ultimul timp, dar la dânsul dificultatea se prezenta diferit. Se supăra îndată ce nu vorbeam tare, și-l plictisea când spuneam tare toate nimicurile noastre zilnice.

Pe bunica o interesează orice am spune, căci ea face parte din toată existența noastră. Nu se supără niciodată dacă noi repetăm, pentru ea, același fleac, cu ton puțin răstit. Cred că travaliul ei interior este: se decide să renunțe să întrebe ce n-a auzit, dar după un minut nu-și poate reține întrebarea. Și atunci noi, plictisiți, spunem: „Nimic important, nu face să mai fii curioasă”. Ca și cum s-ar fi găsit o scuză pentru noi că vorbim numai nimicuri. În practică, aveam poate și dreptate, căci este fatal să te iriți când spui: „O să plouă afară”, și cineva îți cere să te repeți. Când însă discuția între noi se încălzește și suntem cu toții aprinși ca să ne susținem părerea și uneori pentru chestiuni mai importante, care ar putea interesa pe bunica, atunci ea nu ne mai întrerupe, căci sunt prea multe vorbele, ca să poată avea pretenția să le audă, i se pare conversația noastră ca un zgomot de albine, și în secundele în care îmi întrerup perorația o descopăr nenorocită, de pe acum în mormânt. Dar, după obiceiul ei, gravă, fără lamentații.

„În schimb, nu mă doare nimic. Să mă întrebe doctorul, n-aș ști ce să spun.”

Cu ce bucurie zice vorbele astea! Într-adevăr, pe bunica nu o chinuie nici o durere. Pare o lumânare care se topește: a ars atâta, că abia mai găsește puțină substanță să mai dea, pentru scurtă vreme, o flacără palidă.

Și la moarte se gândește des, dar tot așa de discret. Vorba: „Sunt bătrână” sau: „Mă veți mai găsi voi pe mine anul viitor?” se repetă deseori.

Aceeași preocupare. Totuși, are și momente de optimism, când află că cineva mai bătrân este perfect valid. Bunicului nu-i plăcea să vorbească niciodată despre moarte. „Nu vorbi prostii!” este vorba cu care întrerupea el astfel de conversații, și așa a spus întotdeauna, chiar pe când era tânăr. Dar, perfect gospodar, care nu uită nimic din ceea ce este necesar și care e prevăzător atunci când trebuie, la 70 de ani, fără să vorbească și nici să facă pe misteriosul, a comandat un cavou. Ne-a făcut pentru toți casă, grădină și loc de înmormântare. Bunica e atât de vioaie, o interesează atât de mult tot ce se petrece în jurul ei, încât nu ne înspăimântăm decât arareori. „Totul trebuie să se termine curând” este aproape o idee abstractă, și nu ne face să ne cutremurăm.

Bunica se teme de moarte! Degeaba se gândește că bunicul, tovarășul ei de toată viața, o așteaptă și chiar se miră de atâta întârziere. Gândul că o să-și părăsească toată munca ei și bucuriile o chinuie. Sub pământ, pe un drum pe care nici nu obișnuia măcar să se plimbe. Și apoi ea a fost toată viața o realistă, nu-i place să vorbească de ce crede că se întâmplă dincolo. Dar mari nădejdi nu are. Cu toate că e fată de popă - ca și bunicul — n-am văzut-o ducându-se la biserică. Bunicul, care era epitrop la Adormire, se ducea numai ca să se așeze la locul de onoare, sau la sărbători, ca să-și ducă nepoții și să se mândrească cu ei. Dar când venea omul cu hârtii bisericești pentru semnat și-l turbura în timpul prânzului, se indigna cu toată seriozitatea.

Eu știu că bunica se teme de moarte, cu toate că ceilalți se prefac că nu pricep sau nu le place să facă astfel de observații, căci ar fi obligați la consolări anevoioase. Dar eu îi spun bunicăi, o dată, când suntem numai noi, buni prieteni - bunica și nepotul - (și-i spun numai ca să o consolez, sau mai ales pentru că nimeni - cu toate că ceilalți sunt mai apropiați de vârstă cu mine —

nu este de o mai perfectă tovărășie?): „Bunico, sunt bolnav rău!”

Oricât ar părea de ciudată această mărturisire de la tinerețea mea și oricât nu s-ar vedea, e adevărat. Cei care bănuiesc ceva cred că e numai o stare de nervi. Am dureri mari, precise, și nici unul din atâția doctori însemnați nu înțelege de ce sufăr. Rețetele și consultațiile lor mă costă bani mulți și nu-mi sunt de nici un folos. Nu am putința unei clipe de nădejde, căci zilnic, la fiecare oră, sunt forțat să-mi aduc aminte de tragedia mea. Unul mi-a spus că fac echilibristică cu moartea. Așa sunt oamenii de nepricepuți, incapabili să ghicească ceva. De o bucată de vreme nu mai sper nimic. Au trecut destui ani, la fel de sumbri, am epuizat și doctorii, și rețetele. O să se termine totul curând, nu mai am nici o îndoială. Și de altfel nici eu nu mai pot trăi în felul acesta. M-am deprins puțin cu aceste gânduri și-mi închipui că nici o hotărâre nu mi-ar fi prea grea… Cu tine odată, oricât de ciudată ar părea tovărășia, o bătrână și un tânăr. Amândoi, ca în grădină, bunica și nepotul, prin cer și nouri, mai departe, la bunicul…

Rica

Surprize sentimentale

Prințul Eduard întinse mână albă și mătăsoasă cunoștințelor, trecu prin fața oglinzii, unde își privi trăsăturile armonioase, ochii ușor obosiți, buzele ușor disprețuitoare, părul albit la tâmple și, după ce lacheul înzorzonat îi prinse pe umeri pelerina, coborî agale, printre luminile strălucitoare, treptele de marmură ale clubului. În stradă îl aștepta Pinsky, prietenul fidel din tinerețe. Noaptea își întinsese mătăsurile albe, albastre și roze, aruncase pe ele diamante, și luna se legăna familiară, ca un candelabru, între două ramuri de argint. Frunzele teilor picurau umbre și mirodenii. Prințul Eduard făcu semn șoferului să plece înainte cu mașina și porni cu Pinsky încet, apropiați. Tăcerea dintre ei dură mai multă vreme. Prințul Eduard zâmbi, amintindu-și că prietenul său avea să înceapă vorbă, după obicei, asupra aceluiași subiect: Xenia.

Xenia, minunata Xenia, așa de zveltă și de sprintenă, așa de elastică și de unduioasă, dând impresia la mers că n-are greutate. Păr bogat apăsându-i capul delicat, ochi subțiri, nas mic și nervos, buzele tremurătoare. Dar această făptură mică, făcută din linii neprecise, avea gusturi și obiceiuri hotărâte bine. Moștenise sângele nobil al familiei și era mândră de el. Fiecare mișcare și vorbă a ei, deși prietenoase, știau să păstreze distanța între ea și restul lumii, și întrebarea ei cea mai precipitată nu înșela pe nimeni că era tot așa de îndepărtată, tot așa de singuratecă și tot așa de indiferentă. Grațioasă și mândră, o adevărată prințesă. Și prințul Eduard gândi că are dreptate Pinsky să vorbească mereu, cu o nespusă dragoste, despre Xenia, fără ca să pară deloc naiv, așa cum par părinții când insistă prea mult să-și laude

copiii.

Prințul Eduard găsea firea mândră a Xeniei pe deplin îndreptățită. Ura mulțimea unde oamenii se asemuiesc între ei și profanează existența prin cuvinte greoaie și gesturi vulgare, unde se vorbește când nu trebuie și cu sunete prea subțiri sau prea tari, se reflectează banal și fără întrerupere. Și când și cei nobili făceau zilnic noi concesii, Xenia, mica lui prietenă, îl convingea că nu avea preferințe ridicole și că gusturile lui puteau prinde ființă într-o făptură nouă și care, prin farmecul ei, asigura pe oricine că are dreptate. Deseori stăteau de vorbă în sala cu portrete vechi, asupra unor timpuri dispărute, asupra unor oameni, odinioară neobosiți războinici, acum iremediabil înțepeniți, și se înțelegeau de minune, se continuau armonic, lăsau tăceri a căror profunzime o înțelegeau amândoi.

În noaptea parfumată, laudele lui Pinsky pentru Xenia, oricât de obicinuite ar fi fost, nu i se păreau nici o impietate, și îl aștepta ușor amuzat, dar nerăbdător să înceapă. Dar Pinsky prelungea tăcerea mai mult ca de obicei, ca și cum ar fi fost preocupat de alte lucruri și s-ar fi codit să le spuie. Exclamă: „Ce frumos e cerul!”… așa de nenatural și fără nici o legătură, că prințul Eduard îl privi pieziș, nedumerit.

Abia mai târziu, cu o intonare de scuză:

— Aș vrea să-ți vorbese despre Sonia…

Prințul Eduard nu-și putu opri buza inferioară, încrețită de dispreț pentru lume, să se încrețească și mai mult. Dar își reveni numaidecât. Știa că Pinsky îi pândește toate gesturile și că trebuia un motiv puternic și multă încredere în prietenia lor veche ca să-i vorbească despre Sonia. Niciodată nu se mai întâmplase lucrul acesta. În conversațiile lor lungi numele Soniei nu fusese niciodată pronunțat. Sonia era fata mai mică a lui Pinsky. Dar pe cât Xenia era de armonioasă și fermecătoare, pe atât era Sonia de plată, de dizgrațioasă, și apariția ei în familia lui Pinsky era neînțeleasă.

Avea o înfățișare placidă, cu buzele umflate, fața galbenă fără viață, ochii fără culoare, părul căzând în lațe sărace, corpul greoi cu sânii mari, picioarele scurte și fără formă. Impresie totală de încetineală și de prostie degaja corpul unsuros și rânced. Mintea tot așa de anevoioasă, învățând greu, memorând greu, fără ambiții și fără curiozitate, exprimându-se printr-o vorbă înceată și lipsită de finețe, nefăcând decât reflexii banale sau întrerupându-se printr-un râset lătăreț și zgomotos. Când mergea, pocnea pământul sub talpă, când încerca să se grăbească i se zdruncina tot corpul, când cădea, rămânea întinsă multă vreme, jelindu-se. În casă nu i se făceau observații, se purta grija ca să nu ducă lipsă de nimic și aveau tăria s-o suporte fără să se revolte pe față. Dar nici afecție nu-i arătau. O considerau inexistentă, cu toată turbulența făpturii ei dizgrațioase. Și calmul nu era ușor, căci pentru Pinsky dizgrația era o faptă mai de neiertat ca crima în atmosfera aceea pură, cu gesturi nobile și cuvinte potrivite, fără ostenire trecute prin generații. Tăcerea se prelungea din nou. Prințul Eduard, cu toată plictiseala unei astfel de conversații, simți că trebuie să-l încurajeze pe Pinsky.

- Sonia?

- Sonia… Am găsit prilejul să o mărit…

_ ?!

- Cunoști… Și termină abia auzit, împingând vorba cu o greutate penibilă: Cu junele Alfred din târgul X…

Desigur, prințul Eduard cunoștea pe Alfred, căci târgul X era chiar pe moșiile lui. Junele Alfred era și el descendent al unui nume mare, dar bicisnic și ca făptură și ca minte, cu un cap prea mare și bălăbănindu-se caraghios pe un trup subțire, lung și încovoiat. Avea o voce stridentă, care nu mai contenea dându-și părerea despre orice, vorbind singur, incapabil să asculte pe altul sau să se oprească pentru vreo meditație. Dar de fapt

inofensiv, cu inimă bună chiar și, se povestea, foarte bun gospodar. Prințul Eduard alătură în minte silueta Soniei, groasă și bleagă, de a lui Alfred, lung și subțire, la braț pe strada principală a târgului, precedați poate, cine știe, de un lanț întreg de Alfrezi lungi și de Sonii groase, de toate vârstele, trecându-și unul altuia reflexiile imbecile asupra edificiilor.

Voi să protesteze.

Dar în felul acesta aveau să scape de imaginea grotescă, jeluindu-se stupid printre tablourile seniorale și reflectându-se multiplicat în cristaluri. Își schimbă vorba și mărturisi:

- Poate că ai dreptate.

Ajunseră în fața casei lui Pinsky, care, după ce auzi părerea prințului, sună prelung. O lumină se aprinse, un pas pocni podeaua, și în ușă apăru Sonia. Apariția siluetei vulgare în noaptea înstelată crispă buzele princiare ale lui Eduard, ca și cum o picătură de noroi i-ar fi stropit lacul pantofilor. Se grăbi spre mașina care-l aștepta aici.

Nunta se făcuse târziu în toamnă, în cea mai strictă intimitate. Nici chiar prințul Eduard nu asistase. Tatăl fetei se arătase generos, ca și cum ar fi vrut să acopere lipsa afecției. Această generozitate semăna și a bucurie de a fi aranjat o chestie așa de complicată, dar Sonia n-ar fi putut aranja astfel de nuanțe.

Pinsky și Xenia i-au condus la gară și apoi, după câteva vorbe obligatorii și lungite anevoios din pricina trenului care întârzia să plece, amândoi se întoarseră și mai solidari. Tot pe atunci prințul Eduard, după îndelungi ezitări, se hotărî să-și viziteze moșiile.

În târgul X copilărise și-și petrecuse adolescența. Nu mai fusese pe acolo de zece ani, de la moartea tatălui său. O imensă melancolie îl aștepta aici. Găsi casa pustie și mobilele, printre care trăise odinioară, prăfuite. Camerele i se păreau mai mari, și pașii lui, cu toate covoarele

moi, sunau lugubru. În grădina din față, copacii aruncau degete resfirate de spaimă spre cer, dând drumul ultimelor frunze galbene, picurate cu roșu. Pe pământ, grămezi de uscături. Întârzie mult în salon, în fața tabloului enorm al tatălui lui. Pe jilțul aurit, bătrânul prinț se odihnea impunător și armonios. Fața lui galbenă, prelungită prin barba albă, mare, îl făcea și mai ireal și mai distanțat de ceilalți oameni. Pictorul îi exagerase culorile palide. Buzele erau livide, nasul transparent. Numai ochii vii, de om inteligent și voluntar la nevoie, luceau. Hainele negre și decorul sumbru măreau distincția personagiului.

Prințul Eduard fu mulțumit de rezultatul examinării lui. Recunoscu mâinile, la fel cu ale sale, fine, mătăsoase, nervoase. Buzele crispate, ca și cum dezgustate de oameni, erau asemănătoare. Dar ochii îi fură atrași spre o mică pată roșie, și fruntea i se încruntă de amărăciune. Bătrânul prinț găsise cu cale să pozeze cu semnul decorației la butonieră, semn primit ca elogiu din partea unor oameni mediocri, a căror părere nu conta, semn inutil și ridicol pe pieptul unui om al cărui străbunic de sute de ani îl dăduse el însuși servilor, anonimii, ca răsplată că-l ajutase în vreo faptă însemnată trecută de mult în istorie. Ieși din casă și o porni pe strada principală a orașului. De atâta vreme nimic nu se schimbase. Aceleași case mici, retrase în fundul grădinilor, copacii, florile. Magazinele umile, înghesuite, cu negustorii în ușă, așteptând mușterii. Biserica cu ceasornicul de unde bătăile orelor spintecă liniștea. Școala primară și clubul. Grădina publică cu ornamentațiile de la mijloc și cu chioșcul pentru muzica militară. Și oamenii păreau aceiași. De pildă, deputatul democrat Zugu, cu burta rotundă și gușa triplată de prea multă mândrie, care își făcuse popularitate perorând vorbe caraghioase și cu efecte imense asupra netoților, împotriva ciocoilor în genere, și exemplificând prin familia prințului Eduard.

Trecând pe lângă prinț, își savură triumfurile și, cum prințul îl privea cu aceiași ochi potoliți cu care privise dughenile copilăriei, se umflă încă de satisfacție. Mai departe, la ferestrele casei cu turlă, domnișoarele tomnatice Roro și Cleo mișcară încă o dată perdeaua pe care o mișcau de 50 de ani ca să privească pe vizitator și apoi să-și gungurească pe nerăsuflate reflecțiile. Asemeni cu două ciori care s-ar uita curioase și apoi ar începe să croncăne.

La ușa verandei apare senior Basilio, arbitrul eleganței incontestabil al târgului. Cărarea la mijloc impecabilă, mustața strânsă deasupra gurii cu buzele ironice, haina plină de nasturi, pantalonii cu dunga perfectă. Se uită în cunoscător după silueta prințului și, ca să-și ascundă invidia în fața unei distincții ale cărei secrete nu putea să le afle cu toată truda, aprobă cu oarecare rezerve.

Prințul își continuă plimbarea, melancolic și în același timp amuzat, revăzând obiceiurile târgului. Dar din nou fruntea i se încruntă. Se găsise pe neașteptate în fața locuinței lui Alfred și i se păru chiar că vede lume la fereastră. Își aduse aminte de nunta Soniei, care se săvârșise cu câteva săptămâni înainte, și o întâlnire i-ar fi fost foarte neplăcută. Voi să traverseze. Dar, ajuns în mijlocul străzii, se auzi chemat puternic și, când întoarse capul, văzu silueta greoaie săltând în fugă ridicol pe picioarele umflate, cu fața bucuroasă, arătându-și dinții lați, și înainte de a fi avut timpul să facă vreun gest, se simți sărutat pe amândoi obrajii.

- Ce bine-mi pare că văd pe cineva de acasă!

Prințul Eduard, cu o privire circulară, văzu toată strada: domnișoarele Roro și Cleo, la fereastră, amuțiseră de mirare și uitaseră să se mai ascundă după perdea. Deputatul Zugu improviza noi fulminații împotriva ciocoilor hipocriți care, cu toate pretențiile lor, au gusturile cele mai de rând. Senior Basilio, la ușa verandei, arăta un dispreț nelimitat și reflecta vizibil: ce cumplită decădere!

Și în mijlocul pieții, el, descendentul de viță regală, sărutat zgomotos de fetișcana umilă și dolofană. Scenă grotescă!

Revolta i-a durat numai o clipă.

Și deodată a simțit că-i năvălește în toată ființa o senzație pe care n-o mai cunoscuse, ale cărei armonii nu le mai atinsese, el care crezuse că nimic subtil nu i-a scăpat, și involuntar mâna lui mătăsoasă se puse mângâietoare și părintească pe pletele fetei. Își descreți fruntea și, depărtându-se, urmări melancolic cum o frunză galbenă se desprinse de ramura oglindită în senin, dansă în aer fără grabă și apoi se alipi de trotuarul stropit cu pământ.

Preludiu sentimental

Dragostea cu chinurile ei… Gelozia, așteptările, dezastrele… Discuțiile interminabile din care n-ai lăsa la o parte nici o replică, așa par de esențiale în întregime… Razele de lună sau plescăitul vâslelor pe ape, apusurile printre norii trandafirii… Vorbele abia auzite, înțelegerile perfecte, numai ținându-te de mână, și altă dată apropierile frenetice în locuri neștiute. Și la urmă, pentru unul totul s-a sfârșit și-l părăsește pe celălalt, și-l lasă pustiu și pe neașteptate bătrân. Sau Moartea!

Ca să transcrii aceste stări și să-ți faci pricepute vibrațiile nu e poate prea greu. Dacă te chinui cu intensitate, cuvintele se împreună de la sine. Lectorul te va înțelege ușor, căci își va aduce aminte de experiențe similare, sau va avea în fața lui căldura ta, izbucnirile pline de coloare, neliniștile. Deoarece tot ce frământă are relief….

Sunt însă momente, la începutul dragostei, mult mai nuanțate, mai estompate, al căror contur este mai greu de prins. Vorbe neînsemnate care vibrează cu aceeași intensitate ca și o amenințare de moarte pentru o ureche mai rafinată, căci dacă ești atent, găsești în ele de pe acum, în miniatură, toate cataclismele viitoare. Poți scoate din ele interpretări inverse, după cum vei face-o din scenele cele mai puternice, și, mai ales, desprinzi din toată atmosfera, odată cu impresia unei arhitecturi extrem de complicate, care se înfăptuiește totuși spre stupefacția ta și nesiguranța melancolică, ușor dureroasă, că poate totul nu e decât o părere, o iluzie, o glumă a naturii, și că o singură vorbă nelalocul ei sau gest greșit va destrăma totul.

Și dacă vrei să păstrezi ceva din prospețimea acestor clipe, așa de rare în viața ta necăjită, sau

prea stearpă, sau prea complicată, trebuie să le înregistrezi imediat, cum voi încerca eu în aceste pagini, căci altfel, sau frământările de mai târziu vor înăbuși ondulațiile prime, sau indiferența te va face să nu te mai apropii cu nici o emoție de acele umile evenimente.

Dificultățile pe care le voi întâmpina mi se par mai mari ca oricând și îmi dau tot felul de neliniști. Va trebui să întrebuințez cuvinte impalpabile, să insist pe întrebări, căci pot părea fără semnificații pentru lectorul grăbit, să nu țin seama de evenimente, căci nu există încă nici un eveniment, și să las la o pane dialogurile chiar când se întâmplă să fie mai lungi, căci la început nu îndrăznești, și nici nu-ți vine în minte, probabil, să spui nimic important… Doar degajezi dintr-o atmosferă generală pe care n-o poți defini, așa este de imaterială, și care a evoluat tot timpul astfel, încât ai avut impresia uneori că între tine și tovarășa ta se leagă fire de paiajen (indiferent de vorbe) și alteori că spațiul este perfect gol, câte un cuvânt căruia la început nici nu i-ai dat mare importanță, căci părea prea plăpând, sau numai întâmplător l-ai observat și reținut, pentru că semăna cu altul de odinioară, sau că te-a impresionat într-o carte, sau dintr-un capriciu al ființei tale profunde, sau ca o fatalitate. Voi înșira câteva gesturi și vorbe înconjurându-le pe fiecare de sugerările ce mi le-au transmis, dar nu voi face aceasta cu prețul unui mare sacrificiu?

Voi detaila unele stări care nu-și au farmecul decât în întregimea lor, cum ai face cu o floare căreia i-ai rupe pe rând petalele ca să le examinezi. Vei strica minunea făcută să fie privită în întregime și mirosită dintr-o dată, și nu vei putea reface niciodată întregul. Vei falsifica chiar, căci ea nu este creată pentru a fi desfăcută atunci când este în plină frăgezime, ci trebuie s-o lași să-și scuture în voie petalele, odată cu trecerea vremii și cu supărările: o ploaie prea vijelioasă sau înțepătura

unui bondar… Deci aplicând luciditatea mea unor emoții de-abia începute, falsific, complic inutil, n-ajung la nici o convingere de altfel, cum nu pricepi nimic uitându-te prea de aproape la un tablou.

Din pricina unei fatalități căreia trebuie să mă supun, interpretez muluplu orice nuanță, și voi face așa, tot mai profund, mereu, dacă dragostea se va înfiripa, voi chinui și mă voi chinui, voi fărâmița un sentiment ce ar trebui lăsat nealterat, ca o forță a naturii. La fel, la cinematograf admiri cai minunați alergând cu infinită grație și făcând sărituri uimitoare, și apoi cu încetinitorul se văd detaliile ce-ți par caraghioase, imposibile, și nu mai recunoști nimic din alergătorii sprinteni de mai înainte. Analiza neobosită… Abia au început vagi emoții, așa de vagi, că uneori mă întreb dacă nu cumva totul nu-i decât o părere, și am deci detaliarea lor în toate chipurile posibile. Oare nu este acesta semnul cel mai sigur al dezastrelor viitoare?

Am văzut anunțată în ziare o excursie spre munți, și m-am înscris fără să cunosc pe nimeni. Într-un automobil mare, de curse, ne-am înghesuit vreo treizeci de persoane, și s-au amestecat, la întâmplare, fetele și băieții, pachetele, fumul de țigare și glumele. La urechea mea un anume Biță perora neobosit. Anunța pe toată lumea că îi e foame și a început curând să mănânce, întovărășindu-și fiecare îmbucătură cu exclamări stridente. Sătul, a comis, inepuizabil, calambururi. M-am convins atunci că acei care vor să fie neapărat spirituali și utilizează calamburul sunt cei mai torturanți dintre oameni. Unii făceau haz de el, și astfel îl încurajau. D-l avocat Const. Popescu sublinia chiar: „Cum ai zis, mă?”

Râsete, chiote, interjecții, întrebări și răspunsuri care nu corespundeau. Am lipit fruntea de geamul mașinii și am început să prind siluetele pomilor din fugă. Deodată, într-un colț, lângă un tovarăș mai în vârstă, am văzut pe Fetița. Prima impresie: mitidcă

și amuzantă, cu toate că serioasă. Apariție ciudată, dar n-aș fi putut spune din ce cauză. Poate pentru că părea foarte tânără, și în același timp avea câteva riduri pe gât și pe frunte. Gâtul părea cam scurt.

Am pus din nou capul la geam și am uitat-o complect. Și mai târziu, când ne-am cunoscut mai bine, i-am spus mângâind-o:

„Ce-mi place mai ales la tine e că ești o caraghioasă mică!”

Cuvântul „caraghioasă” trebuia să corespundă impresiei pe care o avusesem la început, îl îndulcisem însă, adăugându-i pe „mică”. Ceea ce mi se păruse la început numai amuzant devenea acum un motiv de afecție, dar nu voiam să-mi neg prima impresie, căci știam că aceea ar fi subzistat alături de una nouă și mi-ar fi sugerat tot timpul bănuieli. Încercam numai să transform ușor prima imagine în sensul în care mă mulțumea pe mine, deci să mă mint singur, să trișez. Mi-a rămas în minte că are gâtul prea scurt, și când am privit-o mai de aproape, am văzut că nu era adevărat, oricum aș fi făcut măsurătoarea. Și totuși, mereu îmi reîncepeam examinarea, căci impresia primă îmi iscase bănuieli pe care nu puteam să le alung, oricât mă convingeam că eram nedrept, și apoi poate voiam să mă asigur că, deoarece mă înșelasem pe jumătate la început, mă înșelasem și pentru rest, când mi se păruse că are o înfățișare ușor comică. Adăugasem lui „caraghioasă” pe „mică”, ultimul cuvânt știind că este pe gustul meu, și, deci, cel mai în măsură să-mi atenueze nemulțumirile. În adevăr, sintetizează perfect tot ce simt pentru dânsa. E nespus de mititică (40 de kg!), subțire, delicată și când o vezi în pijamaua băiețească încercând să doarmă, cu picioarele cât un pumn în papucii cu moț, și cu mâinile care parcă s-ar topi dacă le-ai strânge mai tare, îmi vine s-o iau în brațe ca pe un copil și s-o legăn pentru veșnicie.

La un popas am coborât cu toții și am putut-o vedea mai bine. Purta un costum cafeniu, băiețesc, ce i se potrivea de minune, în cap o caschetă și în picioare ghete fără toc, probabil împrumutate de la vreun copil. Se strecura printre camarazi ușor strânsă asupra ei, ca și cum ar fi fost înfrigurată. Mâinile și le îndesase în buzunarele pantalonilor. Am auzit-o spunând lui Mitru, vecinul ei din automobil: „Sunt așa de încântată că țiu mâinile în buzunar! Nu-mi mai vine să le scot!”

Am reflectat: „I se pare «interesant» să spuie astfel de fleacuri, și faptul că ținea mâinile în buzunar nu era o simplă întâmplare, ci o mică poză!” Și cum trecea tot atunci o nuntă pe drum, Fetița a mai spus: „Se mai însoară oamenii! Eu am făcut-o o dată și m-am lecuit pentru toată viața!” Ce-o fi vrut să spuie? Această copiliță a fost măritată? S-a despărțit? I-a murit? Poartă, odată cu hainele băiețești, cascheta, ghetele fără tocuri, și o tragedie pe umeri?… Poate a fost o glumă sau n-am înțeles bine…

Și apoi în creierul munților. Părăsisem pădurile de fag, și apoi de brad, care se întindeau acum în vale ca valurile, cu toate culorile, cu toate freamătele. Lângă noi, numai stânca dură, cu câteva fire de iarbă uneori. Și pete de zăpadă. Ne-am așezat cu tod spre odihnă și ne-am scos mâncarea din sacuri. Am uitat mizeriile din oraș. Fetița mânca lângă mine cu Mitru, amândoi având un singur sac… Ce-o fi între ei? Poate că… Își spun pe nume (dar toți fac la fel), glumesc ca și cum s-ar fi cunoscut mai demult. Iată o frază a lui Mitru, de pildă: „Mănâncă, Fetițo, altfel te pârăsc acasă”. Înseamnă că Mitru e deprins la casa ei. Din faptul că o spune așa de lămurit, trebuie să trag concluzia că asta nu dovedește nimic (sunt rude, de pildă) sau că totul e așa de normal între ei, încât nu mai au nici un motiv ca să se ascundă? Ceea ce mă face să mă gândesc la rău e că numai mai târziu a început Mitru să vorbească așa de familiar

cu Fetița, parcă o bucată de vreme ar fi ezitat și numai apoi s-ar fi decis, din pricina atmosferii prielnice din grup. Sau poate că eu nu observasem decât mai târziu familiaritatea lui Mitru. Remarcele mele pot fi exacte fără să fie nimic între ei: voise Mitru să nu lase pe cineva să creadă lucruri rele din pricina cunoștinții lor întâmplătoare. Mai târziu o mică scenă avea să-mi dea noi îndoieli. Mitru i-a spus lui Const. Popescu la o întrebare indiscretă: „Nu e nimic între noi, zău așa! Ne cunoaștem de multă vreme, căci suntem vecini.” Asigurarea lui Mitru nu putea să ne dea o certitudine, și Const. Popescu a continuat să surâdă neîncrezător.

Acolo, pe o culme înzăpezită, mi-a plăcut vocea Fetiței, dând replicele lui Mitru. Desigur, nu pentru conținut, conversația mergând mai ales asupra mâncării. Dar accentul era armonios, și îmi plăcea mai ales că frazele erau scurte, grăbite, cu întreruperi dese între ele, și totul normal, fără nimic artificial, fără nici o impresie de răsfățare. Întâmplător, cu nu știu ce ocazie, a spus că a făcut școala în orașul G. Fusesem mai mult timp profesor acolo și am căutat să reconstituim amintiri comune, chiar dacă nu ne cunoscusem. Ea părăsise școala cu mult înainte de a veni eu în oraș, vrea să zică nu era așa de copilă precum părea. De altfel, a spus anul când a terminat, fără nici o cochetărie feminină de a ascunde ceva. Deci avea vreo 28 de ani! Uimitor! N-ar fi părut! Necazurile ei matrimoniale avuseseră timpul să fie adevărate! Și cum îmi era imposibil să vorbesc despre G. fără să vorbesc și de admirabila Olga Dimitriu, m-a anunțat că a avut-o profesoară, cea mai extraordinară profesoară. Și acolo, în vârful munților, cu zăpada alături și cu pădurile în vale, desfăcând coaja unui ou și picurând pe albuș sare, Fetița afla de la mine că Olga Dimitriu murise cu un an înainte…

O mică surpriză, un „ce rău îmi pare” și apoi

discuția s-a schimbat (sau, mi se pare, a fost întreruptă de Mitru: „Mănâncă, Fetițo, slănină!”). Am gândit: ce repede rezolvă Fetița o moarte așa de prețioasă! Dar poate că munții erau de vină, căci în clipa aceea, în fața lor, orice preocupare omenească părea minimă. De altfel, și eu n-o udlizam pe Olga Dimitriu ca pe un mijloc de împrietenire? E drept că eu mă deprinsesem cu ideea aceasta de mult, pe când ea o aflase chiar atunci. Dar părerea de rău, pentru oamenii veritabil profunzi, nu trebuie să fie la fel în decursul vremurilor, ca o apăsare constantă, fără explozii și uimiri în fața surprizei?

La întoarcere ne-am odihnit pentru câteva minute unul lângă altul, la un râu ce curgea în spume. Și apoi iar ne-am despărțit și iar ne-am întâlnit alături de automobil. Fetița îmi spuse din întâmplare, cu nu știu ce ocazie:

— Am mult de muncă la birou.

— Da? Așa de mult?

— De obicei câte zece ore pe zi.

— Și probabil nu te interesează deloc ceea ce muncești.

— Absolut deloc!

— Trebuie să fii nenorocită!

— Foarte nenorocită!

O! Tonul cu care a spus pe acest „foarte nenorocită!”… Vibrația s-a desprins din ea și mi-a tulburat toată ființa! O lume întreagă de dezastre a pluut pentru clipa aceea lângă noi! Deodată, o întrebare întâmplătoare pusese în mișcare atâtea vijelii! Am primit descoperirea neașteptată cu imensă savoare (ca și cum ai auzi marșul funebru din Simfonia a III-a a lui Beethoven) și spaimă.

Am căutat s-o consolez cu vorbe pe care mi le adresez adeseori:

— Oamenii se împart în două: cei fericiți și cei nenorociți! Cei nenorociți sunt singurii care au o viață interioară, au intuiții, nu trec prin lume fără să nu fi priceput nimic. Cei fericiți însă mi se par

intolerabili!

Fetița asculta atent. Simțeam că o interesează orice vorbă pe care i-o spuneam și era de acord cu mine (chiar dacă ar fi voit din tot sufletul să se termine chinurile ei), că nimic nu e mai dulce decât să vorbești fără întrerupere despre noroc și nenoroc.

Const. Popescu a venit între noi și a crezut că trebuie să aprobe și el. Nu-l ascultam, dar vorba lui oprea discuția noastră. Ne-a spus: „Și mie mi-a murit mama acum o lună!" Rece, cu un ton indiferent. Cum nu se cutremură Fetița? Cum n-o crispează calmul camaradului?

I-am mai spus Fetiței:

- Îmi pare rău că n-o să te mai văd poate niciodată!

— Nu exagera! Nu se știe niciodată nimic!

Ce ușor s-a consolat! Deci n-a fost decât o mică discuție fără importanță… Și nu este numai o umilință personală părerea mea de rău, căreia i se răspunde așa de simplu, dar și o cugetare asupra superficialității omenești: vra să zică această grațioasă duduie, ce poartă cu dânsa atâtea triste ți, primește totuși așa de simplu despărțirile de munți și de vorbele grave pe care nu are ocazia să le schimbe prea des. Eu mă separ de cel mai mic lucru cu nenumărate regrete.

La întoarcere, în automobil, Fetița și-a rezimat capul de unul din grup (cine era? nici nu-l observasem) și, în întunericul din colțul lor, bănuiam tot felul de înțelegeri misterioase. La sosire, nu știam dacă trebuie sau nu să-mi iau rămas bun.

Fetița e foarte familiară cu toată lumea. Spune pe nume și i se spune la fel, râde cu toți din toată inima, tutuiește, se reazimă fără nici o sfială de câte cineva și uneori chiar se așază în brațe. Semn de ușurință? Căci poți ușor să-ți închipui că e la dispoziția oricui vrea, și dau probă de naivitate complicând asupra ei. Dar poate iarăși că sunt

semnele unei tragedii definitive. E familiară cu toată lumea, tocmai pentru că n-o interesează nimeni. Deci din orice gest poți scoate interpretări opuse atunci când chestiunea te interesează cu adevărat. Și a-ți spune astfel de întrebări nu e primul avertisment al geloziilor viitoare?

Peste două săptămâni am plecat iarăși în munți. De data aceasta eram numai câteva persoane. O mică recreație cu ocazia concediului de vară. Am primit imediat să mă asociez celorlalți, la prima invitație făcută. Nici nu știam bine unde mergem. Și după ce trenul ne-a dus în munți, am început să urcăm ceasuri întregi spre o casă de odihnă reputată. Drum printre copacii parfumați și mereu perspectivele superbe. Și în același timp, odată cu noi, oboseală, căci picioarele mergeau la întâmplare, fără control. Cu întreruperi, Fetița mi-a povestit scene răzlețe din viața ei tristă.

- M-am măritat din dragoste!

Dragostea, această furtună în făptura micuță a Fetiței, transformându-i toată nevinovăția copilărească și revărsându-i în suflet dintr-o dată gravitate în fața vieții. Cu ce frenezie trebuie să-și fi dat gura noului-venit, convinsă că n-o va mai da niciodată altuia! Cu ce grabă și-a descoperit toate misterele și a admis toate profanările! Când a învățat toate senzualitățile! Cu ce bucurie! Cu ce goană începea din nou. În preajmă oamenii se nășteau și mureau, înmormântări și botezuri, și între timp se chinuiau, cerșeau o bucată de pâine, puneau la cale soarta Europei, făceau războaie și pace, descoperiri și planuri sau îmbinau cuvintele, sunetele și culorile cu măiestrie, iar Fetița avea o singură preocupare: să-și scoată hainele, goală să se încolăcească frenetic de iubit, și amețită să-și dea, în întregime, tot corpul, tot sufletul. E greu de închipuit corpul ei fragil în momentul patimii. Picioarele delicate, trupul subțire, mutra de șoricel, și totuși, cu celălalt, femeie. Nici un sentiment în miniatură, cum ar face impresia privind-o, ci totul

dezlănțuit cu intensitate. Și acum, dacă se așază cuminte lângă mine și vorbește cu înțelepciune, păstrează totuși în ea amintirile bețiilor de odinioară, le ține acoperite, dar se descopăr la orice întrebare mai apăsată, și de altfel sunt trădate mereu, dacă asculți cu atenție, prin câte o vorbă cu aspectul cel mai inofensiv. Pare un doctor care nu se mai jenează să numească anumite lucruri, insistă chiar asupra lor ca să demonstreze că le cunoaște bine și, dacă ar fi cât de puțin pudic, ar arăta că nu e doctor bun. Sau poate că făptui i se pare normal, și numai eu îi dau importanță, pentru că nu sunt deprins cu el, iar vorbele Fetiței nu sunt spuse cu nici un fel de ostentație. Cred că travaliul interior ar fi acesta (din puținele exemple pe care le am la dispoziție). Întreabă de pildă: „Și X n-a vrut să aibă copii?" Acest „n-a vrut" îmi sugerează tot ceea ce Fetița știe din practicile amorului. Dar aceste cuvinte le mai spune Fetița, o simt după timbrul vocii, ca să mai retrăiască, oricât de vag, vreo scenă sau vreo conversație de altădată, fără însă să și-o mărturisească precis, căci n-ar admite-o, fiindcă și-a impus cu toată tăria să nu se mai gândească la trecut.

- Apoi ă început să mă înșele…

Gelozia Fetiței… Chinurile ei mereu reîncepute, motivul cel mai sigur ca freneziile amoroase să fie mereu întețite chiar dacă tot el aduce, prin straturi succesive de cenușe, hotărârea de la urmă de a desface totul. Într-un menaj fericit, obiceiurile se fac cu precizie, și perechea se îndreaptă molcom spre bătrânețe și moarte, fără evenimente prea importante. Decât doar, ca inovație, uneori partenerii se îngrașă, apoi făc cură de slăbire, și la urmă se îngrașă din nou. Dar gelozia aduce cu ea certurile, discuțiile fără oprire, urile și gustul de distrugere, și apoi împăcările tot așa de aprinse, și iertarea de la urmă, deci posibilitatea ca tovarășul tău să se impregneze în tine definitiv, să nu poți să mai păstrezi nimic întreg. Nu mai rămâne nici o

pudoare în vorbă sau nici un gând ascuns pe care în mânie să nu ți-l destăinuiești.

- Mă înșela cu toate prietenile mele…

Acest termen general nu arată că poate gelozia ei a fost chiar mai mare decât greșelele lui? Căci e imposibil ca toate prietenele să fi fost subjugate de el, și nu prea cred în existența lui Don Juan (chiar dacă Fetița îl socoate încă „foarte frumos” și „foarte inteligent”). Și apoi, mă întreb cu surprindere, ce fel de prietene avea de se pretau așa de ușor la astfel de practici? Mereu a suportat, fără mult discernământ, tot soiul de indivizi în preajma ei, chiar în clipa când își orânduise o viață intimă cu omul pe care-l iubea, după cum făcuse în excursie, unde dădusem vina pe seama dezamăgirilor. O înșela mereu și, după certuri, se reîmpăcau, nici o mândrie așadar în ea. Își făcuse de pe atunci instincte de funcționară care admite orice capriciu al șefului și nu protestează deloc, pentru ca să nu fie izgonită. Mi-ar place o iubită înnebunită de dragoste, dar în același timp mândră, neadmițând nici o umilință, cu orice preț, cu prețul despărțirii definitive chiar.

Nu confund poate literatura cu viața? Cum să fii mândră și să te desparți de omul pe care de atâtea ori l-ai privit cu nețărmurită afecție, cum doarme, cum mănâncă?

- Îi plăceau chefurile. Avea totdeauna invitați. Fumau, beau, râdeau… Îmi devenea atmosfera intolerabilă și plecam singură pe străzi. Când era vremea frumoasă, și luna pe cerul senin, îmi strecuram tristețele printre îndrăgostiți. Mă întorceam la miezul nopții. Și după un timp, după plecarea mea (cât? m-am întrebat deseori), băgau de seamă că lipseam. La întoarcere, mă iscodeau de ceea ce făcusem. Găseam o minciună oarecare și se mulțumeau cu ea, și ei, care erau niște proști, și el, care era inteligent. Cum va fi admis așa de simplu minciuna mea, căci nu-mi punea nici o întrebare mai lămurită nici când rămâneam

singuri? El putea discerne chesdunile cele mai subtile. Nu-l mai interesam, probabil. Luam, în plimbările mele de noctambulă, întotdeauna cu mine o carte! De ce, nu știu, căci la întuneric n-aș fi putut citi, și nici nu eram în stare s-o fac. Dar o luam cu mine, ca pe un prieten, ca și cum scoarțele ei m-ar fi mângâiat.

Ce triste plimbările Fetiței prin noapte, cu o cane în mână! Poate însă că nu trebuie să omit, din cine șde ce gusturi romanțioase, artificiul ideii ei. Cum! Purta în suflet atâtea mizerii, și în același timp se consola cu o carte pe care nici măcar n-o citea! Și probă că găsea interesant gestul ei e că l-a reținut, și acum îmi vorbește de el ca să mă înduioșeze și mai mult. Oar poate că aceste artificii sunt esențiale naturii omenești, deci trebuie să le admitem fără nici un comentariu. La fel nu trebuie să ironizăm pe acel care-și face o bucurie punând câteva flori pe un mormânt, sau care își orânduiește câteva preparative grațioase (azvârle amintiri, scrie scrisori) înainte de a se sinucide.

- Lucram de dimineața până noaptea la un birou ca să ne ținem. El lenevea toată ziua prin cameră. Seara nici măcar nu venea să mă ia de la birou… Găseam camera murdară. Avusese musafiri.

Vedeam măsuța cu cești le de cafea neagră, murdare pe fund și stropite pe farfurioare, fărmiturile pe fața de masă și cuvertura patului conjugal mototolită. Eram obosită. După moartea mamei, singura ființă scumpă de pe lume, n-am mai fost bună de nimic vreun an de zile. Ce gust mai putea avea el de mine!

Monologul ei a fost întrerupt de unul din tovarășii care mereu ne îmbia să facem un popas pentru mâncare. Ne-am supus și în același timp ne-am odihnit, căci urcasem poteca fără întrerupere. Desfăceam pachetele, aruncam la vale cojile de ou, oasele de pui sau tinicheaua cutiei de sardele și mi se părea că cern țărână peste dezastrele Fetiței. Am reînceput drumul și Fetița a reînceput povestea:

- Câte scene dureroase! Odată l-am trimis la mare, căci era bolnav. Cu ocazia unui mic concediu de două zile, m-am dus să-l văd. Era cu o femeie. Am început să-l cert, însă mi-a răspuns că eu nu pot să-l înțeleg. Apoi m-a condus în aceeași zi înapoi la gară, sub pretext că el proiecta tocmai atunci o excursie la care nu putea să renunțe.

- N-avea deloc inimă!

- Da… N-avea deloc inimă!

Tăcere lungă între noi, dar plină de vaiete interioare.

- Curând mi-a scris: cerea divorțul pentru motive pe care eu sunt prea burgheză să le înțeleg. Coincidență: tocmai atunci am primit și o telegramă anunțându-mă de moartea tatei. Nu știam la ce să mă gândesc mai întâi și ce să fac. Am rezolvat dificultatea. Am pornit, ca de obicei, la birou. Și iar împăcări, și iar despărțiri.

Într-o zi, deodată, fără să fi avut vreun motiv mai puternic decât cele obicinuite, am simțit că s-a umplut paharul și m-am hotărât să divorțez. Și apoi ezitările, și întâlnirile la tribunal, și plânsetele lui, și jurămintele, și amenințările. Și argumentele prin care se încerca să mai reție puțin din mine ca să-l doară mai puțin, pentru clipa aceea (căci era ușuratic și trebuia să se consoleze iute). Spunea: în schimb, vom fi prieteni buni! Prietenia între doi oameni care s-au iubit este posibilă?

Și apoi Fetița a tăcut, în timp ce urcam mereu pe drumul ce făcea impresia că n-o să se mai termine niciodată.

„…Ce rău îmi pare de tot chinul pe care ti l-a făcut celălalt. Și ce aproape ești de mine tocmai din cauza asta!”

Am ajuns la o casă de adăpost pentru turiști, unde am fost aranjați după posibilitate. Mie mi s-a dat o cameră mică, pe care trebuia s-o împart cu Fetița. Paturi alăturate, ca în cel mai perfect menaj. Așteptam ora culcatului cu jenă, dar Fetița a rezolvat imediat orice dificultate. S-a îmbrăcat

într-o pijama băiețească dungată, ce o făcea și mai mititică, și când am intrat, întorsese capul și era cuminte, ca și cum ar fi adormit. Sculatul s-a petrecut tot așa de simplu… A doua seară eram învățați. Uneori, înainte de a adormi, citeam la lumânare după obiceiul meu. Parcă ne cunoșteam de o veșnicie.

Am cules flori împreună (apropierea care se face culegând împreună flori!) și ne-am împodobit camera. Am căutat și tablouri și am găsit, într-un pod, un portret vechi al reginei.

Am spus, fără nici o intenție, proprietarului, arătând portretul: „Mi-am adus o femeie frumoasă în cameră". Proprietarul mi-a zâmbit șiret, ca și cum i-aș fi mărturisit că Fetița e destul de urâțică. Și într-adevăr, bărbaților nu le place genul acesta. Lor le plac femeile mari, pline, cu sâni voluminoși. Dar am lăsat în pace surâsul proprietarului, ca și cum aș fi fost complice cu el. Nu e aceasta o lașitate pe care voi repeta-o mai târziu umilind pe Fetița, și care în același timp îmi va pune bănuieli asupra fizicului ei, cu toate că se potrivește atât de bine cu gusturile mele? Surâsul șiret, ca și alte vorbe, îmi mai demonstrează că sunt considerat mai mult decât simplu prieten al Fetiței.

Fetița nu se sinchisește de asta, nici nu bravează, nici nu ascunde, nici nu explică (de ce? m-am întrebat în toate felurile), dar dacă mă neliniștea indiferența Fetiței față de bănuielile lor, bănuiala însăși mă mulțumea. Mi se părea că suntem mai apropiați și ne deprindea cu ideea că între noi doi dragostea nu poate fi complect exclusă.

Uneori, Fetița era cu mine caldă, prietenoasă, dar alteori rece, distantă, și nici măcar absentă. Vorbea cu toți (și cu mine, de eram în grup) cu aceeași vioiciune, părea că o interesează conversația neînsemnată, râdea, glumea, parcă n-avea nici o bănuială de artificiul care se petrecea alături. Atunci credeam imposibilă o afecție deosebită între noi, și, ca să capăt totuși o oarecare

încredere, utilizam, în loc de vreo amintire convenabilă, un vis ce avusesem cu mult înainte de a o cunoaște, căruia nu-i dasem mare importanță și pe care mi-l amintii deodată, destul de neprecis. Eram și în vis, după obicei, foarte nenorocit, nu știam cum să mă descurc dintr-atâtea complicații unde intrasem din cine știe ce gust al distrugerii, și o fată cu silueta Fetiței a venit, s-a apropiat mângâioasă și m-a salvat. Visul era ciudat, căci nu corespundea nici unei întâmplări, de aceea nici nu-i dasem mare importanță. Și acum mă sprijin pe el, când văd răceala Fetiței, și chiar îl aleg într-o chestiune așa de importantă, cu toate că aș putea avea reazime mai solide, probă că temperamentul meu este destul de fantastic.

Dar poate nu trebuie să cred că gândurile ei corespundeau perfect aparențelor. Deseori m-am convins că e bună observatoare a oamenilor, cu toate că-i suportă, îi ascultă atent și nu protestează deloc împotriva superficialității lor.

Odată mi-a spus: „Ai văzut pe Const. Popescu? Vorbea de moartea mamei lui ca și cum i-ar fi murit o găină.” Mie mi se păruse că nu observase nimic. Altă dată a reflectat: „Caracteristica ta (mă tutuia, dar nici o bucurie, căci așa făcea cu toată lumea) este să complici inutil orice senzație!” Ajungea deci la concluzii, după câteva zile de cunoștință la care ajunsesem și eu după îndelungi îndoieli. I-am răspuns: „E imposibil să nu complici ceea ce te interesează!” într-o zi coboram de pe munți, obosiți. Tăcea toată lumea, și deci nu se observa tristețea tăcerii mele, care veneam la urma celorlalți (Fetița îmi spusese: „Tu ești sau ultimul, sau primul”). Gândeam: „Iată acum pot fi sigur că habar n-are de mine!” Fetița mergea înaintea mea, cu hainele ei de băiețel, cu cascheta pe o ureche, cu ghetele fără toc, cu genunchii goi și cu mâinile înfundate în buzunare. Deodată și-a încetinit ușor mersul. Mi-am zis: „Dacă aș fi încrezut, aș crede că este o încercare de a se apropia de mine”. Dar

știam că e numai o părere în care mă complac, cum ți-l-ai închipui că ești bogat, râzând tu singur de tine în același timp. Nu eram obicinuit niciodată să trag vreo concluzie fericită pentru mine.

Aspectul Fetiței nu denota decât oboseala, și apoi, la un moment dat, și-a aranjat ceva la o gheată, ceea ce explica întârzierea ei. Dar, neașteptat, s-a întors spre mine, și-a întins mâna ei de copil și apoi am continuat să mergem de mână o bucată de vreme, în timp ce o mare bucurie îmi invada sufletul.

Jenat, mi-am retras eu mâna, ca din întâmplare, și lăsând astfel să se creadă că și gestul ei l-am considerat ca o întâmplare (deci renunțam eu la prima posibilitate de apropiere între noi, la care râvneam atâta). Din timiditate poate, dar mai ales dintr-o spaimă: ca să nu-și retragă ea mâna (și ar fi trebuit să termine fatal prin a face asta), căci ar fi anihilat toată bucuria pe care mi-o făcuse.

Fetița deseori îmi făcea observații asupra unor neglijențe la îmbrăcăminte, și le primeam trist și vesel în același timp: mă bucuram că se îngrijește de mine, dar știam că de la celălalt a învățat să observe. Și dacă observarea prafului pe haine aparține numai ei, nu același lucru e și când te ceartă pentru că ți-ai făcut prost cravata. Și apoi, aceste mici pretenții nu sunt dovada - poate — a unui spirit de dominație excesiv, și care, din pricină că-i sunt încă un străin, nu apare decât în miniatură? Aceeași bănuială că gelozia ei a fost mai mare decât greșalele lui. Mi-a spus cu ironie o frază cu care o gratulau prietenele în timpul divorțului: „Nu ar trebui să divorțezi; așa sunt bărbații, infideli, dar în fond sunt buni”. Aceasta demonstra gândul obicinuit al fetelor, ca să fie cu orice chip măritate. Dar poate că vorba demonstrează numai că prietenele cunoșteau temperamentul exclusiv al Fetiței. Îmi făcea imensă plăcere văzând-o dispunând de mine și mi se părea că suntem mai apropiați. Îmi plăcea să fiu

ascultător, și mă bucuram chiar când alții ironizau ascultarea mea, pentru că era la început, și poate eram amuzat jucând un rol neobicinuit pentru mine. Îmi cunosc gustul de independență: la cea mai mică încercare de dominație evidentă, fug.

- Sunt chinuit, Fetițo, după fiecare clipă care se duce… și se termină povestea…

- Iarăși complicații zădarnice. Bucură-te de moment, vom vedea ce va mai fi mâine.

Și înainte de a pleca, mi-a spus melancolică:

— De-abia acum îmi dau seama că pleci. Credeam că o să dureze mereu.

Am gândit; „Mi-am dat seama chiar din ziua sosirii, și m-a durut chiar de atunci”.

Deseori constat la Fetița ce perfect observă tot ce se petrece în jurul ei, ceea ce e rar la o femeie, și ceea ce prețuiesc îndeosebi, cu toate că aceasta strică prospețimii, spontaneității și, în același timp, îmi aduce aminte că acest spirit de observație l-a căpătat, sau în orice caz și l-a dezvoltat din pricina experiențelor cu altul. E uimitor ce judecată exactă are asupra oamenilor, și atunci cu atât e mai mare mâhnirea mea că-i suportă și e chiar familiară cu ei. Totdeauna știa precis ce are de făcut, deprinsă multă vreme singură, sau cu un om care n-o ajuta deloc, să-și orânduiască precis planurile. Am văzut-o cu ce repeziciune și-a făcut un itinerar pentru tren, pe când va pleca (trebuia să schimbe câteva trenuri), ceea ce e rar la o femeie care, de obicei, are panica drumurilor. Știe precis să-și îngrijească sănătatea, după cum a spus doctorul la care s-a dus tot după hotărâre proprie, fără să fie bolnavă, să-și ție ora de mâncare, de culcare, doctoriile. Privind-o, câteodată mă cuprinde o milă cumplită de dânsa, așa e de fragilă, așa trebuie ocrotită, și așa nu are nici deprinderea, nici încrederea că ar putea face aceasta cineva pentru dânsa. Câine bătut, care fuge când o mână vrea să-l mângâie. Aceeași precizie va pune-o ca să mă examineze și pe mine și va mai fi în stare să aibă

mici nebunii, periculoase dar fermecătoare, oricare le-ar fi pericolele?

Educația intelectuală a Fetiței lasă de dorit… A citit puțin, n-a avut timpul să mai citească după zece ore de lucru, și nici n-a fost nimeni s-o îndrumeze. Astfel, m-a întrebat pe neprevăzute, când discutam despre cărți: ce crezi despre Rachilde? Desigur, la începutul conversațiilor noastre literare, nu despre Rachilde e nimerit să vorbim, de care de altfel nici n-aș putea spune mare lucru. Dar pricepe orice îi explici, și dacă rămâne de altă părere chiar te contrazice, însă fără nici un pic de prostie. I-am dat, pentru început, Le bal du comte d'OrgelA lui Radiguet, cane subtilă, scrisă probabil sub obsesia lui Dominique. Mi-a vorbit mai pe urmă Fetița despre ea fără să o ajut deloc, cu uimitor simț de observație și bun-gust. Va fi această carte începutul lecturilor nenumărate la care o voi obliga mai târziu?

În muzică are anumite preferințe: îi place mai cu seamă muzica italienească (bărbatul ei a fost italian și a influențat-o așa). Muzica germană i se pare complicată și confuză, dar când pune la patefon câte o romanță italienească, vibrează. Este fermecător când doi amatori de muzică vibrează unul lângă altul la vreo melodie, fără exclamații, fără vorbe. Lângă Fedța am uitat că sunt pretențios, că fericirea completă n-am simțit-o decât la vreun cvartet al lui Beethoven, de pildă la andantele din Op. l27, și m-am emoționat din toată inima la vreo arie de Verdi sau Puccini.

De altfel, lipsurile literare sau gusturile muzicale dubioase ale Fetiței le constat nu numai fără păreri de rău, dar chiar cu un fel de savoare, mai ales că-mi dau seama că poate fi educată ușor. Când eram adolescent, mă înfuria orice lipsă în felul acesta a cuiva, ironizam și mă plictisea fata cea mai încântătoare, pe care o taxam imediat de proastă. Și acum nu numai că admit aceste lipsuri, dar le și savurez. Voi fi făcut o așa de mare

evoluție în părerea mea despre oameni, și experiența și dezastrele mă vor fi învățat la indulgență? Iar dragostea mea pentru Fetița (fără nici o legătură cu judecățile ei literaro-artistice) mă îndeamnă să fiu așa? Acum mă amuz când spune vreo enormitate, și constatând că mă amuz sunt încântat ca și cum aș da dovadă de o mare înțelepciune, sau aș constata la mine o trăsătură neașteptată, glumeață, care totuși mă complică.

În fața Fetiței fac impresia unui om făcând haz văzându-și copilașul schilodind unele cuvinte.

Mi-a spus: „N-am nici o încredere în nimeni!" Rezultatul experiențelor ei…

Dar poate și o întrebare către mine. Experiența ei îmi dă felurite neliniști. Mă consolează, aducându-mi o dovadă de profunzimea ei sufletească (ce evoluție am făcut, ce mult am îmbătrânit că am astfel de consolări, eu care n-am visat decât jeunes filles en fleurs). Dar, în același timp, aceeași experiență a învățat-o să nu mai iubească dezinteresat, căci viața e prea gravă ca să nu socotești totul din vreme, cu înțelepciune. Am spus:

— În mine nu trebuie să ai nici o încredere, sunt o victimă a capriciilor interioare. Sunt un perpetuu nenorocit, șovăielnic; mă complac în toate dezastrele și nu pot fi de nici un folos unei fetițe ce are nevoie de sprijin și conducător…

Aceste vorbe niciodată nu vor îndepărta pe o femeie, oricât ar vedea că ești sincer. Dimpotrivă, apropie, ca și cum grozăvia n-ar fi prea mare. De altfel, știind perfect aceasta, le-am spus. Reprezentau adevărul, dar întrebuințând starea mea de singurătate necăjită pentru alte scopuri, nu am fost farseur? Chinuiții sunt mai șireți. Trag profit din aceste chinuri, și de fapt n-ar renunța la ele, cu toate că suferința este autentică.

S-a așezat pe marginea unui râu spumos, într-o după-amiază caldă. Am văzut-o că doarme, și am vagabondat prin pădure sau am privit apa alergând

neobosită pe pietricele. De-abia târziu m-am întors, și atunci s-a trezit și ea. Mi-a spus: „Ce bine mi-a fost!” Vorba ei, căzând peste singurătatea mea, mi-a iscat pentru câteva clipe o suferință intolerabilă.

Uneori mă întreb: suferințe de pe acum? Trebuie să le consider numai mici emoții, când eu mă văd chinuit cu tot dinadinsul? Ce lipsește acestor chinuri ca să se numească veritabile? Doar evenimentele pe care să mi le brodez, căci din moment ce între mine și Fetița n-a fost nimic alt decât vreo vorbă întâmplătoare, au creat numai o atmosferă și nu un subiect. Trăim însă prin carne, și numai carnea te face să te doară deplin. O sărutare îți angajează toată ființa cum nu o poate face o simplă conversație amicală. Am impresia că sentimentul meu de acum ar fi o jucărie de copil ce vrea să imite un lucru mare. Un tren delicat: mititel, având în el însă toate aparatele trenurilor veritabile… Sau o păpușe grațioasă, cu zâmbetul totuși pervers. Sau o hartă cu reliefuri, reducându-ți perfect imaginea apelor și a munților. Căci în gândurile mele pentru Fetița găsesc de pe acum de toate, chiar dacă numai în miniatură: și gelozie, și dragoste, și milă, ciudă, gust de a pedepsi, a supăra și a împăca, toate neliniștile…

Poate că emoțiile mele vor crește, vor deveni cataclisme, vor curge în șiroaie, vor coborî în cataracte, vor inunda totul în cale, asemeni unui firicel de apă care crește, se transformă, devine fluviu; sau poate că firicelul de apă se va zbate grațios pe pietricele, va pâlpâi chinuit, ca o lumină care se stinge sau ca o pasăre înainte de a fi tăiată, și va dispare în pământ, lăsând în urma lui doar amintirea poetică a unui tremur de viață de scurtă durată, spre care îmi voi purta uneori nostalgiile privind luna în călătoriile ei misterioase.

Dar din purtarea ei față de mine pot să trag vreo concluzie pentru ea? Orice vorbă sau gest al ei sunt așa de firave, încât se pretează de pe acum la

interpretări duble, fără ca ea să fie de vină pentru aceasta. Poate că dragostea abia începută este încă fără contururi precise, sau fiindcă firea mea nu poate admite concluziile definitive, când se interesează în mod special de ceva. Din acest joc interior, care și-a și început mișcarea neobosit cu ocazia Fetiței, aș putea trage concluzii că țin la ea mai mult decât cred, cu toate că, logic, făcând socoteala timpului de când ne cunoaștem, cred că nu e posibil. Multele întrebări inverse pe care mi le pun nu au o valoare a lor intelectuală, pornită din curiozitate psihologică, ci fiecare aduce cu ea o bucurie, sau mai cu seamă o suferință. Joc delicat, dar de va continua, va lua proporții uriașe. Preludiu de scurtă durată, conținând toate temele ce vor fi dezvoltate în opera care urmează imediat. Uneori, preludiul se cântă de sine stătător.

Într-o noapte din cele șapte ce aveam de stat împreună am găsit-o pe Fetița încă neadormită.

- Știi la ce mă gândeam? Să-mi fac o pijama la fel cu asta care-ți place, dar de mătase!

E un cuvânt dulce pentru mine? Dar în același timp și o mică vorbă de femeie veritabilă. Cu toate că privindu-i mutra mititică făcea impresia unei pretenții de copil. Au trecut atâtea vijelii peste ea, și a rămas încă așa de tânără!

- Dormi! E târziu și aici ai venit să te repauzezi!

- Da, da, ai dreptate, bună seara…

Și acum, ultima seară dintre noi. Luna inunda apa și pădurile… Mi-a spus din vreme: „Mergem amândoi la plimbare, vrei?” Și apoi, fără să se lase rugată și fără să trebuiască să-i mai aduc aminte, a intrat în cameră, și-a îmbrăcat costumul băiețesc și m-a luat de braț. Trecând pe lângă ceilalți, s-a scuzat curagios, cu toate că de obicei nu făcea nimic ce ar fi putut să-i supere: „Mergem să facem serenade la lună, nu vă neliniștiți!”

Și în timp ce minutele se răsturnau cu grămezile, am pornit-o pe marginea apei, prin petele de întuneric și lumină, atenți la foșnetul

copacilor, emoționați și spintecând aerul cu câte o vorbă fără sens, dar plină de vibrații. Și într-un colț, sub un brad, cuminte și duios, se odihnea un vițel mititel, uitat cine știe cum. Apariție neașteptată de o nespusă prospețime și delicatețe. Acolo, uitând toate ezitările și întrebările asupra mea și asupra ei, am strâns-o în brațe pe Fetița și i-am sărutat gura. S-a lipit caldă, cu toată ființa ei fragilă… Ne-am întors înlănțuiți. A fost numai mirajul lunii fermecate?

A intrat înainte în camera noastră și am găsit-o întinsă pe patul ei, în pijama. Am sărutat iarăși gura caldă, și iarăși și iarăși. Și vorbe fără mare înțeles, căci nu ne mai puneam întrebări și nu ne mai interesau răspunsurile. Eram fericiți de mângâierea noastră caldă și fără nici o intenție josnică în ea. Căci deocamdată eram bucuros că pot să mângâi în voie un copil minunat. Trebuia să plec neapărat a doua zi, când veneau noi vizitatori cunoscuți de-ai noștri, care aveau să facă spirite, să se agite, să mă distanțeze de Fetița, și voiam să duc cu mine impresia nopții fermecate. Drumul de făcut era lung de tot, vreo șapte ore de mers pe jos; de altfel, nici nu-l știam destul de bine și mă temeam să nu mă rătăcesc. Plecam poate și din instinctul bolnav de a fugi de fericire, din spaima de a nu o distrăma, detailând-o prea de aproape. Sau poate că eu nu pot rămâne decât nenorocit, și imediat ce sunt mulțumit, mă cuprinde dor de ducă și gustul de noi dezastre… (Ceea ce Fetița a remarcat.) Trebuia să mă culc pentru a putea rezista a doua zi, căci nu eram prea deprins cu călătoriile lungi pe jos, ș-am spus Fetiței bună seara, dar ea m-a întrerupt cu fermecătorul: „Vrei să pleci fără să mă mai săruți pentru ultima dată?” - așa spunea de câte ori făceam vreo tentativă de a mă depărta. Și brusc, după un capriciu al firii mele, o neliniște mi-a cotropit sufletul cu o violență insuportabilă, înainte chiar de a fi avut vreun gând rău, și cuvintele mi-au venit pe neașteptate, fără să

reflectez la ele, zguduind-o pe Fetița aciuată dulce lângă mine:

- Și i-ai fost fidelă?

-Da!

- Și mai pe urmă?

- Taci! Ce ai nevoie să întrebi! Acum sunt lângă tine întreagă, asta trebuie să-ți ajungă!

M-am încercat să uit replicile și s-o sărut cu aceeași frenezie. Răspunsese cum trebuia, fără să-și facă multe socoteli. Nu-și înșelase bărbatul niciodată, faptul trebuia să fie lămurit, toată vina despărțirii fusese numai a lui. Fusese cinsdtă atât timp cât dăduse o promisiune, dar mai târziu avusese toate drepturile, căci era deznădăjduită. Nu pusese nici un suflet, așa cum punea lângă mine, asta era esențialul. Trebuia să reîncepem viața cu dânsa așa cum o găseam, altfel tortura nu s-ar mai fi terminat, oricât de cuminte ar fi fost. Se măritase din dragoste, deci nu mai puteam avea nici o pretenție de puritate. Și apoi, presupunând chiar că nu mai avusese nici o aventură, cum mă putea asigura un „nu" al ei în clipa aceea? Și dacă ar fi răspuns „da", fie că mai avusese aventuri dintr-o mie de motive, fie numai din dorința de a distruge în mine orice speranță să salvez ceva pur în trecutul ei și a mă sili, cum trebuia, să începem dragostea de la capăt, n-ar fi venit alte întrebări, și altele, o sută, o mie, la infinit? Toate aceste presupuneri sunt exacte, dar mă vor opri oare, ca la cine știe ce ocazie, s-o întreb mereu, cu noi variații?

În definitiv, cu ce drept? I-aduc eu o viață mai lipsită de aventuri? N-ar putea să scoată, dacă ar fi bănuitoare ca mine, tot atâtea motive de neîncredere, examinându-mă? Știe ea tot ce s-a petrecut cu mine, până ce m-a cunoscut? Nu i-am făcut nici o mărturisire și nu i-am arătat loial exact cu cine are de-a face, ca și cum ai primi un post de încredere, tăcând că ai fost condamnat pentru furt, chiar dacă acum pui cele mai sincere intenții de a

fi om cinstit; dar te temi că vei fi refuzat, neținându-se seama de frumusețea mărturisirii tale, după cum mă tem că, povestindu-i viața mea, să n-o pierd pe Fetița. Acum s-ar sustrage cu siguranță, și vreau să mă destăinuiesc în clipa când, fiind destul de îndrăgostită, mă va accepta oricum. De altfel, nu se pot face așa de ușor spovedaniile. Ele conțin o mie de suferind, și numai în clipe anumite le poți enumera. Sunt secrete pe care nu le-ai spus nimănui și pe care te jenezi să ți le spui ție însuți. Să utilizez și eu măcar pentru seara aceasta vorbele ei și să spun: „Ce-ți pasă! Nu întreba! Acum sunt cu tot sufletul la tine!" Dar oricum, sunt îmbrățișați doi oameni veniți din două lumi diferite și păstrând în ei tot ce au experimentat acolo. Distanțe imense, și totuși îmbrățișarea e nespus de consolatoare și deopotrivă parcă.

Într-un târziu, m-am decis brusc și am trecut la patul meu.

În noaptea presărată cu lumina lunii am mai auzit-o scâncind:

— S-a putut să pleci fără să mă mai săruți pentru ultima dată?

M-am făcut că n-aud.

A doua zi m-am îmbrăcat încet, ca să n-o trezesc, și am ieșit să mă prepar de drum. Am coborât apoi până la izvor pentru câteva clipe, ca să-mi iau rămas bun de la el. Când m-am întors, am găsit ușa și fereastra camerii noastre deschise pentru aerisire, iar pe Fetița îmbrăcată și ocupată cu nu știu ce în cerdac. Căldura dintre noi de noaptea trecută dispăruse. Am bănuit chiar că s-a sculat și a ieșit între oameni ca să nu-mi dea prilejul s-o sărut înainte de plecare. Va fi fost supărată că am părăsit-o seara ca să mă culc, și va fi avut revelația tristețelor viitoare, asemănătoare cu cele trecute. Sau o supărase plecarea mea, ce se înfăptuia totuși, cu toate mărturisirile ei, dar, prea mândră, nu încerca s-o împiedice cu pretenții răspicate…

Mi-am luat rămas bun și am început să urc muntele, întorcându-mă deseori să fac semne de prietenie tovarășilor ce-și fluturau batistele. Fetița agita chiar un prosop, semn de glumă, voind să ascundă poate puțină melancolie. De la o vreme nu se mai vedea nimic deslușit, izvorul scăpărând la soare apărea ca un șirag de briliante, iar casa între copacii mișcători, vapor îndepărtat plutind pe valuri. Când am ajuns pe o culme de pe care puteam vedea pentru ultima oară locurile unde mă chinuisem și sperasem, m-am oprit mai mult, căutând să iau cu mine ceva din imaginea lor. Cu infinită tristețe, dar puțin din sufletul meu murise, căci orice ar avea să urmeze mai departe nu va mai avea să semene cu aceste începuturi pline de mister.

Fetițo, ce se va mai întâmpla cu noi?

Marcel

În iatacuri, în vreun colț, semn al unei pudori deplasate, se instalează paravanul. Grațios pe picioare înalte și arcuite, cu lemnul înconjurător șerpuind capricios, cu broderii pe pânze, de fapt el nu ascunde nimic. Pe dedesubt se vede călcâiul cum se strânge și glezna cum se desface, deasupra, umerii cu arabescurile lor rotunde, și în mijloc, umbra întregului corp îmbrăcând și dezbrăcând hainele. Pe paravan, desenați cu culori tandre, unde rozul și bleul predomină, cavaleri și domnișoare inepuizabil veseli, și, în față, patul cu așternutul încă desfăcut.

În fața mea și a Irinei, ca să ne apărăm de priviri indiscrete, și mai ales ca să dăm posibilitate acelora care o creșteau ca să se prefacă față de lume și de scrupulele lor că nu ne-au văzut, plasasem pe junele Marcel Kohn. Ca și paravanul, tot așa de oval, de transparent, de caraghios. Un cap rotund ca o lună plină, cu părul galben, dat pe spate, lipit de craniu, cu nasul, ochii sub ochelarii rotunzi și gura ca niște boabe de diferite mărimi. Parcă fără sprâncene și fără gene, iar pupilele albastru-deschis, aproape albe.

Și la față roz, cu toate cutele rotofeie, unsuros ca o felie de șuncă și sclipitor la razele soarelui. Veșnic zâmbitor, te întâmpinau dinții albi ca două șiraguri de mărgele.

Apoi corpul ca un zepelin așezat vertical, mai umflat spre vale, și picioarele rotunde, totdeauna împachetate elegant și dureros în ghete de lac cu stofă, iar la mâna grasă, cu gropițe sub fiecare din cei cinci cârnăciori, ceasornicul de aur. Îl purtam peste tot, pe stradă, în excursii, la spectacole, iar el ne admitea toate capriciile, nu pricepea nimic din rolul pe care-l juca, vorbea singur lângă noi, și -

maestru fotograf de elită (transportă după el un aparat cât un dulap) - fotografia cu infinită băgare de seamă toate perspecuvele asupra munților și cerului, în fața cărora ne entuziasmam.

Câteodată i-o clădeam chiar pe Irina în păstrare, căci pericolele nu puteau exista. Și, mândru, o plimba, o tutuia amical, îi arăta ultimele fotografii și chiar îi făcea mici tratații.

Într-o zi, într-o excursie la Sinaia, am vrut să urc un munte al cărui vârf mă ademenea. Irina se ținea vitejește după mine, iar Marcel, îngreuiat de grăsime și de aparatul complicat, transpirat tot, ne amenința la fiecare codtură că nu mai merge mai departe, fără să aibe curajul să-și înfăptuiască amenințarea.

În sfârșit, am ajuns. Ne-am pus în apropiere proviziile cu mâncare și ne-am întins pe mușchi, legănați de aerul pur, cu ochii peste pădurile care coborau până departe, estompându-se în zare. Eu, avid și crispat, Irina, deznădăjduită, iar Marcel, sclipitor și gâfâind, începând să mestece, deocamdată discret, slănină de pe o felie de jambon.

Când am coborât, începuse să ploaie ușurel. Uda pălăria mea de paie și nu știam cum să mi-o apăr.

Mi-a luat-o Irina și a pus-o sub mantaua de cauciuc cu care era îmbrăcată, drept în față, făcându-și o siluetă grotescă de femeie gravidă (singurul lucru pe care ni-l puteam permite în viața noastcă ascunsă), ceea ce ne făcea complici cu toată prezența lui Marcel, ne evoca amintiri intime și ne sugera senzualități.

Intimitatea noastră trebuia să se termine, cu toate că fusesem odinioară și îndelung timp nedespărțiți. Marcel mă părăsi înaintea Irinei. Deodată dispăru din calea noastră, el, care ne era totdeauna tovarăș. L-am crezut bolnav, căci era imposibil, cu temperamentul lui, să se fi simțit jignit de vreuna din glumele noastre mai riscate. Irina însă (totdeauna femeile descoperă mai iute

misterele) l-a zărit într-o cofetărie.

Era lângă o duduie grăsceană și cu sânii doldora, o trata cu prăjituri - specialități - și o îmbia grațios: „Mănâncă, micule!”

Apoi a plecat Irina. Nemaiputând să trăiască din improvizații, a încercat o viață tihnită, cu obiceiuri fixe, fără zbuciumările excesive pe care i le cauzam, ca mai târziu destinul să-i întrerupă firul vieții ce se depăna molcom și s-o poarte din nou, ca în prima tinerețe, spre romantice ținuturi.

Pe Marcel l-am revăzut, după atâția ani, chiar acum. Mi-a spus cu gravitate că are două ființe scumpe pentru care trăiește: soția și fedța. Apoi s-a mirat că nu sunt mai întristat de moartea Irinei. I-am oferit să mergem la mormântul ei, ca să refacem atmosfera de odinioară. Aș fi plasat cu imaginația pe Irina între noi doi. Marcel ar fi fost mai grav, n-ar mai fi venit cu provizia de jambon, și gravitatea lui de om gras și roz e amuzantă.

N-ar mai fi exact ca atunci, dar aceasta e singura posibilitate să reunesc, măcar pentru o clipă, pe cei trei prieteni așa de transformați de atunci: eu și mai turmentat inutil, privind neobosit spre noi dezastre; Marcel transpirând ca să-și hrănească bine ființele scumpe; și Irina, cea mai autentic veche…

Atâtea artificii în fața unui fapt veritabil… Reminiscențe literare… Nostalgii ușuratice… Văd clar că nimic din toate acestea… Numai dorința lașă de a utiliza silueta grotescă a lui Marcel Kohn și câteva amintiri vechi pentru a atenua groaza care mă cuprinde la gândul că, într-o zi, va trebui să merg la cimitir, purtat de porunci interioare, și mă voi afla, sărman bicisnic, îndoit la toate vânturile, singur, în fața mormântului Irinei!

Am pornit pe jos. După cum amânasem zilele, acum, deoarece decisesem neapărat ziua, amânam minutele.

Sau din viținul de a-mi prelungi chinurile și a le complica, de a nu escamota un magnific prilej de

suferință. La un colț de stradă a apărut prietenul nostru Marcel, pe care nu-l mai văzusem de multă vreme, parcă ar fi trebuit ca atmosfera să aibe aceleași vibrații ca odinioară. Discuția s-a îndreptat imediat asupra Irinei (chiar dacă Marcel nu era preocupat ca mine de ea). Mi-a arătat fotografii de ale Irinei, pe care el, maestru fotograf, le făcuse și pe care le uitasem. Ce ciudate sunt fotografiile… Înregistrează un moment din nenumăratele momente ale unei persoane, de obicei neesențial, căci nu pozezi decât în clipe când nu se petrece nimic important cu tine, mai ales tragic, iar în fața aparatului nu ești natural. Dar, mai târziu, mai ales dacă s-au întâmplat mari evenimente, tu te legi tocmai de acest moment în care ai făcut fotografia, și uitându-te la poză o interpretezi la nesfârșit. Examinând fotografia dată de Marcel, îmi amintii de o rochie de a Irinei familiară, la care nu mă mai gândeam. (De câte ori nu și-a scos-o și și-a pus-o în fața mea!) E așezată pe un trunchi înalt din Parcul Carol, și trag concluzia că e sprintenă (ceea ce nu conchid din viața comună, așa de îndelungată). Are un zâmbet amuzant, ce nu-l avea decât uneori, și, privindu-l, capătă o importanță capitală pentru mine, ca și cum Irina n-a făcut altceva odinioară decât să zâmbească. Ochii i-au ieșit minunați, așa cum niciodată nu mi-au apărut în realitate, ochi profunzi, nostalgici, triști, și îmi zic că e imposibil, cu ochii aceștia, ca Irina să fi fost ușuratecă.

Marcel mi-a destăinuit:

- O să-ți spun ceva ce n-ai știut niciodată, căci Irina m-a rugat neapărat să tac, dar acum cred că sunt dezlegat de promisiune. Într-o zi am întrebat-o pe față: „De ce nu te măriți cu Sandu?” Și mi-a răspuns: „Sandu e așa de ciudat! Cât îl examinez, și nu pot să-l pricep! Câteodată am impresia că ține la mine, dar câteodată am impresia că e așa de departe! Dar dacă ar vrea el, ce fericită aș fi! L-aș îngriji, i-aș face toate voile, l-aș ocroti!»

Desigur, așa ar fi făcut, și mi-ar fi suportat toate capriciile, fără întrerupere. Ce puțin lucru a lipsit ca soarta mea să fie alta! Și poate că n-ar fi murit!..

Obsesia unei moarte

Mă obsedează tramvaiul pe care scrie „Bellu”. Nu-i știusem existența, căci nu avusesem niciodată nevoie de drumul lui, și brusc, la un colț de stradă, mi-a ieșit înainte. Un geam și un pervaz de lemn, înapoia cărora un vatman posac întorcea manivelele. Și numele de pe fronton, care, compus din litere puține, te pătrunde deodată, cum te-ar pătrunde deodată senzația de rece a unei picături de apă căzută pe pielea caldă. Am încremenit ca în fața unei ființe pe care n-o văzusem de mult și de care ar fi trebuit să mă ascund. Parcă apăruse Irina, sau măcar o rudă de a ei. Parcă înăuntru trebuiau să fie, neapărat, printre călători, cunoscuți comuni. S-a oprit tramvaiul. Pentru o secundă am pierdut capul. Am avut impresia că toți oamenii de acolo, și însuși scheletul vagonului, mă invită să urc. Treptele de lemn s-au înmuiat și s-au încălzit, s-au agitat degete care-mi făceau semn. Zăpăcit, n-aveam curajul nici să mă urc, nici să rămân. Hotărâsem vizita mea la Irina pentru mai târziu, după ce voi fi prelungit toate emoțiile posibile, și eram luat pe neașteptate. Aveam remușcări și dacă amânam un drum la care mă credeam obligat, și dacă mergeam, și astfel îmi simplificam o suferință, căci fatal reduceam totul la un timp limitat, în loc de o mie de pregăuri. Mai ales, potrivit temperamentului meu, regretam că escamotez atâtea prilejuri însemnate de suferințe și de neliniști. Tramvaiul a plecat, și am rămas ca un vinovat (și cu senzația că oricum aș fi fost, rămâneam vinovat), în timp ce călătorii din tramvai, aveam impresia, trebuiau să meargă cu toții acolo, să intre pe poarta mare, pe alei, să se oprească tocmai la crucea Irinei.

Odată m-am apropiat de cimitir până aproape de

vechea casă a Irinei. Nu mai fusesem pe acolo de cinci ani. Un prieten nou îmi dăduse adresa lui și, cu surprindere, m-am găsit alături de locuri odinioară așa de familiare. O conduceam deseori seara. Strada largă pe care o porneam, cu prăvăliile cunoscute odinioară, reapăru acum exact, cu toate că nu mă mai gândisem la ea, și fără s-o revăd n-aș fi putut s-o reconstitui, oricâte detalii mi-ar fi dat cineva. Recunoșteam acum anumite urme, colțuri umile, culori de ziduri și cofetăriile în care-am intrat de atâtea ori. Într-o cofetărie, același patron cu mustața lungă și întoarsă, și mi-am amintit perfect reflecția Irinei: „Ia te uită ce mustăți caraghioase!" Vorbă neînsemnată și care a apărut brusc cu o importanță imensă. Și, în sfârșit, ajungeam la un gard cu afișe mari, unde imaginam spectacolul la care fusesem, în cazul vreunei întrebări indiscrete, cu toate că nimeni nu-i punea întrebări. De acolo Irina trebuia să pornească singură, căci era tocmai strada ei și nu voiam să mă întâlnesc cu nimeni. De altfel, mai avea puțin de mers. Și apoi, după o ultimă sărutare, dispărea în noapte, și auzeam un timp zgomotul pașilor repezi, aproape în fugă, pe trotuar. Strada ei era întunecoasă, puținele felinare nu făceau cu lumina lor mică decât să mărească spaima, așa că așteptam să nu i se întâmple ceva, până ce chibzuiam că trebuie să fi ajuns. Avusesem ocazia să-i cunosc strada, să trec pe acolo ziua, dar nu reținusem mare lucru, fie că trecusem rar, fie că decorul banal n-avea nimic care să te reție. Și oricât aș fi mers pe strada aceea ziua, oricât aș fi detailat fiecare casă sau aș fi înregistrat fiecare contur, totuși n-aș fi reținut decât ceva întunecos și plin de mistere, ca și cum ai privi marea pe o noapte fără lună.

Și acum am ajuns aici singur (pentru prima oară singur pe aici), și am în fața mea strada cu întunericul curgând ca o apă, cu luminile mici și misterioase, cu răsunetul vreunui pas rătăcit, ca și

cum nimic nu s-ar fi schimbat.

La o gală de box, la Arenele Romane. Nu puneam nici o întrebare care să dovedească neștiința mea și să producă riposta cuiva, ironică sau binevoitoare. De fapt, mă interesam la joc. Simțeam o agitație neobicinuită în mine, pe care o confundam cu un început de fericire, și nu voiam să mi-o atenuez. Ultima luptă chiar m-a prins complect. Lupta campionului nostru Lucian cu un strein vestit. Astfel, aveam să asist la o luptă dată de oameni pricepuți, și apoi, prin nu șdu ce naționalism pueril, de care crezusem că m-am degajat de mult, voiam să învingă românul. Întâi a sosit pe ring Lucian, țigănuș simpadc, dolofan, sprinten, în costumul lui roșu, făcându-ne un compliment grațios și piruetând pe vârful ghetelor, ca un copil răsfățat. Streinul a sosit mai încet, sumbru, încruntat, ca cineva care are de înfruntat pe Lucian și, odată cu el, pe top cei care privesc avizi împrejur. Apoi gongul sună începutul. A fost o luptă aprigă și mult timp nehotărâtă. Streinul și-a menținut aspectul grav, precis, depărtându-se și pornind la ofensivă numai când trebuia și, în față, Lucian repezit, grăbit, nervos, fermecător de grație și de copilărie, plin de improvizații. Publicul țipa, făcea spirite, încuraja, se indigna când lupta nu era destul de aprinsă. „Dă-i la cap, Lucică!” Streinul nu primea nici o vorbă de simpatie, ci numai ostentație, când era văzut atât de rezistent, piatră pe care loviturile celuilalt se opreau neputincioase. De-abia în ultimele reprize Lucian a început să aibe un avantaj vizibil. Loviturile lui Lucian porniseră mai vijelioase, iar streinul părea obosit. Bucuria publicului se transformă în delir. Și când s-a terminat lupta m-am pomenit și eu urlând cu ceilalți: „Bravo, Lucică, bravo!” Am ieșit printre lumini, chiote, discuții, și, deodată, ca apariția unui strigoi, drumul sumbru înaintea mea, ce ducea la Irina, nu departe de mine, hoit în prada viermilor, în singurătatea pământului, și odinioară o ținusem

în brațe, caldă, înlănțuită, fremătătoare.

Am văzut pe sora ta, Elena. Întâmplare rară, căci toate rudele tale, așa de familiare odinioară, au dispărut deodată, ca și cum imaginea lor ar fi depins numai de tine și, din moment ce te reprezentau oarecum, trebuiau să-ți semene și să mi se pară tot așa de fantomatice. Totdeauna m-am întrebat cum m-ar privi ei, și îmi plăcea să cred că nu rău, chiar dacă m-am jeluit poate prea tare. Căci acuma când numai moartea Irinei contează, și orice gest din trecutul ei nu se mai califică, eu nu pot decât să reamintesc atâtea fapte de pe timpul când ea trăia. Deoarece nu m-au văzut atâta vreme, amintirile aceste, apărute deodată, ar căpăta prospețime, n-ar fi banale ca ceva cunoscut până în ultima clipă. Și apoi, eu știu atâtea întâmplări cu Irina, pe care ei, cu toate că se socot mai apropiați de ea și mult mai în drept s-o plângă, nu le știu. Ei își amintesc o mie de fapte obicinuite - cum mânca, cum dormea, sau atâtea conversații banale - repertoriul ei zilnic, pe când eu cunosc o mie de fapte ale ei pricinuite de dragoste. Și pentru o ființă normală numai dragostea este în stare să transforme ceva, să tulbure un organism construit după o arhitectură cunoscută, să inventeze o sumedenie de capricii și de surprize fermecătoare, de vorbe când amuzante, când duioase, exclamații instinctive, pe care zadarnic încerci să le spui numai cu bunăvoință, sau chiar dacă le spui, le lipsește intonația spontaneității. Ce legătură o fi între ființa domoală, burgheză, cu planuri mărunte, și aceea care a fost a mea, mereu improvizând, imaginând situații nerealizabile? Ca să reduc la un singur exemplu, ce diferită e posesia între doi soți, în unul din paturile alăturate din ietacul comun, și între doi iubiți, care se întâmplă mereu în altă cameră, pe pat sau pe covor, mereu în alte chipuri, sau pe iarbă, printre flori, când noaptea cade neagră peste amândoi. Și spaima de a nu fi descoperiți de cineva, care se suprapune

senzualității, pricinuind noi delicii. Și spațiile care separă întâlnirile, când imaginația te tulbură și întreține prospețimea dorințelor, în timp ce într-un menaj totul este banal, la îndemână. Știu o mulțime de detalii esențiale despre Irina pe care ei nu le cunosc, și poate că dacă am vorbi de ea, am avea impresia că vorbim de două persoane diferite. Căci acolo Irina a spus: „Este bun, mă simt legată cu cea mai indisolubilă afecție. N-aș schimba pentru nimic în lume viața aceasta!" Și către mine: „Ești rău! Dar te iubesc nebună!" Și dacă ei au mai surprins câte ceva anormal în ființa Irinei, câteva lacrimi sau câteva încercări de a vibra, acestea au fost tot din pricina mea: mi-a luat apărarea, sau m-a învinovățit, sau a încercat să mai facă o dată (ca să nu se simtă de tot bătrână) cum făcuse odinioară în fiecare zi, cu atâta frenezie.

Elena, mi se spusese de cineva care fusese la înmormântare, se arătase mai deznădăjduită ca toți, și acum, după un an, iată cum mi-a apărut: eram într-un tramvai, care tocmai se oprea, tragic, cu gândul la Irina. Și atunci am văzut-o pe Elena punând o scrisoare la cutia tramvaiului meu. Nu mai era în doliu și surâdea ușor, cu gândul la ceva agreabil, probabil la conținutul scrisorii și la cel căruia îi era adresată. Mai târziu, gândindu-mă la scena aceea, am avut imensa satisfacție, comparându-mă cu sora iubitei mele față în față, eu, preocupat de Irina, cu toate că nu mă bătusem la înmormântare cu pumnii în cap, și Elena, surâzătoare (chiar dacă dintr-un surâs, poate întâmplător, nu se pot trage concluzii generale). Dar atunci nu m-a străbătut decât un singur fior; am recunoscut, uitându-mă la Elena, carnea Irinei. Vibrația a fost foarte puternică, pentru că n-o prevăzusem… Sunt întâmplări mult mai importante, care nu m-au impresionat pentru că le prevăzusem. Dar acum descoperirea a fost neașteptată. Niciodată - când eram mereu în preajma lor - nu mi se păruse că Irina ar semăna cu

Elena, și acum recunoșteam aceeași piele, cu aceiași pori și culoare, cu mici defecte idendce. Și dacă știam chipul Irinei, nu mă pricepusem să reconstituiesc compoziția cărnii ei, așa de familiară, că nu-i dădusem nici o importanță. Pentru o clipă (căci apoi impresia s-a stins, și nu va mai apare dacă aș reîntâlni-o pe Elena, căci mă aștept la ea, și aceste lucruri sunt sensibile numai prin intuiție, și nu prin reflexie) am simțit prezența Irinei lângă mine și m-a emoționat ceea ce-mi fusese familiar, adică tocmai ceea ce era mai banal pentru mine și mai lipsit de orice semnificație.

În timp de cinci ani, de la plecarea Irinei la moartea ei, n-am mai văzut-o decât o dată, în timp de o secundă. Am jucat cu ocazia aceea un rol romande, ceea ce mă măgulea, dar mă făcea, preocupat numai de mișcările mele, să renunț să extrag ceva din prezența Irinei. Decorul era admirabil pus la punct, aveam marea și luna la dispoziție. Nu mai fusesem la Balcic de ani de zile, căci știam că s-ar putea întâmpla s-o găsesc acolo. Nu vroiam, din orgoliu, să creadă cumva că am venit anume s-o văd, sau mă temeam de tristețile ce aveau să mă copleșească în locurile acele așa de scumpe, unde eu o dusesem cel dintâi. Dar pentru Balcic aveam chiar o afecție specială, în afară de Irina, căci îl descoperisem imediat după războiul de la 1913, pe când încă nu-l cunoștea nimeni, când el era un minunat colț de singurătate, casele turcești nu se transformaseră în vile moderne, și puteam vagabonda în voie pe dealurile gălbui, printre vițe, fără frică de a fi întrerupt de vreun râset strident. Legătura mea cu Balcicul se împlinise și printr-un detaliu tragic (numai detaliile tragice leagă): îngroparea unui verișor în cimitirul fermecător, la marginea mării. Și, pios, meditam deseori la mormântul lui, împrospătând florile, și într-o zi am plantat chiar două crenguțe de cais. Am stat într-o vară mai târziu, la Cavarna-Port - impresie și mai grandioasă, căci mai dură, fără

grațiile Balcicului - și am fost invitat într-o după-amiază de niște cunoscuți să merg cu ei, cu barca, la Balcic. N-am avut tăria să refuz. Am ajuns acolo pe la ora șase spre seară și mă uitam cu nesfârșită emoție la colțurile cunoscute și cu păreri de rău pentru ceea ce se schimbase. M-am dus îndată la mormântul verișorului meu, unde mă aștepta o surpriză dureroasă: crucea dispăruse, gardul sta gata să cadă, nu mai era nici o floare, numai buruieni. Am început să cert în gând pe Irina că nu se pricepuse să înlăture ea dezastrul. Știa doar că nu mai veneam să îngrijesc de mormânt numai din pricina ei. Punând numai o floare, era și un prilej de a-și atenua greșelile față de mine, și cu ocazia unui mort nu putea să fie nici o infidelitate față de nimeni. Deci când stătuse înduioșată alături de mine lângă mormânt era numai o farsă. Dar de ce o înduioșasem odinioară pentru un mort pe care nici nu-l cunoștea? Nu o silisem eu însumi la emoții false, la care renunțase imediat ce se degajase de mine? Cu toate că presupun în practică ce-a făcut; un an a fost fidelă mormântului, apoi tot mai puțin, până ce l-a uitat complect, așa cum ar fi făcut cu un mort cunoscut. Ce absurde pot părea pretențiile mele dacă, privite mai de aproape, n-am vedea că ele ascund numai alte reproșuri, pe care sunt prea orgolios să le fac. Dar, în același timp, o altă constatare m-a cutremurat: crengile mici de cais pe care le plantasem altădată deveniseră copaci întregi, de două ori mai mari ca mine, plini de frunze și de flori, superbi, și - simbol al trecerii timpului și al prefacerilor mele - de o tristețe nesfârșită.

Pe la unsprezece noaptea am venit la cazinou. Mărturisesc, fără vreo emoție deosebită, căci credeam că n-o s-o găsesc pe Irina, trecusem prin tot orășelul, și pe la cazinou chiar, și n-o văzusem, și mă deprinsesem cu ideea că n-o s-o întâlnesc, după obicei. Printre mese, era și o masă lungă, cu multă lume în jurul ei. Privirea mi s-a plasat, ca

din întâmplare (sau poate dusă de cine știe ce instinct), spre una din persoane, spre chipul ei. Totul s-a petrecut într-o secundă. Nu mi-am dat seama că era Irina și nici n-am sesizat că ea se uita la mine. Ne uitam unul la altul, și eu n-am priceput decât când ea și-a întors ochii. A fost o porțiune de timp (mai puțin ca o secundă) când ea de-abia începuse să-și întoarcă ochii, și eu am înțeles că era ea. Singura dată când ne-am mai văzut. Nu știu dacă ea s-a mai uitat la mine pe furiș, dar eu n-am mai avut curajul s-o privesc, cu toate că am rămas la masa vecină încă un ceas. Am continuat cu prietenii mei să fiu vesel, strident, să râd, să vorbesc tare, să dansez - tot timpul copleșit de prezența Irinei. Ce s-o fi petrecut cu ea! Mi-aș da viața toată să știu ce se petrecea în ea! Reflecta: „Suport mai ușor prezența lui decât mă așteptam”, sau era invadată de trecut și de dragoste? Sau mă privea cu simpatie, ca o persoană în vârstă pe un copil? Ce concluzie pot să trag că n-a plecat imediat? Că n-a vrut să facă nici un gest deplasat? Sau că nu era în stare să plece? Rămânând, îl umilea pe bărbatul ei de alături, sau îi demonstra că, în sfârșit, avea tărie sufletească?

La miezul nopții am pornit cu barca înapoi spre Cavarna, sub luna tremurătoare. Trebuie să fi avut venirea și plecarea mea pe valuri o înfățișare fantomatică, de olandez zburător. Dar va fi părut astfel Irinei?

Gând am mai vizitat din nou Balcicul, am găsit cazinoul distrus până în temelii. Ca și cum totul n-ar fi fost decât un decor anume aranjat pentru drama mea sufletească…

Conversații cu o moartă

Și astăzi, 22 septembrie, ora 6 seara, dată mai importantă pentru mine ca data începutului războiului mondial, am ajuns la cimitir!

Mi s-a spus: pe prima alee, apoi în colțul din stânga. S-o căutăm. Domnul căpitan V. Ionescu… Domnul locotenent Patriciu… Domnul general Berariu. Printre ofițeri. Mereu aceeași și după moarte.

În ultimul an înainte de despărțirea noastră, când s-a dus în provincie, toată ziua și-o petrecea cu ofițerii. Pe strada principală, la deal și la vale, discutând despre nimicurile târgului. Sublocotenentul Stroia, blond și cu codete, dp de imbecil, era „foarte drăguț» și „dansa elegant»… Sublocotenentul Radu era amuzant, iar locotenentul Crainic avusese o deznădejde și de asta atrăgea simpatie. Și cu toții erau foarte buni.

În definitiv, cât de departe o fi mers prietenia ta cu dânșii? Și acum, la fel, în același anturaj. Dar acum ai avansat în grad, nu mai ești studenta umilă și boemă pe care am cunoscut-o odinioară. Stai la sindrofie, ca o cucoană veritabilă, cu grade superioare…

N-o găsesc.

În fața fiecărui mormânt nou încremenesc, ezit să mă uit la nume, reîncep căutarea.

Poate mormântul cu o cruce neagră sau acel cu o cruce mică de lemn. Îmi împrăștii puțin din emoția pe care trebuie s-o am în fața mormântului Irinei pe o sută de alte morminte indiferente (dacă se poate spune că un mort poate fi indiferent). Aici trebuie să fie, în colțul acesta, și n-o găsesc.

Poate la un pas de mine… Irina.'… Răspunde! Trebuie să-mi faci un semn. Am fost dragostea ta, nu se poate să rămâi fără de nici o tresărire și să

mă simt aici, cu tine alături, ca între streini. Am crezut în toate fantomele, am stat de vorbă, perfect convins că nu mă sugestionez, cu morții, m-am cățărat pe razele lunii și am călătorit printre stele. Și pe fiecare om, oricât de solid ar fi fost clădit și oricât de convins ar fi emis teorii, l-am privit ca pe o apariție ciudată, care se poate destrăma în orice clipă. Și acum, în preajma ta, să nu primesc nici un semn!… Am avut atâtea intuiții, că ghiceam totul de la distanță, și acum n-am deloc intuiția locului unde ești. Irina, aceasta e ultima pedeapsă pe care mi-o dăruiești. Mă simt umilit ca și cum, vie, te-aș fi salutat, și nu mi-ai fi răspuns la salut!

Un om a trecut pe lângă mine și mi-a oprit monologul, întrebându-mă ce caut. Mi-a fost rușine de el ca să ezit și i-am spus. Mi-a arătat mormântul, cu un monument de-abia terminat, pe care n-a fost scris încă numele. Vra să zică, aici! Față în față! Un moment așa de important, pe care-l aștept de atâta timp, de când a murit, sau și mai demult, de când m-a părăsit, pe care l-am amânat mereu cu spaime, și totuși, acum nu plâng, nu-mi sfărm capul de zid, nu mă prăbușesc. Aici iubita mea, cu care am tresărit cinci ani de zile în înlănțuirea cea mai frenetică, și eu reușesc să mă țin pe picioare, și nu-mi pierd deloc controlul asupra mea. Nu îndrăznesc să mă apropii de tot, cum nu îndrăznești să te apropii de un lucru al altuia. Mi-aș face iluzia că sunt un amant venit pe fereastră, în timp ce soțul nu știe nimic, dar pentru asta ar trebui consimțământul femeii. Ce dureros! Moartea ei e tot ce mai puteam aștepta ca Irina să fie iarăși mai apropiată de mine… Sau la aceeași distanță de toți… Să-mi rămână fidelă (un hoit!) și să nu mă mai chinuie gelozia. Niciodată nu m-am mai gândit la o scenă de dragoste dintre noi, la o posesie și la toate tremurările ei, căci știam că gândul acesta trebuie să aducă după el neapărat și închipuirea exactă a infidelităților ei, care nu au fost o dată, ca să te deprinzi cu ele, ci continuau, și

dacă nu venea moartea, trebuiau să continue, torturându-mă toată viața. Și acum mă complac în aceste gânduri, și înlănțuind o femeie în întuneric, în spasm, mă mint că ar fi Irina. Ceea ce poate purta o mie de nume. De pildă: sacrilegiu!

Ceea ce demonstrează și incapacitatea mea de a pune limite precise între real și fantomatic. De când ne-am despărțit, m-am deprins așa de mult să am convenții cu ea prin spațiu, s-o închipui, în același timp, lângă mine și departe, că moartea ei, la care n-am asistat, nu i-a putut schimba mult aspectul. Oricâte surprize aș fi imaginat, eram așa de convins că nu pot s-o mai întâlnesc, în orice caz s-o mai strâng în brațe (singura realitate care mă interesa), încât am considerat-o întotdeauna moartă. Sau poate invers, cum n-am asistat la găteala ei ultimă, la punerea în sicriu și în mormânt, nu pot crede că în fața mea, dacă aș scormoni pământul, mi-aș găsi iubita (în ce fel?), și de asta mă mențin încă așa de calm. Aș fi incomparabil mai impresionat dacă m-aș duce la Mânăsdrea Humor, unde timp de două săptămâni am făcut menaj într-o cameră țărănească, apropiați pe toate potecile și pe sub toți pomii, care îmi vor reveni, când îi voi vedea, cu aceeași intensitate. Numai dacă, gândindu-mă mult la Humor, nu-mi voi trăi dinainte toate surprizele și mă voi găsi și acolo tot așa de stăpân pe mine ca și aici. Păcatul lucidității, ce te face să întrevezi dinainte toate posibilitățile celor ce se vor întâmpla cu tine, prezentă în momentele cele mai grave, care-ți risipește orice spontaneitate sufletească. Astfel nu mai ai emoții intense decât în momente rare, când ești surprins pe neașteptate, și pentru vreun motiv mult mai umil (căci motivele însemnate nu le-ai uitat și le-ai frământat tot timpul în creier), descoperirea, de pildă, a unei cărți poștale cu câteva rânduri neînsemnate, la care nu te mai gândiseși, sau a unei cofetării proaste, unde am mâncat împreună prăjituri colorate.

Dar în mormântul din fața mea nu pot recunoaște deloc pe Irina.

Nici măcar numele ei nu e scris pe zid, și-mi dau sama de importanța literelor, căci împreună constituie un nume cunoscut, cum reprezintă persoana și cum puțin din esența persoanei se revarsă pe ele. De altfel, mormântul nu i se potrivește, mormânt grav, mare, oficial, cu monument impozant la căpâtâi, cu florile aranjate după un plan geometric, ca la rondurile din grădinile publice. Ceea ce nu se potrivește cu Irina pe care am știut-o, dar s-o fi potrivind cu ceea ce a devenit Irina în lipsa mea.

Omul de serviciu îmi vorbește de ea ca de o persoană în toată firea, o „doamnă", de care nu poți vorbi decât cu seriozitate, fără înduioșarea grațioasă pe care ai avea-o pentru un adolescent. Cum să pricep ceva când acest mormânt grav aparține copiliței făcând mereu scene amuzante, cărora așa de deseori le lipsea orice logică și admitea orice improvizații în trecerea zilei… Copilița care, grăbită să vie la întâlnire, își îmbrăca hainele la întâmplare, și am ținut-o în brațe, mică, dulce, alipită, tremurătoare, înlănțuindu-mă frenetic și, cu ochii închiși, întinzându-și gura.

Ți-au făcut mormânt după toate obiceiurile (după cum odinioară te-au grijit să ai mâncare bună și haine călduroase iarna), s-a cheltuit cât trebuia, s-au pus flori ce se schimbă imediat ce încep să se veștejească, ți-au făcut toate slujbele și toate vizitele de rigoare. Și or să facă la fel un an, doi, trei… Dar peste cinci ani? Și peste zece? Și peste o sută? Peste o sută de ani nimeni nu va mai ști de existența celor pentru care m-ai trădat, și poate vreun îndrăgostit, citindu-mi lamentațiile și recunoscând unele chinuri, se va opri la mormântul tău și va depune o floare! Din pricina mea numai! A aceluia pe care l-ai alungat, ai făcut tot posibilul ca să ți-l înstrăinezi și nici măcar să-l mai vezi uneori, și care acum a venit la tine pe furiș, ca să

nu-l vadă nimeni, se uită cu îngrijorare spre poarta cimitirului ca să nu fie surprins, și dacă ar vedea pe cineva apropiindu-se, ar fugi ca un hoț!

Ce noutăți să-ți mai dau? (Cu toate că, vai! nu eu îți pot da, poate, noutățile ce te-ar interesa mai mult.) Că la concerte programul este aproape identic. La teatru, numai piese neînsemnate. („Toalete sunt?" mă întrebi.) Iarna se apropie, și toate străzile au fost invadate de frunze galbene, pe care le împrăștie vântul, în timp ce copacii își îndreaptă spre cer ramurile goale. Și peste tot, în cocioabe și în palate, cu aceeași frenezie, posesia se înfăptuiește!

Am mereu jena de a mă simți prea calm. Apelez la toate aducerile-aminte impresionante, ca să mă simt mai vibrant. Insist asupra a tot ceea ce am pierdut ca, prin mine însumi, să pot pricepe mai bine.

Repet de o sută de ori gândul că, în definitiv, în fața mea e înmormântată, odată cu Irina, tinerețea mea! Aici, concentrat între câțiva metri pătrați, tot timpul meu dintre 20 și 25 ani, tot ce a fost în legătură cu dragostea, și la vârsta aceea dragostea joacă un rol capital. E greu de reprezentat abstractul prin concret, căci e greu de închipuit că ceea ce se desfășoară în față să aibă vreo legătură cu mine. Poate pentru că mormântul a fost plătit de altul.

Vra să zică, tu moartă, și eu continui să trăiesc! Și acum câțiva ani eram amândoi unul lângă altul, îmbrățișați, vorbindu-ne fără încetare despre subiecte care ni se păreau esențiale. Cu toate că, în definitiv, nu am fi vrut să știm decât un singur lucru (singurul important pentru top, în momentul când se contopesc din dragoste, dar cu toții îl escamotăm, îl înlocuim cu alte curiozități puerile): care din cei doi va muri mai întâi? Nu se poate, în clipa unei posesii, în care amândoi își dăruiesc toată ființa, în cea mai puternică clipă de fericire, să nu plutească această întrebare primordială.

Mărturisesc că începusem să mă deprind cu absența ta, și o întâmplare mi te-a readus iarăși alături. Am mers până la Suceava, unde fusesem odinioară, în drum spre Humor. Mi-am reamintit, dar fără prea mare jale, de străzile pe unde am trecut împreună, de bisericile vechi, pe care le-am examinat cu atâta entuziasm; m-am urcat la Cetate și-am privit, ca și odinioară, dar acum singur, perspectiva pe Suceava, până la Prut. Nu s-a petrecut cu mine nimic excepțional. Dimpotrivă, mă miram de entuziasmul vechi pentru bisericile reparate de nemți, așa de prost, așa de strident, cu acoperișul anost, și chiar cu poza lui Franz-Iosef la Mirăuți. Dar la urmă de tot, la Sf. Dumitru a lui Petru Rareș, o emoție neașteptată m-a invadat: lângă ușa de intrare e pisania deasupra căreia se află — întâmplare excepțională pentru arta românească - câteva motive italienești. Capul de zimbru e înconjurat de o coroană de frunze susținută de o parte și de alta de doi îngeri mititei, grațioși, goi, rotofei. M-am extaziat mult timp cu Irina în fața acestor detalii de sculptură, după cum m-am extaziat în fața multor lucruri. Dar acum, în fața îngerașilor (de ce tocmai aici?) am fost cuprins de o suferință ascuțită, care cu toate că au trecut mai multe luni de atunci, nu mă părăsește (dar cu intermitențe), chiar dacă ia mereu noi forme, și în fața lor am avut intuiția (și nu o reconstituire intelectuală) culorii feții ei, sunetului vocii, căldurii corpului, vieții pe care o degaja. Și de atunci un gând nou s-a oprit în creier, care mă urmărește, chiar dacă logic s-ar putea să nu am dreptate. Scapi de obsesia unei [ființe] vii (o revezi mai bătrână sau îmbrăcată fără gust, o auzi, și-ți aduci aminte toate banalitățile pe care le spune, îi vorbești, sau chiar o săruți și o posezi din nou, și te convingi că chinurile fuseseră exagerate). Dar cum poți scăpa de obsesia unei moarte?

Și nu capăt nici o explicație ca să-mi opresc întrebările. Poate că dacă aș ști tot ce s-a petrecut

cu Irina m-aș calma. Dar sunt o mie de detalii pe care sunt avid să le știu și la care mormântul de alături e mut… Chiar vie, Irina nu mi-ar fi răspuns, sau n-aș fi putut fi sigur că răspunsul e adevărat, oricât de abil aș fi făcut întrebarea. În definitiv, Irina a fost o fată simplă; puteam, în voie, să-i produc orice fel de emoție aș fi voit, puteam s-o examinez timp îndelungat, și ea să nu simtă nimic. Și totuși, la atâtea întrebări n-aș putea să răspund.

Închipuiește-ți, cineva mi-a spus cu siguranță că în ultima vreme, când ne vedeam rar și ne răceam zilnic, tu mai aveai un amant! Poate chiar pe unul din ofițerii cu care-ți treceai timpul și despre care, văzându-l mediocru, aveam naivitatea să nu presupun nimic periculos și să consider exactă scuza ta: „E așa de bun!" Ce-o fi adevărat din toate acestea, Irina, așa de simplă și totuși așa de misterioasă… Amantul tău era, suprem ridicol, un elev de clasa șaptea liceală! Când am aflat aceasta, am fost cuprins de noi gelozii. Și de deznădejdea de a fi fost odinioară mințit așa de caraghios. Și ce mă doboară: cred că e adevărat! Reconstituiesc acum o mulțime de fapte neînsemnate, și la un loc îmi pot înfățișa minciuna ta. Acum liceanul a devenit un june căruia îi lipsește orice aspect de donjuan. Oricâtă bunăvoință ai avea. Asta s-a întâmplat Ia urmă, în orașul tău de provincie.

Până atunci ai fost tot timpul lângă mine, erai îndrăgostită.

S-a despărțit plângând ca o nebună. Apoi, cu toate că ne revedeam săptămânal, simțeam că-mi aparține tot mai puțin, mereu avea multe întâmplări de povestit de viața de acolo, o serie de oameni deveniseră importanți. Prieteni noi, și când i-am văzut, mi-au părut cu toții dubioși, dar Irina îi suporta, căci avea spaima să nu rămână singură.

Odată am găsit-o cu o prietenă, Mariana. Când am cunoscut-o, mi s-a părut o persoană cam neînsemnată, cam vulgară, însă fără scandal, poate că tristă, dar mi s-a povestit, de cineva în care

contam, că era apatică fără profunzime.

Mariana era amatoare de conversații nesfârșite despre lucruri minime, de plimbări cu ofițeri. Irina o numea „o excelentă camaradă”, și ce laudă poate fi aceasta când îți petreci camaraderia cu niște oameni mediocri? Probabil chiar că era metresa unuia din ei. Un cunoscut mi-a povestit o scenă: un locotenent era la o masă de joc, iar Mariana mereu îl chema, până ce el, excedat, i-a spus: „Dar mai lasă-mă în pace, că m-ai plictisiri” Și ea a ascultat cuminte, așteptând până ce a vrut el să se scoale. Mariana a explicat probabil Irinei că sublocotenentul X are ochi frumoși, sublocotenentul Y dansează admirabil, iar sublocotenentul Z este extrem de viril (ceea ce mai apoi Irina mi-a transmis, ca și cum ar fi fost observațiile ei, dar alături de mine și degajat, ca și cum faptul nu avea nici o importanță pentru ea).

Tot Mariana o fi învățat-o despre cerințele femeii, voluptățile subtile și, într-o bună zi, o fi amuzat-o ideea că un băiat de liceu e emoționat când o vede și aleargă cu bicicleta să-i facă mici servicii. La stadiul acesta am asistat și eu. Am vizitat-o pe atunci, și mi l-a arătat cu vorbele amuzante: „închipuiește-ți, piciul se agită după mine!” N-am dat importanță vorbelor, cu toate că acum mi se pare ridicolă reflexia ei. Cum îi va fi trecut prin cap să observe așa ceva! Apoi va fi glumit cu el, povestind, glumind, scena Marianei… Și apoi se va fi gândit cu senzualitate la prospețimea unui băiat de liceu. O fi ajuns la concluzia că în definitiv „nu contează”! Și când se va fi ivit prilejul, iar elevul va fi fost mai întreprinzător, se va fi dat lui. Îi va fi plăcut, și posesiile au intrat mai pe urmă în obicei. Elevul va fi început să vorbească mai serios și nu poți răspunde decât serios unui om căruia te dai. Se va fi scuzat față de ea: „E elev de liceu, dar e foarte matur”, cu toate că totul rămânea o simplă aventură.

Și apoi, ca să-i explice junelui că nu era fecioară (îndată după posesie, întrebarea o pune imediat bărbatul, ca să arăte că e gelos, cu toate că, mai ales în cazul acesta, era precis că nu putea fi altfel, și ca să aibe posibilitatea să reînceapă conversația pe teme scabroase și să atâțe noi senzualități). Și atunci Irina i-a vorbit despre mine, cum sunt de vină de tot dezastrul ei sufletesc. Asta ca o scuză pentru gestul ei, căci, burghează, avea remușcări de ce făcuse, chiar dacă condnua să stea goală lângă celălalt, în timp ce celălalt o strângea și o mângâia fără voie, căci discuția avea pretenda să fie sufletească, dar de fapt din pricina senzualității noi ce se deștepta în fața femeii în lacrimi; I-o fi vorbit despre mine, și pentru că am fost dragostea ei de ani de zile (a plâns de atâtea ori înaintea celei mai mici despărțiri) și a suferit văzând că eu rămân așa de incert, se va fi chinuit pe toate clapele interioare, văzând că eu sunt oricând gata să mă degajez de dragostea ei, și cu vârsta, când a devenit mai conștientă că în orice caz nu mă voi însura cu ea, poate cu o scuză, dar și cu deznădejde pentru viața trecută, la celălalt în brațe, va fi plâns fără nici o prefăcătorie.

Dar asta a fost numai la început. Mai pe urmă totul a intrat în obicei. S-a dat lui pe toate canapelele și pe podea, în toate chipurile, n-a mai avut nici o jenă să-și ascundă goliciunea și să-și ia toate precauțiile, s-a zbătut, a tremurat fără de nici o rușine. Și-a dat drumul firii (și i-a plăcut chiar să arăte că are temperament, ca să-și măgulească partenerul), a lăsat să se vadă dorința care o cutremura, când corpul gol se apropia de ea. Și apoi, când e singură, reflectează, sau poate spune chiar Marianei, cu un ton amuzat, căci îi e rușine să spuie adevărul că împerecherea cu un băiat de liceu poate fi luată în serios, dar de fapt cu o imensă bucurie de a fi fost satisfăcută în tot corpul: „Așa de mic, și de pe acum strașnic om!»

Irina! Te urăsc, parcă n-ai fi murit! Aș vrea să te

pedepsesc ca să mă răzbun, și sunt disperat că n-aș putea face altfel decât strivind câteva flori de pe mormânt! Ceea ce ție ți-e egal, iar eu aș vrea să te pedepsesc în carnea care m-a înșelat!

Pământul e ridicat, parcă i-a luat forma corpului. Este uluitor gândul că dacă aș scormoni, aș da peste tine, oricât de puțin ar fi rămas din tine. Ce bicisnici suntem! Pe vremuri, un om, pentru dragostea lui, pleca în cruciadă, și eu n-am măcar curajul să rup o floare de pe mormânt!

Atâtea flori, nimic din esența făpturii tale n-o fi ajuns până la ele? Oricât aș cerceta petalele, n-o să găsesc nimic care să te reamintească? În mirosul lor, nimic din mirosul corpului tău așa de cunoscut? Pământ mult, și la fund tu, care te transformi în pământ!… De ce pe oameni nu-i îngroapă goi, și se pun între ei și țărână hainele caraghioase, semn al tuturor convențiilor celor vii, care n-au ce căuta în pregătirea pentru eternitate?

Dacă ai trăi, m-aș răzbuna cum nimeni nu s-a priceput încă să se răzbune. Dar mai pe urmă… Mai întâi, fără vorbe, te-aș strânge, și nicicând n-ar fi o împreunare mai fierbinte. Te-aș zdrobi poate, și ai țipa de durere și de voluptate!…

A început să ploaie. Tot mai tare. Hainele îmi sunt umede, pe pantofi se strâng stropi de noroi. Simt apa cum cade pe capul aplecat și intră sub guler. Și sunt atent, secundă cu secundă, cu o imensă bucurie - ultima mea consolare de neputincios în fața neantului - cum o picătură se prelinge pe după urechea dreaptă, pe obraz, încet; am teroarea că se va opri și se va usca, apoi pornește din nou, târând după ea o senzație de rece, ajunge pe gură unde stă mai mult, se mărește parcă, și cade - îi aud zgomotul cu toată ploaia dimprejur - acolo, apăsat, drept pe mijlocul mormântului….

Puiu

Îi vorbesc deseori Ioanei despre Puiu, verișorul meu mort de acum zece ani și înmormântat la Balcic; gândul la el mi-a devenit o obsesie, și de câte ori am vreo conversație funebră, îl dau ca exemplu. Puiu fusese un băiețaș drăguț, cu anumită virilitate în aspectul hii, inteligent, pricepând orice cu ușurință, curios să afle lucruri noi. Uneori părinții săi îl aduceau la țară, unde eram și eu, și atunci aveam prilejul să-l cunosc mai bine. I-am făcut jucării, am alergat împreună, și seara, înainte de culcare, stam amândoi apropiați, tolăniți pe un pat într-o cameră în care aprinsesem lumina, și-i povesteam fapte din istorie și întâmplări celebre. Din mitologie îi explicam tot ce știam, și Puiu, cu toate că n-avea decât cinci ani, era perfect în curent cu frumusețea Elenei și ambiția celor trei zeițe ca să fie considerate fiecare cea mai frumoasă, cu alegerea lui Paris, fiu de rege și bun crescător de gâște, și apoi cu întreg războiul în toate amănuntele, cu vitejiile fiecăruia dintre eroi.

Îndată după războiul mare, mamă-sa a plecat cu el la Balcic pentru cura de vară. Balcicul pe atunci nu devenise popular, probabil că trebuie să fi fost minunat că nu începuse modernizarea hidoasă, și-mi aduc aminte că mama lui Puiu, înainte de a pleca, căuta pretutindeni un om care să-i poată da vreo relație asupra târgului, dacă se găsește acolo de dormit sau de mâncat, și numai gustul de a-și permite un mic curaj romanțios a făcut-o să plece înainte de a putea ști ceva mai exact. De la Balcic am primit scrisori din care aflam că locul este superb, dar încă prea incomod și ai impresia că n-a ajuns civilizația deloc. Totuși, marea priia admirabil lui Puiu. Apoi deodată: „Puiu e puțin

bolnav». Și după o zi: „Nu știu ce să fac cu Puiu!» Și după altă zi: „Puiu e bolnav rău». Timp de două săptămâni mamă-sa s-a zbătut în toate neliniștile, văzând pe băiat tot mai pierdut, ajutată doar de un singur doctor de acolo, mediocru. Băiatul avea meningită și doctorul îl trata de pneumonie. Când, în sfârșit, a venit un doctor de la București, injecția n-a putut să-i mai fie de nici un ajutor. Puiu își pierduse pe rând auzul, văzul, dar inteligența și-a păstrat-o până la urmă și seriozitatea trăsăturilor lui delicate. Punea uneori câte o întrebare de copil deștept, fără legătură cu durerile lui, și minuna pe toți cum, după atâtea chinuri, curiozitatea îi rămăsese nealterată. Cu puțin înainte de a muri, după ce câteva zile nu mai dăduse alt semn de viață decât o respirație inegală, a întrebat: „Mamă, ce însemnează «evident»?» La înmormântare n-au fost decât câteva rude, dar cortegiul de la hotelul „Carpați», unde locuise, până la cimitir, de-a lungul mării, a devenit imens. Toți copiii de turci, buni camarazi cu Puiu, se țineau deznădăjduiți după cosciug. Impresia acestei înmormântări a unui copil creștin urmat de turcii mititei, printre dealurile pustii, trebuie să fi fost extraordinară. Locuitorii din Balcic, după atâția ani, mai pot să povestească amănunte, căci și pentru ei pe atunci spectacolul fusese unic, și dacă mai târziu atâtea întâmplări ale vizitatorilor mulți — deveniți oameni buni de exploatat - nu mai impresionau deosebit, păstraseră în sufletul lor imagina copilului român, ciudat, pe străzile Balcicului.

Am simțit moartea lui Puiu destul de puțin atunci. Aveam vești dese la București, toate rele, dar nu mă turburau, poate pentru că nu credeam în moartea lui Puiu sau că distanța până la Balcic era prea mare ca să sesizez eu însumi dezagregarea unui om, sau că atunci aveam alte preocupări (cu toate că subiectele tragice mi-au fost totdeauna familiare).

După două zile, când mama lui Puiu m-a găsit

luându-mi masa și povestind ceva vecinului, râzând din toată inima, la chipul ei prăpădit, deodată am început să plâng cu hohote, îmbrățișând-o.

De ce am râs înainte? De ce am plâns mai târziu? Se pot da o sută de explicații, unele cu scuze și altele împotriva mea, și e greu de ales cauza precisă a stărilor mele sufletești. Am plâns din remușcare pentru că fusesem surprins râzând? Voisem, printr-o puternică sforțare, să acopăr femeii disperate ușurința mea? Sau, abia când am văzut-o încovoiată, am avut intuiția morții lui Puiu? Clipe importante din viața mea, căci le reconstituiesc după atâta vreme cu atâta precizie și freamăt ca și atunci (reții însă uneori exact evenimente neînsemnate și care ți-au fost totdeauna indiferente, iar altele esențiale în viața ta se umbresc: capriciul memoriei).

Numai atunci mi-am dat seama că Puiu a fost prietenul meu mic, pe care l-am îmbrățișat de multe ori și i-am spus povești multe, că avea ochi minunați, mari și negri, profunzi, și o siluetă de mic lord.

Că e uimitoare moartea lui între turci și mi-au vibrat în toată ființa cuvintele: „Balcicul este superb!" După un an m-am dus să-l văd, și orășelul nu-și pierduse mult din pitorescul lui. Perspectivele se desfășurau în adevăr superbe, și la fiecare cotitură iarăși o surpriză. Și după ce părăsești ultima casă, printre dealuri galbene și mare, un cimitir grațios, ascuns de lume, ca să nu-i fie turburată odihna, și, alături de ușa de intrare, mormântul lui Puiu: o cruce simplă și un gard de lemn împrejur, totul vopsit în alb. Și m-am simțit legat pentru totdeauna de acea umbră micuță. Din pricina peisagiului?

Mama lui Puiu a murit și ea, după aceea, curând, iar familia, cu toate că regreta mult, nu mai avea ocazia să facă un drum atât de obositor. Am rămas singur să continui cu vizitele, să petrec ore lungi

de emoții lângă mormânt, să observ ca să nu se strice gardul și florile să fie mereu schimbate. Ioana venise și ea odinioară cu mine lângă cruce, i-am spus și ei toată povestea și fusese emoționată, dar ce s-a mai ales din acea emoție după ce și-a început viața ei nouă? Trebuie acum să-i readuc aminte de Puiu, și ea să fie din nou emoționată? Umbra băiatului se profilează de câte ori începusem o discuție asupra rosturilor vieții, adică foarte des. Mortul a devenit pentru mine o obsesie, e un exemplu real, care îmi demonstrează că neliniștile nu-mi sunt complect născocite și nu sunt un pretext de a mă sustrage dominației Ioanei, care cel puțin împotriva acestor gânduri nu poate să se revolte. Și apoi întreg spectacolul în care Puiu doarme pentru eternitate e de o nesfârșită poezie, pretext pentru toate nostalgiile, de a auzi frământările mării și de a-i vedea culorile. Nu pe o imagine similară a scris Paul Valéry Le cimetière marin? (Pentru mine, prin mortul de alături, spectacolul devenise mai personal.)

Uneori monologhez îndelung lângă Ioana despre soarta lui Puiu, de întâmplările lui fantastice, de umbra călătoare. Trec de la un reproș asupra trecutului Ioanei la Puiu și de la Puiu iarăși la un reproș. Mortul pe care Ioana nici nu-l cunoscuse face parte acum din esența legăturii noastre. Dar în timp ce de obicei încercăm să ne împotrivim unei atmosfere funebre, cu ocazia lui Puiu, Ioana trebuie să-mi primească emoțiile ca pe ceva indiscutabil. Dragostea noastră are elemente putrede în ea, căci, afară de trădarea Ioanei, face loc și altor idei tragice (la care n-aș consimți să renunț deoarece cred că numai ele fac profunzimea unui om) și chiar unui mort anumit. Poate însă că în același timp este și primul motiv al durabilității acestei dragoste și că ea ar înceta odată cu vindecarea la care mereu aspir. În discuțiile despre Puiu suntem amândoi de acord; mă aprobă în tot ce spun și găsește în obsesia mea o nouă ocazie să

mă laude, căci arăt că nu sunt superficial și că anumite preocupări sunt constante. Deseori, o simt fremătând la cele ce spun, sugestionându-se mai mult de emoția mea și sugerându-mi chiar noi gânduri. Astfel, subiectul a devenit inepuizabil, căci niciodată nu repetăm nimic.

La fel, marea se zbate mereu, dar niciodată nu repetă același val, e suficient un strop de apă altfel pus ca să se schimbe sunetele și scânteile. Dar la capătul unei lungi discuții în care moartea lui Puiu juca un rol important, ca și cum orice remarcă ar fi fost o aluzie și s-ar fi potrivit și nouă, Ioana mi-a spus: „Când te gândești că dacă aș fi moartă, ca Puiu, tu m-ai avea tot timpul în minte! Numai atunci m-ai iubi!”

M-am înfiorat și am căutat să-i schimb cât mai repede gândul.

Lidia Miras

Am avut o vizită simandicoasă: d-ra Lidia Miras. A coborât până la vila noastră improvizată. Toată lumea de pe aici o consideră drept boieroaica docurilor. A fost foarte bogată și a sărăcit din cauza războiului, dar stima locuitorilor i-a rămas intactă și teama să nu o supere. Acum locuiește într-o casă modestă, lipită de moara ce stă la mijlocul drumului între Cavarna și port. Moară umilă, învârtindu-se ziua și noaptea și încercând să salveze ceva din averea pierdută. În fața casei, o mică grădină cu o sumedenie de stupi de albine, ceea ce ne face să înconjurăm drumul când trecem pe acolo ca să nu ne înțepe vreuna din viespele ce roiesc. Bineînțeles, m-me Pitpalac o cunoaște. Chiar sunt „prietene foarte bune", pretindea ea. Și dacă cer vreo relație asupra domnișoarei, îmi spune: „Este o persoană foarte distinsă". La atâta se mărginește caracterizarea pe care mi-o dă m-me Pitpalac, și poate că are dreptate, căci d-ra Lidia trăiește foarte retrasă și n-am izbudt s-o vedem decât o singură dată în tot timpul ședерii noastre la Cavarna-Port. La fel, când treci des pe lângă palatul unui rege: vezi pe soldați făcând exerciții, dar pe rege niciodată, ca și cum el n-ar avea nevoie să se plimbe puțin în grădina lui. Lidia apare pentru toți foarte politicoasă, căci e bine-crescută și distantă. Poate o ține ascunsă pierderea banilor care o umilește, sau firea ei melancolică o oprește de a se amesteca printre oameni. Poate că, orgolioasă, grecoaică veritabilă, nu vrea să-și piardă prestigiul de prințesă îndepărtată.

Ioana a cunoscut-o mai demult, pe când eram despărțiți, și unica lor întâlnire s-a petrecut la marginea mării. M-me Pitpalac a făcut

prezentările. M-me Pitpalac se plimba cu Ioana și tocmai atunci a apărut Lidia, ce voia să treacă, după un salut politicos. Dar m-me Pitpalac i-a ieșit în întâmpinare și a oprit-o. Au rămas cu toatele pe plajă, aproape o jumătate de oră. Lidia și Ioana, mai mult monosilabice. M-me Pitpalac, vorbind tot timpul. Ioana mi-a povestit despre Lidia că este o duduie nu de tot tânără, poate de vreo douăzeci și patru de ani, pe care seriozitatea figurii și încetineala vorbei și a gesturilor o îmbătrânesc încă. A citit multă literatură, dar nu dezvăluiește niciodată vreo reflecție proprie, ca și cum s-ar teme să nu spuie vreo prostie, mai ales în fața Ioanei (care nu-și ascunde deloc știința, și când găsește pe cineva de care se teme să nu fie întrecută, dă în câteva minute zece definiri ale unui autor, rezultat al lecturilor ei îndelungate sau al discuțiilor cu mine). Dar, în orice caz, Ioana a văzut precis că Lidia vorbește foarte bine franțuzește și că cunoștințele ei sunt destul de aproximative. Un nou amănunt mi-a mărit curiozitatea să cunosc pe Lidia: am aflat că a fost eleva mea la Sacré-Coeur și a vorbit cu admirație Ioanei de mine. Într-o singură zi am fost la Sacré-Coeur. Rugat de o profesoară prietenă, cu mare trecere în școală, care prețuia cunoștințele mele muzicale, am ținut o conferință despre Beethoven. Am păstrat o amintire pregnantă de atunci. Atmosfera cu totul neobișnuită, fiecare gest precis stabilit, cu toate că surâsul inepuizabil al maicilor și politețea lor mare te făceau să crezi că poți evolua prin acele săli fără nici o constrângere. Erau și câțiva invitați, prețuiți, din oraș, și deci conferința mea căpăta o solemnitate care întrecea micile mele succese de om ce abia își termină adolescența. În sala mare de spectacole, invitații și maicile stăteau într-un colț și elevele, în uniformă, în partea opusă. La mijloc, pianul unde trebuia să se execute câteva lucrări de Beethoven, după terminarea conferinței, și, nu departe, o măsuță și un scaun pentru mine.

Mă simțeam singur în acea lume multă, cu toate că ochii tuturor mă scrutau. Eram emoționat și din cauza viedi fără noroc a marelui compozitor, tragic fără farsă. Printr-o curioasă întâmplare, despărțirea mea cu Ioana se întâmplase cu câteva zile mai înainte. Găseam în acea sărbătoare - venită parcă la timp — un mijloc de a mă tângui și a mă consola puțin. Curiozitatea cu care eram ascultat mă măgulea și-mi arăta, măcar pentru o clipă, că nu meritam disprețul Ioanei. Erau în fața mea o mulțime Ac jeunes filles en fleurs și știam cu precizie că apariția mea, a unui profesor tânăr vorbind despre muzică, însemna pentru ele un eveniment, pentru viața lor de școlărițe în care distracțiile lor nu le sunt permise. Și fiecare din fete tresărea, poate, cu gândul la dragostea ce trebuia să vină și luase pentru moment aspectul meu. Oh! Acel grup de fete turburătoare, din care nu puteam să disting nici una, căci se întregeau între ele! Ca pe un câmp cu flori unde cu greutate te decizi să alegi o singură floare. Surâsul tuturora și ochii. Siluetele proaspete, ornația ce se desprindea din tot grupul. Se desăvârșise o atmosferă de subtilă poezie. Toate fetele mi se păruseră frumoase, cu toate că n-aș fi recunoscut pe nici una de aș fi descoperit-o în alt loc. Aveam chiar siguranța că, văzută în altă parte, oricare dintre fete, cea mai frumoasă și mai inteligentă, ar fi apărut neînsemnată, căci ar fi căpătat limite exacte, iar imaginația mea era nelimitată.

Totuși, am păstrat regretul că am rămas față de ele un străin, regretul rămânând mereu același, ca și cum fetele ar fi rămas aceleași, n-ar fi murit unele, n-ar fi ieșit din școală sau nu s-ar fi măritat, ca și cum s-ar putea reconstitui oricând emoția de atunci.

Acum, auzind că una din elevele de la Sacré-Coeur, care a asistat la serbare, era aproape de mine, am vrut s-o cunosc.

Faptul că Lidia stătea retrasă și rămânea

prezentă în discuțiile localnicilor, fără să fie văzută niciodată („Cum nu vine la mare?” mă întrebam) îi dădea un nou prestigiu. Imediat ce mi-am exprimat dorința, m-me Pitpalac s-a și oferit să facă legătura între noi. În aceeași zi, m-me Pitpalac ne-a înștiințat că și Lidia vrea să ne vadă, că se scuză că nu ne poate primi deocamdată - casa îi era deranjată — dar că va veni ea la noi, a doua zi după-amiază, dacă nu ne stinghereşte. Graba cu care Lidia, așa de retrasă de obicei, a primit invitația demonstra că și dânsa își aduce aminte cu nostalgie de spectacolul de la Sacré-Coeur și voia să cunoască mai de aproape pe conferențiar. Și într-adevăr, după o zi, spre seară, își făcu apariția. Nu mai era fata tânără așa cum mi se păruseră că sunt toate la Sacré-Coeur; serioasă, cu tot zâmbetul convențional, cu tenul înnegrit de soare, cu un dinte lipsă din față, ceea ce se remarca în tot timpul vorbii. Purta o rochie de stambă albă, fără nici o garnitură, numai strânsă puțin pe talie, iar picioarele, goale în pantofii de pânză, și brațele nu aveau nici o prospețime. Am început o conversație neînsemnată și curând mă plictiseam de cunoșdnța nouă. O simțeam pe Ioana tot așa de plictisită și, după ce o amuzase gândul unui musafir și preparase cu multă oboseală câteva prăjituri, acum nu știa ce să mai spuie. Noroc de Viky, care încălzea atmosfera, distrându-se, parcă încântată de vizita celei mai bune prietene, neobservând deloc răceala ce inunda. Nici Lidia, această domnișoară fără de nici un farmec, nu se sfia să tacă pe cât posibil. Venise ia noi parcă fără nici o curiozitate. Mă enervam căci ea apărea mediocră, și îmi dam seama că nici eu nu pot să apar altfel.

- Cum se face, domnișoară, că nu vii niciodată la mare?

- Sunt așa de obicinuită, că marea nu-mi face nici o impresie. (De câte ori am auzit fraza aceasta m-am indignat!)

- Și ce faci toată ziua atunci?

- De obicei, citesc.

- Ce carte citești acum?

- Jean Barois de Roger Martin du Gard.

Niciodată n-am putut avea o părere exactă despre Roger Martin du Gard. Am citit ciclul Les Thibault mai demult și la distanțe, fără prea multă atenție, iar acum nu-mi aminteam nici cât să pot avea o conversație cu Lidia. Am auzit pe unii oameni în al căror gust am încredere vorbind cu admirație de aceste volume, dar, după vaga impresie păstrată, n-am curajul să le controlez. Nu mă interesează decât ce are vreo legătură cu neliniștile mele. (Nu am intenția să devin critic literar.) Și știu precis că Les Thibault îmi sunt complect străini. Încercarea de a mă apropia de Lidia rămânea tot așa de sterilă. Nici măcar o părere definitivă nu puteam să am. Discuția a evoluat asupra conferinței de la Sacré-Coeur, singurul motiv ce ne făcuse să ne întâlnim acum. Ioana rămăsese complect străină.

- Știi, îmi spuse Lidia, fetele erau foarte emoționate din pricina d-tale.

Încercai să glumesc:

- Un eveniment rar în viața lor de închisoare, unde bărbații tineri nu-și prea fac apariția. O fată mi-a spus: „Suntem așa de sătule de profesoare, că ne bucurăm chiar și de preotul de religie”.

Ioana făcu mult haz, poate mă încuraja să continui glumele.

- Conferința le-a plăcut la toate. Dar să fi văzut mai înainte ce s-au mai gătit fetele! Au circulat oglinzile în dormitor toată dimineața.

- N-am putut să disting pe nici una, de la distanța unde eram așezat. Mi-a apărut doar în general grupul minunat.

- Și fiecare din ele și-a făcut iluzia că pe ea ai remarcat-o îndeosebi. La urmă, cu toatele erau disperate că n-au învățat piano, să cânte din Beethoven.

Noile deslușiri pe care mi le aducea Lidia asupra

emoției fetelor din ziua aceea mă măguleau, dar aveau, mai presus de toate, un efect penibil: detailau ceea ce apăruse o atmosferă ideală, spre care deseori îmi întorceam nostalgiile, și-mi arătau de ce calitate proastă fusese acea atmosferă. Munca de a-mi concretiza câteva vibrații asupra lui Beethoven, după îndelungi studii și singurătăți, apărea o profanare inutilă a intimității mele. De altfel, acele fete tot mai mult se asemănau între ele și căpătau aspectul Lidiei din față (multe din ele avuseseră atunci vârsta Lidiei, deci acum trebuiau să-i semene): persoană mare, care nu mai este în stare de naivități delicate și știe că în viață nu aștepți surprize, ci te străduiești cât mai mult să obții un aranjament, iar pe obraz, trebuind să folosești culori, pentru ca să mai ai — așa de vag! — impresia de proaspăt. După ce a plecat, am simțit că, din imprudența mea (fusesem sigur că o să se întâmple așa, și-mi fusese ușor să înconjur pericolul!), s-a alterat o obsesie, consolatoare în orele de tristeță. Avusese chiar atâta importanță că îndeplinise singurele momente de calm, pe când mă zbăteam din pricina despărțirii de Ioana. Din moment ce Ioana s-a întors, pot să renunț la acea amintire ca la ceva devenit fără întrebuințare?

După câteva zile de la vizită, am primit din partea domnișoarei Lidia un admirabil fagure de miere cu un bilet pe care scria: „Fostului meu profesor din partea Lidiei Miras”. Dar cu toate că am stat mai mult de-o lună în portul Cavarnei și în acest timp am trecut deseori pe lângă moară (mai ales la urmă în fiecare zi), n-am mai văzut pe Lidia. Credeam poate că s-a îmbolnăvit sau a plecat; m-me Pitpalac, care le știe pe toate, ne-a asigurat că nu s-a petrecut nimic anormal cu ea.

În ziua aceea, când mi-a apărut așa de neînsemnată, o fi avut și ea aceeași deziluzie și părere de rău că i s-a destrămat un vis de copil?

Colonelul Iarca

După ce Cocuța a trebuit să se ducă în provincie, s-au făcut multe transformări între noi. Ne întâlneam încă săptămânal, venea la mine în fiecare săptămână, ca să plece înapoi luni, dar îmi dam seama perfect că sufletul ei se înstrăina pe fiecare zi. Continuam să ne bucurăm la vedere (cum îi scânteiau atunci ochii!), și abia ajunși în camera noastră, ne aruncam cât mai repede hainele, ca să fim alăturați, înfometați — căci fusesem obicinuiți să fim împreună în fiecare clipă - unul de celălalt. Dar îmbrățișările, conversațiile noastre erau altele. Odinioară citeam împreună, discutam chestiuni subtile, și anumiți autori preferați păruseră că fac parte din însăși viața noastră. Ne enervam în comun dacă un al treilea ar fi făcut asupra lor o interpretare falsă. Iar acum vedeam că totul nu fusese decât o farsă, că numai din pricina arderii din mine se încălzea și ființa Cocuței, care, în adevărată femeie, ar fi avut alte preocupări de aș fi avut eu alte preferințe, și desigur, dacă aș fi fost amator de cai, de exemplu, m-ar fi întovărășit la toate cursele. Acum era liberă cinci zile pe săptămână să suporte alte influențe. Bineînțeles, amintirea existenței cu mine o forța să ironizeze pe noile ei cunoștințe, dar din moment ce-și pierdea atâta timp ironizând, nu-mi puteam face iluzii. Singura ei dovadă ar fi fost ca nici să nu observe nimic din viața nouă așa de diferită, după cum nu te apuci să ironizezi maniile servitorului din curte. La această remarcă ea riposta îndurerându-mă: „Ce vrei, într-un oraș mic e fatal să te întâlnești mereu cu tot felul de oameni!” O ascultam de multe ori cu complezență și eram destul de tânăr ca să mă revolt împotriva neghiobiei câtorva provinciali, făcuți să se nască,

să trăiască și să moară anonimi.

- Să vezi pe madame Petrescu, profesoară de română! Nu citește niciodată o carte. Numele de Arghezi sau Hortensia Papadat-Bengescu îi sunt complect necunoscute, și de câte ori vreau s-o pun în curent puțin cu scriitorii noi, protestează: „Lasă-mă, dragă, cu moderniștii tăi!" Nu studiază cu fetele decât pe Bolintineanu și pe Văcărești, și, de altfel, și despre ei e incapabilă să-și dea vreo părere. În cancelarie vorbește numai de mode, cu toate că e grasă, fanată și se îmbracă oribil, sau despre Radu al ei, soțul ofițer, un imbecil deplin, cu nasul mare, și chel. Domnișoara Protopopescu, profesoară de fizică, așa de proastă, că o prind elevele cu tot felul de greșeli, nu aspiră decât să se mărite cu un căpitan - cu care trăiește — și care nu vrea s-o ia fără „capacitate". Toate duduile în orașul nostru nu aspiră decât la ofițeri, iar ei au pretenții. Au aflat că există la profesoare „capacitate", și o pun ca o condiție sine qua non, iar ele se pretează să-i tolereze. Să vezi prefectul cum fură ca în codru, toată lumea se indignează, dar de-l întâlnește cineva, îi surâde cu aceeași obediență. Nu există nimeni să-i ceară socoteală. Când găsești un om mai bun, ești fericit, și nu mai ai nici o pretenție ca să fie și deștept. Iar primarul!…

Flecăreală inepuizabilă, care marca distanța dintre mine și Cocuța, dar se găseau oricând argumente că eu n-aveam dreptate, că demonstram numai că sunt un încrezut și că, neputând să mă amestec printre oameni, sunt profund nefericit. Iar vorba lui Lăpușneanu mi se potrivea și mie: „proșd, dar mulți!" Împotriva unei mulțimi, de unde să găsesc atâta tărie ca să cred că totuși eu am dreptate?

Știam astfel meschinăriile multor personagii din orășelul T., însă nu desprindeam pe nimeni, căci cu toții se asemănau, pierzându-și la fel dmpul în ocupații mărunte și punând la cale, naiv, toată

omenirea. Un nume totuși am reținut, nu numai pentru sonoritatea lui, dar și pentru că îmi spusese Cocuța despre cel ce-l purta lucruri neobicinuite: locotenentul-colonel Iarca.

Era, pretindea Cocuța, un militar admirabil, de vreo patruzeci de ani, cu o cultură mare; vorbea câteva limbi străine, degaja din toată ființa lui un aer de noblețe, distant și apropiat totodată. Parcă un ofițer desprins din vreun roman franțuzesc. Avea o nevastă mai tânără mult, Ida, grațioasă, siluetă delicioasă de franțuzoaică, cu nasul ușor în vânt, părul scurt pe vremea când moda abia apăruse în târg, fumând mult — și obiceiul pentru o femeie nu era prea des — jucând cărți neobosită, fără să facă vreo socoteală la bani. Extrem de luxoasă, revoluționase orașul cu toaletele nenumărate după ultimul jurnal, schimbate după oră, după timp și perfect asortate de la mănuși până la pantof. Toată lumea se întreba cum poate să-și permită Ida atâtea cheltuieli, căci Iarca nu trecea drept un om prea bogat. Ea flirta cu toți tinerii, cu învoirea paternă a bărbatului, ofițerii de toate gradele îi erau pe rând în tovărășie, dar nu se putea spune exact dacă dusese prietenia cu ei prea departe. În orice caz, cum pleca singură la București, se bănuia că are acolo toate aranjamentele care pot să-i dea confortul fără s-o compromită. În capitală trebuie să fi fost sursa veniturilor inexplicabile.

Amândoi soții erau buni muzicanți, ea cânta la piano și el la vioară, și muzica lor deseori se auzea din stradă. De ce voi fi reținut aceste două siluete? Din pricina patimii mele muzicale care s-a interesat, imediat ce a cunoscut preocuparea lor nobilă și atât de rară în provincie, cu toate că nu puteam să am prea mare încredere în vorbele Cocuței. Ea nu făcea decât să transmită vorbele târgului. Puteam astfel să-mi dau seama cât o influențase mediul nou. Dacă ironiza repetând anumite obiceiuri caraghioase, acum - deoarece o

făcea involuntar — devenise asemănătoare cu cei criticați de ea: se mira de modelele Idei Iarca, deși trăise atâția ani în București și deci putuse să se deprindă cu toate cochetăriile, de fumatul Idei, neîntrerupt, de părul tăiat, de jocul de cărți pe sume mari. Iar priceperea muzicală a Idei și a colonelului putea fi o legendă, căci pentru Cocuța muzica nu avusese niciodată nici o importanță.

Cocuța mi l-a prezentat odată pe Iarca la București, și l-am putut examina câteva minute. Într-adevăr, se prezenta foarte bine. Zvelt, brun, abia încărunțit pe la tâmple, cu ochii mari, negri, impresionanți. A fost de o perfectă politețe, fără exagerări, și se desprindea din el calm, bunătate, dar și simțul datoriei, un om care își știe bine calea lui. Bineînțeles, prea multe investigații personale n-am putut face. Pe nevastă-sa am văzut-o și mai puțin.

Eram în tren cu Cocuța, și ea mi-a atras atenția că soții Iarca sunt în compartimentul de lângă noi (femeile văd imediat). După un timp, am surprins un cap delicios de fetiță blondă uitându-se o secundă, în trecere, pe geam, la noi.

- Iată pe Ida Iarca.

Am fost sigur că Ida s-a uitat plină de curiozitate ca să vadă pe partenerul Cocuței, de care, probabil - prin plecările ei săptămânale - se spuneau tot atâtea povești misterioase.

Au trecut de atunci aproape zece ani. Pe Iarca - devenit între timp colonel - l-am mai zărit de câteva ori, și ne-am salutat întotdeauna cu oarecare afabilitate. Avea familie mai depărtată în orășelul de munte F., dar cu toate că veneam în F. În fiecare vară, nu l-am văzut acolo niciodată. Poate că știind că sunt prieten cu rudele lui, se credea obligat să fie părtaș la prietenie - oricât de mari ar fi fost distanțele.

Chipul Idei, scânteietor de grație, m-a obsedat de multe ori, dar nu-mi dam seama dacă aveam dreptate să-i găsesc atâtea farmece. Poate numai că

avusesem o iluzie, care, dacă s-ar fi realizat, nu s-ar mai fi potrivit cu gusturile mele. O zărisem doar câteva secunde, pe geamul compartimentului de tren! N-aș fi putut fi sigur de nici un amănunt al fizicului ei. Fusesem și eu, la rândul meu, impresionat de clevetirile provincialilor din orășelul T. transmise prin Cocuța. De unde își putea permite atâta lux? Avea amanți sau alte combinații? Păstrăm două mentalități deosebite, după cum judecăm un eveniment din provincie sau din capitală.

O întâlnire neînsemnată, și totuși mă încăpățânam să cred că clipa aceea din tren fusese un semn pentru mai târziu. Astfel, cu emoție, am descoperit astă-vară, în ziua sosirii mele în orășelul F., pe colonelul Iarca, în balconul casei familiare de peste drum de casa noastră. Ai mei mi-au dat toate lămuririle: colonelul era bolnav de o boală nesigură. În cel mai bun caz, avea un ulcer la stomah, dar se putea (și aici povestitorul lua un ton misterios) să aibă și cancer. Familia lui se arăta încă optimistă: nu se știau adevăratele lor credințe, și omul este sortit să nădăjduiască până la sfârșit. Concluzii rele se pot trage orișicând.

Iarca venise la aer, să se întremeze, să se îngrașe, ca să suporte o operație, și cu toate că trecuse două luni, făcea impresia că se eternizează. Om polidcos, blajin, totdeauna bine îmbrăcat (civil), dar văzându-l stând cu orele în fotoliul din balcon cu un ziar în mână, părea un pensionar integrat perfect în lâncezeala patriarhală a provinciei. Se credea că merge spre bine; săptămânal anunța cu bucurie vecinilor kilogramele câștigate; uneori însă, dintr-o pricină neînsemnată, răul revenea, distrugând într-o zi toată munca îndelungată pentru refacere.

Ida nu sosise, cu toate că până acum își anunțase de nenumărate ori venirea („eram sigur», am cugetat; parcă un zeu glumeț se împotrivea ca să mi se limpezească misterul), deoarece - așa

anunțau cel puțin scrisorile ei - o reacție teribilă în urma unei injecții o îmbolnăvise, dar spera ca vindecarea să nu fie așa de îndepărtată și să poată veni. Peste câteva zile, cu siguranță. Nu se va ivi o nouă scuză? Era bolnavă în adevăr? sau trimetea numai un pretext ca să întârzie? Cum arăta, de fapt, această femeie? Ce e cu ea? De altfel, ar putea chiar să fie cu adevărat bolnavă, și cazul ei să rămână tot așa de tulbure. Ce mult am complicat poate un fapt de felul lui simplu (despre care poate mulți au o opinie definitivă) numai din pricină că mi-au scânteiat o secundă doi ochi plini de curiozitate!

Una din caracteristicele temperamentului omenesc este de a nu face o clasificare justă a întâmplărilor, după importanța lor, ci, capricios, ele se amplifică sau se fărâmițează. În orice caz, par în perpetuă mișcare prin felul mereu altul cu care le întâmpinăm. Este ca și cum ai avea impresia din trenul care fuge că tu stai pe loc, și că arborii, casele, pietrele aleargă în fața ta.

Cunoștința mea cu Iarca speram să se mărginească la simple salutări, dar într-un oraș mic, pe o stradă pustie, ești forțat să te întâlnești mereu. Mă temeam ca să nu puie o întrebare indiscretă, sau mai stângace, asupra iubitei mele Cocuța, de care mă despărțisem definitiv de ani de zile. Și totuși, prezența colonelului, aducând puțin din atmosfera unei aventuri care vibra încă în mine, fiindu-mi legată indisolubil de adolescență, îmi producea emoții. Ca și cum aș fi încercat o apropiere de la distanță, aducându-mi aminte că-i plăcea muzica, am pus patefonul în mișcare drept în pavilionul din grădină. Așa am cântat în întregime de nenumărate ori întreg Crepusculul zeilor sau Maeștrii cântăreți, și jeluirile Brunhildei, planurile sumbre ale lui Hagen sau cântecul tineresc și înaripat al lui Walter s-au strecurat printre ramurile brazilor până la balconul din față. Mesagiile începură să-mi vie în curând, transmise

prin vreo rudă; colonelul Iarca era fericit de muzica bună și o considera ca producându-i singurile ore fericite din întreaga zi. Păcat numai că vântul mărea și micșora după plac intensitatea sunetelor, și uneori câte o căruță trecând fară grabă și cu zgomot pe drum distrugea întreaga arhitectură sonoră. Mai târziu a trimis o rugăminte: nu s-ar putea să vie cu fotoliul sub un brad din grădina noastră? Ar putea să asculte muzica în voie și apoi ar respira din plin aer curat. La el, praful de pe stradă îl nenorocește și îi întârzie vindecarea.

Bineînțeles că a fost invitat la noi imediat.

Prietenia noastră (pe cât o permitea diferența de vârstă) s-a legat repede. Mi-am dat seama că nu este în stare de nici o indiscreție și am rămas cu încredere în preajma lui. Asculta muzică, sau povestea. Cuvintele îi ieșeau minunat, domol, parcă purtând în ele o veche înțelepciune. Și de altfel toată înfățișarea-i emana distincție. Observai că nu este o inteligență sclipitoare, că nu vrea să darme nimic din rosturile lumii și că nu e în stare de mari variații temperamentale, ci se odihnește fără multe împotriviri în locurile comune. Dar nu spunea niciodată nici o prostie, știa să înconjure fără nici o sforțare vreo întrebare de a mea malițioasă și avea o experiență îndelungată a vieții, ceea ce-l îndreptățea poate să fie mai împăcat în judecată. Era înainte de toate „un om de treabă”, pe care puteai parcă să fii întotdeauna sigur, și care îți întărește încrederea, de atâtea ori sceptică, în semenii tăi, atașabil de lucruri și de oameni, istorisind fără oprire o mulțime de amintiri, toate scumpe. Își iubea milităria din tot sufletul, scuza o seamă de manii ce produc de obicei ironia, fără să întrebuințeze, ca apărare, argumente puerile. Îl enerva boala, căci îl întârzia să se întoarcă între camarazi și îl ținea departe de nevastă. Prin vorba lui, se schimba perfect aspectul Idei închipuit de mine: Ida devenea o femeie bună și cuminte, soție credincioasă și gospodină, pe care numai o

intoxicare stupidă o întârzia să se întoarcă lângă bărbatul său. Iarca a spus multe detalii despre ea, afectuos ca și cum ei s-ar fi înțeles de minune, și în exemplele care mi le da despre virtuțile ei eu găseam, dimpotrivă, că mă entuziasmasem pentru un model neînsemnat.

Credeam că m-am vindecat complect de obsesia mea; de altfel știam precis că, examinând de-aproape realitatea, era fatal să am dezamăgiri. Iarca nu mai istovea să-mi înșire efectele vulgare pe care boala Ie-a produs asupra Idei. Ca un înțelept bătrân care nu se teme de vorbe, dar ele desigur că păreau deplasate pentru visul meu de tinerețe. Asta nu mă împiedeca să-l prețuiesc tot mai mult și să iau parte la toate capriciile bolii lui. De obicei părea perfect sănătos, dar cea mai mică imprudență producea cataclisme. Pricepeam imediat că s-a întâmplat ceva dezagreabil: soldatul nu mai aducea la noi dis-de-dimineață fotoliul, iar fereastra camerii lui Iarca rămânea închisă. Abia peste câteva zile reapărea în balcon, livid, urâțit, deprimat, om bătrân, fără nici o urmă din eleganța obicinuită. Și, după ce-mi făcusem iluzia că boala lui e mai mult o glumă, înțelegeam că pe căi ascunse răul măcina în el.

Într-o zi m-a anunțat bucuros că Ida și-a fixat sosirea. Și cu toate că acuma mă deprinsesem să consider pe Ida ca pe o persoană fără nici un mister, totuși mi-am spus, combinând fără voie bănuielile vechi: și dacă nu va veni? În adevăr, n-a venit!

Imaginația a început din nou să vibreze în mine. M-am dus la vecinul nostru, dentistul Sosmer, să cer câteva detalii, căci el era totdeauna în curent cu toate. Dânsul cunoștea pe Ida, dar la toate întrebările mele n-a putut să răspundă decât: „E o femeie bine!» Știu ce însemnează, pentru oameni ca Sosmer, a fi o femeie bine: adică a fi mare, plină, cu sâni copioși. Așa s-a transformat grațioasa franțuzoaică de odinioară? Cu toate că

fiind într-o zi rea pentru sănătatea lui, pe colonelul Iarca l-a îngrijorat atât nevenirea Idei, că a luat primul tren. Abia a mai avut timpul să-și ia rămas bun de la mine.

Toate s-au petrecut în vara ultimă. Toamna aceasta l-am mai zărit pe Iarca prin București (unde era mutat de multă vreme), totdeauna singur, îmbrăcat ostășește, probabil venind de la serviciu. Părea un om perfect vindecat și în care nu descopereai nici o neplăcere ascunsă. Acum câteva zile, pe neașteptate, în ziare era anunțată moartea lui.

Prodigioasă surprindere. O infinită părere de râu de a vedea dispărând în vecinicie un exemplar atât de rar. În definitiv, vorbisem multe zile cu el, eram de acord amândoi, ne produsesem unul altuia mici bucurii și-i simțisem toată ființa, privirea, zâmbetul, căldura. Necazurile și duioșia, minunate. Vra să zică, boala care îl mina era de o gravitate variabilă și asistasem la o imensă tragedie înfăptuindu-se zi cu zi, fără să-mi dau seama! Și în timp ce el apărea în orașul F. printre brazii casei mele, spunându-mi la razele soarelui proaspăt „bună-dimineața”, eu, în loc să-i răspund superficial, ar fi trebuit numai să observ cum se transformă un om în fiecare zi în apropierea morții. Se pregătea pentru o astfel de călătorie miraculoasă, și nici măcar n-am avut curajul să aflu ce credea el despre destinele omului! Mă mulțumeam să constat că vremea e frumoasă, aerul limpede, în ziare se anunță că s-a făcut vreo schimbare politică, iar dentistul Sosmer nu prea are clientelă. Ca variație, la patefon Wagner inunda grădinile, și ascultându-l credeam că nu poți să ai nici o preocupare mai însemnată. Cancerul — căci cancer trebuie să fi fost - a distrus încet și sigur acea constituție care păruse de fier.

M-am dus să-l văd în capela sanatoriului militar, unde fusese depus. Acesta era și singurul mijloc - ce complicat mijloc pentru un motiv neînsemnat! -

ca să văd pe Ida. Căci trebuia să fie lângă mort. Oare și acum va trimite o scuză? Prefăcută sau adevărată?

Colonelul, în sicriu, nu mai era așa de chipeș ca de obicei. Apărea slăbit, înnegrit, și nasul devenise mult prea proeminent.

Abia acum, privindu-i mâinile înțepenite, am observat că, pe sub manșete, se vedeau fire de păr mari și unsuroase. Și flori multe împrejur; avusese tovarăși destui care să se îngrijească de el. Un domn mi-a dat relații despre sfârșitul lui: murise pe neașteptate de o congestie cerebrală. Căzuse într-o secundă pe podea și, după o zi de horcăieli, își dase sufletul.

Nu de cancer? Ci o moarte întâmplătoare, neprevăzută? Avusese atâtea precauțiuni pentru o boală anumită (care continuase poate în el), și dușmanul îl lovise pe neașteptate, ca și cum ar fi glumit numai cu viața lui.

Am fost puțin dezorientat în supozițiile mele și parcă regretul după Iarca mi s-a micșorat. Căci această moarte era cu totul în afara neliniștilor ce mă străbătuseră de atâtea ori, în ultimul timp, pentru dânsul.

Lângă el o femeie: Ida! Surprinsă și ea de ce se întâmplase, îmbrăcată la întâmplare, încă fără doliu, cu hainele de casă, cu o flanelă împotriva frigului. Nu se putea vedea dacă era frumoasă, căci plânsese, nu se gătise deloc, nu pusese pudră sau culoare pe obraz. Totuși, nu aveam o deziluzie. Nu era complectă lipsă de corespondență cu viziunea de altădată.

Este uimitor cum înregistrasem de fidel și păstrasem o imagine zărită câteva secunde. Probabil că Ida e genul care se potrivește exact gusturilor mele. E drept că trecuse peste ea de atunci zece ani, dar și peste mine trecuse același timp, și punctul de vedere al vârstei se schimbase. Chiar îmi place că e femeie, cu toate că odinioară îmi plăcuse că părea fetiță. Arăta foarte nenorocită.

Se poate trage concluzia din asta că a fost o simplă soție credincioasă, așa cum povestise colonelul Iarca? Orice ar fi făcut, era normal ca acum să fie impresionată și disperată. În definitiv, colonelul fusese pentru dânsa omul cel mai bun, mai înțelept posibil. O fi iertat-o de mult, o fi învățat-o, o fi îngrijit de ea în fiecare clipă. Nu se poate ca, măcar acum, ea să nu-i fie recunoscătoare. Și de altfel este impresionant chiar când moare cineva străin, cu atât mai mult un om lângă care te-ai culcat atâția ani.

Ida s-a apropiat de capul lui Iarca și s-a uitat îndelung la el, ca și cum ar fi voit să-i păstreze până la moarte înfățișarea.

Încercare puerilă. Să înregistrezi într-o minută ceea ce ți-a scăpat în atâția ani de zile… Pictorul, pictând figura cea mai familiară, are nevoie să se uite în fiecare secundă la model. Și apoi colonelul a evoluat, a fost mereu altul, după vârstă și după dispoziție. Trebuie ca Ida să-l păstreze pe cel cu totul neașteptat, pe cel desfigurat? I-a mângâiat mâinile, i-a sărutat ochii și, cum lăsase pe ei un strop de salivă, i-a șters frumos cu batista. Poate i-au revenit mângâierile pe care i le dădea el odinioară, când, fată tânără, îi dăruia lui fecioria. Când îi plăcea să-l răsfețe ca pe un copil… Apoi a început să-i vorbească încet, transfigurată. Sunt clipe când și oamenii cei mai normali sunt transfigurați! Ce i-o fi spus? Promisiuni că-i va rămâne credincioasă până la mormânt? Ca umbra lui să se repauzeze în tihnă, fără gelozii? Sau îl ruga s-o ierte de ceea ce greșise odinioară? Cu ce taine pleca Iarca în călătoria din urmă?

La un moment dat, privirea Idei se fixă pe mine. Numai puțin, dar sunt sigur că m-a observat. Se întreba ce caută acest străin în biserică? Sau m-a recunoscut după zece ani? Adusesem un buchet de fiori și îl pusesem drept lângă dânsa, într-un loc spre care ochii ei trebuiau să se îndrepte neapărat. Ca să bage de seamă bine…

Désirée

Să încerc să evoc pe Désirée, subțire, sprintenă, armonioasă, o veveriță. Cu ochi subțiri, șireți, cu nasul în vânt, cu gura poate cam mare, dar transfigurată de atâtea râsete, și cu un păr imens, castaniu cu nuanțe roșcate, ușor creț, încovoind capul. O numeam uneori și „Șoricel», și nu știu de ce, dar i se potrivea acest nume. Drumurile noastre au rămas tot timpul paralele, și n-am făcut nici o tentativă să le apropiem. Era o prietenie ciudată între noi, căci ne întâlneam din întâmplare, ne înțelegeam admirabil, dar ne despărțeam fără să știm pentru cât timp. Nici nu ne spuneam supărările ca să ne consolăm reciproc, și aflam unul despre celălalt secrete printr-o a treia persoană, cine știe ce indiferent. Dar tot timpul cât ne aflam împreună eram bine dispuși și făceam haz de necaz. Personal, nici nu mă interesa dacă vorba noastră o mai preocupa cinci minute după despărțire, și dacă aș fi avut o supărare gravă nu la Désirée m-aș fi dus să cer ajutor. Dar nu-i purtam nici o supărare, după cum nu te superi dacă pisica pe care o îngrijești în fiecare clipă și o dezmierzi se duce și toarce cu aceeași satisfacție în brațele unui nou-venit. Și eu nici măcar nu puteam avea pretenția de proprietate pe care o ai asupra unei pisici.

Ne-am cunoscut aproape copii, în timpul războiului, într-un orășel din Moldova, la o școală mixtă de preparare a examenelor de sfârșit de an. Epoca de atunci… Viața pe care o căpătaseră străzile, mai înainte și acum pustii, din pricina rușilor. Balalaicele care fremătau melancolii în toate ungherele. Veștile senzaționale de pe front, când moartea juca rolul principal, punând în mișcare pe provincialii odinioară pașnici. Și

soldații, care se scurgeau pe stradă, fără sfârșit, dinspre un orizont spre altul.

Noi, cei tineri de tot, luam parte la această viață anormală, în perpetuă variație, amuzându-ne ca la un spectacol. Continuam micile noastre aventuri amoroase, urmăream cele câteva fete ale târgului - acum sosiseră și cu refugiații - le exageram farmecele, ne emoționam, ne lăudam cu succese imaginare. O școală mixtă însemna o sursă de tot felul de planuri puerile. Când mi-aduc aminte de vreo conversație de atunci, roșesc încă. Dar dacă mă gândesc la vorbele celor mari și la bârfeala lor zilnică, ei îmi apar tot atât de naivi. Pe cer aeroplanele se distrau, părând că sunt făcute mai mult pentru plimbare decât pentru luptă, și dacă trecea, foarte rar, un avion strein, el nu lăsa nici o bombă ca să ne sperie cu adevărat. Pe stradă, la anumite ore, toată lumea se plimba, iar la grădina publică se alcătuise o muzică. Întrebuințai, ca să fii la modă, câteva cuvinte rusești, pe care le prindeai din aer sau le învățai singur după câteva dicționare simple și idioate, apărute atunci, mai mult chestionare cu traducere alăturată, pentru uzul războiului, din care reții încă: „Ești spion?” La școala noastră eram puțini elevi, dar nici de ei nu-mi aduc aminte de toți. Unora le reții prenumele, altora numele. Un oarecare Popescu, îmbrăcat în costum de cercetaș. Și unul, Pleșoianu, care încerca să ne înșele că are tot soiul de succese ascunse. Și Todirel, Don Juanul companiei, ocupat mai ales de îmbrăcăminte, mereu în discuție cu croitorii târgului ca să i se puie un nasture în plus. Printre fete, una Lili, amarnică și înspăimântându-ne cu vocea ei virilă (avea și mutră de câine care vrea să muște), și Désirée. Peste toți, patrona profesoara principală, tante Mya, mică și grațioasă, amuzată de spectacolul nostru tânăr, o soră mai mare regretând că nu îndrăznește să se amestece printre noi, căci se simțea mai bine în viața noastră improvizată decât în ordinea celor mari.

O sumedenie de fapte mărunte a contribuit ca să mă emoționeze prezența lui Désirée. Tante Mya m-a anunțat înainte de începutul școalei:„Aveți o fată foarte drăguță printre voi, Désirée”… Numele însuși avea un farmec, căci nu era obișnuit și îl cunoșteam doar dintr-un roman de Alphonse Daudet. Cu tresăriri în el, anunțând toate romanțele de care eram avizi la vârsta aceea. Pleșoianu și Popescu au fost cuceriți din primul moment. Chiar și scepticul Todirel și-a dat aprobarea. Nu mai țin minte cum am văzut-o întâi pe Désirée, probabil la școală. Avea aspectul ei sprinten, care i-a rămas totdeauna (cel puțin până la ultima dată când am văzut-o), dar, bineînțeles, purta haine neînsemnate de copiliță care nu-și poate permite toate luxurile, de mică refugiată, cu destule necazuri probabil. Îi țin minte pardesiul pe care-l purta oricând și ghetele lungi, uneori cu picături de noroi de pe străzile orășelului. Câteva începuturi de conversație, câteva scene neînsemnate, iată tot ce mai reține. Și naivitățile de atunci. Dar nici nu se întâmpla mare lucru, căci eram cu toții timizi, și nu diferam decât prin lăudăroșenie. De ce n-avem curajul să le transcriem, căci formează structura noastră de la o anumită vârstă? Timiditățile de copil, oricare ar fi motivele lor stupide, sunt foarte interesante de urmărit. Nu putem renunța la nici o parte din noi. Astfel, la un dicteu de franceză, tante Mya a schimbat caietele între noi ca să le corijăm, și poate nu cu totul la întâmplare, al meu cu al lui Désirée. Ce impresionat eram în fața caietului ei! Nici nu îndrăzneam să-l ating. Fiecare semn avea un înțeles adânc. Și sensul scrisului ei. Tremurând lângă mine, sufletul ei… ce noroc deosebit îmi aranjase tante Mya, invidiat de camarazii mei mai târziu! Chiar și Todirel, cel care avea la îndemână atâtea expediente amoroase, m-a felicitat. Odată, Désirée a rupt bucăți foarte mici o hârtie pe care o scrisese și a pus resturile în locul călimării de la

banca ei.

Pleșoianu a stat mai pe urmă o jumătate de oră cu mine, căutând să reconstituiască hârtia. Și cum lucrul a fost imposibil, am avut amândoi impresia că am pierdut singura posibilitate să aflăm secretele lui Désirée. Sau Todirel, din fața grădinii publice, examinând casa lui Désirée din vale și încercând s-o deseneze. Apoi Todirel aplecat pe bicicletă, pe trotuar, spre casa aceea care nu avea un amănunt care să nu freamăte pentru noi, și Désirée ieșind în veranda din față și privindu-l prin binoclu. Sau cei câțiva pași pe care i-am făcut cu Désirée, din întâmplare tocmai lângă mine, și, sugrumat de emoție, n-am avut curajul să spun aproape nimic. Într-o zi am întrebat-o, după multe ezitări, dacă va veni la o serbare care se pregătea la grădina publică, și a răspuns Lili de alături un „da!» așa de înghețat, încât am pierdut pentru totdeauna îndrăzneala să mai pun noi întrebări.

Nu se puteau pricepe multe din caracterul lui Désirée, dar nici nu puteam fi în stare de așa ceva la vârsta aceea. Iar timiditatea mă oprea să fac vreo descoperire. Erau mici zăpăceli în purtarea ei, dar de asta îmi dau seama mai ales acum, analizând faptele de atunci. Și apoi, la o copiliță se puteau găsi trăsături bine definite? Numai o întâmplare nu mi-am putut-o explica.

Eram mai mulți invitați la Zuzu. Zuzu era simpatia mea en titre. Micile veleități către Désirée nu puteau opri combinațiile mele sentimentale cu Zuzu. Totul se reducea, desigur, la strângeri de mână calde și la cărți poștale cu „f.f. mult», dar eram, în fine, ocupat în altă parte și nu aveau rost încercările cu Désirée, chiar inofensive. La Zuzu am jucat crochet până la ora mesei. Și atunci Zuzu a propus o ultimă partidă pe care Désirée a primit-o foarte greu, numai după îndelungate stăruințe, pretinzând că este așteptată acasă la oră fixă. După ce s-a terminat partida, Zuzu a propus una nouă, pe care Désirée, spre surprinderea tuturor, a acceptat-

o imediat. Cum să-mi explic această contradicție? Ce ciudată făptură era Désirée!

Spre sfârșitul școalei noastre s-a iscat și scandalul. E de mirare cum directorul, domnul Lazăr, om inteligent, i-a dat o așa de mare importanță și l-a alimentat astfel, și e de mirare cum nimeni n-a identificat îndată pe autor. Iată ce a fost. Au apărut între noi mici poezii inofensive, în care se vorbea de elevii școalei; glume aproximative. Ciudat era mai ales că se găseau prin buzunarele noastre, și nimeni nu știa din partea cui vin. Domnișoarele se indignau, domnul Lazăr pesta, și când credeai gluma sfârșită, poeziile reapăreau. Fiecare era bănuit de a fi autor și întrebat inchizitorial.

Se spunea numele lui Todirel, dar pentru că acesta nega și se mira și el la fel cu ceilalți, nu aveam certitudini. Și totuși, el era băiat deștept și putea să facă versuri spirituale, și în același timp se ținea tot timpul de glume. Domnul Lazăr făcea caz mare. În defintiv, putea să spuie simplu: „Vinovatul e acel care raportează, deci oricine găsește o astfel de hârtie să o distrugă fără să o mai citească”. Dar de fapt la el mândria rănită era mai puternică, și se indigna că se poate petrece un mister în preajma lui, făcut de niște copii, și el nu era în stare să-l dezlege. Iar tot acest scandal, cu amănuntele lui, amuza pe autor și-l îmbia să continue. În aceste poezii, bineînțeles, Désirée avea rolul de căpetenie; căpăta un prestigiu nou, cu toate că, din același motiv, avea supărări cu cei de acasă. Reținem câteva versuri idioate, dar miraculoase pe atunci:

Désirée cea mult dorită Place nouă tuturor…

Puteam să nu fiu cuprins de emoția generală?

Unde sunt acele timpuri?… Pe cei mai mulți nici nu-i mai țin minte, și aproape pe toți nu i-am mai văzut de atunci.

Teribila Lili a murit. Târgul e iar pustiu fără rușii târând după ei toate melancoliile. Zuzu e

gospodină la casa ei. Pleșoianu și Popescu au dispărut nu știu unde. Numai Todirel continuă să-și socotească îndelung hainele pe la micii croitori și să facă farse. Don Juan al altor generații. Dar imaginația mea nu mai reușește să-i găsească nici un prestigiu, biet rege detronat…

Am regăsit-o pe Désirée după mulți ani, printre studente. Doar cu emoția revederii, fără nici o altă tresărire. Trecuse timp, mă transformasem. Aveam alte preocupări sentimentale. La început, nu prea aveam ce vorbi împreună. Depanam aceleași amintiri fără ecou. Cum Désirée nu cunoștea pe nimeni, îi puteam fi de oarecare folos. Întors, de vacanță, în orășelul de odinioară, povesteam lui Todirel că acum o vedeam foarte des pe Désirée, eram oarecum prieteni, îi vorbeam după plac și făceam de multe ori plimbări pe străzile Bucureștilor, de câte ori n-aveam ceva mai bun de făcut. Todirel, rămas în târg mereu, și deci cu aceeași mentalitate provincială, mă credea numai pe jumătate, mă socotea desigur un lăudăros. Désirée, de care nu se știuse nimic, de care nu se putuse nimeni apropia… Cu Désirée la dispoziție, era ciudat cum nu mă arătam mai fericit. Nu voi ști de ce nu s-a întâmplat nimic mai însemnat între mine și Désirée decât timiditățile de copil. Nu neapărat fapte, dar cel puțin emoții mai puternice. Nu putem spune că am „copilărit împreună», ca mai târziu să explicăm motivul perfectei noastre prietenii, lipsite de orice intenție sentimentală. Totuși, Désirée era exact genul meu, nu se schimbase mult din timpul războiului. La fel de sprintenă, cu mutra de șoricel și cu un păr bogat pe cap. Și cu ce gust știa să se îmbrace! Totdeauna rochiile ei o prindeau de minune, i se potriveau. Cam excentrice, insuportabile pe un alt corp, dar admirabile pentru Désirée. Pălăriile enorme, cu flori primprejur, care-i acopereau tot capul! Ce surpriză pentru ochi apariția ei la un colț de stradă!

Nici eu nu cred că eram prea diferit de gusturile

ei. Dar nu pornea în același timp nevoia de a ne îndrăgosti, și întâlnirile ni se întâmplau tocmai când unul dintre noi era ocupat în altă parte. Așa ne-am întrebuințat unul pe altul drept confident mai mult, și nu dintr-un confident poți face un iubit. Acum Désirée se putea ușor defini, fie că fiind amândoi mari, trăsăturile noastre se formaseră, fie că, mai calmi, puteam avea o părere mai bună. Era foarte zăpăcită, dar de zăpăceala aceasta râdeam cu toții, și pentru silueta ei era un farmec în plus. Ca studentă, nu știa niciodată ce examene are de trecut, mergea în sălile de cursuri la întâmplare, prepara bine la o materie, și apoi brusc se înspăimânta și părăsea teza la care muncise sau da alte teze netrebuitoare. Îi explicai greșeala, părea convinsă, dar își schimba părerea la prima vorbă nou-venită. Câteodată se arăta speriată de atâta timp pierdut, dar orice discuție serioasă se rezolva îndată într-un zâmbet dezarmant. Și ce groaznice gafe făcea! Profesorul de română i-a dat odată ca temă „dacă opera lui Creangă este o operă poetică”, și Désirée a înțeles „dacă opera lui Creangă este o operă politică”. Scrisese teza lângă mine, dar nu m-a consultat deloc. La urmă mi-a spus triumfătoare:

„Bineînțeles, am spus că nu!”

Chestiunea a fost mai puțin gravă decât credeam. A luat totuși bilă albă! Se putea taxa aceasta drept prostie? Niciodată nu m-am gândit la așa ceva. Nu din pricina unei vechi prietenii. Zăpăcelile ei îmi mai demonstrau că observația de odinioară asupra scenei cu crochetul fusese adevărată, și nu numai o întâmplare sau o interpretare greșită. În miniatură, se găseau de pe atunci caracteristice viitoare. Désirée era numai o zăpăcită fermecătoare, căci mutrei ei de șoricel i se potriveau aceste dezordini, și apoi prin finețe, prin capacitatea de a plasa cuvântul franțuzesc acolo unde trebuie, prin gluma nuanțată, prin priceperea de a înțelege îndată orice aluzie, era cu mult

superioară fetelor de la Universitate pe care le cunoșteam.

Franțuzoaică venită de pe un bulevard parizian și rătăcită printre țăranii de la Dunăre.

Tovărășia noastră consta mai mult în a glumi încontinuu, a râde, a ne lace declarații glumețe, dar nici o spovedanie serioasă nu ne împărtășisem. Nu ne gândeam că putem să ne fim de vreun ajutor sufletesc. Cred că spuneam unele secrete mai degrabă unora mai indiferenți. Astfel, am aflat cu surprindere de la prietena mea Coca: „Désirée este foarte nenorocită. Se însoară duminica viitoare omul pe care îl iubește!» Ce necazuri se întâmplau alături de mine, și eu continuam să glumesc! Désirée a venit tot atunci printre noi, și noi n-am înconjurat discuția. Avea surâsul pe buze și lacrima la colțul ochilor.

„Măcar dacă v-ați duce la biserică, să-mi spuneți și mie cum a fost!" Am fost la biserică și am văzut însurându-se un băiat frumușel cu o fată urâtă, grozav de urâtă, cu fața roșie sub văluri albe, și te mirai de ce se exhibează la o biserică. Secretul acestei căsătorii: era bogată! „Urâtă și deșteaptă", spun acei care doresc neapărat o compensație. Vra să zică, băiatul acesta fusese gustul lui Désirée! Zăpăcita mică în voia unui senument serios! Curând Désirée a trebuit să asiste la propriile mele tragedii. Chiar am apelat la dânsa ca să mă ajute. Nu s-a priceput prea mult. Acum îmi dau seama că mi-a făcut, fără să vrea, un serviciu. Și atunci, pentru un timp, am rămas amândoi stingheri. Ne întâlneam la Fundație, fiecare singur, și o conduceam până acasă, râdeam pe socoteala experiențelor noastre trecute, dar poate mai mult pentru ca să avem prilejul să vorbim de ele. Uneori monologăm. Din când în când, Désirée îmi spunea câte un amănunt, foarte important pentru mine, despre Coca de departe, care trebuia să mă obsedeze multă vreme după aceea, și pe care Désirée nici nu se gândise să mi-l dea mai

devreme, căci fiecare e persecutat numai de durerile lui, fără nici o luciditate pentru cazul prietenului de alături. Eram prea tulbure ca să mai judec pe Désirée. Nu știu dacă întâmplarea ei nu i-a produs nopți de insomnie și de lacrimi. Prietenia noastră… Aveam impresia că e foarte bine dispusă când mă întâlnește, dar că mă uită imediat ce ne despărțim. Căci așa credeam eu despre firea ei. Odată i-am propus să o iau de dimineață la muzeu. Când m-am prezentat, servitoarea m-a anunțat că „domnișoara doarme încă». Uitase. Nu m-am mirat. Eram mulțumit că petreceam cu dânsa, câteodată, o oră odihnitoare.

Într-o zi, conducând-o spre casă era așa de delicioasă lângă mine, că voiam să-i spun cât de încântat aș fi s-o văd evoluând printre obiectele mele familiare. Am obosit mai înainte de a scoate o vorbă. Întâlnirile noastre s-au întrerupt fără ca să știu cum. De altminteri, nu ne dădeam rendez-vous-uri adevărate, totul era lăsat la voia întâmplării, ca ceva la care nu ții prea mult, la care ai renunța îndată ce ai găsi ceva mai bun.

După alți ani am aflat că Désirée era în orașul de provincie G., unde mă găseam, și că va pleca cu trenul de seară. M-am dus la gară fără mare încredere, vestea ce mi se dăduse putea să nu fie exactă. Și apoi nu credeam că Désirée e în stare să-și anunțe o plecare cu atâtea ore înainte. Dacă ar citi aceste rânduri, ar face haz după obicei, dar ar protesta. Poate cu dreptate. De multe ori spunea, mie și Cocăi: „Ce știți voi, copii»… Și lua un aer înțelepțesc de bătrână cu experiență. Vorba arăta că socoate că întâmplările ei sunt mai serioase decât credeam noi. Se putea trage o concluzie de felul cum suporta un necaz sentimental după felul cum se zăpăcea la examene? Trebuia să fac mai multe cercetări, nu din curiozitate, dar din dorința de a-i fi de vreun folos real. Ți se înțepenește în minte o imagine, iscată din cine știe ce întâmplare, fără legătură cu persoana la care se referă, și apoi n-o

mai schimbi. La gară am găsit-o pe culoarul vagonului, și eram așa de bucuros, că am sărutat-o în public pe amândoi obrajii, și Désirée a făcut la fel. Poate că numai bucuria mea o transfigurase și pe dânsa? Plecarea imediată a trenului ne-a despărțit. De altfel, nu știu cum ar mai fi durat emoția noastră de am fi avut la dispoziție prea mult timp. S-ar fi alterat impresia primă.

Și ultima oară (iarăși după câțiva ani), am văzut-o tot în tren. Din coincidență, călătoream odată. Pentru mai multe ore deci trebuia să-mi prepar o stare sufletească. Eu continuam drumul, iar ea se cobora la o stație mică unde avea o moșie.

- Și unde ai fost, Désirée?

- La oraș, să-mi vând pepenii din grădină.

Așa n-o cunoscusem, preocupată de treburile gospodăriei. Era destul să te uiți la mutra ei ca să ți se pară noutatea extrem de amuzantă. Și mai ales pepeni! O cultură intensă! Nu demonstra că erau greșite concluziile mele asupra lui Désirée? Sau că timpul trecuse și că îmbătrânisem amândoi?

Și-a scos pardesiul, rochia avea o ruptură mare. Nu se jena de mine, semn că i-am fost prieten bun. Conversația a fost cuminte, fără agitația de altădată. Dacă ar fi durat, fără îndoială că unul dintre noi ar fi scos o carte să citească. Totuși, Désirée mi-a făcut destăinuiri surprinzătoare:

- Știi că am fost măritată?

- Cum?

- Îl cunoști. Odată ne-ai găsit discutând pe Calea Victoriei. L-am lăsat și m-am dus cu tine.

- Nu prea erați fierbinți, de eu n-am observat nimic.

- Nu era o chestiune de fierbințeală.

Și apoi:

- De altfel, tipul arăta foarte bine, bogat, deștept, îndrăgostit de mine. Familia mea nu înțelege cum l-am lăsat și mă ocolește. De atunci trăiesc singură, cu ce mi-a lăsat mama. După cum ai văzut, fac grădinărie.

- Și de ce l-ai lăsat?
- Fără nici un motiv. Nu-mi plăcea.
- Atunci de ce l-ai luat?
- A fost o încercare. Dar am fost loială cu dânsul. I-am spus: primesc, dar să nu sconteze viitorul. Dacă nu-l voi mai suporta, ne vom despărți fără supărare. A acceptat învoiala, deci a trebuit să îndure rezultatele.

— Trebuie să fi avut și el greșelile lui.

— Nici nu știu ce reproșuri i-aș putea face. A fost gelos și nu puteam tolera asta.

- Într-adevăr, ceilalți nu pot să priceapă nimic.
- Dar sper că tu nu ești ca ceilalți.

Mărturisesc, îi dădeam perfectă dreptate. Căci Désirée era normal să se mărite din întâmplare și să se despartă tot așa. Nu-l putuse alunga de tot din minte pe băiatul frumușel, și obsesia lui îi strica orice încercare de aranjament. Ce mult ar fi avut Désirée nevoie de un sprijin! Așa am cugetat, privind-o în colțul băncii vagonului, sau coborându-se în stația umilă, care, în spatele gării, parcă se întindea pustie, și-apoi făcându-mi un semn de drum bun de lângă felinarul de pe peron.

N-am mai văzut pe Désirée de atunci, adică de multă vreme. Mi s-a povestit că s-a remăritat și că e mulțumită. Ceea ce parcă nu cred, căci totuși nu pot s-o închipui liniștită în vreun fel, fără instinctul de a strica tot ce clădise. Mai degrabă o recunosc în fotografia pe care am găsit-o din întâmplare la un amic comun: îmbrăcată pentru un bal mascat, cu o haină băiețească de adaz alb, cu nasturi negri, cu un guler mare, creț. Désirée, apărând și dispărând din viața mea, înainte ca să fi prins de veste. Grand Meaulnes scump… Purtând cu ea o atmosferă specială, de neînchipuit farmec.

Și uneori, când întrebări chinuite îmi dau răgaz oricât de puțin timp, sau când constat că trece întreaga tinerețe, înainte de a mă fi limpezit cumva, mereu încercând noi construcții de viață, tot așa de fragile, am regretul că am avut prilejul

să trec pe lângă Désirée fără să mă încumet s-o cunosc mai de aproape…

Melancolii de Sf. Dumitru

Mă mut. În sfârșit, m-am hotărât. Nici nu știu de ce am ezitat atâta… Din părere de rău de a-mi părăsi camera sau din panica de a încerca o schimbare? Dar nu sunt cu nimic de lăudat pentru această schimbare. Cu proprietarul nu m-am putut înțelege, fără să știu bine pricina. El pare omul cel mai pașnic, mai binevoitor, puteam parcă să mă sprijin pe el oricând. Mi-a spus de mai multe ori: „În definiuv, nu mă interesează câștigul. De aceea prefer să am niște chiriași cu care să mă înțeleg.” Și păreau vorbele perfect adevărate. Deodată, după plecarea rușilor de alături, am constatat că voia să-i plătesc mai mult decât trebuia. Nici acum nu știu dacă n-a fost la mijloc o neînțelegere, căci tot îmi păstrez încrederea în proprietar. Într-atât vorba lui te asigura. Încă cele câteva zile în care puteam să întârzii în casă și el n-a mai dat nici un semn de viață. Mă așteptam ca totul să nu fie decât o glumă, o încercare ca să accept prețul lui. Plecarea mea se face fără să fie nimeni de față, fără să am impresia că mă gonește cineva.

Au sosit hamalii la oră exactă, și acum trebuie să-mi coboare lucrurile. De fapt, așa de puțin mă pricep la o astfel de situație, încât eu numai încurc. Dar e necesar să fac impresia că numai de mine depinde totul, că sunt atent la orice, după cum, când vrei să-ți repari un ceas, ești atent la prima examinare a ceasornicului, cu un aer de cunoscător, cu toate că nu pricepi nimic și pentru negustorul obicinuit cu ațâți clienți procedând la fel trebuie să fii ridicol.

Iau loc pe un scăunel, drept în mijlocul camerii (covorul l-au strâns), scăunel care de obicei nu avea întrebuințare, nu mi-aduc aminte să mă fi folosit de el vreodată, și devenit brusc mobila cea

mai însemnată, centrul de operații, căci de pe el voi asista la transformarea locuinței mele și va fi uiumul obiect la care voi renunța. Fijija, superba mea pisică, având cea mai mătăsoasă blană gris pe care am văzut-o vreodată, s-a urcat în brațe la mine, și acum privește și ea la streinii care își permit să intre cum vor în casa noastră și înțelege poate că se petrece ceva anormal și neplăcut. Dulapul! Imens, își face loc anevoie, ca un perclus, pe ușa prea strâmtă pentru el. Acum este gol înăuntru. Fuseseră hainele mele, și deschiderea lui, zilnic de mai multe ori, îmi sună în ureche. Hainele cenușii. Poate mulți se întreabă de ce mai port aceste vechituri, dar de-abia le-am purtat de câteva ori, cu toate că au oarecare timp. Mi-aduc aminte când le-a adus croitorul. Eram foarte mândru cum îmi stăteau. Mă examinam în toate chipurile, și eram ireproșabil, după ultima modă. Mă gândeam la surpriza pe care trebuia să o fac Elei. Un singur detaliu mă făcea să întârzii: dacă batista de mătase trebuia să se vadă în buzunarul de sus, puțin de tot sau mai mult. Tot atunci portarul mi-a adus o scrisoare de la Ela. Am fost așa de nenorocit, că am plecat imediat, și am mers tot înainte pe stradă, inconștient, fără să-mi dau seama că plouă. Ploaie măruntă de toamnă, din nori egali, părând că n-o să se mai termine niciodată. M-am întors noaptea târziu, și stofa era amestecată cu apă. De atunci, oricât s-ar fi căznit croitorul cu fierul de călcat, hainele aceste au pierdut orice prospețime, parcă ar aparține unui bătrân. Și hainele beige de primăvară! Odată cu prima rază mai puternică! Ce bucuros eram! Am cumpărat toate buchetele de violete de la o țigancă și, cu mâinile încărcate de flori, m-am întors acasă… Acum, prin ușa pe care o lasă hamalii mereu deschisă, pătrunde un curent aspru și sunt nevoit să țin pardesiul pe umeri. Și hainele de tenis. Eu făceam acele salturi amuzante ca să ajung mingea cu racheta? Parteneră, domnișoara Regina.

Tovarășă perfectă. Împărțeam cu ea toată ziua. Acum e în America, nu știu unde, măritată acolo.

Dormi, Fijija, dormi, de ce ți-e așa de frică?

Și acum iau divanul. Ce minunat dormea Ela alături de mine câteodată! Mă dădeam la o parte ca să privesc miracolul somnului ei. Toată făptura perfect împăcată, și încă din vis întinzând mâna spre mine. Deci au fost timpuri când în capul ei nu se găsea nici un gând strein. Se învelea bine și simțeai că în cuverturile trase până la bărbie era bucuria de a simți așa de apropiat un lucru care îmi aparținea. Îmi treceam mâna pe carnea ei caldă de somn, și se înfoia de voluptate. Pe sâni, pe pântec, pe coapse, până la talpa piciorului. Atâtea bogății la îndemână. Și dacă o ceream, fără nici o împotrivire, din mijlocul somnului, cu ochii închiși, trecea în stăpânirea mea. Când a doua zi dam la o parte perdeaua, ziua de multă vreme lumina toată strada. Și apoi, Ela își căuta mici ocupații, ca să treacă mai repede ziua. Totul nu era decât o pregătire pentru noapte. Lampa de la căpătâi își mărea sau micșora lumina, după momente, ca pentru un efect de scenă. Acum în mâinele unui om vulgar, mirosind a vin, a tutun prost.

Mira n-a dormit decât o singură dată aici. Ce emoționată era! Așa de mică, se mai micșora încă, pentru a apăsa și mai puțin așternutul meu. Fiecare gest îl făcea cu spaimă, ca o fecioară. Nu se împotrivea, dar simțeai că ochii ei îmi urmăresc toate mișcările. Prima ei vorbă, după act, a fost: „N-o să mă părăsești niciodată, nu e așa?” Dar de a doua zi am ocolit-o, cu toate că savurasem emoția ei de noapte. Poate că era fecioară. Aveam prea multe turmente ca să cercetez mai adânc. Este o istorie așa de veche…

Și Riria a venit aici. Nu avea vizita ei nici un farmec. Mă incomoda la somn. Multe aventuri s-au petrecut în acest divan, și totuși fiecare și-a păstrat înțelesul lui, nu le-am suprapus, căci de

multe ori eram sincer emoționat. Dar de ce n-aș mărturisi-o? Cel mai fericit eram când mă culcam singur. Fijija adormea la picioare, și în liniște auzeam torsul ei prietenos. Luam parte cu totul la acțiunea vreunei cărți. Vagabondam prin cine știe care ținuturi depărtate, și câteodată în altă lume, printre stele. Târziu de tot, după ce nu se mai auzea nici un zgomot din stradă, lăsam cartea, stingeam lumina, și multă vreme încă, înainte de a adormi, călătoream prin lumea de închipuiri, cu toate că păstram conștiința că totul nu este decât o invenție. Ce orgolios eram pentru acea singurătate!

Ce minunată mi-a apărut Loulou când am surprins-o făcând baie! Căci mai am încă două încăperi. Mai întâi, o ușă dă în pod, și pe câteva trepte mă urc acolo. Numesc podul camera Fijijei. Cum am lăsat în pod obiectele mele suplimentare, l-am putut mobila în glumă. Într-un colț am aranjat un divan, și primprejur câteva tablouri proaste, pe care mi-e rușine să le păstrez la mine, dar n-am curajul să le arunc, căci le am de foarte multă vreme. Mai bine, am aranjat cu ele camera pisicii. Nu știu dacă Fijija prețuiește cum se cuvine truda mea. Dar prin pod ea circulă. Se roagă la ușă să-i dau drumul, urcă treptele, traversează podul și se strecoară pe acoperiș, pe o lucarnă pe care o închid sau o deschid, după cum socotesc că e mai folositor. O creangă a caisului, singurul copac din curtea casei, ajunge drept la acoperiș, și Fijija coboară pe ea, pe pom, în stradă, la aventuri galante. Prima hotărâre a chiriașului de jos, când s-a mutat aici, mult mai târziu decât mine, a fost să curețe pomul de crengile care nu-i plăceau. Am avut spaimă pentru Fijija că n-o să mai aibă pe unde pleca, dar ea s-a hotărât să facă o săritură superbă și să pornească la fel după gusturile ei. După ce se satură de plimbare, se întoarce pe același drum, îmi face semn la ușă să-i deschid; după ce intră, se instalează la picioarele mele (totdeauna într-un loc anume hotărât de mine, ca să

nu-mi murdărească plapuma), și dormim fără griji până a doua zi. Dar uneori eram nevoit s-o fac să vie mai iute în casă. Era epoca ei de dragoste, și urla în apropiere. Auzeam semne de neliniște la chiriașul de jos (a amenințat într-o zi că o s-o otrăvească) și mă grăbeam s-o chem pe lucarna podului… Aveam un mijloc infailibil ca s-o chem. Foșneam niște hârtii, cu același zgomot ca atunci când desfăceam pachetul ca să-i dau de mâncare (întotdeauna la restaurant, chelnerul care îmi cunoștea obiceiul împacheta resturi de carne). Cu toate că am întrebuințat de atâtea ori această stratagemă, șiretenia prindea, îi auzeam mersul pe pom în fugă, apoi apărea ea însăși. („Ce proastă ești», îi spuneam.) Alteori, când nu era nici un pericol, o lăsam afară, la aer. O găseam în poartă, așteptându-mă ca un om…

Dar mai am și camera de baie. Multă vreme nu i-am dat nici o valoare deosebită. Încăpere dreptunghiulară, albă, cam goală, cu toate robinetele trebuitoare. Operații necesare, din care orice emoție părea exclusă. Și odată am descoperit-o pe Loulou făcând baie (eu o invitasem, dar uitasem de ea, astfel că scena la care am asistat a răsărit pe neașteptate). Loulou sub dușul puternic. Loulou, pe care o văzusem de atâtea ori goală, și totuși acum cu totul alta. Toată ființa ei tremurând de bucurie, ca o plantă pe care o uzi după ce se uscase aproape de lipsă de ploaie. Carnea proaspătă, roză, strălucitoare. Și zgomotul vioi al apei. Părul desfăcut în neștire. Fericire imensă, și totuși o crispare, pe care o presupune senzația de rece. Și pe deasupra emoția lui Loulou se făcea și mai intensă: cu toate că nu se mai jena de multă vreme de mine, văzându-mă pe neprevăzute, o sfială o cuprinsese în același timp. Dar nu se mai putea împotrivi fiorilor care o invadau din pricina avalanșelor de apă care n-ar mai fi putut fi oprite parcă.

Am stat în fața lui Loulou cu admirație, ca în

fața naturii. Și cu aceeași deznădejde că orice aș face, spectacolul va rămâne în afară de mine, că în nici un caz n-aș putea să mă amestec în vreun fel în minunea de alături. De atunci, de multe ori, în camera de baie, ca să dezmorțesc puțin atmosfera, am căutat să închipui imaginea lui Loulou, goală, tresărind sub apa rece. La fel, pe Loulou, când era chiar în patul meu, în voia gusturilor mele, încercam s-o animez odată cu arhitectura patului, și presupuneam împrejurul ei decorul camerii de baie, cu aerul ușor aburit. Loulou, fermecătoarea Loulou, unde o fi acum?

Ce minunată pisică am! Prietena mea de fiecare clipă. Atâtea întâmplări trec numai prin viața mea, și, oricât ar părea de importante, numai pisica rămâne fidelă, privind impasibil la tot ce se petrece împrejur. Este atât de inteligentă - de pildă acum, privind din brațele mele tot ce se întâmplă cu încăperea noastră — că mă mir că totuși nu mă recunoaște. Cel puțin, la fel se poartă cu orice vizitator, și nu m-aș mira ca în curând să încerce să mângâie pe unul dintre hamali. Iar când iarna arde focul, e sigur că orice ar surveni (afară de ora de mâncare), nu-și va părăsi colțul de la gura sobii. (Odată am plâns, iar ea continua să doarmă alături…) Pisică ducând o viață singuratecă, fără nici o tragedie.

Chiriașul de la parter va fi încântat. Un bătrân însurat cu o fată tânără. Căci e bătrân, cu părul alb, cu amestec de tutun în el, cu fața mototolită, cu gesturile cumpănite îndelung. Se culcă devreme și protestează contra celui mai mic zgomot, pe un ton tărăgănat, căutând să fie politicos, dar cu atât mai enervant. Scara, ca să mă urc la etaj, trece pe lângă dormitorul lui (nu doarme cu nevastă-sa într-o cameră, căci ea trebuie să aibe un copil, și dânsul și-a luat precauțiile din vreme, ca să nu fie turburat), iar când merg prin camera mea, așezată drept pe dormitorul lui, îmi aude fiecare pas. Suportă un timp, și apoi urcă la mine în pantofi de

pâslă, rugându-mă să-l menajez. Clipa când aud pașii lui urcând spre mine!

Nu poate suferi muzica bună sau orice muzică, deoarece îl întrerupe de la somn. El are un radio excelent, dar nu-i dă drumul decât duminica. Spune: „N-are rost muzica în timpul dormitului!" Dar mirosul de mâncare de la bucătăria lui, care se urcă tot până la mine! Întru cât un zgomot ar fi mai dezagreabil decât un miros? Pe mine el m-a impresionat mai puțin, dar rușii de alături i-au știut de frică. Nu rusul, căci el își face numai scurte apariții, mereu cu treabă prin nu știu care bar. Nu l-am auzit spunând nici o vorbă, parcă n-ar avea nimic de vorbit cu nevastă-sa. Dar Nina (ce greu și ce târziu i-am aflat numele!), care era deseori pe acasă… Delicata Nina, îmbătrânind în deplin pustiu. A trecut de 30 de ani, are trăsăturile feței fine și armonioase, dar degajează impresia de obosită. De câte ori n-am pus patefonul numai pentru dânsa! Câte plăci n-am schimbat, tot încercându-i gustul! Mai ales bucăți rusești. Inutil. N-am avut impresia că ajungeau sunetele până la dânsa, cu tot peretele subțire.

De câte ori n-am adus la mine câte o fată numai ca s-o văd reacționând în vreun fel, măcar iritându-se…

Mereu cu treabă, dar făcând totul fără nici un zgomot. Ea se temea real de chiriașul de jos. De sosea mai târziu, își scotea pantofii și urca treptele în ciorapi. Ce umilință pentru o femeie! Iar la baie, între robinet și fundul cuvetei punea o pânză lungă, pe care să curgă apa, ca să nu se audă nici un zgomot. Nina, fricoasa! Poate că nu aveau hârtii în regulă și se temeau de vreun control? Căci atât am auzit: au fost până acum doi ani la Constantinopol…

Într-o seară, pe la zece jumătate, când a urcat iarăși domnul cu pantofi de pâslă ca să protesteze împotriva zgomotului, -Nina a deschis încet ușa ei și mi-a spus în semn de prietenie, în franțuzește:

„Am stat zece ani la Constantinopol, și n-am pățit așa”. Și apoi, iar, cu tot culoarul comun, n-am mai dat unul de celălalt.

Proprietarul e om de viață și de acord cu mine că cel de jos e un maniac. Totuși, așa au evoluat lucrurile, încât noi plecăm și el rămâne. Până la alți chiriași, o să aibe cel de jos câteva nopți de somn admirabil, și pantofii de pâslă o să rămână neîntrebuințați.

Voi mai vedea vreodată pe Nina?

Acum hamalii iau lucrurile mai ușoare. Dulapul mic, în care îmi țin amintirile: nimicuri, flori presate, panglici, cruciulițe, scrisori mai ales. Niciodată n-am avut răbdare să fac ordine. Stau la un loc amintiri de la persoane diferite, ca în mine însumi. Le-am lăsat înăuntru, să le ducă odată cu dulapul. Uite, au căzut două cărți poștale… Una e de la Ela. Scrie cu creionul: „Te mai îndoiești că e pentru totdeauna?” și iscălește: „Ela, a ta toată”. Alta este o ilustrată cumpărată de mine. O imagine a catedralei din Quimper. Am fost acolo acum câțiva ani… Mă revăd urcând treptele, până în vârful turlei. Eram tânăr de tot. Desigur, atunci n-aș fi prevăzut imaginea de acum, pe un scaun în mijlocul unei camere mereu mai pustie, cu o pisică în brațe.

Și oglinda. În câte feluri m-a arătat? Uneori surâzător, acceptând în întregime viața, și alteori întunecat, fără de nici o iluzie. Sau ezitând, neștiind pe ce cale s-o apuc, sau măcar dacă există vreo cale la îndemână. Atunci arătam uscat, fără culoare, fără nici o caracteristică.

Și perna imensă de lângă sobă, pe care se odihnește Fijija toată ziua. În fizionomia pisicii, nici o părere de rău.

Acum patefonul cu plăcile. Trebuie foarte multă băgare de seamă. Căci toate plăcile, asemenea unor ființe, aeriene și totuși prezente, mi-au legănat spaimele. Venite din diferite lumi. Cvartetul lui Debussy, dar al Elei. Ela transformată

în placă de patefon, tot ce a mai rămas de la iubita mea. Și

Petruşka lui Stravinski, adusă cu neînchipuită greutate de la Paris. Sau Seguidilla, adusă de Regina chiar de la Barcelona. Și Sonata op. V pentru piano de Brahms, cumpărată de la desfacerea plăcilor unui sinucigaș. De multe ori mortul s-a strecurat printre obiectele mele, ca să-și audă muzica poate.

S-a terminat toată truda. Camionul din stradă e gata de plecare. Și tablourile! Un peisaj mereu transfigurat de razele soarelui, niște mere domnești pline de sevă. Și portretul mamei. Pe când eram copil mic, și mama mă îndemna la somn și la calm…

Trebuie să dau și scaunul pe care ședeam. Un servitor se îngrijește de pisică. Să mergem, Fijija, bună tovarășe… „Duceți-vă, voi veni și eu imediat”… O ultimă privire în odaia în care am trăit câțiva ani. Ce urâtă e, așa goală! Niciodată n-aș fi bănuit că aceasta este înfățișarea adevărată a odăii mele. Cadavru care odinioară, în timpul vieții, ți-era scump, luai parte la toate momentele lui, și acum te apropii cu sfială de el și cu jenă că nu te mai simți emoționat, oricât ai încerca să te minți. Praful, locurile mai colorate care au fost acoperite de obiecte și gândacii, acum în voia lor…

Ies în stradă, calc pe frunzele galbene care acoperă asfaltul. E dimineață de tot, abia ora nouă. Nu mă grăbesc să mă îndrept spre noua locuință, vor aranja oamenii după gustul lor, căci nu mă pricep să iau vreo inițiativă. Trebuie să-mi iau mai întâi cameră la hotel. Cunosc Bucureștii foarte bine, de foarte multă vreme, totuși, n-am avut niciodată ocazia să intru într-un hotel. Am impresia că hotelierul se amuză văzându-mă cerând o cameră, dis-de-dimineață, fără bagaje, fără să fac impresia că aș sosi de undeva. O aventură poate… Dar curând ies iarăși în stradă,

căci nu am răbdare pentru nimic. Un cinematograf care începe spectacolul. Intru și sunt singurul în sală. Reprezentația începe totuși exact. Și am impresia că sunt Ludovic II al Bavariei la vreo reprezentație wagneriană…

O aventură mică pe o platformă uriașă

Studenții, adunați din toate colțurile lumii la cursurile de vară de la Dijon, au fost invitați într-o zi la Beaume, locul colinelor armonioase și al vinului parfumat. S-au vizitat două biserici vechi, apoi s-au pus la dispoziția drumeților câteva butoaie cu vin, la care s-au repezit toate neamurile, fete sau băieți. Cu greu li s-a putut atrage atenția, mai târziu, că trenul își anunțase plecarea. Luasem loc în ungherul unui compartiment, în fața unei micuțe japoneze, când, după ce făcuseră impresia că vor rămâne acolo, tinerii s-au repezit și au luat cu asalt trenul. În cămăruța unde eram au intrat o mulțime de nemți, toți beți pe jumătate, s-au înghesuit pe bănci și ne-au subțiat în colțurile noastre, pe mine și pe necunoscuta mea însoțitoare. O examinam fără speranța să descopăr ceva.

Japonezii își au aranjate trăsăturile lor interioare diferite de ale noastre, încât înțelegerea ni se pare exclusă. Avea părul negru, tras cuminte pe după urechi, fața i se prelungea fără să-și permită nici o încrețitură revelatoare, ochii se deschideau catifelați, pielea transparentă tremura ușurel. Mâinile și le strângea una lângă alta, căznindu-se parcă să ocupe cât mai puțin loc. Impresie de profundă umilință. În jurul nostru nemții râdeau în cascade, se ghionteau, cântau, făceau spirite, își consumau beția. Un oarecare Fritz își bălăbănea capul ca o lună plină, roz ca o felie de șuncă, cu trei fire galbene răsărind din chelia imensă, cu ochelarii doctorali strâmbați pe nasul cârn. Alături, Karl, lung și uscat, cu mâinile și picioarele interminabile, intona Gaudeamus, lungindu-și gâtul de cocostârc… Hans scotea o sticlă furată și,

între două imprecații, sorbea lichidul, iar înghițiturile lui pocneau cu tot zgomotul din compartiment. Oskar declama Des Sängers Fluch, cu gesturi corespunzătoare, adresându-se fiecăruia pe rând, cu toate că nu-l asculta nimeni. Frantz, adormit pe jumătate, sforăind cu intermitențe, întreba câteodată, mereu cu aceleași vorbe: » Was ist denn?"Alți doi, cărora nu le-am reținut numele, imitau diferite animale. Era și o fată, Frăulein Mitzi. Grasă, roșie, unsuroasă, fierbinte, cu ochii împăienjeniți de melancolie vieneză și de vin.

Mă uitam pe rând la toți, mereu mai îngrijorat de scandalul care lua proporții. Japoneza se micșorase încă, se alipise de geam ca o petală, cu grija ca nu cumva să atragă atenția asupra ei.

Fritz pierduse echilibrul complect și căzuse peste Karl, care nu băgă de seamă în pasiunea cântecului. Hans, după ce golise sticla, se uita acum în zare la ea, sperând să mai descopere vreo picătură rătăcită. Oskar își terminase poezia și acum începuse, tot așa de inepuizabil, Die versunkene Glocke. Frantz dormea buștean. Cei doi fără nume, după ce încercaseră toate limbagiurile animalelor, își împăcaseră duetul unul lătrând, celait mieunând. Mitzi, maternă, își privea coreligionarii, socotindu-se un incontestabil punct de echilibru și de atracție în halucinațiile celorlalți. De altfel, prin nu șuu care exclamație, atrase brusc privirea nemților și îi armonizã. Începură cu toții un imn de slavă pentru diva care zâmbea satisfăcută și răsfățată. Au pornit urale, apoi discursuri. La urmă gesturile li se făcuseră tot mai întreprinzătoare. Cu spaimă vedeam îndrăznelile lor de oameni inconștienți spre femeia bleagă, grasă, fără împotrivire. Ca o alarmă deznădăjduită, inutilă, dar pe care nu te poți împiedica să n-o trimiți, mi-am îndreptat privirea spre micuța japoneză. Și atunci s-a întâmplat o minune ce a durat o secundă, dar secunda s-a solidificat pentru totdeauna în memoria mea de obicei șubredă. Fața

ei a făcut o mișcare, pleoapele s-au închis pe jumătate, și de pe buzele ei subțiri s-a desprins, încetișor, transparent, dar totuși vizibil, plutind prin aer și căzând pe ochii mei, un surâs. Purta în el toate sensurile: tragic și cu speranțe, îngăduitor și revoltat, protestând și, în același timp, resemnat. I-am simțit forma lui mângâindu-mă. A fost o clipă de înțelegere perfectă a noastră, neprevăzută pentru doi oameni necunoscuți, din alte lumi și cu alte gusturi, clipa care anunța fericiri depline sau poate dezastre, dar care se stinse înainte de a-i da o consistență, lăsându-mi însă, cu toate că diafană, certitudinea fostei ei existențe. Asemeni unui corp ceresc, venit din necunoscut, care s-ar apropia, ar amenința sau ar promite, și apoi printr-un salt nou ar porni cu aceleași capricii, vertiginos, în spațiu.

Trenul se opri tot atunci. Japoneza, cu fața din nou imobilă, puse piciorul delicat pe prima treaptă, apoi pe a doua, tot mai departe de mine, pe strada care o pornea nesfârșită, prin orașe, pe câmpuri, pe ape, până în țara ei de dincolo de lume, pentru un an, pentru toată viața ei și a mea, pentru eternitate.

Nuntă princiară

Marina, am visat un vis fantastic… Îl scriu pentru tine. M-am ridicat din pat, dezbrăcat, cum mă găseam, și am ieșit afară. În fața casei se întindea o grădină superbă. Umbrele copacilor, lumina lunii și eu călcând cu piciorul gol pe iarba proaspătă. Parfum de brad. Liniște profundă, de-mi auzeam fiecare mișcare. Stele pe cer; păreau vârfuri de sulițe ale unei armate misterioase. Ce flori multe! Straturi cu violete, cu miozotis, cu liliac albastru. Florile albastre se urcau, se amestecau cu cerul. La adierea vântului și bolta de sus se legăna. Mă strecuram printre pomii cu ramurile grele de fructe. Câte un măr enorm strălucea în iarbă, și eram atent ca să nu mă lovesc de el. Tufe de pomușoară sângerau. Întindeam mâna și culegeam bobițe, cu care îmi răcoream arșița frunții. Pe o potecă s-a arătat un iepure, cuminte ca o pisică, și s-a hotărât să mă întovărășească în drumul meu ciudat.

Apoi o lume imensă de furnici s-a pornit după mine, și greieri, și păsărele. Un alai întreg. Dar mersul nostru se petrecea pe tăcute, ca să nu afle nimeni de el. Am coborât câteva trepte, am deschis o portiță de fier și am ajuns la o casă adormită, cu gratii la ferestre și la uși. „Aici locuiește Marina”, gândii. Un semn tovarășilor mei să se oprească. Mă ascultară și ne uitarăm la o fereastră deschisă de unde nu venea nici un zgomot, ca și cum n-ar fi fost nimeni înăuntru. Liniște totală, numai atenția noastră încordată, așteptând un semn de la fereastră. Nu știam cum să-mi anunț sosirea, eram deznădăjduit. Învinsesem atâtea greutăți și mă încurcasem la urmă. Mi se părea nedemn de mine să escaladez zidul până la fereastră. Nu eram așteptat, o vedeam bine. Mi-era rușine de iepure,

care mă privea dezamăgit și el de neînsemnătatea mea. Îi promisesem bucurii mari, și nu eram în stare să-mi țin cuvântul. Mințisem. Nu mai aveam nici o autoritate asupra însoțitorilor mei. Trebuia să iau o hotărâre cu orice chip. Și atunci, un mare noroc mi s-a ivit: am descoperit, atârnând de fereastra Marinei, o scară de mătase. O lăsase ea, sau era o întâmplare? Pentru mine, sau pentru altcineva? Am avut o mie de bănuieli, dar m-am prefăcut, ca să nu afle nimeni, că totul a fost socotit mai dinainte. Am pus piciorul pe prima treaptă, fără de nici o ezitare. Pe a doua, pe a treia. Pentru prietenii mei iarăși căpătasem prestigiu. Am ajuns, la lumina lunii, în vârful scării. Să pășesc în cameră. Trebuia să intru. Știu că îmi risc viața… Dacă mă vor surprinde păzitorii, care omoară pe oricine se apropie de casă? Ce are a face? Oglinzi multe, care mă multiplică. Ce verde arăt la față și ce privire dosnică! Seamăn cu un hoț, și nu cu un îndrăgostit care înfruntă omenirea ca să vadă pe Marina. În mijlocul camerii, patul Marinii. Toată lumina lunii răspândită pe așternut. Sunt așteptat… Uite un loc și pentru mine în pat. O pernă mare, ca să încapă și capul meu. Nu, tăcere! Marina doarme…

S-o privesc… Nu știe prezența mea, pot să-i aflu toate secretele. Fruntea puțin bombată și fină, nici un rid. Chip nevinovat. Nici un gând rău nu poate să aibe acum. Genele lungi îi umbresc ochii. Nasul tremură ușurel sub respirația liniștită. Gura doarme și ea. O stăpânesc perfect cu privirea. Aproape de buzele mele. O sărut în aer, trecându-mi buzele pe fața ei, dar la un milimetru, ca să n-o deștept. Totuși destul. de aproape ca să-i simt căldura, palpitul, catifeaua pielii. Așa de ușor pot să-i fur sărutarea de care sunt flămând, și n-o fac. Dacă s-ar trezi, poate că m-ar accepta. Sau s-ar împotrivi. Sau s-ar mira. Care ar fi, în prima secundă, dacă s-ar trezi la sărutarea mea, înaintea oricărei voințe, înainte de a pricepe ceva, gestul ei? Și urechile,

care se odihnesc pe perna albă ca două păsări, adormite și totuși tremurătoare? Plapuma o acopere până la bărbie, nu mai știu nimic despre podoabele ei, parcă ar fi mobile de preț acoperite cu pânză ca să fie apărate de aer. Aerul este mai inofensiv decât privirea mea.

Să descopăr. Gâtul Marinei, subțire și transparent, o floare. Cămașa. Astfel este cămașa ei? Aflu un secret atât de mare, cine poate fi mai mândru ca mine? Mă bucuram de fiecare secret ce-l descoperisem despre Marina și nu știam secretul ei cel mai însemnat. Cămașa de noapte ce o cuprindea întreagă, cum niciodată nu voi fi eu în stare. Sânii… Adică numai unul. Pot să-i văd pe fiecare în parte, dar nu pe amândoi deodată, ca și cum ai fi în fața unui peisagiu marin, și nu ești în stare să privești tot cuprinsul fără să întorci puțin capul. Căci pot să desfac cămașa, dar nu prea mult, ca să nu trezesc pe Marina. Mai ales pot să deplasez decolteul cămășii de pe un sân pe celălalt.

Și locul de unde se nasc ei, păienjeniș de linii calde. Și forma lor rotundă și tare, și mijlocul lor fierbinte. Aș vrea să pun gura drept în mijloc, și să apăs, să mușc. Să extrag din parfumul lor subtil. Să-mi odihnesc capul în ei, să amețesc, să nu mai am nici un gând. Ce să fac cu această bogăție desfășurată înaintea ochilor mei? De ce am gânduri păgâne, de devastare, de profanare a unei opere alcătuită atât de armonios?

Cămașa acoperă strâns corpul, nu mai pot privi. Acolo se petrec secrete mari, n-are nimeni dreptul să aibe vreo curiozitate.

Rămân un strein pentru misterul esențial al Marinei. Nu sunt primit în nici un fel, cel mai mic gest de proprietate înseamnă un sacrilegiu. Cum să rog: „Să-mi dai, Marina, mie totul”? Dar un genunchi a rămas dezgolit. Genunchiul Marinei. De câte ori m-am gândit la el? Ridicându-se tremurător, roz, imaculat. Și picioarele, crini, călcâiul, talpa puțin arcuită. Ce să fur din aceste

podoabe? Cum să aleg? Ce să iau, când minunea mă depășește? O alegere nu presupune o renunțare pentru rest? Unde să-mi apropii buzele, profitând de secunda cât are nevoie Marina să se trezească și să mă alunge poate? Pe gură, pe sâni, pe genunchi… Pe umeri… Sau pe ochi… Pe rând, amant și frate…

N-am curajul să fac gestul. Mi-e frică de Marina. Poate m-ar alunga. Făcându-i impresia că sunt perfect cuminte, nu va avea energia să mă lase prea departe. Înconjur patul de mai multe ori, ca să-mi privesc iubita în toate chipurile. Bate miezul nopții, ora tuturor strigoilor, mi-e frică. Sunt singur pe lume, căci între mine și Marina adormită prăpastia este fără fund. Trebuie să plec cu mâinile goale. În aerul liber mă voi găsi tot așa de bicisnic ca la început. Dar nu… Aproape de fereastră, pantofii ei… Pantofi mici cu toc înalt, decoltați mult, făcuți din fire de argint. În sfârșit, sunt învingător. Pot lua cu mine un pantof, și el părtaș la secretele Marinei.

Am apărut, exultant, în vârful scării de mătase, agitând un pantof. Iepurele, greierii și păsările mă așteptau tot acolo, înțepeniți de înfrigurare. Când mi-au văzut încântarea, a fost o clipă de stupoare generală. Și apoi au dispărut cu toții printre umbre, parcă eu n-aș mai fi existat.

Singur. Adică am un tovarăș pe care îl țin strâns: pantoful. Aici încape piciorul iubitei mele? Să refac forma piciorului. Aici își are loc degetul cel mic, celălalt, toate pe rând. Puțin cald și agil. Tot ce hotărăște ea își are un reflex aici. Nu pot să socotesc cât îi este dor de mine? Și cât se grăbește când trebuie să vie la întâlnire? Dar să îmi închipui, aici, pe iarbă, sub lună, cum se înfățișează pantoful la fiecare din hotărârile ei. Uite, așa, pantoful fuge spre mine. Așa, rămâne fără mișcare, căci a sosit o veste proastă. Așa, Marina este indiferentă. Așa, mă acceptă, dar ca de obicei, nu de tot, căci își mai păstrează planuri

numai pentru dânsa. Și așa, pantoful este azvârlit, uitat, batjocorit, ca și cum Marina l-ar fi aruncat la întâmplare, prea grăbită, ca să fie cu piciorul gol lângă piciorul iubitului.

Luna luminează jucăriile mele. Copacii asistă, spectatori tăcuți.

- Kent!

M-a strigat cineva în noapte. Marina, la fereastră.

- Marina!

- Cine ești tu, acela care, protejat de noapte, vii să surprinzi secretele sufletului meu? Cum ai venit aici și pentru ce? Zidurile grădinii sunt înalte și greu de sărit. Locul este periculos pentru tine dacă te găsește cineva.

- Am venit aici cu aripele ușoare ale dragostei. Ce pericole pot însemna pentru mine păzitorii tăi?

- Dacă te găsesc, te omoară…

- Vai! Sunt mai multe primejdii în ochii tăi decât în spadele lor. Uită-te la mine un moment, și nu-mi va mai fi teamă de nimic.

- Totuși, n-aș vrea să te vadă cineva.

- Aș prefera să mă știe toată lumea și să mă alunge definitiv, decât să am impresia că mă ascunzi.

—Ai dreptate. Dar vreau să știu dacă mă iubești. Mi-e frică să fac mărturisiri, nu de alții, ci de mine însămi, ca să nu roșesc mai târziu. Mă iubești? Știu că ai putea spune da, și totuși să fii mincinos, fără s-o știi nici chiar tu. Cu toate acestea, e bine să-mi repeți că mă iubești. Sunt așa de nebună, că m-aș mulțumi cu vorba aceasta.

- Jur pe luna încântătoare, care pune un punct pe vârfurile copacilor cu fructe!

- Nu jura pe lună, lună inconstantă, care își schimbă în fiecare zi forma. Mai bine să nu juri deloc, și eu totuși te voi crede. Ce frumoasă noapte! Dragostea noastră în mugure! Poate o vom găsi floare deplină când ne vom întâlni din nou. Noapte bună! Să coboare pacea în sufletul tău

chinuit și să ai certitudinea că te iubesc, orice s-ar întâmpla cu noi de acum înainte.

- Te duci? Vrei să mă lași așa de singur?

- Ce aș putea să-ți dau?

- Jurământul tău de credință.

- Ți l-am dat înainte de a mi-l cere, și îmi pare rău că nu-l mai am ca să ți-l mai dau încă o dată.

- Marina, de ce nu cobori la mine?

- Sunt goală, mi-e rușine.

- Să îndrăznesc să-ți spun gândul meu intim, fără să dai nici un sens rău vorbelor mele! Ce rost ar avea îmbrăcămintea convențională față de dragostea ta? Pânza nu ți s-ar părea o podoabă fără rost? După cum sunt ridicole hainele cu care îl acoperi pe un mort, când îl cobori pentru eternitate, în țărână.

Tu întreagă, numai tu, cu gura ta, sânii, genunchii și fiecare tresărire a cărnii tale, care mă amețește. Și pântecul cald, de catifea, neprihănit și conținând totuși în el patimile viitoare și copiii ce vor veni. Coboară și calcă pe iarba moale, imaculată, de aceeași esență cu tine. Numai tu lipsești de la această sărbătoare pregătită pentru miezul nopții. Acceptă să fii a mea. Marina, să hotărâm nunta. Toată lumea să vie la jurământul dintre noi, pe care îl facem pe viață și pe moarte. Adică lumea copacilor, a păsărilor și a florilor. Oamenii care te păzesc complică și îți socotesc fiecare bucurie. Coboară o treaptă, și încă o treaptă, până la mine. În spațiu, și nu într-o cameră, căci ne trebuie spațiu ca să încapă eternitatea emoțiilor noastre. Să te îmbrac cu hainele de mireasă. Din razele lunii îți voi face betelă și cea mai frumoasă îmbrăcăminte cu care să prezint pe iubita mea la altar. La brațul meu, fiecare pas, până la capătul drumului care ne-a rămas de făcut. Păsărelele sunt oaspeții, ele vor cânta leturghia. Liliacul albastru împodobește cu parfumul și culoarea lui tot cuprinsul, până la bolta cerului. Luna s-a atârnat de părul tău. Brazii

întovărășesc alaiul nostru. Parcă duc lumânări lungi și subțiri, aprinse pentru marea sărbătoare, și flăcările lor sunt stelele…

Colecționarul de sunete

Sunt mai multe feluri de a iubi muzica. Le-am observat pe toate. După fiecare remarcă se plasează un nume propriu. Sunt câțiva pricepuți, care cu multă dexteritate se pricep să combine sunetele. De ce apar atât de rar pe la concerte? Chiar la cele excepționale, când reușita este absolut sigură? Și, mai ales, când apar, de ce vorbesc în tot timpul execuției? Trebuie să fii atent din vreme și să nu fii plasat în apropierea lor. Din pricina unei foarte bune pianiste, am ratat un concert al Elisabetei Schumann. Dacă sunt indignați, de ce nu rămân acasă? Mai sunt acei care extrag dintr-un concert satisfacția de a vorbi mai târziu de el. Cum la noi toate caracteristicile au câte un singur exemplar, trebuiesc totuși menajați.

Cred că aceste constatări ciudate se fac mai ales din pricina unei confuzii. Este o diferență între a iubi muzica și a pricepe muzica; la fel ca între a construi un vers și a-l savura. Animus și anima rămân tot timpul în discordie. Voi lua exemplul meu din literatură, unde nu se poate presupune o competință. Mă găsesc, de exemplu, în fața unei pagini care entuziasmează pe lectorii pretențioși. Dar observ imediat proporțiile greșite, cuvintele nepotrivite. Spiritul critic involuntar îmi alungă bucuriile. Și în fața paginii celei mai recunoscute am totuși obiecții de făcut. Ascult o bucată muzicală, sunt emoționat tot timpul și nu sunt în stare să fac vreo reflexie. Mi se pare că temele s-au închegat perfect, și, oricât de lungă ar fi bucata, nu mi se pare nici o notă de prisos. În muzică depind de decor, de împrejurări. Îmi amintesc de Hacik, cântăreț la vioară de romanțe, lângă valurile Mării Negre, la Cavarna. Acum a murit. De multe ori mă

împing enorme nostalgii spre acele imagini. Pe cine aș suporta, oricât de tragice ar fi fost întâmplările, care ar fi spus versuri de Lamartine? Cum viața pe care a dus-o amicul meu Sandu în preajma muzicii mi se pare pasionantă, oferind poate un exemplu necunoscutului care trăiește la fel, și tot atât de anonim, iar aceste rânduri îi vor folosi ca să știe că are totuși un tovarăș, voi povesti câteva întâmplări din această viață, cu regretul că va trebui să comprim ceea ce s-a petrecut, în fiecare zi, în de-a lungul anilor.

Asupra inițierilor muzicale ale lui Sandu nu voi insista. Sau despre imensul timp pierdut, încercând să silabisească la piano, într-un mic oraș de provincie, în care nu era nimeni ca să-i explice, într-o vreme în care nu exista radio, iar patefonul avea pâlnie. Dar nu sunt lipsite de interes unele scene: băiatul de patrusprezece ani, la Odessa, în dmpul războiului, numai cu cinci ruble în buzunar. Timp de două luni a cercetat toate vitrinele cu haine sau cu bomboane, mereu tentat să cumpere altceva din puținii lui bani. Și la urmă a hotărât: sonatele lui Mozart! Ce putea el pricepe din Mozart pe vremea aceea! Semn că orice pasiune se face pe căi lăturalnice, misterioase, care n-au mare rost să fie explicate. În liceu, încă, spre sfârșitul războiului, Sandu a traversat frontul - această trecere era destul de complicată — ca să-și continue studiile. De la Focșani nemții încă nu plecaseră. Străzile erau invadate de cuvinte nemțești. La Teatrul Pastia juca o trupă de operete germană. Sandu, ca să poată să asiste la Drei Mădelhaus, s-a îmbrăcat în… cucoană. Aceste curajuri se iscau din partea unui tânăr extrem de sfios, și care, între străini, din pricina timidității, făcea impresia de prost. Cum va fi arătat, strecurându-se printre nemți? Spre spaima lui, nemții îl interpelau amoros. A fost posibil așa ceva?

Tot la Focșani, mai târziu, o reprezentație cu

trupa Corfescu. Se dădea Tosca. Orchestra o forma un singur piano. Sandu a reflectat: „Ce operă întunecată! Afară de romanța tenorului din actul al treilea, nu se poate pricepe absolut nimic.»

Clasa șaptea la Liceul Matei Basarab. La începutul operei române la oricâte spectacole de același fel, în fiecare seară. Pare exagerat să spui: „Am văzut Boema de vreo 50 de ori”. Și totuși, este așa. Absolut la toate spectacolele, și pe atunci repertoriul operei era foarte redus. Mereu Boema, Tosca, Carmen, Aida, Lakmé. Cam atât. Și la concerte simfonice. Ce impresionante apăreau aceste concerte când domnia lui Dinicu se încheia! Lume imensă abunda în sala Ateneului. Câți au mai rămas credincioși de atunci? Toate locurile erau vândute. Chiar și culoarele supraîncărcate. Cea mai severă pază, un nesfârșit șir de soldați păzea toate ușile. Intrarea era foarte scumpă, numai pentru oamenii bogați. Sandu sosea pe la ora șase, adică era înainte de începutul concertului cu vreo trei ore. Se ascundea, în fiecare seară, în întunericul altei statui. Mai ales sub masa pe care era instalat un leu grandios avea loc. Noapte complectă dedesubt, numai radiul de la ceasul-brățară îi mai arăta trecerea timpului. Numărul de pe mânecă și șapca de licean, ascunse într-un buzunar. Și câte o pagină din lecția de pe a doua zi. Dar, cu un astfel de temperament, putea fi înțeles de cei care în viața lor n-au fost la vreun concert, cu toate că bucureșteni? Câte un pas pe lângă Sandu. Dacă vine cineva? Dacă îl vor prinde? Dacă îl vor scoate afară? Ce rușine! Dar pasul se depărtează. Altul la rând. Bătea atât de tare inima, în de-a lungul celor trei ore, că e de mirat că nu o auzea nimeni.

La ora nouă, altă grijă: dacă îl vede cineva când își face apariția de sub leu! Îl vor scoate cu soldații afară! S-a întâmplat și asta. Se prăvălea plafonul peste el. Curgeau lacrimile. Dar după aceea nu pleca din fața Ateneului. Căci s-ar putea încă să

aibe noroc. O ocazie binecuvântată, plătit un polițist sau un servitor al Ateneului. Poate că unul dintre tovarășii de suferințe (erau zece cu toții?) a intrat, cu toate rigorile păzitorilor. Ce ciudă îi va face a doua zi! Și cum va susține, ticălosul, că a fost cel mai frumos concert auzit vreodată în București!

Dar nu numai sub leu se ascundea Sandu. Cum toate s-au petrecut de o sută de ori — pe atunci concertele erau foarte dese — a avut ocazia să încerce toate posibilitățile. Uneori era obligat să stea cele trei ore la… closet. Trecea câte un amator care se indigna pe ușa prea multă vreme închisă. Aici, oricât de prozaic ar fi decorul, există și agremente: lumina! Cum tot pe atunci Sandu voia să învețe stenografia, profita de ocazie și scria pe pereți. Învățase destul de bine. Dacă situațiile s-ar mai fi repetat, ar fi ajuns chiar un maestru. Ar fi surprins chiar pe domnul Stahl. Dar ce surpriză ar fi avut domnul Stahl dacă ar fi venit vreodată în aceste locuri, descoperind atâtea spații imense stenografiate!

Bineînțeles că după atâtea emoții concertul nu putea fi ascultat calm. Spaima îndelungată și apoi bucuria alterau sunetele orchestrei. Dar să ne înțelegem. Nu trebuie admirată numai răbdarea prodigioasă, repetată în fiecare seară; dificultățile învinse; o patimă născându-se singură, fără nimeni care s-o încurajeze. Dar mai ales pentru că toate acestea se petreceau din partea unui tânăr extrem de sfios, pentru care orice rușine îl făcea să se gândească la sinucidere.

Azi toate s-au schimbat. La intrare, pază modestă, dar amatorii nu se îmbulzesc. Concertele excepționale sunt rare.

În fiecare seară, Ateneul, în întunerec, parcă doarme.

Când a terminat liceul, Sandu a fost trimis la Viena, ca să învețe limba germană. În fiecare zi în altă parte. Prin potecile de la Schonbrunn, pe unde

altădată rătăcea ducele de Reichstadt. Sau între Kahlenberg și Leopoldsberg, după umbra lui Schubert, printre copaci, odihnindu-se între frunze. Pe străzile cu case negre. Dar în fiecare dimineață, înainte de ora cinci, coadă la Operă pentru biletul bun și ieftin. (Nu se dădeau zilnic bilete decât pentru un spectacol.) Pe la ora cinci nu venise decât puțină lume să aștepte. Dar curând se făceau vreo cincizeci de oameni înaintea lui Sandu, căci fiecare dintre cei prezenți ținuse locul unui vecin. La ora nouă se deschidea casa, deci rândul lui Sandu venea pe la zece. În toată așteptarea aceasta, Sandu își examina vecinii, și, după ani de zile, mai ține minte încă tipuri. Câteva gospodine cu pălăriile lor amuzante, discutând între ele neobosit, cu vorbe ca „ich weiss nicht", în timp ce lucrul nu și-l lăsau din mână. Sau o scenă zilnică: un tânăr pradă unui acces de epilepsie. Dar întâmplarea era atât de obicinuită, că nimeni nu se mai speria. Asistau la spectacol, apoi conversația întreruptă continua. Destul de bizare ocupații pentru un adolescent. În loc să observe că Gretel, cu capul gol, cu rochița bleumarine cu pui, îl așteaptă. Cel puțin l-ar fi învățat nemțește. Și, pe deasupra, ea știe să sărute așa de bine!

După licență, trei ani la Paris. Cu intermitențe, pentru excursii prin Franța. În fiecare seară (au fost 20 de excepții?) la Operă, la concert, la orice festival muzical de valoare. Duminica, spectacole fastuoase. Într-adevăr: dimineața, la biserică, pentru orgă. La ora două, Colonne, la cinci, Lamoureux. Seara, operă. Pare aproape imposibil, și totuși bucuria de a asculta nu se irosea în tot lungul zilei. Nu era un concert însemnat care să fie omis. (îndelungele meditații zilnice de pe afișele lipite de coloanele Moriss!) Oricât de umilă ar fi fost reclama, Sandu era exact la cea mai bună reprezentație. Puțini fideli în tot Parisul, vreo zece, dar se recunoșteau între ei. Nu se înțelegeau de mai înainte, dar era sigur că se vor găsi în același

loc, cu toate că Parisul mai anunța pentru aceeași oră câteva concerte. Aceeași fatalitate îi înfrățea.

Fără de nici o legătură cu gustul publicului mare. Uneori, în sală nu se găseau decât vreo sută de persoane, și cele mai multe venite la întâmplare. Așa a fost cu Cvartetul Rosé. Dar a lipsit vreunul dintre cei zece? Sau un concert Satie, ocazie unică și Ia Paris, dat la Sorbona. La fiecare notă neprevăzută, tovarășii se căutau cu ochii pentru o secundă. În pauze, discuții aprinse. Timp de meditații, de îndelungi tresăriri? Greu. Programul săptămânal, supraîncărcat, n-o permitea. Și când ziua pariziană se întindea prea lungă, fără nici un prilej de muzică, Sandu intra într-o expoziție de plăci de patefon. Acolo putea auzi ce voia, nu-l zorea nimeni, de oricâte ori.

Sandu, întors în țară, mai examinează încă programul concertelor din Paris. În fiecare seară socotește fiecare spectacol. E emoționat la ora când trebuie să înceapă. Se închipuie între prietenii de odinioară, care trebuie să fie tot acolo. Încearcă să construiască în imaginație desfășurarea muzicii.

O, voi, tovarăși, vă văd pe toți! Nu lipsiți nici unul. Cei care sunt absenți au murit. Uite pe blondul care dă din cap ca să ție măsura. Și cel mic, cu barbă. Și cucoana cu ochi visători. Și junele cu ochelari și cu buze groase. Identici, ca și atunci, ca și cum timpul n-ar fi trecut peste voi. Vă aduceți aminte de un tânăr român al cărui nume nu-l puteați reține, care vă ținea tot timpul tovărășie? L-ați văzut de sute de ori, nu-i observați absența? N-aveți timpul nici unui gând în afară de muzică? Sau ați reflectat poate, grăbit, o singură dată între două sunete: „Trebuie să fi murit”. E singura scuză pe care o admiteți. Ca și cum n-ați avea și voi destule necazuri. Sunteți cu șase ani mai bătrâni. Vi s-au făcut cearcăne primprejurul ochilor, vi s-a albit părul, vă dor încheieturile, dar ce importanță au toate acestea pentru voi! E anunțat un concert cu Kreisler!

Întors în țară, pentru o consolare: plăci de patefon. În toată literatura poate că nu există decât o singură descriere mai prelungită (pe scurt, Huxley) a fericirii pe care o pot produce aceste plăci: Zauberbergàt Thomas Mann. Discurile uniforme, uscate, și care conțin totuși cele mai variate și mai perfecte concerte. Cum să descriu o mulțime de gesturi neînsemnate și totuși miraculoase pentru un îndrăgostit al lor; cu ce dexteritate le mânuiești, tu, care în viața obicinuită de atâtea ori ești stângaci, ca nici cea mai mică atingere să nu le supere: ridul din mijloc, cu toate detaliile lui; cumpănirea îndelungată a celor mai mici calități sau defecte, și satisfacția sau dezolarea pe care o extragi din această cercetare; discuția asupra acelor patefonului (de câte ori nu arunci câte un ac, temându-te să nu-l mai fi întrebuințat o dată!); urmărirea de fiecare clipă a feței vecinului, care ascultă și el, și vanitatea pe care o extragi dacă-l vezi încântat.

Fiecare disc în parte și toate la un loc. Aranjarea lor, catalogarea lor. Este o trudă de fiecare zi și afecția pe care o ai pentru niște ființe adevărate. Căci amatorul de discuri le aude respirând. Când se strică vreuna, din cine știe care întâmplare catastrofală, ai vrea s-o îngropi cu tot alaiul. Nu te înduri să arunci cioburile nefolositoare, și la urmă le păstrezi și pe ele într-un sertar. Și te îndurerezi de câte ori deschizi acel sertar, căci un disc nu poate fi înlocuit, chiar dacă magazinul îți oferă aceeași bucată. [Sunt] legate de el toate micile evenimente care au dus la căpătarea lui, și cu distrugerea lui se distrug și emoțiile cu care l-ai întovărășit în tot timpul. Pe un nou-venit îl primești cu ostilitate, ca pe un înlocuitor, ca pe un copil vitreg care vrea să te consoleze de moartea unui copil veritabil. Și amatorul de discuri are câteodată câte o neliniște teribilă. După moartea mea, ce se va întâmpla cu ele?

Sandu și-a îmbogățit colecția lui cu mari

sacrificii. Nesfârșite combinații trebuiau făcute pentru fiecare noutate. Privind catalogul de plăci, Sandu amețea, și era deznădăjduit că nu putea să-și adune tot ceea ce râvnea. Cu creionul însemna ceea ce trebuia să cumpere la prima ocazie, își propunea să le aibe în ordinea preferinței lor și era covârșit de numărul impunător pe care i-l prezenta catalogul. Durerea neputinciosului care întârzie ceasuri pe un catalog de plăci cine o cunoaște? Dar dacă ai răbdare, comoara ți se multiplică. Fără tovărășii, căci nu mai găsești pe nimeni care să aibă aceeași pasiune fantastică și în care să ai perfectă încredere când împrumuți plăcile. Nici măcar nu găsești pe cineva care să asculte multă vreme și să prețuiască darul incalculabil, chemându-l să-i împărtășești această voluptate. Fiecare disc, povestea lui. Vecinul te întreabă, amuzat de emoția cu care îi dai unele amănunte: „Cum mai ții minte?” Și atunci constați că ești atât de depărat de dânsul, că-ți darmă întreaga emoție, și fugi să rămâi iarăși singur, gesticulând ca un vrăjitor printre sunete.

Desigur că nu vom înșira aici toate discurile pe care le are Sandu, fiecare cu povestea lui. Sunt secrete strict personale, care, pentru un strein, e drept să nu aibe nici o însemnătate. Dar câteva exemple. Sacre du Printemps al lui Stravinski a fost adus de Sandu de la Paris. L-a cumpărat pentru că era singurul mijloc să-l cunoască de aproape, fiind dificil, pretinzând un studiu migălos, și executarea lui extrem de rară. La Paris Sandu n-a avut patefon. În ultimele zile înainte de plecare, Sandu își lua rămas bun de la colțurile familiare din Paris. Traversase Jardin du Luxembourg, admirase Olympia a lui Manet de la Luvru, la Biblioteca Națională își alegea lectura de încheiere dintr-un milion de cărți, se mai plimba pe Sena cu o barcă grațioasă, se strecura prin îmbulzeala de pe marile bulevarde și, întors la hotel, de câte ori voia să se repauzeze printre

aceste plimbări, mai privea încă o dată plăcile noi, voind să le ghicească misterul numai cu ochii, tezaur ascuns într-o casetă a cărei cheie s-a pierdut. Apoi cele patru plăci tovarășe de tren, trei zile, pe drumul până în țară. Abilitatea ca să nu se spargă ceva. Ajuns acasă, abia a avut timpul să spuie bună ziua la cei care îl așteptau, și s-a închis în camera lui, lângă patefon. Ar putea să facă să fie înțeleasă de un strein această trăire a cărei intensitate a fost susținută în fiecare minută? Un Albeniz i-a fost adus de Coca de la Barcelona. N-ați cunoscut-o pe Coca. De câte ori îl invadau pe Sandu regretele că nu poate ajunge la Barcelona? Cvartetul 127 de Beethoven, ce chinuri erau pe atunci! Concertul lui Schumann e imprimat pe primele lui plăci. Iar Sonata op. 5 a lui Brahms o are de la un sinucigaș. Familia acestuia a vândut plăcile, iar Sandu a ales ce a crezut mai bun. Sufletul mortului, curgând ca o apă, printre obiectele familiare ale lui Sandu…

Și achiziția ultimă, radio. O zi de neliniști, de neînțelegeri cu oamenii, de preocupări meschine, de încercări zădarnice de a fugi - căci dificultățile sunt tot mai complicate la frontieră, nimeni nu mai are timpul să se bucure în liniște de oameni, de luminile unor ape, de parfumul unor copaci. Și noaptea, pe căile văzduhului, prietenie cu întreg universul. „Aici Radio Roma!” Un dulap din camera lui Sandu se transformă în Capitoliu. „Radio Budapesta.” O pernă, insula Margareta. „Radio Viena.” Printre covoare, pe Ring. „Radio Cairo.” Pardoseala, nisipul. „Radio Paris.” Pentru Paris, un loc special, căci la nimic, la nici o stradă, cât de meschină, nu se poate renunța. Combinație de sunete până târziu, până când nu se mai aude nici un zgomot pe stradă, iar posturile de radio tac unul câte unul. Abia atunci Sandu încearcă să adoarmă. Dar visurile începuseră cu mult înainte de somn.

Și va veni o zi când un schelet cu o coasă în

mână îl va doborî pe Sandu, și întreaga lui petrecere va trebui să se termine…

Castele pe nisip

„Ce superbă atmosferă!” Exclamația febrilă a lui Paul.

Într-adevăr, farmece în aer, și totuși nici o putință de a le preciza. Câțiva români ajunși tocmai la Luxor, la capătul Egiptului. Câteva mese, în grădina hotelului „Pension de famille”. La o masă, Paul și tovarășa lui, Mitsuko, mica japoneză, cum i se spune, mademoiselle Berthe, franțuzoaică, observând treburile hotelului, domnul Hedra, proprietarul hotelului, Sami Soliman, profesor arab, acum mosafir. Câte un egiptean mititel, cu turban și cămașa colorată, se ruga să i se cumpere mărunțișuri: mărgele, cărți poștale, piepteni. De la unul din ei domnul Hedra a cumpărat alune prăjite, și tot restul discuției a fost punctat de ronțăitul alunelor. În grădină, palmieri cu umbrele lor dărâmate pe lumină. Un aer cald, dulce, amețitor. Vorbe lenește, fără supărare, fără gânduri ascunse.

„Ce-or fi făcând ceilalți? Bine zici, că mai sunt și ceilalți! Aveam impresia că suntem numai noi, Mitsuko!”

De ce această superbă atmosferă? Parcă n-ar exista în oameni nici un gând, numai senzații. Vizitatorii au prezent în ei distanța până acasă, streini: văzuți pentru o clipă numai și care vor fi părăsiți pentru totdeauna, drumul lung și obositor, cu vaporul mai întâi cinci zile, și apoi cu trenul de la Cairo la

Luxor timp de douăsprezece ore, Nilul mereu alături, și nisipul fără sfârșit, care se simte obsedant. Și albastru. Este posibil, așa de albastru?

Paul spune lui Mitsuko:

- În definitiv, sunt ipocrit. Vorbesc franțuzește cu ei, intercalând câte un cuvânt românesc, ca să-l

înțelegi numai dumneata. Dar râd tot timpul, ca să nu mi se observe stratagema, îi las să creadă că vorbesc în românește numai pentru că nu sunt în stare să susțin tot timpul o conversație franțuzească și vreau să fac impresia că nu-ți spun nimic însemnat.

- Nici nu-mi spui nimic însemnat.

- Nu pot să-ți fac o declarație la masa aceasta, în fața lor, chiar dacă nu m-ar pricepe.

- Li s-ar părea și curios. Să venim până la Luxor, ca să-mi faci mărturisiri!

-Et puis…

De fapt, Paul continua acest joc inofensiv numai ca să-și facă iluzia că e mai aproape de Mitsuko și că sunt mistere între ei. Ceilalți credeau altfel: că face sforțări ca să ascundă anumite secrete. Atâtea minuni în decor și atâta depărtare până la fată!

Mitsuko, mică, de tot mică, cu capul rotund, cu ochii oblici puțin. Un excursionist i-a inventat un nume: Mitsuko, mica japoneză. Paul i-a spus, după ce au umblat o după-amiază întreagă pe străzile Cairului, ca să caute niște pantofi potriviți, numărul 33: „Din pricina dumitale n-o să mă mai potrivesc cu nici o fată, oricât de bine ne-am înțelege sufletește. O să găsesc că are piciorul prea mare!” Mitsuko râsese ca și cum fusese o simplă glumă, nu un mijloc de a-i face o declarație.

Monsieur Mergey, profesor francez ajuns la Luxor, sosi și el. Slab, nervos, cu ochii lucind uneori, dar de obicei plictisindu-se imens, schimbând țigare după țigare. A sta în Luxor așa de mult încât să nu mai ai nici o emoție, și o plimbare pe Nil s-o consideri drept un eveniment banal! În timp ce Paul, din pricina plecării apropiate, îndrepta antene în spațiu, monsieur Mergey vrea să profite de prezența unor vizitatori. Povestește, glumește. Uneori îl invadează iarăși singurătatea, și pentru o minută rămâne absent. Domnul Paul pricepe că e numai un fel de a fi agreabil din partea lui Hedra, dar e nenorocit, și ar vrea ca

situația să se schimbe cât mai iute și să izbucnească râsul lui Hedra, ca să se vadă net că propunerea nu trebuie luată în serios. Hedra o invită pe Mitsuko să rămâie în orașul lui, căci îi va găsi el o ocupație. Mademoiselle Berthe râde, ca și cum ar fi vorba numai de o glumă, dar domnul Hedra rămâne serios. Sami Soliman surâde, numai ca să facă și el parte în vreun fel din restul societății. Și iarăși alune…

Paul se extazia:

- La o așa mare apropiere de noi, palmierii. Ne putem oricând rezima de tulpina lor. Iar deseară luăm barca și ne plimbăm pe Nil.

— Sunteți invitații mei! propune monsieur Mergey.

La o ușe a hotelului își face apariția Of America. Glumeț inepuizabil. Desigur, glumele ieșeau la întâmplare, unele mai bune, altele mai proaste, dar debitul cu care au fost spuse te contamina întotdeauna și îți pricinuia bună dispoziție. Flăcău tomnatec, cu forme rotunde, cu mutra de clovn îmbrăcat civil, dar cu impresia că hainele nu i se potrivesc, și ar fi mai nimerit să-l trimiți să-și îmbrace din nou costumul cu clopoței și fardurile pe față. Știe o mulțime de șmecherii și le execută fără obosire: scoate bani pe nas și urechi, transformă obiectele, își descopere lucruri streine în buzunare, ghicește. Cum fiecare dintre aceste isprăvi este întovărășită cu exclamația de prestidigitator „of America”, lumea îi spune „Of America”. Nu cunoaște nici o limbă streină (se socoate singur: „poliglot la urechi!”), dar se împrietenește imediat prin jocurile lui, e chemat pe nume, e ironizat fără de nici un scrupul, și a devenit absolut necesar în decorul excursiei. Ajuns în grădina hotelului, începe imediat să facă farse, fără să-l roage nimeni, și toți din jurul lui fac haz de el. Scena se repetă pentru a suta oară, dar nu e nimeni încă plictisit, atâta convingere și dăruire gratuită pune Of America. Și uneori Paul gândește:

„Oare există ceva serios îndărătul acestor glume? Vreo experiență grozavă, ce a făcut din acest om matur un iremediabil copil? Oare el nu încearcă o uitare? Sau să nu interpretez favorabil un obicei care se suprapune perfect pe om.”

Acum Paul se gândește în altă parte. În timp ce Of America face trucuri și amuză compania, iar soarele coboară pe cerul albastru, el recapitulează călătoria, care ajunsese la Luxor; de acum întoarcerea, obiceiurile zilnice care revin, oricât s-ar perinda prin fața ochilor, încă pentru multe zile, același decor fastuos.

Pornise în excursie la întâmplare, după un anunț în ziare, cu niște oameni pe care nu-i cunoștea. Pe drum, începuseră să se cunoască, din nevoia de a se sprijini, de a nu fi complet singuri. Un maior cu nevastă-sa, menajul Bursuc, un general, un colonel pensionar, două studente, un neamț, tânăr funcționar la o bancă, Schmidt, studentul l.ucian, Paul Iliescu, și el student, Of America și mica japoneză. Aceștia mai însemnați, dar puțini cu toții. Și menajul Robu. Oameni fără de nici o culoare, și, pierdută în lumea aceasta, Mitsuko, așa de scumpă. Mitsuko nu făcea nici o mărturisire că găsește pe cei de primprejur așa de insuportabili, cum reflectă fără de nici o discreție Paul. Totuși, era mereu în tovărășia lui Paul, dar fără nici o emoție pe figură, ca să demonstreze că această tovărășie îi făcea o plăcere deosebită. Paul nu putea scoate o concluzie binefăcătoare pentru el. Poate era o simplă întâmplare. Sau poate că erau ceilalți așa de antipatici și fiecare ocupat cu el însuși, încât Mitsuko îl preferase pe dânsul. Sau poate că Paul, instinctiv, o obliga să stea în preajma lui. Era mândru și nu ar fi făcut o rugăminte fățișă ca s-o reție. Dar, din instinct, punea o întrebare, începea o discuție, cerea un răspuns tocmai în clipa când Mitsuko ar fi vrut să plece. Oricum, fie din pricina sufletului lui Paul, plin de îndoieli, sau din pricina calmului cu care

fata primea tot ce se întâmpla în jurul ei, Mitsuko rămânea misterioasă. Poate insensibilă, cu toată imaginea ei grațioasă, ce se profila pe decorul halucinant, mereu în transformare.

În grădina cu palmieri, Of America își continua neobosit farsele lui. Se apropia ora mesei de seară, românii începuseră să se arăte în stradă. Arabii se înmulțiseră, oferind să vândă mărunțișuri, înșirând ghirlănzile de mărgele de toate culorile, aruncând în aer scarabeii de lut. Prețurile variau fantastic. Mademoiselle Berthe continua să stea la masă, dar cu un aer care voia să spună: „Mai stau numai pupn». Iar domnul Hedra răspundea, tot numai din figură: „Poți să mai stai, nu-i nimic». Sami Soliman surâdea tot constrâns, ca și cum s-ar fi jenat că a rămas atâta vreme într-o societate streină. Mitsuko se pregătea parcă și ea să plece, să-și puie poate rochia de seară. Paul o privea nenorocit. Nilul și nisipul așa de aproape… Menajul maior Bursuc se apropie chiar. El, stângaci, țeapăn, păros, sugerându-ți tot timpul că nu i se potrivesc hainele civile, pe care trebuie să le poarte aici, cu lunetă la șold. Ea, partea romanțioasă a menajului, cu gropițe în obraz și cu surâs pe buze, satisfăcută în fiecare moment de a vedea atât de frumoase lucruri, de care nu se mai satură, cu ghidul franțuzesc în mână, din care se informează în toată călătoria. Sprintenă, căprioară, lângă gravul ei bărbat, pe care îl iubește nespus și pe care îl strigă de nu se mai aude decât exclamația ei: „Nicu». Și „Niculae» când vrea să-l tachineze. Ceea ce el primește fără nici o umbră pe față, dar de fapt cu mare mulțumire. Menaj tandru, care te obligă să iei parte la tandrețea lui. Acum doamna se repede la alunele de pe masă. „Uitați-vă ce-am cumpărat! Am vrut să iau și brățări, dar lui Nicu nu-i plac.»

„De ce se uită cu atâta seriozitate Mitsuko? reflecta Paul. În mâna doamnei Bursuc orice obiect, cât de perfect ar fi, își pierde din

prestigiu… Vrea să fie politicoasă numai? Este necesară această politețe? Sau nu observă vulgaritatea care se degajează din vorbele doamnei Bursuc?”

Dar veneau și alți români, fiecare din altă direcție. Domnul colonel, pensionarul, subțire și bătrân, răgușit, mâncat parcă de molii, cu țigara atârnând moale de buză, prevăzând dezastre pentru niște excursioniști care au îndrăznit să vie așa de departe. Și generalul, surâzând generos, spunându-ți parcă „să n-aveți nici o grijă, căci știe el ce știe”, dându-ți iluzia că poți să te sprijini cu siguranță pe el, deoarece ar fi incapabil să te părăsească, să nu-ți ajute, și era un om de prea mare suprafață ca să nu poată fi de folos oriișiunde. Și studentul Schmidt, tânăr, dar aspru ca un neamț adevărat, făcut din linii drepte, vorbind o românească care se vede că a fost învățată cu multă trudă și perfect gramatical. Și Zamfir, conducătorul excursiei, vădind de la distanță neseriozitatea. Atâta lume mare în seama neseriosului Zamfir. Călătoria făcea impresia unei aventuri. Dar cu toții se lăsau să trăiască în voia atmosferii generale, amânând orice socoteală mai precisă, cu nădejdea că totul se va aranja fără bătaie de cap. Și menajul Robu. Domnul, spre cincizeci de ani, jovial, cu zâmbet pe buze, pe obraji și în colțul ochilor, cu fes în cap, ca să fie culoare locală, și vorbind încontinuu cu o voce sonoră, care îl anunța cu mult înainte de apariție. Povestește inepuizabil toate năzdrăvăniile pe care le-a făcut în viață, încântat de faptele lui, de succesele avute, vrând să devină cu violență erou de prim-plan, după ce atâta vreme toată lumea îi ignorase existența, cum probabil s-a agitat, tot așa de inutil, în tot lungul celor cincizeci de ani pe care îi are. Povestește așa de iute și așa de încurcat, că e greu cuiva să priceapă ceva din povestirea lui, chiar dacă ar avea bunăvoința să-l audă. Te mulțumești să-l asculți și să-l aprobi din toată inima. Consoarta, en grande dame, acceptă și

ea amuzată, fără să întrerupă vitejiile soțului. Ea e o persoană care știe că nu este elegant să fie geloasă și știe că a trecut de mult timpul certurilor. Acum îl lasă pe Robu în voia lui, deoarece nu mai poate fi nimic periculos, și el se poate deci lăuda cu ceea ce făcuse odinioară. Robu se pricepea să fie indiscret la culme, să povestească până și cum își cucerise nevasta. Cu el, atmosfera devenea repede vulgară. Veșnicele farse ale lui Of America păreau inofensive pe lângă stridențele lui Robu. De altfel, și cuvintele tandre ale doamnei Bursuc sunau tot atât de fals în preajma palmierilor. Paul gândea: „Oameni care se pricep să facă orișice pe lume, dar nu pot să tacă cinci minute. Ca și cum n-ar vedea nimic." Mitsuko ronțăia mereu alune prăjite, cu ochii pe un sfinx mic de lut, pe care i-l întindea cu insistență și încurcând mai multe limbi diferite un arab mititel. Paul propuse lui Mitsuko:

- Când te gândești că stăm de atâta vreme în această grădină minunată și n-am văzut-o încă până în fund… Nu vrei să mergi cu mine?

Și se ridică făcând impresia că invitația era întâmplătoare, că el ar fi plecat în orice caz.

- Viu! se grăbi fata.

Dar cu un ton întâmplător, din care nu puteai scoate nici o bucurie.

Seara coborâse, în hotel începuse să se aprindă luminile. Palmierii deveniseră și mai impresionanți, pregătindu-se să intre în întuneric, după ce toată ziua soarele păruse că a bătut cu atâta putere numai ca să-i împodobească pe ei. Ajunși singuri, Paul nu știa cum să vorbească, iar Mitsuko nu-l încuraja. Lângă Mitsuko fiecare obiect căpăta forma lui adevărată; a-i descoperi farmece părea a exagera, a falsifica. Conversația se angaja stupid, cu toate că Paul o preparase de atâta vreme.

- Ce mulți palmieri!
- Foarte mulți…
- Un arbore imperial…

- Foarte frumos…

Din luminiș se auzea vorba suculentă a lui Robu. Și deodată, mai puternică încă, vocea lui Robu, plină de satisfacție că poate încheia așa de perfect munca unei zile, invadând peisagiul egiptean:

- La masă, copii!

După masă Paul se găsi numai cu Mitsuko în hall-ul hotelului. Ceilalți prelungeau bucuria mâncării. Paul spuse:

- Ce comod este să călătorești în tovărășie mai mare! Cu atâția concetățeni, n-ai impresia singurătății. Oricât de antipatici ar fi, știm că la nevoie le putem cere un ajutor. Dar, în același timp, prezența lor este o pagubă: ei alungă orice poezie. Dacă aș vedea Luxor fără de nici un amic, altfel mi-ar apărea aceste locuri. Ce impresionant trebuie să fie aici dacă n-aș cunoaște pe nimeni… Dar poate că niciodată nu poți să fii de tot singur, căci toți vorbesc franțuzește, și te înțelegi cu toți.

Spune toate acestea ca să se răzbune pe Mitsuko, să-i vadă pe față neliniștea? Mitsuko ascultă fără nici un fel de emoție, ca și cum ar asculta o veste fără legătură cu ea. „Ce mică, și câtă stăpânire de sine! gândi Paul ca să se consoleze. Ce înțeleaptă!”

Vaporul românesc ne-a adus până la Alexandria. Abia trenul de douăsprezece ore până aici, anevoios și oprind la stații necunoscute (dar luminate cu electricitate), ne-a dat impresia că ne depărtăm puțin. Dar uită-te la hartă, ce imens mai este mai departe. Parcă Luxor s-ar afla la țărm!

Cu toții într-un vagon. Prieteni, dar fiecare s-a grăbit să-și aleagă locul cel mai bun. Numai după ce și-au asigurat loc abundent pentru ei și pentru bagaje, după ce au socotit în ce chip s-ar putea dormi mai bine, au început, ca de obicei, să circule, să glumească, să se intereseze de vecini, dând chiar sfaturi nefolositoare. Of America a reînceput să scoată bani din manșete, trecând din

grup în grup, sau făcându-și amici printre arabii care își căutau inutil un loc printre românii instalați copios, sau încercând să vândă mărunțișuri, oricât de târzie era noaptea. Paul păstrase, pentru el și pentru Mitsuko, două locuri față în față, lângă o fereastră, mai la o parte de ceilalți. I-a făcut culcuș, a vegheat-o, nu se putea ca Mitsuko să nu fie recunoscătoare. Somn întrerupt de arabii guralivi, care invadau vagoanele în stații. Un chin îndelung petrecut în doi. Paul se simțea murdar și obosit, dar încântat de rolul pe care trebuia să-l joace. Împrejur, numai oameni care dormeau. Și când ajunseră dimineața, parcă tovarășii de noapte nu însemnaseră nimic. Paul gândea: „Este Mitsuko, chiar dacă are un aspect tandru, și-ți vine s-o alinți — uscată, incapabilă să se înflăcăreze cu adevărat? Să se emoționeze, să fie naivă? Desigur, orice logică i-ar da dreptate să se poarte așa. De ce mi-ar face daruri? Câtă încredere ar putea avea în mine, despre care se vorbesc numai fapte nesocotite și care pornesc la noi aventuri, la întâmplare, fără de nici un plan, în mine, care acum, în peisagiul nou, fac impresia că am uitat tot ceea ce mi s-a întâmplat înainte de a pleca, și de care sunt încă răspunzător? Dar este drept ca o fată să se arate așa de stăpână pe sine?”

Hotărât, Mitsuko era fată deșteaptă. Așa de mică, licențiată în filozofie! Căpătase o mulțime de cunoștințe și se arăta oricând stăpână pe ele. Paul putea să afle noutăți și admira importanța celor ce i se spuneau. Putere de concentrare, descoperirea esențialului dintr-o chestiune cu multe detalii: calitate rară la fete. Dar prin anumite copilării și încurcături pe care Mitsuko totuși le făcea uneori își bizuia Paul toate speranțele lui. De exemplu, atât de lucidă, Mitsuko nu știa cum să-și socotească banii. Plănuia mereu cadourile pe care trebuia să le ducă acasă (nume nu spunea, și Paul nu întreba, ca și cum s-ar fi temut să afle), și în fața fiecărei noutăți era gata să cumpere. Trebuia

Paul să-i atragă atenția că nu e nici o grabă, că nu trebuie să rămâie fără de bani când călătoria era încă așa de lungă, iar Zamfir, conducătorul, un om atât de tulbure. Mitsuko, ascultătoare, nu-l contrazicea niciodată, îl aproba cuminte. Acum stau amândoi în hall-ul hotelului, în timp ce în grădină, unde fusese întinsă masa excursioniștilor (erau vreo douăzeci), Robu domina.

- A trecut ziua.

- De ți-ar părea rău cum îmi pare mie!…

- Crezi că sunt lipsită de sensibilitate?

Fraza cădea pe gândul ascuns al lui Paul. Își da și Mitsuko seama că e o luptă între ei?

- Ce vei regreta mai mult oare? continuă Mitsuko.

- Desigur că sunt locuri superbe de vizitat aici: templul Luxor, templele de la Karnak, Valea Regilor de la Teba. Dar voi regreta îndeosebi atmosfera certă, cu toate că n-o pot denumi perfect, oamenii aceștia atât de familiari, care nu știu cum să fie mai binevoitori, Sami Soliman, domnul Hedra, Mergey, mademoiselle Berthe, pe care nu-i vom mai vedea niciodată. Arabii cu mărgelele. Și certitudinea că această poveste nu se mai poate repeta identic. Căci, presupunând că aș reveni, lipsa lui Of America, oricât de caraghios ar părea el, ar fi suficientă ca să nu mai recunosc nimic. (Gândea: „nu vei mai fi cu mine»…)

- Când am plecat, aveam impresia că am rezolvat o mie de încurcături, printre care nu știam cum să trăiesc. Și acum văd că totul era numai o iluzie, că voiajul o să se termine și că voi găsi la București tot ceea ce am lăsat.

O mărturisire? Paul a început să fie gelos? Dar aprobă și el, cu un gest de renunțare:

- Da, călătoria noastră a fost o simplă întâmplare…

Și monologă, trist ca de obicei:

- Încerc să mă uit cu toată atenția la cele mai umile lucruri din jurul meu, căci știu ce rău îmi va

părea după ce nu voi mai fi aici. La scara din fața noastră, care urcă la etaj, la scaunele de paie, la ușă. Și cunosc de pe acum zădărnicia încercării mele că, orice a? face, voi avea tot atâtea regrete, iar Luxor va rămâne tot atât de departe.

— Ce sentimental ești!

- Este ridicolă mărturisirea mea? Nu mă pot bucura de fiecare clipă, deoarece știu că totul o să se termine. Și în gând: „Prin mărturisirea mea, nu te pot face deloc să ai aceleași păreri de rău?”

Afară începură să se scoale de la masă, se vedeau umbrele lor prin ușa rămasă deschisă. Câțiva, Lucian și Schmidt, se apropiaseră chiar de intrare, dar, discreți, dispăruseră îndată. Statura masivă a lui Robu se arătase în întregime; zâmbea cu sadsfăcție și își răsucea una din mustățile negre ca pana corbului. Se dusese și el. Toți socoteau prietenia dintre Mitsuko și Paul drept ceva mai serios decât era în realitate, căci Mitsuko și Paul erau tot timpul împreună. Fetele studente se prefăceau că nu le interesează chestiunea. Lucian exclamase odată: „Ce om ești tu, Paul!” Ceilalți nu mai veneau decât în trecere pe lângă cei doi, iar domnul Robu avea un chip jumătate glumeț, jumătate ocrotitor, care voia să spună: „La fel am procedat și eu!” Nimeni nu-și închipuia ce puține lucruri se spuseseră între Paul și Mitsuko, și că, la întoarcere la Bucureșd, se vor despărți și ei ca toți ceilalți. Apoi se vor întâlni numai din întâmplare, încercând să refacă, inutil, atmosfera de odinioară. După cum Of America, perfect integrat peisajului, va apărea strident făcând farsele lui pe Calea Victoriei.

Lui Paul nu-i displăcu închipuirile celorlalți: era un mijloc să se socoată mai alături de Mitsuko; chiar el singur făcea pe misteriosul.

Dar cineva intră pe ușa hall-ului: monsieur Mergey. El nu putea da mare importanță prieteniei dintre Paul și Mitsuko. Nu-și închipuia că doi oameni trebuie să vie așa de departe, din același

oraș, ca să se cunoască și să se împrietenească. Le oferi o plimbare pe Nil, dar mai târziu, pe când noaptea va fi completă.

Vorbiră despre Paris. Mergey plecase din țară de multă vreme, și acum accepta să trăiască la Luxor, ca profesor de franceză la o școală arabă.

- Și ce plictiseală la Luxor! Ani întregi, să trăiești zi cu zi aici! Citești, dar asta n-o poți face cincisprezece ore pe zi, cât ești treaz.

De deznădejde, Mergey schimba țigările una după alta și dormita cu orele pe vreun scaun al hotelului „Pension de familie". Mai încerca o melodie, mereu aceeași, la pianul din salonul hotelului și schimba câteva vorbe, mereu identice, cu domnul Hedra sau cu mademoiselle Berthe. Este un om de 35 de ani, păros, negru, slab, și n-are nici un nerv fără relief pe chipul lui. E prezent de câte ori vin vizitatori, ca să mai aibe cu cine sta de vorbă. Sami Soliman, directorul liceului, îl invită deseori la el - suprem agrement - și își petrec acolo timpul stând de vorbă, bând whisky, mâncând semințe. Poate la Sami Soliman sunt și alte obiceiuri, cu care monsieur Mergey s-a aclimatizat perfect?

Ce căuta aici acest om? Ca la un bâlci: „Veniți să vedeți, în timp de trei zile, întreaga viață a unui om!" Iar Paul povestește dragostea lui pentru Paris, încercând să fie agreabil lui Mergey.

- Dar să mergem la Nil.

Plecară pe ascuns, ca să nu se mai citească pe fețele tovarășilor: „Dar unde se duc ăștia?" Iar madame Bursuc să exclame chiar: „O plimbare pe Nil! Superbă idee! Mergem și noi. Vii, Nicolae?" Pe drum, printre palmieri, până la apă, arabii așteptau cu o barcă. Drumul pe Nil și zgomotul lopeților. În lungul templului Luxor, profilat pe ape. Apoi pe lângă palatul sultanei, înainte, în întuneric. Cerul e negru, n-are nici o stea. Monsieur Mergey spune: „Să vedeți aceeași plimbare pe lună plină!» Paul se aplecă și atinse cu

mâna apa.

„În clipa aceasta, cu degetele mele ating Nilul. Ce multe emoții s-au sălășluit în noi, căci gândul acesta mă face să amețesc! De ce taci, Mitsuko? Și ce ascunde tăcerea ta?”

A doua zi, dimineața, porniră, cum se hotărâseră dinainte, să viziteze Teba. Aveau trei zile de stat la Luxor, deci tot dmpul la îndemână. O dată Luxor, altă dată Teba și la urmă Karnak. După-amiaza era lăsată la dispoziția călătorilor, să se odihnească, să discute, să-și piardă timpul pe potecile de sub palmieri.

S-au dus cu automobilele spre Teba, și căldura cădea înăbușitoare asupra lor. Un ghid îi însoțea, și arabul, deștept, se pricepea să dea toate amănuntele, fiindcă era o meserie ce o învățase de când se născuse. Nu departe, la un colț anumit al Nilului, aștepta o barcă, și cu ea au traversat fluviul. Pe partea cealaltă găsiră alte automobile, care îi duseră cei câțiva kilometri pe întinderea dezolată, goală, uscată, pietroasă, cu ochiuri de nisip, fără nici o vegetație. Au trecut pe lângă coloșii lui Memnon, fantomaticii păzitori ai pustiului. Pe când admirau, a fost o diversiune: doamna Bursuc a fugit ca o căprioară până la o moară veche, să-i cerceteze mecanismul. Bărbatul său o privea din urmă, și pe chipul lui, totodată supărat și afectuos, sta scris: „Ce copilă!”

Apoi temple, pe drum. Ghidul încerca să organizeze curtea egipteană ca acum câteva mii de ani. Locuința regelui, locul de rugăciune, de petrecere, de plimbare. Atâta mișcare într-un ținut uscat de căldură.

În sfârșit, au ajuns la mormintele ascunse. Unul lângă altul, colțurile de odihnă ale faimoșilor regi egipteni. Pretutindeni, pământul a fost scormonit de către cercetătorii moderni, oameni de știință. S-au scos obiecte de artă, s-au răspândit în toate ținuturile mumiile. În muzeul din Cairo, Tutmes II, cu păr alb, cu riduri pe tot obrazul, parcă doarme.

Impietate!

Excursioniștii se coboară pretutindeni, și ghidul dă explicații. Desenurile, admirabile miniaturi, se înșiră pe toți pereții. Atmosfera misterioasă dinăuntru și soarele covârșitor dinafară!

Paul gândește, și o simte pe Mitsuko obosită, incapabilă să mai aibe socoteli: „Ce minuni, Mitsuko, numai pentru noi, aranjate numai pentru noi! S-au străduit faraonii toată viața să facă aceste comori numai ca să fiu alături de tine, în fața lor, după cum Dumnezeu face cerul superb, cu luna și stelele, numai pentru îndrăgostiți. Aș vrea să se ducă toată lumea de aici. (Cel mai guraliv, domnul Robu, a rămas afară: a descoperit niște limonadă. Maiorul Bursuc stă la umbra unei coloane. A rămas cu vorbele: «Eu vă aștept aici; când vă veți întoarce mă luați și pe mine.» Dar doamna Bursuc, cu toată dragostea pentru soț, a coborât în morminte.) Să cadă noaptea peste noi. Te-ai teme? Am fi oare singuri de tot? Sau și aici ne-ar descoperi un mic arab, ca să ne vândă un șirag de mărgele? Nu, aici nu se poate veni. De ne-ar surprinde un arab, s-ar răzbuna crunt pentru toate zâmbetele pe care trebuie să ni le arate în oraș. Profanarea acestor ascunzători auguste, utilizând cunoștințele pe care le-am învățat în școală odinioară, emoționându-ne, dar fără să ne aducem aminte de ce e mai important: aici a fost un mort ilustru, care a dorit să fie lăsat în pace! Crezi că egiptenii aceștia neînsemnați n-au în vine dorința strămoșului lor și ne acceptă cu voioșie? Iar eu, lângă mormântul pustiu al lui Ramses, șoptesc numele tău!”

Au vizitat mormintele cele mai celebre. Toată lumea se întoarce spre casă, cu toții obosiți, și poate cu impresia că au asistat, oricât de puțin ar fi înțeles, la un spectacol unic, senzațional, în viața unui om.

Dar Robu țipă brusc, despicând aerul:

- Am uitat să întreb unde e mormântul

Cleopatrei!

Printre localnici a apărut și doctorul veterinar. Adică nu se putea ști precis dacă era doctor veterinar sau numai îl ironizau prietenii așa. El se mulțumea să râdă fără încetare, și, cum nu știa decât englezește, râsul lui era întovărășit de vorbe fără înțeles pentru Paul și pentru Mitsuko. Dar ca și cum asta nu împiedeca o prietenie, el continua să primească pe români cu aceleași explozii calde și neînțelese. Un domn tânăr de vreo 30 de ani. I-a plăcut Mitsuko, a observat bine Paul aceasta. Se purta cu toată lumea politicos numai ca să aibe curajul să se apropie de Mitsuko. Oferea plimbări pe Nil, invita să arăte minunile din Luxor, mereu la dispoziție, și parcă toate ocupațiile lui se petreceau în salonul hotelului „Pension de familie". Începuse chiar să facă invitații, din care, ca din întâmplare, Paul era exclus. Paul începuse să fie gelos? Pentru aceste trei zile la Luxor? „Știu că Mitsuko se va întoarce neapărat cu mine și nu-l va mai vedea pe doctor niciodată. În așa de puțin timp, cât stăm aici, Mitsuko n-ar putea să ia hotărâri prea mari. Sau mă doare mai ales instinctul că nici întoarcerea cu mine, cu toate că mai avem numai pentru noi timp destul, nu înseamnă mai mult."

Și, în timp ce Mitsuko, adulată, a pornit să i se arăte de către doctor, cu toate amănuntele, curtea de la Karnak, Paul s-a dus tot într-acolo, dar pe alt drum, pe ascuns, ca un hoț, în tovărășia studentului Lucian. Se simțea umilit. „Să viu atâta cale, să am ocazia să fiu la Karnak, unde m-am gândit cu nostalgie de atâtea ori, și ajuns, să fiu distrat, să nu am în mine decât un sendment de ciudă, din pricina unei fete pe care de-abia o cunosc."

De obicei, după-amiază, stau cu toții în hall-ul hotelului, așteptând să se liniștească arșița. Fac spirite, târguiesc de la micii arabi, urcă și coboară de o sută de ori treptele scării care se ridică din mijlocul hall-ului la etajul de sus, unde sunt camerele, își aduc aminte că trebuie să-și facă

ghetele când vreun lustragiu își oferă serviciile. Anotimpul e destul de târziu, aprilie. De la Cairo au fost îndemnați nici să nu se aventureze atât de departe. Acum sunt singurii vizitatori, și poate din cauza asta li se dă atâta importanță. Toată lumea se bucură să-i invite, să-i servească, să le explice. Într-o seară, Sami Soliman a chemat la el numai pe Paul și pe Mitsuko, deosebindu-i din tot grupul. În casa lui Sami Soliman, bând whisky, mâncând alune, în balconul lui, în timp ce bătea o adiere parfumată, la radio care familiar transmitea vorbă românească, reclamele comice obicinuite. Acum i-a invitat pe toți la un ceai consulul englez. Tot pentru ora aceea Mitsuko a fost chemată la o distracție de doctor. Iarăși fiecare singur, cu mica lui petrecere.

Deocamdată, înainte de plecare, stau în hall, Mitsuko pe un scaun de paie, Paul în fața ei, rezimat de balustrada scării, ceilalți în trecere numai prin preajmă. Paul e chinuit. Fiecare nemulțumire, oricât de mică, îl întețește. Mitsuko face și ea ca toți ceilalți aici, are picioarele goale în pantofi. O intimitate oferită tuturor. Paul începe cearta cu totul pentru alt motiv, pare lui Mitsuko de-a dreptul grosolan.

- Nu ești îmbrăcată cu gust.

- Nu m-am îmbrăcat de gustul dumitale.

- Poate că nici nu te-ai fi priceput s-o faci.

- Știi că nu-mi place să-mi spuie cineva astfel de reflexii.

Mitsuko răspundea mâniată, în sfârșit fără de nici un ascunziș, fără surâsul convențional. Începuse între ei o luptă, chiar dacă pretextul era convențional.

- Nu știam că ești dintre acelea care trebuiesc menajate.

- Va servi pentru altă dată.

- Și nu-ți găsesc picioarele tentante.

O prostie spusă de Paul cu gustul de a fi meschin și astfel de a se pedepsi pentru chinul pe

care nu era în stare să-l alunge din el. Mitsuko s-a înroșit și nici nu-l mai bagă în seamă. Paul pleacă, fără să-și ia rămas bun, la consulul american, cu Of America la braț. La întoarcere, Mitsuko surâde ca de obicei.

Nu s-au întors împreună la Cairo. Grupul s-a despărțit în două, unii au plecat cu trenul de seară, alții au rămas pentru dimineață. Paul a plecat seara, s-a despărțit brusc de Mitsuko, spre curiozitatea celorlalți. Același drum lung, el pe banchetă și Of America lângă el. Of America ajuns mijloc de consolare! La Cairo, grăbiți să-și aranjeze cu toții ultimele treburi înainte de a se îmbarca pentru atâtea zile.

Abia pe vapor, Paul și Mitsuko s-au reîntâlnit. Vaporul pornise iarăși pe ape, iar în toate zările, cerul limpede, pescărușii… Mitsuko sta lângă Paul, ca și la venire, dar conversația începea greu. Studentul Lucian îi însufleți. Lucian era prietenos și cu un surâs de băiat șmecher. Începuse să-și numere aventurile și felul de a proceda cu femeile. Asta îi amuza pe cei doi.

- Sunt foarte bun psiholog. Știu care femeie o să-mi placă mult, și, ca să nu fac prostii, mai bine fug de ea de la început. Cunosc foarte multe răzbunări contra femeilor, care par inofensive și care de fapt sunt cele mai dureroase. Notez într-un carnet toate reflexiile mele sentimentale.

Lucian spunea numai prostii, dar pe un ton amuzant. Mitsuko și Paul râdeau la urmă cu tot dinadinsul. Când au plecat la celălalt capăt al vaporului, Lucian a spus lui Paul afectuos: „Ce om chinuit ești tu!”

Hotărât, Lucian era bun psiholog, cu toată mutra lui comică.

S-a făcut noapte, vaporul merge cu legănări încete înapoi spre țară. Excursioniștii sunt răspândiți pe tot vaporul. Pot fi găsiți, cu toate că nu mai depind între ei. În sala de mâncare a clasei a doua, Zamfir, șeful, personagiul, mai mult decât

îndoielnic, împotriva căruia s-au supărat toți excursioniștii, dar acum cu toții suportă chipul lui, căci drumul lung împreună creează intimitate, joacă table cu Schmidt. Chelnerul Iosif, îmbătrânit pe vapor, bun tovarăș, făcând impresia că e în largul său și că și-a găsit în sfârșit oamenii, după atâtea călătorii, privește jocul de table, aducând, la comandă, câte o cafea sau o bere. Studentul Lucian stă pe o bancă afară, singur, rezimat bine de o scândură, ca să se apere împotriva vântului, care se simte tot mai tare. Maiorul și nevastă-sa au găsit un colț bun la clasa întâia, și acum discută împreună despre cumpărăturile făcute. Doamna este gata să desfacă pachetele, dar domnul o sfătuiește să nu fie copilă. Generalul și colonelul și-au terminat masa; acum pe o canapea citesc ziare românești, căpătate cu multă greutate, și pe care nu le mai văzuseră din țară. În fund, în josul unei scări înguste, la clasa treia, menajul Robu bea. Robu e cu chef, mustața îi flutură în vânt. Exclamă, se aprinde, tot spațiul e numai al lui. Doamna surâde indulgentă. Iar Of America, lângă el, în formă, face boscării. Toți calicii, evrei, arabi, greci, s-au adunat în jurul lui și se minunează. Cu chelnerul clasei a treia a pus chiar un rămășag pe un șpriț că va fi în stare să-și scoată vesta fără să-și scoată haina. Robu dă și el, pe deasupra, un șpriț câștigătorului. Atenția este încordată, s-a făcut o tăcere mormântală. Toată lumea urmărește gesturile misterioase ale lui Of America.

Paul a luat loc pe coverta de sus, cu paltonul ridicat până peste urechi. Mitsuko s-a alipit de el, strânsă bine, ca să nu-i fie frig; ține ochii închiși, poate este adormită puțin. Luna invadează toată scena. Paul vorbește lui Mitsuko, dar numai în gând, așa cum obicinuiește el: „Mitsuko, mică prietenă, s-a terminat povestea noastră. Uite, vaporul acesta, care ne amețește cu legănarea lui, e făcut numai să ne ducă pe noi îndărăt. N-am fost fericit, ai știut-o tu oare? Căci atât de potolită te-

am simțit, atât de stăpână pe gesturile tale! Ți-aduci aminte când mi-ai spus: «Nu crede că nu văd nimic pentru că tac din gură»? Ce recunoscător ți-am fost pentru vorbele acestea! M-am sprijinit de ele de câte ori n-am fost în stare să găsesc un punct stabil între noi, adică tot timpul. Și am fost nefericit, pentru că din prima clipă mi-am dat seama, chiar pe când ne depărtam de casă, că totul o să se termine. Am fost atât de apropiați, aceleași emoții le-am trăit împreună, și totuși n-am fost în stare măcar să ne tutuim. Care din noi e de vină? Perfecta mea tovarășe, prea perfectă tovarășe… Am întrebuințat toate stratagemele ca să te înduioșez de starea mea. Ți-am arătat locurile cele mai frumoase, pe care ceilalți nu erau în stare să le vadă, ți-am făcut chiar mici mărturisiri, ca să te oblig să te apropii și să mă aperi. Aveam aventuri superbe, și numai ale noastre. Și acum tot împreună suntem, pierduți între mare și cer. Logic, poate ai toate dreptățile, suntem niște streini care s-au întâlnit din întâmplare, dar în fața lamentării mele cum de nu ești impresionată? Tovarășe care nu se culcă fără să-mi dea bună seara, care se trezește odată cu mine, ghicind parcă apariția mea, care împarte cu mine tot ce are mai bun. Totuși, rămânând la distanță, insensibilă, parcă ai fi cu adevărat o mică japoneză cum te arată înfățișarea, și nu-ți pot pricepe psihologia. Șui, o singură dată te-am simțit cu adevărat alături… O jumătate de oră cu totul. Eram la Luxor, în hall-ul de la «Pension de familie». Ți-am spus câteva cuvinte stupide, am fost nedelicat, și ai răspuns mânioasă. Ai reacționat, în sfârșit. Era un răspuns rău, dar combăteai împotrivă-mi, îți uitaseși gentilețea obicinuită, egală pentru oricine. Te priveam cu delicii, luptai, era și acesta un mijloc de a arăta că ești atentă la necazul meu. Curând însă toate s-au refăcut ca la început, și acum ne întoarcem… Și ce se va mai alege din toată călătoria noastră după ce vom ajunge?»

Etapele obicinuite. La Atena au căutat mărci ca să scrie scrisori acasă, discreți unul față de celălalt. La Istanbul au întârziat pe o bancă în grădinile Seraiului, în timp ce Cornul-de-Aur se desfășura înaintea lor. La Constanța a coborât fiecare în parte, ocupat să-și salveze la vamă umilele lui cumpărături. În tren au stat cu ceilalți împreună. La gara din București, călătorii au plecat în toată lumea, fără să mai aibe răgazul să-și ia rămas bun. Of America pierduse brusc orice prestigiu. Pe Mitsuko o așteptau rudele. Paul a vrut să se strecoare, dar Mitsuko l-a chemat deodată, apărând pe neașteptate din mulțime.

- Te duci fără să-ți iei rămas bun? Ce fel de om ești dumneata? Și sper că o să dai vești cât de repede!

Ce fericit a fost Paul pentru aceste vorbe, care alungau toată neliniștea din el și sentimentul sfârșitului iremediabil! A conunuat să poarte cu el miragiul călătoriei, cu toate că străzile, casele, ocupațiile obicinuite îi explicau că totul se terminase. Chiar în ziua aceea a cumpărat pentru Mitsuko toate florile pe care le-a găsit la o țigancă, lăcrămioare transparente, vibrante… Tot atunci a apărut un june pe care îl cunoștea de multă vreme, dar nu crezuse nimerit să-și împartă niciodată emodile cu el. Era atât de emoționat, că, fără rost, și-a început destăinuirea:

- Am sosit chiar acum dintr-o excursie superbă în fundul Egiptului. Am cunoscut o domnișoară încântătoare, X…

- O cunosc, e logodită cu…

Paul a rămas înțepenit, cu lăcrămioarele, care îi cuprindeau amândouă brațele. La început nu știa ce să facă. A chemat totuși un comisionar și a trimis florile la aceeași adresă, dar în suflet cu jalea cu care trimeți flori la un mormânt proaspăt…

Două fețe ale aceluiași peisagiu

Visam în altfel să refac vechea mea aventură de la Gura Humorului. Amânam o călătorie acolo tocmai pentru că nu mă simțeam destul de degajat de noi preocupări, și n-aș fi vrut să escamotez un loc unde am avut mari emoții prin necazuri streine, sau, dimpotrivă, pentru că mi-era frică să nu mă descopăr, în același peisagiu, același om. Erau clipe în care mă obseda atât de puternic Gura Humorului, că îmi veneau lacrimi în ochi. Nu se putea ca o realitate să mă impresioneze mai puțin decât o amintire. Dar călătoria la Gura Humorului s-a făcut neprevăzut și s-a întrerupt o amânare pe care o trăiam de atâta vreme, fără de nici o socoteală. Eram în orășelul F. Vecinul meu, dentistul Ionel (Jean Sosmer, dar m-a rugat să-i spun Ionel) mi-a propus:

- Mâine este sărbătoare la Gura Humorului. Vrei să mergi cu mine?

Atmosfera pură pe care nădăjduiam s-o găsesc s-a alterat chiar din F., încercând amândoi să târguim locuri într-un automobil. Ne postasem la mijlocul orașului, în fața unei cafenele. În preajmă, o mulțime de oameni serviabili.

- Irichem, ai două locuri până la Gura Humorului?
- N-am. Poate voiți să luați mașina întreagă.
- Leizer! Două locuri până la Gura Humorului?
- Să vedem. Mai veniți mâine-dimineață.
- De nu vrei, iau trăsură!
- Luați trăsură…
- Leibu, două locuri până la Gura Humorului?

A doua zi, pe drum, Ionel la fiecare moment cerceta șoseaua. La Gura Humorului, lume multă. Acesta e orașul Gura Humorului! Ce stradă mare, pe care nu trecusem niciodată! și ce circulație!

Căutam să deslușesc, printre case, vechile imagini. Ionel insistă să mă opresc în fața fiecărei prăvălii, ca să privesc vitrina.

- Ce lucruri frumoase sunt aici! exclamă.

Pălării, ghete, stofe, nasturi.

- Cât costă?

Am priceput secretul. Ionel a fost nevoit să-și lase nevasta acasă, și, ca s-o împace, cumpără pânză pentru un capot.

- Mergem la ștrand, căci ce poți vedea altceva?

N-am încă îndrăzneala să-i mărturisesc lui Ionel că vreau să-l părăsesc și să mă duc până la mănăstire, ca să văd locuri cunoscute mai demult.

- Fii atent! Ce damă bine!

O doamnă grasă, într-o pijama de baie, roșie. Lume multă se odihnește sub copaci. Moldova curge cu grație. Un pod subțire peste ea, spre pădure. Un anunț la începutul podului: „20 de lei pentru acei care trec podul mai târziu de ora 8 seara".

- Pentru amorezi. Cel puțin să plătească!

Muzica militară încântă. Se dansează. Ionel cunoaște pe toți:

- Reichmann, ce faci? Și către mine: E un coleg.

Dentistului Ionel i se spune „domnul doctor". Copii de țăran trec cu zmeură. Goldstein, Geldbeutel, Hartmann. Se vorbește numai nemțește. În sfârșit, luăm loc pe o bancă. Sunt așezat lângă Ionel, dar invers. Eu cu fața spre Moldova, și el cu fața spre muzica militară.

- Așteaptă-mă, Ionel: Vin imediat!

Ionel vrea să meargă cu mine, dar dispar fără să țin seama de imprecațiile lui și de supărarea cu care mă va primi la urmă. Opt kilometri de mers pe jos, în plus întorsul, și o oră ca să rămân acolo. Cât timp îmi va trebui?

Mă întreb ce mai reținem eu din imaginea Irinei. Cu toate că Irina mă obsedează încă aproape zilnic. N-a existat nici o uitare. Nu mă mai doare, n-aș vrea să repet ceea ce s-a întâmplat, de mult o

judec cu mai purină severitate, semn că povestea aceasta mi-a devenit indiferentă, dar gândul mereu se întoarce la dânsa, și oricât ar fi acel gând de rece, de stăpân pe sine prin reluarea lui, pricep că nu m-am schimbat mult de atunci, că trăiesc încă (oricâte aventuri aș mai fi avut) în acea epocă. Și când fac cercetări asupra mea și vreau să mă cunosc, mă consider acel de atunci, fie că acel de acum este prea aproape ca să fie bine individualizat și să fie judecat, sau că noile întâmplări sentimentale m-au durut mai puțin, n-au fost în mare parte decât o repetire a istoriei vechi (pentru că n-am putut eu pricepe altceva). Sau că temperamentul meu e dispus să brodeze asupra trecutului, și trecutul acela, cu prima lui experiență sentimentală, mă interesează încă, deoarece experiențele mele sentimentale nu s-au risipit. Numai mai târziu, când voi fi bătrân, mă voi gândi la jocuri din copilărie, la ceea ce s-a întâmplat înainte de apariția ei.

Astfel, retrăiesc mici scene cu dânsa dezordonat, mici gesturi nesemnificarive colorează amintirile, dar mă întreb dacă ceea ce imaginez, pornind de la un fapt adevărat, nu e mai important decât realitatea, fără să corespundă acelei realități. Dacă se reconstituie o crimă, ce aproximativă trebuie să fie acea reconstituire. Aș avea oare curajul, punându-mi-se la dispozide toate elementele, să refac o clipă din viața noastră comună, cu toate că mă gândesc de atâtea ori la acea clipă?

Știu că într-un anumit colț al grădinii Ateneului am vorbit cu Irina despre moarte. I-am spus aproximativ: „Când te gândești că unul din noi doi va muri mai întâi!” Dar cum eram așezați fiecare? Și cât au ținut acele preocupări? Prin ce au fost întrerupte? Căci mă interesează cel mai umil detaliu, după cum nu mă importă că au fost voluptăți între noi, ci renunț la toate, ca să rețin perfect o singură voluptate. Deoarece a fost atâta vreme o viață intimă între noi, au trebuit să fie și

vorbe intime. De ce n-am reținut nici una, oricât de banală mi s-ar fi părut? Sau chiar reţin, cu mai multă tărie, unele mișcări de împotrivire de ale ei - rare, fie că îi plăcea apropierea mea, și din pudoare, căci o împotrivire târzie ar fi fost deplasată, și mai mult ar fi iscat clarificări ale vieții ei, sau din spirit de obicinuință pe care l-a avut totdeauna cu mine, și chiar cu alții, pentru toate faptele.

Iată de ce amintesc de Gura Humorului. Acolo, pe acolo, am stat trei săptămâni cu Irina, într-un început de menaj. Pot acum povesti exact ceea ce s-a petrecut atunci. Irina, învățată de mine, a găsit minciună pentru acasă, ca să ne întâlnim numai noi. Am scris, la întâmplare, la mici oficialități, prin localitățile pe unde fusesem, să întrebăm unde putem să locuim. Am primit răspuns de la fata preotului de la Mănăstirea Humor - o biserică celebră pentru arta ei bizantină — la opt kilometri de la Gura Humorului, care ne arăta cu entuziasm cum am putea locui lângă mănăstire, încântată să aibă și ea câteva ocazii de distracție într-un sat atât de mic.

De la Humor, unde stam, făceam mai pe urmă drumul pe jos până la Gura Humorului, oraș care ni se părea, din pricina comparației, foarte important. De multe ori. Cunoșteam fiecare casă, fiecare arbore, atât pe cât ne puteam uita la un peisagiu monoton, peste care se prăbușea lumina soarelui.

Totuși, în excursia mea pe care o încercam după zece ani, surpriza mea a fost mai mare decât mă așteptam: uitasem aproape tot decorul. Drumul pornea dintr-o stradă, cum nu prevăzusem. Am mers multă vreme printre casele orașului, și eu îmi aduceam aminte că trebuie să ajung repede în câmp. Am fost convins că o piatră kilometrică îmi împărțea drumul în două (oițele pe care le-am privit cu Irina, strânse de ploaie lângă stâlpul kilometric!), și acum am găsit semnele kilometrice

așezate pe cealaltă parte.

Uneori recunoșteam câteva detalii: o casă sau numai o parte din casă (ușa, gardul), un pod, coline. Dar m-am mirat că uitasem un izvor limpede, al cărui murmur mă încântase desigur și odinioară. Îmi fusese atât de familiar drumul acesta, mă gândisem de atâtea ori la el, și acum îmi apărea ca ceva abstract, ca o noțiune pe care am învățat-o și n-am trăit-o. Numai numărul kilometrilor, iar eu trăisem la fiecare metru.

Neașteptat, câte o apariție familiară, nici ea nu în întregime precizată. Dacă n-aș fi întâlnit-o într-un loc cunoscut, știut, ci mi s-ar fi arătat dintr-o dată, m-aș fi întrebat: „De unde această imagine?" De mi s-ar fi arătat fotografia lui, aș fi spus: „Am văzut pare că așa ceva undeva". Dar n-aș fi putut spune unde și mi-aș fi închipuit chiar că a fost decorul unui vis.

Aceste descoperiri le-am făcut cu prilejul excursiei ultime. Dinainte n-aș fi bănuit că trebuie să se întâmple așa ceva. Pot, prin asemănare, să conclud că imaginea Irinei este la fel de alterată, cu uitări pentru lucruri importante și cu aduceri-aminte pentru unele fleacuri (se vede că e normal să fie așa). Și gândul meu se îndreaptă către ceva abstract, oricât vanitatea mă îndeamnă să susțin că măcar atunci Irina mi-a aparținut cu toată respirația ei.

Pe măsură ce mă apropiam de Mănăstirea Humor, recunoșteam peisagiul mai bine. De la o casă a trebuit odinioară să-mi duc valiza grea în mână. Mă simt ridicol pentru stângăcia de atunci, și de asta poate mi se limpezesc amintirile. Și apoi, se luminează perspectivele bine de tot. Drumul nostru e la dreapta. Ce luminos drum! Într-o noapte, prin întuneric beznă, Irina a rătăcit pe acest drum ca să-mi caute de mâncare.

Și casa preotului, roză! N-am uitat-o deloc. Și biserica grațioasă. Într-adevăr, biserica foarte grațioasă, n-am exagerat nimic. Și casa noastră,

identică, parcă n-ar fi trecut zece ani peste ea. Țărani gătiți: e sărbătoare. Nimeni nu mă recunoaște. Aceștia sunt copii, oricât de bine ar fi clădiți. S-au născut după plecarea noastră. Sau mai mari, s-au zămislit poate în aceeași clipă în care ne îmbrățișam. Așa de mare ar fi fost un copil de al nostru de atunci! Ce mult timp a trecut de când am fost pe aici, dacă a fost destul spațiu ca să se facă lucruri atât de importante: un om! Pe terenul gol, pe atunci se juca, sărbătoarea, horă. Acum fiecare se joacă cu mingea: un început de fotbal. Civilizație. Dar e uimitor cum cunosc de bine acest loc! Uite, un țăran bătrân care povestește, mucalit. Faptele mele de altădată? Căci, la țară, fiecare întâmplare durează cât o viață de om, nu evoluează. Și niște țărani mai în vârstă mă privesc. Parcă glumesc. Parcă mă recunosc. De ce nu m-ar recunoaște, când mă cunoșteau atât de bine odinioară? Dar nimeni nu reflectează, văzându-mă: „Câți ani sunt de atunci?”

M-am dus la biserică. Pictat tot exteriorul. Efecte admirabile. Mi-am amintit de scenele pe care le privisem de atâtea ori în amănunt împreună. Dar căutam ceva și mai important: o spărtură în gard, pe unde ne strecuram odinioară. Omul de serviciu mi-a explicat: s-a schimbat gardul. Chiar s-a mărit și curtea bisericii. Sunt mulți ani de atunci, nouă ani. Și părintele, și fata studentă? Părintele trăiește, dar nu mai stă aici. Fata e măritată în Ardeal. Fata ne primise cu entuziasm la început, dar se temuse să nu ne incomodeze și dispăruse după aceea. Pretexta că are tifos în familie, și trebuie să stea la o parte. Noi ne bucuram că există la îndămână un atât de bun motiv. Sunt convins că acea fată ar vrea să afle ce s-a mai întâmplat cu noi. Dar va descoperi aceste rânduri?

Casa! Uite balconul de pe care am privit o eclipsă de lună. Și, colo, camera noastră. Camera aceasta o țin minte mai bine. Știu unde erau masa,

cele două paturi și ligheanul. Mai exista și un sipet. (Nu știu unde era instalat. Ia un moment dat, femeia proprietăreasă ne-a rugat s-o lăsăm ca să umble la sipet. Din cauza aceasta știu că exista și un sipet.) Bineînțeles, știu unde erau câteva lucruri fără să știu exact cum erau ele făcute.

M-am bucurat, alături de Irina, de toate colțurile fiecărui obiect, și acum mă mulțumesc cu „a fost un pat", ca și cum nici o emoție nu se leagă de acel pat. Irina fierbinte, și-i simțeam toată carnea, și aș fi putut să pun mâna unde aș fi vrut. Numai un fior de satisfacție și de acceptare mă aștepta. Știu unde ne spălam. Chiar de la Irina am învățat cum să-mi spăl perfect mâinile. De atunci mi-am spălat mâinile exact ca dânsa, orice s-ar mai fi întâmplat între noi, nu dintr-un obicei nou, ci ca să-mi demonstrez că farmecul vechi nu s-a întrerupt cu desăvârșire. Atât mi-a rămas din viața noastră comună: un spălat pe mâini!

N-am curajul să-mi caut pe vechii noștri proprietari. Mă sculam dimineața de tot și ieșeam în cerdac, în aerul proaspăt. Irina rămânea să doarmă. Trecea numai, după plecarea mea, în patul cu așternutul aerisit, căci toată noaptea dormise strânsă de mine, alipită, amestecându-ne căldura. După câteva ore, mă întorceam și o trezeam.

Mi-aduc aminte de o zi: am reintrat în cameră sănătos, încântat de vioiciunea care intrase în mine. Am găsit-o caldă, amorțită, deșteptându-se cu greu. Mi-a fost nespus de dor de dânsa, ca și cum n-aș fi avut-o la îndămână oricând. Mi-am aruncat hainele. Lângă ea. Unul fierbinte și altul rece. Dragostea noastră. Voluptatea ei coborând pe treptele dintre vis și realitate. Am trăit eu această poveste?

Și acum refac drumul, mereu mai rușinat de greșelile pe care le-am făcut și mai încrezător în viața mea viitoare. Irina a murit de mult, acum probabil nu mai există din ea decât oasele, și eu de carnea ei sunt încă avid. La mormântul ei sunt mai

puțin impresionat decât la Gura Humorului, unde s-a petrecut menajul nostru. Poate pentru că mormântul ei e în același oraș cu mine, pot să ajung la el cu un tramvai, în timp ce aici a trebuit să vin special. Ea, moartă, se amestecă printr-o mie de ocupații pe care trebuie să le port, chiar printre alte aventuri sentimentale, în timp ce casa de la Humor este păstrată numai pentru dânsa. Prima vizită de la mormânt a fost tot atât de chinuită, iar dacă aș avea ocazia să fac dese vizite la Humor, m-aș deprinde cu locurile. Căci am mai fost la mormântul Irinei. Dar acum, fără emoția de prima dată - aproape oficial. Am făcut ceea ce mi s-a părut obligator. Am pus flori, căci așa se face. Invidiam acel repaos - chiar al unor oase - în timp ce eu mă simțeam la fel de neliniștit, venit la cimitir numai să mai rup din timp, căci n-aveam ce face în ziua aceea. Dar mai ales ea, moartă, este în afară de mine, nu-mi mai aparține. N-am văzut-o bolnavă, n-am putut asista la înmormântare, nu eu îngrijesc de florile care cresc pe resturile ei. Pe când la Humor îmi apare Irina așa cum a fost ea a mea, fără amestecul nimănui între noi.

Și am povesdt escapada de la Gura Humorului nu în toate amănuntele, căci mai sunt multe bucurii pe care le păstrez numai pentru mine, o cutie cu obiecte neînsemnate, din care n-aș putea să arunc totuși nici unul. Dar acum nu m-am sfiit să spun un nume propriu (pe care l-am contrafăcut, când am mai făcut aluzie la această întâmplare). Poate pentru că a trecut atâta vreme, că nu mai găsesc nici un motiv ca să transform adevărul. Sau pentru că ultima mea călătorie la Humor, pe care am făcut-o după îndelungi ezitări, nu poate să fie escamotată. Sau, mai cu seamă, pentru a reconstitui trecutul și a face pe Irina - acea ființă pe care o simt atât de în afara mea, cu toate că odinioară ni s-au amestecat plăcerile și ocupațiile - încă să respire…

La întoarcere m-a întrerupt Ionel din drum:

- S-a putut să lipsești atâta! Turbam! Dar unde ai fost? Mergem la masă. Dar stai, mai întâi să-l văd pe Leizer.

Seara am fost la cinematograf, un film insuportabil, sentimental. M-am plictisit imediat, dar n-am avut curajul să părăsesc sala. Ionel savura, și nu voiam să-i mărturisesc că nu sunt de aceeași părere cu el. Mi-ar fi cerut să explic ce nu-mi place, și n-aș fi fost în stare.

- Și mâine, iar clienții! se plângea simpaticul dentist.

Noaptea, cu automobilul, înapoi spre orășelul nostru…

Voi mai veni pe aici vreodată?

Odette

Voi destăinui o întâmplare mică, trecătoare, dar n-aș putea spune neînsemnată. Asupra mea a avut o mare și îndelungată putere de obsesie, chiar dacă în realitate faptele se pot reduce la foarte puțin și, totodată, n-ar fi prea importante pentru un străin.

Vreau să vorbesc despre Odette. Iar oamenii care s-au perindat prin preajma noastră, cu toate că mai puțin hotărâtori pentru sufletul meu, au rămas cu mai mult relief, îi cunosc cu mai multă precizie, poate pentru că pe un indiferent poți să-l examinezi mai bine, căci ești calm față de dânsul, pe când față de cineva de care ai fost emoționat n-ai fost în stare să te lămurești, și chiar farmecul acestei întâmplări constă în vagul atât de poetic în care s-a petrecut povestea. (Invers, iubita cu care ai avut o cunoaștere apropiată rămâne tot atât de vagă din pricina prea multor lumini pe care le-ai îndreptat înspre ea. La orice examinare amănunțită a unui om descoperi contradicții.)

Am cunoscut-o pe Odette la o serbare de la o școală de fete din orașul G. Odette era fiica unui francez de acolo, venit de foarte multă vreme. Evoluam printre domnișoare, încântat de toate, dar fără să rețin nici un chip. Și printre musafiri, Odette, subțire, grațioasă, genul cel mai exact de franțuzoaică. Se potrivea celor mai intime aspirații sentimentale ale mele. Cred că după imaginea ei îmi construisem, până atunci, toate eroinele din romanele care îmi plăcuseră. Am rămas cu ochii după dânsa, tot ce mă înconjura dispăruse. Adică îi urmăream fiecare mișcare fără s-o privesc, atât eram de emoționat. Chiar căutam să n-o întâlnesc, ca și cum mi-aș fi pregătit imense bucurii pentru mai târziu. Era posibilă această apariție? Nu îndrăzneam să cercetez de aproape descoperirea

mea, după cum, după ce ai văzut că numărul tău de loterie corespunde cu numărul câștigător, nu ai curajul să-l privești bine, ca nu cumva el totuși să difere, și astfel să trebuiască să-ți spulberi speranța nebună. Trebuise această ocazie rară ca s-o văd. Aveam înaintea noastră atâția ani în care fuseserăm străini, și poate tot restul vieții, în care vom fi la fel despărțiți. Și acum ezitam să întăresc această cunoștință miraculoasă. Ne găseam alături numai întâmplător, în camera mică în care eram cu toții. Eram prea intimidat ca să încerc o apropiere.

Totuși, am avut încântarea să constat că și ea mă observase. Mă privea cu curiozitate. Cu aceeași emoție? Din pricina asta avea puțină febră în obraz? Ni s-a făcut cunoștința. Și scurta noastră conversație a avut același sens, al spațiului dintre noi.

În franțuzește, desigur:

- Ești franceză?

-Da!

- Nu poți să-ți închipui ce melancolii mă leagă de Paris, în care am locuit atâția ani… La vară mă duc iarăși acolo!

- Și eu.

- Da? Atunci să ne întâlnim. (O întâlnire care mi se părea atât de posibilă în Parisul de departe și pe care n-aș fi avut curajul s-o cer în orășelul în care ne aflam.)

- Să ne întâlnim.

- În ce lună vei fi la Paris? Eu în iulie.

- Și eu tot în iulie.

- La 16 iulie îți convine?

- Primesc. La 16 iulie!

- Ora patru după-amiază?

- Exact!

- În Piața Operei, la treptele pe care cobori spre metropolitan?

- Voi fi acolo.

Promisiunea părea fantastică. La fel și propunerea mea. Dar de ce aș fi fost sceptic? Și

întâlnirea noastră din ziua aceea era, pentru emoția mea cel puțin, tot atât de fantasdcă. Și apoi, Odette era franțuzoaică, o călătorie la Paris pentru dânsa nu putea fi ceva excepțional. Cât despre mine, îmi voi ține cuvântul cu orice risc!

La ieșire am mai întâlnit-o pe Odette pentru câteva secunde.

- N-ai uitat?

- 16 iulie, ora patru, în fața Operei.

Cunoștința cu Odette se făcuse prin mijlocul lui februarie, deci cu cinci luni înainte de întâlnirea proiectată. De a doua zi după serbarea de la școala de fete îmi reluasem vechile ocupații, ca și cum nimic n-ar fi survenit în viața mea. Nici nu mi-aș fi închipuit că aș putea foarte ușor s-o întâlnesc pe Odette sau să aflu vești despre dânsa. Apăruse dintr-o întâmplare, era natural să rămână și mai departe învăluită în același mister. Și niciodată nu m-aș fi uitat mai atent la trecătoarele din preajmă, cu gândul că Odette ar putea fi una dintre ele. Fără febrilitate, așteptam ziua de 16 iulie. Numai pentru data aceasta trăiam. Toate celelalte obiceiuri nu mai aveau nici o importanță. Se putea ca totul să nu aibe nici o realitate, că fata luase drept o glumă propunerea mea.

Făcusem un plan nebun și acum îl urmam. Era prea frumos ca să renunț la el. Căutam să-mi fie așteptarea cât mai simplă și să-mi pot spune și eu la urmă că totul n-a fost decât o glumă. N-avusesem încredere în norocul meu. Dar acum nu era înaintea mea o alegere. Oricât de puțin probabil, putea totuși să se înfăptuiască visul meu. Fiecare zi trecută mă apropia de țel. În fiecare zi îmi demonstram că sunt mai indiferent. Dar plecarea mea s-a petrecut exact cum promisesem, cu câteva zile înainte de 16 iulie. La l4 iulie eram la Nürnberg, o veche dorință de a mea. Nürnbergul a corespuns cu totul închipuirilor mele, cu casele lui, parcă jucării de carton vechi. Cu nesațiu am rătăcit pe străzile înguste.

Seara, într-o cârciumă, mă simțeam perfect fericit. Dar a doua zi am plecat mai departe, spre Paris, oricât aș fi regretat că a trebuit să văd Nürnbergul atât de puțin; totodată știam că o venire pe aici, pe un drum pe care e necesar să-l alegi special, va fi foarte rară pentru mine, imposibilă chiar.

La 16 iulie dimineața eram la Paris. Am avut timp să-mi găsesc hotel, să-mi curăț hainele, să fac baie, să mă bărbieresc. Pe la ora patru eram postat în fața Operei. Cu cinci minute înainte și cu un sfert după aceea. Nimeni.

Se terminase întreaga poveste. Nu pot spune că m-a durut peste măsură. Prea de multe ori prevăzusem că trebuie să se întâmple așa, mă obicinuisem cu ideea aceasta.

Știam că planul meu e neverosimil, prea complicat să se realizeze. Fiind exact la întâlnire, demonstram numai că eu am o psihologie specială, nu era obligat nimeni să se încreadă în ea. Poate că totul fusese luat drept o joacă; Odette nu și-ar fi putut imagina că trebuie să ia vorba mea în serios, a unui om căruia îi făcuse chiar atunci cunoștința.

Am cumpărat o carte poștală ilustrată, cu fotografia Operei, și i-am trirnis-o, datând-o 16 iulie, 4 după-amiaza. (A primit-o oare?) Și cu aceasta am încheiat capitolul idilei. Nici o obsesie n-a mai venit din partea Odettei.

Am mai văzut-o pe Odette, neașteptat. Despre dânsa mai aflasem noutăți. Din moment ce nu mai putea fi nimic grav între noi, mă puteam interesa fără sfială. Se măritase și locuia acum cu bărbatul său, departe, în Italia. Prin România nu mai venea decât rar, la tatăl ei. Dar acum, ca să povestesc întâlnirea nouă și ca să refac atmosfera, voi vorbi despre prietena comună, Baby.

Pe Baby am cunoscut-o la G. Nu pot să mă laud că a fost cel mai mic lucru tulbure între mine și Baby. Am fost prieteni buni din prima clipă, n-am avut timpul să ne gândim la rău. Baby devenise

unul dintre acei oameni atât de familiari, despre care nu poți spune dacă sunt buni sau răi, frumoși sau urâți, întâmplarea a făcut poate să nu ne putem privi altfel. A fost totuși o clipă în care mi-am dat seama că ar fi fost posibile între noi anumite înțelegeri. Îi murise tatăl, pe care-l adorase, și acum era parastasul de un an de zile. Lipsisem din G. În momentul morții, astfel că nu asistasem deloc la tristețile lui Baby. Dar la parastas m-am dus. Era o atmosferă lugubră, și am găsit-o pe Baby foarte impresionată. Eram în biserică departe de dânsa, aproape de intrare, dar ea nu m-a mai părăsit din ochi. Își îndrepta întreaga deznădejde către mine, prin spațiul care ne separa, indiferent de rudele apropiate, fatal mai îndurerate decât mine și mai pricepute ca s-o consoleze. În clipa aceea am înțeles că aș fi putut să joc un rol în viața lui Baby.

Niciodată nu fuseseră destăinuiri între noi; când ne întâlneam, glumeam ca și cum nu ne-am pricepe să fim decât veseli, și acum Baby îmi cerea ajutorul. Nici nu se cuvenea să mă apropii să-i vorbesc. Nici un cuvânt nu i-ar fi fost de folos și, de altfel, i-ar fi demonstrat că mi-a exagerat importanța și că nu pot să-i aduc nici o consolare. Dar în clipa când preoții slujeau pentru tatăl ei mort, ea îmi căuta cu insistență privirea. Nu putea fi nici o farsă; n-ar fi putut fi Baby niciodată mai profundă decât atunci. Eram covârșit de rolul pe care îl jucam fără nici o umbră de îndoială. Niciodată nu m-am simțit mai umilit, căci nu mă pricepeam ce trebuie să fac. Mă simțeam examinându-mă și nu era momentul să mă examinez, în timp ce aproape, prietena mea Baby era atât de nefericită.

La plecare, am descoperit pe Odette lângă mine… Ne-am văzut și ne-am surâs, ușor, căci nici un surâs întreg nu era permis în clipa aceea.

Asta e întreaga mea poveste cu Odette…

Cu Tanți la Mumcil

Perorez în grădină, în timp ce menajul S., Ion și Tanți, pictează fiecare în câte un colț.

- În definitiv, stați tot timpul la Balcic și cunoașteți foarte puțin din el. Urcați mereu aceleași dâmburi, vizitați aceleași morminte. Dar am totuși impresia că mai sunt o mie de locuri pe care nu le cunoașteți. De fapt, ocoliți din frică de oboseală. V-ați construit câteva satisfacții, nu vă mai trebuiesc altele. Oameni comozi. Pictura vă înțepenește și ea. Puteți sta fără mișcare în fața aceluiași peisagiu. Cu ochi cunoscători, priviți marea, fără să vă gândiți să schimbați locul, spunând că apa are mereu altă culoare și se schimbă singură.

Tanți mă ascultă, cu sufletul ei. E atentă la ceea ce spun, cu toate că își întregește mereu tabloul, desăvârșind câte un detaliu. Mă crede. Sau mai bine zis e sprintenă și gata să plece oricât de departe. Ion rămâne, după obiceiul lui, cuminte, potolit, neinteresându-se de nici o distracție. Nici nu-mi dau seama dacă mă ascultă. Desigur că este indignat că-i turbur combinațiile artistice. Dar nu face nici o reflecție, ca să nu mă supere pe mine, musafirul. Totuși, el vorbește, căci Tanți nu are curajul să-și lase tabloul abia început.

- Du-te undeva…

- Am descoperit minuni pe care nu le cunoști, oricât de multe ori ai fi venit la Balcic.

- Să vedem.

- Uite, mă voi duce la Mumcil, de exemplu.

Tanți explodează:

- La Mumcil aș vrea să merg și eu. Am auzit că e superb. Vii, Ion?

- Am de lucru… Dar dacă vrei…

Tanți nu mai are răbdare să examineze bine dacă

îngăduința lui Ion e dată cu toată inima.

Și așa am plecat cu Tanți la Mumcil…

Fideli ai Balcicului! N-ați descoperit încă Mumcilul? Ce incomplectă este cunoașterea voastră! E de neînchipuit ce multe bucurii ne aducea drumul nostru, pe care eram singurii viligiaturiști. Toată călătoria, vreo patru kilometri. Dar drumul părea nesfârșit din pricina prafului imens pe care pășeam. Ceea ce ni se părea cu atât mai pitoresc. Iar natura magnifică se desfășura împrejur. Cu Tanți, mai întâi stânjeniți de a ne găsi numai noi doi. Încercam să glumim, ca să nu se simtă această stânjenire. Spusei:

- Să fim calmi, Tanți, trecem pe lângă cimitir. Nu putem glumi. Morți pretutindeni, sub copaci, pe dâmburi. Uneori, marea. Poetic, un somn neîntrerupt la marginea mării. Uite plopul care plânge. Și piatra pe care se joacă o rază de soare, parcă un pisic mic pe o piatră albă. Cimitirul creștin, mic, grațios, o vitrină cu jucării. Iar pietrele turcilor la întâmplare, menhiri, cu umbrele lor pe pământul galben. Pe aici copacii se văietă, Tanți!

Mai departe, la o moară. De aici drumurile se despart. Urcăm mereu mai sus. Balcicul se desfășoară în urma noastră, întâi un colț, apoi altul, mereu se ascunde între dealuri și se arată, ca și cum n-ar vrea să-și dezvăluie dintr-o dată frumusețile. Se arată și apoi se dă la o parte, pare o joacă. O femeie culcată înaintea focului, iar pâlpâirile se joacă pe corpul ei, câte puțin, la întâmplare, după cum femeia prin somn își schimbă poziția. Câteodată câte un spectacol minunat în întregime, și alteori numai lumina se degajează. Coasta se prelungește, aruncată în mare rămâne constantă, are un gest de reverență.

— Să nu ne uitam mereu înapoi, Tanți, căci nu vom putea ajunge niciodată.

Iarăși grabă. Călătoria noastră este un amestec de fugă și de zăbovire. Grăbim câțiva pași. Și apoi

ne oprim, căci descoperim o nouă culoare a priveliștii.

- Și cum miroase a floare de pelin!

Moara Demur. Apoi pe dealuri. Un copil turc ne iese în cale cu un pachet.

— Ce ai acolo? Cumpărăm tot ce ai acolo.

- Struguri.

— Bravo, cumpărăm struguri!

Nu este un negustor, ne lasă să alegem ce voim. Dăm mai mulți bani decât trebuie, tot ce găsim rătăcit prin buzunare. Plecăm iarăși, dansând parcă, rupând cu gura din strugure. Suntem umezi împrejurul buzelor, și ne ștergem cu dosul palmei, ca țăranii. Întoarcem mereu capul după Balcic, care apare și dispare surprinzător. Scântei de pietre prețioase. Pământul pustiu sub soare, doar cu câteva fire de iarbă.

Vorbesc emoționat:

- Ce minuni, Tanți! Sunt atâți îndrăgostiți de Balcic care n-au venit pe drumul acesta, sau au venit întâmplător cu automobilul și nu i-au bănuit splendoarea. Sunt mulți care iubesc Balcicul. Auzi deseori mărturisiri, ca și cum la înțelesul Balcicului parvin și oamenii mai puțin adânci. Nu este o frumusețe complicată. Eram indignat la început din pricina prea multor admiratori. Căci cunosc Balcicul de foarte multă vreme, de îndată după război, pe când nu venea încă nimeni și nu găseai pe nimeni care să-ți dea relații despre acest loc. Nici o vilă pe atunci. Inconfortabil hotelul din centru. Și restaurantele incomode. Dar ce minune! Balcicul își îngăduia toate melancoliile. Noaptea era întuneric prin casele turcești, și dacă trecea câte o umbră, te speriai. Acum trebuie să renunți la acest Balcic miraculos. Să-l mai cauți numai la începutul primăverii sau la sfârșitul toamnei, când iarăși ești singur. Dar ce mare deosebire! Căci urmele civilizației rămân și după plecarea tuturor. Vilele sunt tot atât de frumoase, chiar dacă Balcicul a rămas pustiu. Trebuie să-ți îndepărtezi

plimbările dacă vrei să mai găsești locuri neștiute. Pentru un timp, căci va veni și aici toată lumea. Deocamdată e minunat portul Cavarnei, când ai ocazia să-l cunoști de aproape, să dormi în el, să-i împărtășești viața de fiecare minută. Sau acum, Mumcilul!

- Ce teorii! Pentru ce teoriile acestea?

- E drept, Tanți, n-au rost teoriile. Mai bine am cânta sau scoate la întâmplare sunetele. Pe vârful dealului, Mumcilul. Suntem aproape, ajungem.

Dar mai întâi o cișmea fastuoasă. Măgărușii se adapă. Ce apă proaspătă! Sorbim cu zgomotul și pofta măgărușului, lăsând să ne cadă apă pe gât, pe spate. Pentru că suntem însetați de mers și de soare, de apa limpede și de fericire. Pe o cărare urcăm la Mumcil. Sat modest turcesc. Câteva case simple. Garduri de piatră despart ogrăzile. O casă cu un mic turn: geamia. Și cafeneaua. Iar marea, împrejur. Reîncep:

- Tanți, cum admite Ion să rămâie în același loc și să picteze? Pretinde că valurile se mișcă, iar țărmurile se schimbă odată cu lumina. De fapt, își scuză firea lui potolită. Dar numai mergând noi am putut avea aceste surprize. Însăși mișcarea noastră a ajutat să se schimbe peisagiul. În orice caz, Ion, îndrăgostitul de luminile Balcicului, nu cunoaște Mumcilul. La ce piatră să ne oprim ca să admirăm mai mult?

- Lasă-l pe Ion în pace.

Tanți e în turnul geamiei.

- Dacă te ceartă cineva, Tanți?

Dar nimeni nu se vede deocamdată, numai câinii slobozi, care ne latră și ne amenință. La brațul lui Tanți, înțeleg rostul prieteniei depline, fără de nici un gând păgân.

Dar priviri curioase se arată. O vizită pentru Mumcil este un eveniment rar, chiar dacă apropierea Balcicului îi face pe locuitori să nu se simtă străini. Toți turcii, pe la uși, pe la ferestre. Curând, un cerc împrejurul nostru. Și gata să ne

vorbească, să răspundă la toate curiozitățile noastre. Vorbesc perfect românește, iar fesul a dispărut cu mult înaintea pretențiilor lui Kemal.

- Bună ziua.
- Bună ziua.
- Aici locuiți?
- Aici deocamdată.
- De ce deocamdată?
- Curând plecăm cu toții în Turcia.

Aflăm cea mai mare nenorocire a acestor ținuturi: turcii vor să le părăsească. Sunt chemați de Kemal, care le făgăduiește pământ. Turcii, bunii noștri prieteni, care vor lua cu dânșii farmecul Balcicului.

- Și dacă nu veți fi mulțumiți acolo?
- Nu știm nimic…
- Cei care au plecat nu vă scriu?
- Nu scriu.
- Vor să vă duceți, ca să pățiți același lucru ca și ei.

Râde tot grupul.

- Și ce o să se întâmple cu casele voastre, pe care le părăsiți?
- Nu știm. Dacă om putea, le-om vinde.
- Or să vie bulgarii aici?
- Or să vie.
- N-o să vă pară rău?
- Ce să facem?

Sau o să rămână casele pustii. În Mumcil n-o să mai iasă nimeni în întâmpinare.

- Tanți, călătoria noastră este excepțională, căci la anul, când nu va mai fi nimeni, n-o s-o mai putem face.

Pe deasupra capetelor noastre aleargă pescărușii.

- Tanți, desigur, suntem străini unul față de celălalt, oricât am exagera prietenia noastră. Avem amintiri pe care fiecare le păstrează numai pentru el. Fiecare are alte planuri… Te vei întoarce la Ion, iar eu îmi voi relua preocupările. Dar în clipa aceasta suntem frați. Identici, tresărim de aceeași

bucurie. Nu mai există nimic să ne deosebească, amândoi suntem la fel de mândri de descoperirea acestor ținuturi. Aceste emoții nu se vor mai repeta. Altora vom trebui să le explicăm, dacă n-au cunoscut Mumcilul, sau să ne mulțumim cu impresia lor gata făcută, dacă l-au cunoscut. Când vei merge cu Ion, îi vei pândi figura, ca să vezi dacă te aprobă. El se va arăta dezamăgit, fie că e gelos de o fericire a ta veche, față de care el e un străin, sau că se aștepta la mai mult după descrierea ta febrilă, sau pentru că în ziua aceea nu va fi în stare de frenezia noastră de acum. În orice caz, noi suntem veniți pe alte drumuri, și gata să plecăm pe altele, până la moarte. A fost o după-amiază, și mai puțin chiar, în care ne-am înțeles… Amintirea va rămâne admirabilă. Și când se va găsi vreunul bătrân, pustiu, la capătul vieții, și va observa că nu mai știe nimic de celălalt, sau se va găsi înstrăinat de celălalt mai mult decât și-ar fi închipuit odinioară, străin și din pricina tuturor necazurilor pe care a trebuit să le trăiască numai el, amintirea călătoriei noastre va fi binefăcătoare…

Turcii se împrietenesc cu noi. Pricep orice le spunem, orice glumă, orice aluzie, orice cuvânt. Sunt încântați că venirea noastră le aduce o variație. Cu unul dintre ei ne înțelegem chiar bine de tot… Îl cheamă Mehmed Ali. El ne dă amănunte, ne invită în casa lui, ne explică înunderea satului. „Mehmed Ali, n-o să te mai vedem niciodată!»

- Și mai departe ce este?
- Cimitirul.
- Pe morți îi lăsați aici?
- Cum să-i luăm?

După morți o să se cunoască existența lor pe aici.

Nici o melancolie din partea lor, oricât aș încerca. Ei cred că vreau să glumesc numai, și râd cu chef. Le va fi dor de casele acestea în care și-au trăit viața? Dacă nu va fi prea rău în Turcia, se vor

deprinde.

Trece dmpul, soarele roșu se pregătește să dispară imperial. Găsim și o cafenea. O cameră mică dar foarte curat întreținută. Bem cea mai bună cafea pe care am băut-o vreodată. E cafeneaua plină, toată lumea este curioasă să ne vadă. Pe un pat, trei turci bătrâni, cu fesuri și bărbi impunătoare, notabilitățile satului se vede. Le aflu numele: Ahmed Meinlit, Abdagian Abdulh, Caibulah Abidulah. Peste ei civilizația nu a trecut.

- Tanți, o clipă unică în viața noastră, pe care n-o s-o reîntâlnim.

- Fără îndoială. Dar e seară, nu ne întoarcem?

- Nici acum nu l-ai putut uita pe Ion?

- Ce vrei, e omul meu!

Ieșim, ne luăm rămas bun. Mehmed Ali ne arată drumul pe lângă mare.

- Te las cu bine, Mehmed Ali. Și noroc!

- Mergeți sănătoși!

Fugim la vale. Coborâm pe stânci impresionante. Cu greu descoperim cărarea, noaptea s-a lăsat aproape de tot. Marea se leagănă în întuneric. Mai departe. Luminile s-au aprins în Balcic, numai ele ne orientează. Tanți aleargă înaintea mea, sprintenă. Uneori mă întreabă: „N-ai căzut încă?” Eu o las să creadă că-i admir vitejiile. Dar știu de ce fuge: ca să ajungă mai repede acasă. Am terminat potecile necunoscute, suntem pe drumul mare…

-Aici e cimitirul nostru. Tanți, să fim cuminți. Pe aici nu se glumește. Poate ne iese o umbră în cale. Au morții poate curiozitatea să ne puie vreo întrebare. Aici, de foarte multă vreme, e îngropat un verișor de al meu, de șase ani. Eram apropiați ca vârstă, dar nu ne-am mai potrivi, căci eu sunt mare, iar el a rămas un copil. De câte ori am venit la Balcic, l-am vizitat, i-am îngrijit mormântul. Iar cei doi copaci pe care îi vezi mai mari de trei ori decât noi i-am pus eu — două rămurele odinioară. Dacă se simte obligat verișorul meu să-mi iasă în

întâmpinare?…

Iar dealurile dimprejurul nostru sunt pline de pietrele care veghează pe morții turci. Pe acei pe care Mehmed Ali nu poate să-i ia cu dânsul. Oricât s-ar transforma Balcicul, pietrele aceste vor rămâne tot acolo, păzind o veche grandoare. Să fim calmi, Tanți, îmi este frică!

Acasă Ion ne aștepta. E mulțumit de lucrul lui. Acum îi e foame, și găsește că a așteptat prea mult. Pe masa din grădină sunt aranjați, pentru noi, pepeni verzi și galbeni. Îl terorizăm pe Ion:

- Dacă ai fi văzut cum e Mumcilul!

Gândesc: și nu exagerăm deloc. E neînchipuit de frumos. Niciodată n-o să pot să ți-l explic, oricâte cuvinte de laudă aș găsi…

Chinuri

Noaptea târziu, în camera cu pânze negre, cu lumina slabă și tremurândă a câtorva lumânări, în liniștea profundă, alături de cadavrul Paulei împresurat de flori și de frunze, Sandu reflecta:

„Veghez pe Paula, nevasta mea, moartă… De ea, legate toate amintirile tinereții mele și toate planurile pentru viața întreagă, și totuși, chiar în clipele acestea, când corpul căruia îi cunosc toate misterele putrezește sub ochii mei, lucid îi pot reconstitui ființa neînsemnată, greșelile mele și greșelile ei, fără remușcări și fără scuze, numai din diabolicul gust de a ști adevărul exact.

Sunt perfect lucid. Pot spune câți metri pătrați are camera în care stau, ce obiecte sunt, de unde am cumpărat fiecare obiect și cât m-a costat fiecare. Alături, moartea, misterul cel mai important, în umbra căruia ar trebui să ne orânduim toate gândurile, moartea desăvârșindu-se în tovărășia mea, și totuși pe mine mă obsedează acum discuțiile recente cu Paula, când am constatat că plouă în podul casei și că trebuie reparat neîntârziat. Oare peste cât timp, ținând seama de doliul meu neașteptat, voi putea să hotărăsc reparațiile, fără să mă simt vinovat față de mine că am astfel de preocupări în clipe așa de grave și să-mi indispun rudele, care-și pun toată atenția să descopere temeinicia suferinții mele? Va trebui să mă folosesc de o stratagemă. O să spun: «Fac reparații numai ca să satisfac una din ultimele ei dorințe». De voi izbud să spun asta cu ton impresionant, atunci ceilalți vor admite hotărârea mea chiar cu simpatie. Alături, Paula moartă. Ce aș da să nu fi murit? O sută de mii? Desigur! Două? Da… Un milion, Nu pot, căci n-am! Comod, și astfel scăp de remușcări. N-am! Dacă aș fi

milionar, ar fi penibil căutând ca să găsesc suma exactă pe care aș da-o. Cu toate că și acum aș putea totuși încerca să cer, să explic, să mă îndatorez, să fur, indiferent dacă izbânda n-ar fi probabilă. Cum aș face ca să salvez moartea mea, de pildă, sau, mai ales, torturi prelungite? Sau, mai bine, ca să salvez pe Paula, dacă Dumnezeu sau Diavolul ar face un pact cu mine, cât timp aș suporta o durere de dinți? Gradul tăriii acelei dureri ar putea, dacă experiența s-ar generaliza, să măsoare forța de caracter a fiecăruia. Și cu toții ar renunță, fie sinucigându-se, fie, dacă n-ar fi posibil, renunțând la pact, spunând filozofic: «Cu toții murim doar. Ce importanță au câțiva ani mai mult sau mai puțin față de eternitate!»

Dar e nu numai o profanare, dar și pueril ca în clipa aceasta să mă gândesc la atâtea lucruri neînsemnate. Aș putea să profit și să meditez asupra morții, gând care mă turmentă de atâtea ori, în clipe când, fiind prea sănătos și fără griji, sunt fatal artificial. Sau cel puțin să retrăiesc pentru o ultimă oară prima mea dragoste, primele emoții și nesiguranțe. O epocă de sentimente nuanțate… Cu toate că retrăirea e grea. Dacă ar fi fost clipele acele întrerupte brusc, atunci memoria le-ar putea reface în prospețimea lor, și nostalgiile trecutului le-ar poetiza încă, dar la noi, după nuntă, totul a devenit obicei, îmbrățișările s-au dat distrate și la ore fixe, nici o emoție, nici o sfială, nici o așteptare, nici o surpriză în gesturile noastre cele mai intime. Ceea ce-mi păruse odinioară o mutră delicioasă de zăpăcită micuță, mai pe urmă mi s-a părut „un defect de logică enervant. Și ochii șireți, și gura rotundă, și mâinile mici în vecinică agitație… Caraghioasă scumpă! O botezasem cu numele caraghios de Kiki. Kiki! Nume plasat acum pe moarta de alături, care, cine știe, cu mintea ei zăpăcită, rezolvă problemele esențiale ale Existenței…

Nunta i-a priit. Paula a început de îndată să se

îngrașe.

Întâi (aptul trecu neobservat. Apoi luă precauții. Mânca puțin, alegea hrana. Credeam că exagerează, dar observai curând că are dreptate. Obosea la plimbare, transpira ușor - și ce nepoetic este o iubită transpirată! - o strângeau mereu pantofii. Carnea îi ieșea peste baretă, plină, umflată, abia se strângea la glezne, și apoi urca tot mai bucălat. Odinioară, la îmbrățișări era un arc frenetic încordat asupra mea sau aplecat pe spate, și totuși ținându-și echilibrul, inventa formele cele mai felurite, repede schimbate și înlocuite prin noi și minunate improvizații. Acum sărutul mereu identic, și posesiile aceleași, cu o plăcere egală, fără pregătiri și fără stridențe, cu aceeași oboseală la urmă de femeie grasă și obicinuită.

Paula moartă alături, așa de neschimbată, că-i greu să-i dau o interpretare nouă și să am prilej de vreo nouă deznădejde sau sadică desfătare. Și conturez formele, sânii umflați și ultimele secrete. Știu tot, cunosc tot, privesc acum acolo, ea moartă, și eu, peste rochie, privesc acolo! Toți împrejurul meu își zic: «Sărmanul Sandu!» Iar eu sunt cu privirea ațintită asupra sexului Paulei, gust monstruos, pe care nu pot să-l alung din minte, și nici măcar gust, căci, de fapt, lucrul nici nu mă interesează! Port în toată ființa mea banalitatea vieții cotidiene, vorbele obligatorii, faptele umile, apropierile identice. Sunt incapabil să înțeleg că în existența noastră s-a întâmplat ceva neobicinuit. Poate că, deoarece îmi ațintesc prea mult atenția, mă torturează demonul analizei și, disecând, distrug. De altfel, nici nu știu întru cât această analiză e corespunzătoare adevărului, măcar pe fațete.

Poate, în definitiv, pornește tot de la temperament, și culege, fără voie, numai anumite exemple. Căci, într-adevăr, toate concluziile sunt: suntem cu toții meschini. Îmi dau apoi precis seama de prezența acestei lucidități, deci ea trebuie

să suporte încă în mersul ei influența vanităților mele…

Acum mi-e foame. Am refuzat, bineînțeles, insistențele amicilor de aseară. Era necesar. Așa se face totdeauna. Prima mâncare se refuză, din a doua numai se gustă după multe intervenții, la a treia mănânci, după obicei (la început mai mult mâncările care îi plăceau ei)… Dacă aș fi primit de îndată să mănânc, s-ar fi reflectat neprietenos, alții mi-ar fi luat apărarea pervers sau stângaci, aș fi pus în mișcare o mulțime de scene caraghioase. De altfel, și ceilalți insistau tot după formele obicinuite la astfel de ocazii, căci știau că așa le e datoria, cu toate că eu, după datoria mea, nu voi lua. O scenă amuzantă, căci și unii și alții știau dinainte ce vom face, și totuși continuau cu «te rog» și «nu, merçi» în preajma moartei. Am diferite scuze. Toți suntem la fel.

Cea mai însemnată ocupație a mea a fost să examinez gesturile celorlalți cu ocazia unor evenimente mari. Diferența dintre noi este că ei, prin complezențe, escamotează adevărul, îl interpretează binevoitor, în timp ce eu am curajul să-l suport. Falsitatea cu care mi s-au transmis toate adevărurile naționale, familiale sau sufletești a pricinuit cea mai adâncă suferință a adolescenței mele. Să mi se fi spus răspicat: «Oamenilor le este foame în momentul când le moare cea mai apropiată ființă. Nu trebuie să se sfiască să mănânce.»

Am găsit în buzunar o bucățică de șocolată. Trebuie să desfac încet foița de cositor care foșnește. În liniștea profundă, pâlpâitul de lumânare și foșnetul unei foițe de cositor. Și acum, în fața moartei, eu topind în gură șocolata! Căci ar fi fost ridicol să nu mănânc, când gândul mi-ar fi venit, numai pentru că nu se cade. Mărturisesc, moartea Paulei n-a produs nici un zbucium în mine neașteptat. Doar acest potop de reflexii, mult mai abundent decât de obicei, și care nu-mi

demonstrează decât că nu-mi pot pierde controlul asupra mea. Nu m-a impresionat nimic, cu toate că nu sunt medic, deprins cu astfel de lucruri, și nici n-am avut ocazia să le privesc din așa apropiere. Nici draperiile negre, nici popii, nici consolările cunoștințelor. Cunoștințele numai m-au plictisit. Care de care mai imbecili, cu vorbele lor ocazionale. Se repeta: «Curaj», «Așa e viața», «Ce rău ne-a părut», «Cine ar fi crezut». În cel mai bun caz, au fost sincer impresionați timp de câteva ore. Și-au dăruit câteva ore de tristețe (de așa de proastă calitate, de altfel!) din zecile de mii de ore pe care le au de trăit. N-o să le port recunoștință pentru atâta lucru. Cu atât mai mult cu cât aceste sunt de fapt tot nevoi personale, și mascate sub formă de daruri, de a se văieta de moartea proprie, care-i așteaptă curând.

Mi-e sete. Șocolata mi-a produs o sete intolerabilă, care o să mă frământe cu atât mai mult cu cât mi-am dat seama de ea, și în același timp de imposibilitatea în care sunt acum ca să mi-o potolesc. De acum voi repeta la infinit: «Mi-e sete! Paula a murit, mi-e sete; Paula putrezește lângă mine, mi-e sete; pe Paula o vor acoperi mâine cu pământ pentru veșnicie, mi-e sete!» Aș putea cere un pahar cu apă. E obiceiul să te prefaci că nu poți mânca în aceste momente, dar nu știu ce e cu băutul. Mi s-ar întinde apoi, de cei care mă invitau aseară să mănânc, și pe figura lor aș ceti nedumerirea dacă cererea mea este sau nu o impietate.

De ce nu mă impresionează moartea Paulei? Poate pentru că mă așteptam la ea. Doctorul îmi spusese că pe inima ei nu se putea conta niciodată. Înțelesesem bine… Într-o zi, repede, Paula mă va părăsi… Se întorsese ieri dimineață, din piață, mai ostenită decât de obicei, transpirată, cu părul prost pieptănat; își aruncase pantofii, își scosese pardesiul și se trântise pe patul din camera noastră de culcare. Tocmai îmi căutam un nasture de

manșetă. Am trecut pe lângă ea și mi-au displăcut ciorapii ei, cu cârpitura lor lungă. În spatele meu, Paula reflectă: «Știi, Sandule, că mazărea s-a scumpit din nou!» M-am mai foit prin cameră, am întrebat-o de nu a văzut butonul de manșetă, dar cum nu mi-a răspuns, am crezut că a adormit. Am ieșit, și peste o jumătate de oră a venit o slujnică și mi-a spus: «Conița e moartă!»

O găsise în cameră cu gura deschisă, cu ochii ficși, și, când o atinsese, simțise că e rece. Și aici un detaliu interesant. Slujnica era nouă, abia de două zile. Nu se pricepea cu ce voce trebuie să mă anunțe. Își dădea seama că ar fi fost caraghios să înceapă să țipe. Știu că în primele secunde am analizat timbrul vocii subretei, și numai apoi am trimis după doctorul casei de peste drum de noi.

Doctorul a văzut pe Paula, apoi a venit cu vorba: «întocmai cum prevăzusem!» Aceasta mi-a făcut mult bine, căci mă scutea de multe nedumeriri. Ca și slujnica mai înainte, eram încurcat de scena pe care trebuia s-o joc. Așa, subliniind înțelegerea noastră veche, doctorul îmi arătase că pot să fiu calm. Tot el simplifică noile mele ezitări: «E inutil să te duci deocamdată la ea. Îngrijesc eu de tot. Ieși mai bine la aer.» Am ieșit și am colindat străzile. Mi-am cumpărat și noi butoni de manșetă. Când m-am întors, totul devenise oficial, altă casă parcă, alte obiceiuri, alte zgomote, iar în mijlocul salonului Paula, cu totul alta. De aceea n-am priceput nimic, nu mi-am întrerupt o clipă reflexiile asupra mea și asupra celorlalți. N-am reținut din toate aceste neobicinuite evenimente decât ultimele vorbe ale Paulei, pe care le transmit colecționarilor de ultime vorbe, înainte de moarte, ale diferiților oameni: «Știi, Sandule, că mazărea s-a scumpit din nou»… Vorbe care nu-i sunt caracteristice, dar care, spuse din întâmplare, la un moment grav, o vor reprezenta de acum înainte.

Ce simplu s-a petrecut totul! Și ce simplă încheiere a unei vieți banale, dar în care am fost,

din toată inima, fidel, prietenos, atent, și asta de multă vreme și pentru totdeauna. Mi-e sete. De ce să complic și să nu repet identic un gest familiar: un pahar și puțină apă”…

Sandu se ridică, apoi merse ușurel și calm în sufragerie, de unde luă un pahar. Trecu în camera de culcare, și aici, neașteptat: drept în drumul lui, așa cum au fost aruncați cu o zi mai înainte, pantofii Paulei. Puțin umflați, cu o baretă strâmbă, cu tocurile tocite, cu stropi de noroi la vârfuri.

Și în fața lor, brusc, Sandu a priceput totul și a început să urle.

Icoane la mormântul Irinei

Amândoi în mijlocul munților, într-un sat. Casa noastră țărănească, mai bună decât celelalte. Pătrată, acoperită cu șindrilă, cu patru camere despărțite printr-o săliță, cu pământ pe jos. Nu-mi aduc aminte exact mobilierul camerei. Știu, în general, că avea două paturi acoperite cu perne lucrate cu pui, o ladă în care femeia, gazda noastră, își ținea zestrea, câteva oale pe pereți, și lângă ușă reținmai ales un lighean mare de lut. Trei ferestre mici și o ușă cu zăvor. Împrejurul casei, un ceardac. De la casă, un drum care urca într-un aluniș, cu iarba fragedă printre tufe. În altă parte, prin ruptura unui gard, intrarea în curtea bisericii minunate. Din spatele casei începeau munții cu pădurile de brad.

Cu Irina întârziam mult în cameră. Reflectam în preajma fiecărui obiect din jur, a lămpii mici cu sticla ciuntă sau a unicului scaun fără spetează. Exclamam în fața fiecărui detaliu al hainelor noastre - vreo neglijență ne producea delicii - și ne trimiteam versurile citite, gândurile, dorințele, fragmente de cântec sau vreo exclamare fără sens.

Tolăniți unul lângă altul pe pernele moi, apropiați, în voia tuturor gusturilor, amorțiți de aceeași căldură și voluptate. Alteori rătăceam, mână în mână și parcă singuri pe lume, printre brazii parfumați, pe potecile care urcau, descoperind fericiți o ramură mai grațioasă sau un fir de iarbă mai verde, în timp ce privirea ne aluneca pe perspectivele multiple care se desfăceau și se reconstruiau, după fiecare cotitură, mereu în forme noi și supranaturale. Iar alteori, de pe o bancă făcută parcă anume pentru noi, urmăream zugrăvelile bisericuții. Se înșirau, adunați din toate unghiurile lumii, sfinții toți,

asemănători oarecum după o așa de îndelungată băgare de seamă să fie de aceeași opinie, ușor înțepeniți, dar îmbrăcați bogat, divers, și colorile îmbrăcămintei lor scânteiau la soare, întregul sobor înaintea îmbrățișării noastre…

În ceardac ne petreceam serile mai ales. Mi-aduc aminte bine de o seară. Un eveniment excepțional (o minunată eclipsă de lună) a făcut să mi se întipărească mai exact acea noapte, să mi se pară mai deosebită de celelalte, cu toate că, în definitiv, nu diferea prea mult, să capete relief anumite vorbe sau gesturi, care au fost spuse de atâtea ori și înainte și după, cu puține modificări doar, unele fără nici o legătură cu transformările lunii (de altfel, uneori reții mici amintiri, fără să știi ce legături interioare au avut cu tine ca să fie așa de exact reținute, când așa de vag poți reface o scenă importantă).

În ceardac, apropiați, Irina fremătând pe umărul meu. Îi atârna pe după gât un fular verde, dungat cu negru, cu franjuri lungi. Fericită, cu lacrimi de fericire, și printre lacrimi privea conturul mereu mai îngust al lunii și jocul umbrelor. Își povestea, ușurel, dragostea întreagă și definitivă, transformările ei prodigioase de când m-a cunoscut, vibrațiile care i-au cuprins ființa mai înainte uscată, deliciile și dezastrele fatale care se înlănțuie necontenit.

Eu mă jucam cu franjurile fularului. Pentru fiecare mărturisire a Irinei apucam câte un franj, numărându-le în același timp. Și cum tăcuse înainte de a fi terminat cu jocul meu, i-am pus o întrebare ca s-o fac să continue: „Și dacă aș pleca?” „A? muri!”

Reține după atâția ani: erau 27 de franjuri! Insensibilitate? Nu. O simplă întâmplare, un capriciu al memoriei de a reține un lucru neînsemnat. Și luna se făcea tot mai mică, la lumina ei tremurătoare Irina își pierdea consistența, devenea imaterială, dragostea ei se

revărsa impalpabilă și vibrătoare. Când m-am dezmorțit, luna, iarăși întreagă, lumina frunzișurile.

După ce a plecat cu altul, n-am crezut că acele clipe ar fi fost mai puțin sincere decât le-am trăit. Am știut că atunci, în ceardac, tot așa de definitivă îi fusese dorința ei de dragoste și de moarte. Numai am aflat că scena avusese, cu tot freamătul real al Irinei, un mic rău, necunoscut de nici unul din noi, care avea să se amplifice și să devină cataclism (ca un punct imperceptibil stricat pe un fruct admirabil, care va face însă să putrezească tot fructul). Scena dintre noi fusese, oarecum, artificială, căci fusese jucată de personagii mediocre, care putuseră să vibreze intens pentru o clipă, dar această vibrație nu putuse fi susținută îndelung. După o complectă beție amoroasă, alte gusturi, alte preocupări, și în memorie numai o schemă de ceea ce a fost, ca și cum ți-ai aminti de un monument frumos, dar fără nici o legătură cu tine, și nu de o emoție făcând parte integrantă din ființa ta.

Irina, plecată, locuia în același oraș cu mine. Totuși, ani de zile n-am văzut-o niciodată. La colțul de stradă așa de familiar, unde ne întâlneam zilnic, la cofetăria preferată, la sala de expoziție, unde era totdeauna, de câte ori se schimbau tablourile, la cinematograful de cartier, la grădina cu fiecare floare cunoscută: Irina niciodată. Într-un timp așa de lung, într-un oraș cu limite precise (și ca să te întâlnești cu cineva nici Parisul nu este prea mare), nici o ocazie care să mi-o scoată în cale. Oricât părea de ciudat, nu mai aveam nici o veste despre ea, nu mai întâlneam pe nici una din cunoștințele ei. Dispăruse Irina cu toată lumea ei, cum ar dispare un oraș întreg sub lava unui vulcan.

Nu știam dacă este fericită sau nu, dacă acceptă ușor noua viață sau are nostalgii după trecut, nu puteam prevedea evoluția ei în afară de mine. Nu cunoșteam pe cel cu care plecase ca să știu în ce

fel trebuise să se prefacă, și apoi, chiar de l-aș fi cunoscut, tot n-aș fi putut fi concludent. Și dacă la început - luni de zile - aveam un tremur, părându-mi-se că Irina a apărut la un colț de stradă, cu timpul m-am deprins cu gândul că această apariție ar fi imposibilă. Irina devenea imaterială, prilej de reverie răspândită peste tot locul, și totuși nicăieri consistentă. Nimfă străvezie care dansează în preajma lacului trandafiriu, dar care, îndată ce te dezmorțești și te uiți cu atenție, plutește, devine transparentă, se topește pe ape.

Uneori, uitându-mă după o siluetă de femeie subțire sau la vreun profil apropiat, abia vizibil în întunericul sălii vreunui cinematograf, voiam să mă conving că ar fi Irina. Mă lăsam în voia emoției, tresăream, evocam vreun crâmpei din viața noastră trecută, și mai ales voiam să reconsutuiesc din cea mai neînsemnată mișcare a capului, a mâinii, a piciorului tot ce se întâmpla cu ea. Voiam să-mi amețesc conștiința, care îmi arăta clar că nu se poate ajunge la nici o concluzie în felul acesta. Încercam mai ales să uit ceea ce știam precis: că de îndată ce m-aș fi apropiat, aș fî văzut confuzia și Irina ar fi dispărut, lăsând în locul ei o streină.

Într-un ziar deschis întâmplător: Irina a murit. Și între despărțirea noastră și moartea ei, în atâția ani, doar o singură veste, o singură clipă în care am putut bănui ce se petrece cu dânsa. O nouă eclipsă de lună, tot așa de excepțională ca și aceea la care asistasem împreună din ceardacul casei de țară. Pe cerul complect senin, luna se micșora vrăjind lumea cu lumina ei tremurătoare și, sub vrajă, mi-o închipuiam pe Irina tulburată de amintirea dragostei ei prime, și prin spațiu, prin lumea care ne despărțea iremediabil, simțeam parcă gândul ei ațintit spre mine, lovindu-mă. Astfel, amândoi în același oraș, în apropiere cu oameni cunoscuți, care s-ar fi grăbit să facă pe intermediarii, cu posibilități de informație oricând la îndemână, ca

să pot ști puțin din ceea ce se petrece cu Irina (și fără certitudine), a trebuit să utilizez o eclipsă de lună! Fenomen grandios, suport al măruntelor mele neliniști.

M-a torturat prima ei noapte cu celălalt. Și, desigur, dintre noi trei, eu, care n-am fost acolo, știu cel mai bine, clipă cu clipă, ce s-a petrecut. Ei erau înlănțuiți de emoții diferite, prea stângaci ca să se observe; eu, de la distanță, cu imaginația mea lucrând frenetic, reconstituiam.

Aș putea spune și vorbele dintre ei. Au avut o seară minunată și au profitat de lumina lunii diafană, strecurându-se printre perdele, ca să nu vadă destul pentru a le fi rușine, ca să vadă destul spre a putea manevra, și, în sfârșit, ca să transforme o serie de preparative scabroase (și mai scabroase, căci stângăcia și ocazia rară îi făcea să le detaileze), în poezie. Iată-i: el sfios, emoționat, făcându-i noi declarații și înșirând planuri de viitor; ea, cu o ureche ascultând și cu cealaltă distrată de vaietul lăuntric. La ea situația e mai complicată din pricina rolului dublu (sau din pricină că nu pare complicat decât ceea ce te interesează. Dacă faci ușor silueta avarului de peste drum, ești incapabil să ajungi la concluzii asupra iubitei tale. Nu poți crea decât oameni îndepărtați de tine, căci numai atunci admiți psihologia lor bine definită, singurul lucru ce-i poate face viabili. Cu îndoieli nu poți crea nimic).

Când au rămas singuri, după ce familia binevoitoare a închis ușa după ei, n-au mai știut ce să facă. Apoi unul a reflectat, ca să spună ceva: „E așa de frumos afară! Să deschidem fereastra!” Irina s-a sprijinit de pervaz, și vântul îi bătea ușurel fața și părul.

„Ce minunat e!” Privea și el, rămas puțin mai în urmă, dar tot apropiindu-se. Mai târziu s-a rezimat ușor de umărul ei. „Și mai frumos ar fi cu lumina stinsă!” Ea a șoptit: „Dacă zici!” El s-a depărtat, a întors butonul electric, apoi și-a reluat locul. Voia

să înceapă vorba, dar tot amâna stângaci.

A început un ceas să bată miezul nopții, și el s-a decis brusc, odată cu ultima bătaie: „Irina…”

Ea nu-l întrerupse, nu încercă să tulbure atmosfera, acceptă litania.

„Irina, voi încerca să te fac fericită. Bănuiesc zbuciumul din sufletul tău. Detaliile nu mă interesează și nu ți le voi cere niciodată. Nu-ți voi face nici un reproș, nici nu voi încerca să mă accepți cu de-a sila, și nici măcar nu-ți pretind să-l alungi din mintea ta pe celălalt, căci nici n-ar fî posibil. Să lăsăm timpul să treacă. Tu nu ești vinovată, ești victima fatalității. Eu voi încerca să te fac fericită…”

Irina e în voia frământărilor diferite. E fericită, căci vede ce ușor se aranjează lucrurile. Cuvântul „fatalitate” o impresionează. Are remușcări, dar clar n-ar putea explica pentru care motiv. Vorbele „nu te voi obliga să-l alungi din minte” îi atenuează parcă vina față de mine. Și își promite, în timp ce brațul lui o ține tot mai strâns, din depărtare să vegheze asupra mea. Și el observă că pe fața ei curg lacrimi. Îi e milă, și vocea lui se face mai caldă și mai puțin stângace. Își apropie capul de capul ei, cu un gest de frate. Ea îi strânge o clipă mâna cu recunoștință. Ceasul bate două. El observă prevenitor: „S-a făcut răcoare, să închid fereastra”. Și după ce o închide, constată că lumina lunii a invadat camera. „E așa de frumos…” „Nu e mai bine să nu mai aprindem?” „Dacă zici.”

Acum urmează toate peripețiile dezbrăcatului, scenă lungă, cu îndelungi întreruperi, jumătăți de vorbe, întârzieri la vreun nasture. El nu cunoaște încă îmbrăcămintea Irinei, dar eu o cunosc perfect. Știu ce fel de cămașe are, cum își scoate bluza, cum își desface ciorapii. Astfel, obicinuiește, când se culcă, să-și puie ciorapii în pantofi. Desigur, ea la fel va face și în seara aceasta, cu toate clipele tulburate prin care trece. În pat, când el o va căuta, ea va spune hotărât: „Nu!” Și el va renunța, ca un

om care înțelege. Ea se va preface obosită, ca să fie lăsată în pace. Comedie, căci din moment ce e aici înseamnă că va accepta totul. Adorm târziu, pe pleoape cu razele lunii, care le-a îmbrăcat camera cu fantome cenușii, apariții plutitoare. Și dimineața vor deschide ochii pe realitate: aerul nu va mai fi așa de proaspăt, așternutul mototolit, hainele și lenjurile aruncate pe scaune, florile din glastră ofilite. Și Irina va observa cum câlcâiul ei gol atinge glezna lui… Va avea senzația de aspru, dar nu-și va schimba poziția…

Și mai departe… Această istorie, invenție mai torturantă decât cea mai atroce realitate, nici pentru mine însumi nu e certă. De câte ori reiau povestirea, am alte închipuiri, văd alte detalii, aud alte vorbe.

Dar de fiecare dată mă chinui, ca și cum n-aș avea nici o bănuială asupra creației mele. Scaunele din camera lor au mereu alte plușuri… Masa e ovală, dreptunghiulară și pătrată. Tablourile au mereu alte înfățișări. În cadre se zbate marea, se întunecă munții sau râde perpetuu Gioconda. Istorie de o mie de ori închipuită în alt fel și de o mie de ori părând adevărată pentru temperamentul meu, care n-am crezut niciodată în nimic, în nici o abstracție și nici măcar în ceva concret, și nu m-aș fi mirat dacă, sculându-mă, aș fi găsit în fața casei altă stradă, mobilele să se miște și pereții să danseze.

Și groaza ca vreunul din apropiere, fidel până atunci, să-ți spună brusc: „Știi, m-am săturat, plec… pentru totdeauna”. Cuvinte pe care niciodată nu le-am înțeles pentru că eu nu m-am putut despărți pentru totdeauna, fără complicații și ezitări, nici măcar de un obiect umil.

Și apoi îi va place… Actul care, mai presus de scrupulele tale, te împacă, te apropie, accepți. Chiar de nu va mărturisi-o, Irinei îi va place și mai mult ca odinioară. Cu mine — amant — îmbrățișările erau întrerupte, chinuite, nesigure,

frenetice dar scurte.

Puteau fi gustul unui om neliniștit, capricios, dar nu a unei ființe sănătoase. Să ai un lucru așa de bun la dispoziție! Ce chilipir! Părând pentru Irina ceva fantastic, o sursă de inepuizabile bețiii, căci ea își amintește așteptările îndelungi pentru împlinirea lui, dorințele ascuțite prin somn, când, căutându-mă, nu mă găsea lângă dânsa; sau plecarea mea bruscă, iar ea ar fi vrut să mai rămâie, goală, caldă, mângâioasă… Și acum așa de confortabil! Până ce obicinuința îi va da o siguranță, o liniște și convingerea că totul era destul de neînsemnat. Și, gândindu-se la mine și amintindu-și de vechile ei freamăte, va poetiza și va face diferența între dragoste și viața conjugală.

Mici pretexte de visare, de mândrie de a fi avut un trecut mai puțin prozaic ca viața actuală, de cuvinte bune, ca astfel să i se pară că a fost totuși, întrucâtva, fidelă; dar n-ar mai schimba și n-ar mai reîncepe. Așa cum am visat-o astă-noapte: parcă eu eram altul, și aceluia i-a spus tainic: „Să-ți mărturisesc, dar să nu spui la nimeni. Am suferit mult la început, dar la urmă m-am deprins!”

O! Nopțile acelea grozave, și mai ales noaptea lor primă! Când, cu toate că singur în odaie, învârtindu-mă neobosit împrejurul mesei, aruncat din perete în perete ca de rachete, asistam la sindrofia lor, clipă cu clipă! Toate invențiile cele mai uimitoare, fotografia de la mii de kilometri sau telefonul ce) mai perfect, nu vor izbuti să dea un rezultat așa de subtil, așa de detailat ca mecanismul minții mele chinuite! Alături de mine, patul dezordonat, cărțile preferate aruncate, deschise din când în când inutil, căci nu înțelegeam nimic, cadavre, căci pentru mine viața lor se stinsese, în fața cărora zadarnic pui întrebări și ceri sfaturi; gramofonul cu plăcile, toate cvatuorurile lui Beethoven - fără sens, căci de încercam să pun o placă, melodia așa de scumpă și cunoscută devenea insuportabilă; liniște cumplită,

ca și cum universul întreg s-ar fi oprit în loc, ca și cum vorba omenească n-ar exista pe lume, și mă speriam de cel mai mic zgomot al meu. Și tot alături de mine, tot așa de aproape, substituindu-se realității, dar nu complect, ca să mă facă să uit singurătatea acelei realități, altă cameră, gătită și bine curățită, cu un vas cu flori și cu o cutie de bomboane făcute să ascundă aspectul pe care-l dă ligheanul conjugal, cu patul amplu, unde, de sub plapuma de mătasă, ies alături piciorul subțire și piciorul masiv; și peste tot, cu profuziune, luna magnifică aruncând buchete de lumină.

Și ieri, neașteptat, într-un ziar, sub o cruce neagră, în mijlocul unei lungi bande de „îndureraţi", Irina. De fapt, era scris „Irena", după vechiul ei obicei de a se iscăli. Totdeauna îi arătam că e stupidă această iscălitură, amestec caraghios de franțuzesc și românesc. Trebuia Irina, sau, în cel mai rău caz, Irène. Găsea că am dreptate, dar era prea leneșă ca să-și schimbe obiceiul. Și, după cum se vede, și-a păstrat la fel semnătura și în lipsa mea, fie dintr-o nemărturisită dragoste pentru certurile noastre amicale, fie din dorința de a-mi face împotriva gusturilor mele, și astfel a-și demonstra complecta eliberare, fie din nebăgare de seamă. Rudele, fără nici o reflexie, i-au trimis acum la ziar numele obicinuit. Desigur, se petrec cu ea acum lucruri obicinuite la astfel de ocazii. Burgheză deplină, Irina nu poate renunța la nici un detaliu al ritualului.

Popii, cu toate cântecele lor, draperiile negre, colivele, colacii, așezarea în biserică în sicriul descoperit, așa precum se cade. Ce mult ne băteam joc odinioară de toate formele caraghioase, plasate în clipe veritabil tragice, când, romantici, pe sub teii înfloriți, ne plimbam ținându-ne de mână. M-a aprobat cu atâta febrilitate, și acum face exact ca toată lumea. Nu e de vină? Dar la nuntă s-a comportat altminteri? S-a lipsit, cu toată tragedia ei, de beteală și voaluri, de cavaleri de onoare și de

felicitări, de admirarea cadourilor, de biserica plină de invitați, cu „Isaia dănțuiește”, cu buchetul de flori, cu beteală și cu bomboanele argintii aruncate din amvon? Îmi făceam eu iluzii, crezând în niște aprobări care nu însemnau nimic, ci numai mărturiseau că Irina era fericită în apropierea mea? De fapt, ea nu tindea să devină decât „une sainte et douce femme”.

Și astfel, și nunta și înmormântarea, care se fac o singură dată, nu trebuiesc escamotate!

Ce oroare! Ea, moartă, și eu fac astfel de observații înciudate! Îmi voi lua însă apărarea: pentru mine Irina a murit în clipa când m-a înșelat. Era ruptă orice posibilitate de a continua dragostea cu grijile și deliciile ei de fiecare clipă, de a ne scrie și chiar de a ne vedea, sau de a avea vreo veste cât de vagă unul de altul. A regreta moartea Irinei este pentru mine a regreta moartea unui poet din alt secol, ale cărui versuri mă obsedează zilnic. Căci, putrezirea Irinei, la care nu asist decât de la distanță, nu poate să-mi furnizeze decât noi detalii pe decorul reveriilor mele. De altfel, moartea Irinei o să mă obsedeze totdeauna, căci va fi un veșnic motiv de melancolie în care se complace temperamentul meu.

De mine, personagiu perpetuu tragic, va profita memoria Irinei mai mult decât de ceilalți mai apropiați de dânsa, care vor țipa la început cum eu n-aș fi în stare, dar care se vor consola complect (căci aducerile-aminte viitoare vor fi convenționale și mai ales la aniversări). E drept că de n-ar fi pretextul Irinei, melancolia mea s-ar folosi de un fapt mai umil, de o pasăre moartă, de câteva frunze galbene sau de un stâlp de telegraf strâmb!

Când te gândești că acum Irina a dispărut pentru eternitate, că puținul timp cât mai rămâne construită suportă exhibiții (sicriu, dric, groapă), pe care, vie, nu le-ar suporta pentru nimic în lume, și totuși, dacă ar scăpa ca prin minune de moarte,

ar reflecta odată cu ai ei: „Vai, ce noroc!” Și apoi ar reîncepe gândurile neînsemnate, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat!

Mă frământă o mulțime de gânduri în legătură cu Irina, amestecate, de diferită importanță, și nu valoarea lor, ci numai îmbulzeala lor îmi probează că nu sunt gol sufletește. Cele mai multe dintre aceste gânduri sunt neînsemnate, artificiale, lipsite de pietate. Ea moartă, și eu gândesc: cu ce rochie va fi îmbrăcată? Va fi coafată pentru solemnitate? Va fi fardată ca să nu pară prea galbenă?

Să mă duc și eu la biserică? Ar fi o dovadă de pietate sau de înfruntare? Voi fi primit cu neplăcere, sau dimpotrivă, cu simpatie? În orice caz, cu toate lacrimile și văicărelile, voi fi observat. Ce ar trebui să fac? Prezența mea s-ar putea discuta în două feluri perfect deosebite:

„Nu trebuia să vie, căci știa că prezența lui era o dovadă a trecutului dubios al Irinei, și, moartă, trebuia scudtă de orice apropiere tulbure. De suferea, putea plânge acasă la el.”

Sau:

„Orice ar fi făcut, el trebuia la o ocazie așa de gravă s-o ierte și să vie s-o vadă pentru ultima oară”.

Cei de părerea ultimă sunt acei care regretă mai ales spectacolul duios, ca la cinema. Dar aceștia spun un adevăr, chiar dacă nu se gândesc profund la el: trebuie s-o văd pentru ultima oară! Am poate datoria aceasta, dar am sigur dreptul acesta!

N-am dreptul acesta? Irina a fost fericită cu mine! Măcar un timp, fericită cum numai în dragoste o femeie poate fi! Am mărturie toate scrisorile ei, dezlânate, nelogice, dar care lasă să se întrezărească dorința să mă vadă mai iute. Mi-amintesc de atâtea scene dintre noi, în care era amețită de fericire, cârpă în voia gusturilor mele. Și ochii recunoscători, și tot corpul care tresărea apropiat… Am mângâiat-o, i-am spus toate părerile mele, și, desigur, multă vreme după ce m-a

părăsit a continuat să-mi urmeze gusturile. Toată tinerețea ei se leagă de mine. Prima dragoste, primele lacrimi, neliniști și îndepliniri. Surpriza descoperirii simțurilor.

În orice caz, toți reflectează acum, înfiorătoare reflexie, indiferent dacă au toată simpatia pentru celălalt și toată ciuda sau indiferența pentru mine: „Dacă ar fi rămas cu Sandu, poate că n-ar fi murit!" Acest „poate", care circulă lichid în jurul cadavrului! Rudele Irinei au apropiat-o de celălalt tocmai pentru că celălalt, burghez cuminte, îi oferea o viață mai lungă și mai sigură, și totuși cu mine, romanticul, boemul, personagiu incert, poate că Irina n-ar fi murit! Rudele au remușcări că au pricinuit dezastrul chiar fără voie, dar nu-l pot îndepărta pe acest „poate", care le dă miragiul unei Irine încă în viață. În durerea lor, se sprijină de el, inudl, după cum inutil te sprijini, pe marea imensă, de un fir de pai, ca să nu te îneci.

S-o văd pentru ultima oară! N-am văzut-o de atâta vreme, dar aș recunoaște-o imediat. Fiecare bucățică. Ochii, pe care de atâtea ori i-am sărutat, părul, prin care de atâtea ori mi-am trecut mâna (poate că are acum și câteva fire albe?), obrazul, care se apropia de al meu, gura caldă. Brusc i-aș reface perfect întreaga ființă, pe care de la distanță o văd cam aburită. Aș vedea-o întreagă, așa de cunoscută odinioară, când goală se încălzea lângă mine, cu toate că acum e acoperită de pânză și flori. Poate, pentru o clipă măcar, văzând-o, n-aș pricepe-o înțepenită, aș avea halucinația celeilalte, mâinile s-ar mișca, ochii m-ar privi, gura ar începe să vorbească. Căci orice ar fi posibil, cum a fost în stare să mă iubească, să mă înșele, să moară. Să mă duc s-o văd… La miezul nopții… Atunci va fi puțină lume, mă voi putea simți mai singur, gândul meu la dânsa va putea fi mai consistent, căci nu va fi distrat de nici unul din artificiile zilei.

Ce intrare impresionantă voi face! Ce baladă nemțească! Ce suflu va trece printre cei doi sau

trei care veghează! Singur, desfăcându-mă din noapte, după ce am fost atâta vreme nevăzut, întunecat, apropiindu-mă șovăielnic de căpătâiul Irinei. Fiecare gest va căpăta o importanță istorică. Mi-ar trebui și o pelerină neagră, care să mă învăluie aproape complect, și în lungul faldurilor să se zbată lumina firavă a lumânărilor. Fața să-mi fie umbrită și să nu fiu recunoscut îndată. Cu o mână să-mi țiu coiful și cu alta sabia vitează. Donna Clara! Donna Clara! Caraghios!

Cum, Irina? Se poate să nu știi nimic despre Isolda? Cea mai celebră dintre îndrăgostite? Era sortită să fie soția bunului rege Mark, dar băuse cu Tristan din paharul dragostei eterne. Au murit odată, în cântecul mării, pe țărmurile Bretaniei. Caraghios? Irina moartă și eu îmi permit fantasme! Mă complac chiar în această stare artificială pe care o duc! Dar micile socoteli ale rudelor Irinei nu sunt tot așa de artificiale? Satisfacția de a o îngropa după toate obiceiurile. Încântarea dacă totul a ieșit în ordine. De altfel, oricât ne-am zbate, orice gânduri am avea, în fața morții toți cei vii sunt artificiali. Și când te-am sărutat pentru prima oară, mi-ai spus din adâncurile sufletului tău: „Te iubesc pentru totdeauna!» Am râs și am început să-ți explic ce ridicol e acest „pentru totdeauna»! Poți fi sigur de clipă, dar nu poți sconta viitorul. Cum poți să știi dinainte toate transformările care se vor petrece cu noi?

De atunci am explicat mereu, fără oboseală, orice gest spontan, orice promisiune prea mare. Eu sunt acela care te-am deprins cu evoluțiile tale trădătoare de mai târziu, și chiar le-am grăbit, care ți-am sugerat scuze și gusturi. Orgoliul meu stupid, care mă împiedică să savurez clipa prin detailarea ei, care mă obligă să descopăr structura fiecărei fraze muzicale sau vers, să notez reminiscențele, banalitățile sau armonia facilă și care a descompus pornirile tale de îndrăgostită!

Într-o zi, ca să variem, am pornit spre munte. O

excursie de o zi. Printre case, până la o pădurice. Ne-am lăfăit pe frunzele grămezi, la umbra brazilor parfumați, sub ciripitul pasărilor.

Febrili, apoi obosiți. Spre seară, am pornit-o agale înapoi, spre tren, peste câmp. Prin iarba deasă și înaltă, și apoi brusc, într-un lan de margarete. Din toate părțile, legănate pe tulpina subțire, cu privirile lor gălbui, curioase, înconjurate de genele albe, lungi. Ființe așa de vii, de palpitânde, parcă un stol de vrăbii. Curgând împrejurul nostru fără întrerupere, cu șopot, râu imaculat tremurând pe pietricelile de argint, purtând în el reflexele soarelui galben. Flori înalte, de te puteai ascunde. Un copil ar fi dispărut. Vibram amândoi O aud: „Ce fericită sunt!" Nemișcată, sub noaptea care ne învăluia. Apoi Irina a început să culeagă margarete, smulgea deodată buchete, încercând să ia cu dânsa, pentru câteva zile, extazul care o cutremurase. Margaretele înalte în amândouă brațele întinse, sprijinite de umeri, de obraz, de păr. Florile îi intrau în urechi, în ochi, în gură, și când mergea, lăsa în urma ei o dâră de petale.

Așa a ajuns la gara mică. Acoperită cu flori, grădină. De la ferestrele vagoanelor, călătorii o priveau amuzați și prietenoși.

Pe măsură ce ne apropiam de obicinuitul București, se vestejea impresia florilor, cu toate că ele erau încă proaspete.

Și acum, la înmormântare, am trimis un buchet de margarete. Cu ce planuri? Ca să reconstitui o scenă din trecut? Cu niște flori fără viață, cumpărate, după tocmeală, la un colț de stradă, să acopăr (pe cât vor permite celelalte flori mai pretențioase, depuse de cei cu drepturi) nu pe Irina, iubita mea, ci pe un chip de lut care imită înfățișarea Irinei destul de bine, dar rece și indiferent…

Atâtea zbuciume și diverse intenții s-au rezolvat într-un somn agitat. Am visat-o pe Irina. Parcă mă

dusesem la cimitir; încă o plecare de a mea în timpul somnului, după cum închipuisem atâtea plecări, treaz fiind. O noapte identică cu aceea pe care o lăsasem când am adormit, cu stele mari, atârnate de pânza albastră nesfârșită, și la un colț un candelabru: luna. Mormintele dormeau, la rând, ca la cazarmă. Copacii legănau umbre. M-am furișat cu spaimă, și-mi auzeam pașii. Și deodată s-a ridicat în fața mea mormântul Irinei. Am rămas înțepenit.

Și atunci a început transfigurația. Împrejurul meu totul a început să se miște. Cimitirul era un cazan în fierbere, și mormintele erau clocotele. Și, pe neașteptate, mormântul Irinei se transformă într-o caleașcă. Caleașcă după vechea modă boierească, largă, cu arhitectura grațioasă. Și pe perne, rezimată de spătarul oval, așa de mult că părea aproape răsturnată, cu fața spre cer, scăldată de lumina lunii: Irina.

La crucea lungită, folosită ca oiște, se înhămase greieri enormi, colorați, care chiuiau și agitau zurgălăi, gata să pornească. Stelele luminau drumul. Copacii plesneau ca niște bice.

Am întrebat, tocmai cu aceste cuvinte, cu nespusă durere de a o pierde încă o dată pe iubita mea: „Încotro, Cocuțo?…”

Irina m-a privit cu o uitătură profundă, dar care simțeam că nu mai are nici o legătură cu mine, căci gândul ei și plecase, și ființa ei mai rămăsese numai din cauza unei întârzieri întâmplătoare. Și în același timp și-a fluturat mâna. La fel arătase și la fel făcuse și atunci când se despărțise de mine pentru ultima oară, înainte de a se duce definitiv la celălalt. Și mi-a răspuns încet, cu liniști lungi între cuvinte: „La lună… și mai departe”…

Apoi mirajul a dispărut…

Irina îndrăgostită, înlănțuită febril de mine… Apoi trădătoare… Și acum țeapănă, destrămându-se pe fiecare clipă, și poate pricepând, cu logica ei odinioară șubredă, adevăruri eterne, pe care

zădarnic se silesc cei mai înțelepți să le rezolve. Irina întreită și totuși una… Din cele trei înfățișări diferite, legănate toate de razele lunii, cum să construiesc o singură ființă?…

Antonia

D-nei Teodorescu-Sion

Fălticeni este un oraș mititel, dar foarte poetic, așezat capricios pe câteva coline armonioase, cu străzi largi și drepte, cu case invadate de copaci și de flori, complect acoperit iarna de zăpadă, despărțit de lume, alunecând în spațiu cu aspectul lui ireal de alb-strălucitor, iar vara, în aerul totdeauna răcoros, plutește parfumul brazilor. De la toate colțurile vezi drumuri care coboară pitoresc, iar de la Băncuță - la marginea târgului, câteva bănci, pe un deal, loc de întâlnire a câtorva rari îndrăgostiți - perspectiva asupra copacilor, a Șomuzului și a dealurilor este magnifică.

Casele se înșiră cu proprietarul lor bine cunoscut de ani de zile, prăvăliele ovreiești veșnic goale se înghesuie, cu câteva lucruri în geam, iar oamenii citesc îndelung ziarele, fac o plimbare pe Strada Mare înainte de culcarea de la ora nouă, duminică iau o prăjitură la cofetăria din centru, iar domnul prefect sau domnul procuror sunt salutați până la pământ, și fiecare se încearcă să citească pe fețele lor impasibile și grave ultimele vești de la capitală. Viața tihnită, fără mari ambiții sau intrigi, fără aventuri senzaționale sau hoții excesive; dacă moare cineva toată lumea merge la cimitir, iar orologiul de la turnul bisericii Adormirea împarte tihna întregului orășel în spații egale.

Dar în timpul războiului Fălticeni se transformase. Familii noi soseau, iar rușii defilau fără sfârșit - imagină halucinantă - dinspre zări spre zări. Alții rămaseră încarteruiți prin casele gospodarilor și umpleau cofetăria cu zarva lor, zornăiau pintenii pe trotuare, își aruncau apostrofe în limba lor melancolică și întovărășeau asfințitul cu coruri sau cu balalaice. Sărbătoarea, la

singurateca Băncuță se aduna lumea, căci cânta muzica militară. Spitalele încărcate cu răniți, trenurile încărcate cu soldați, pe cer aeroplane și în aer vești contradictorii. Pensionarii pașnici se adunau, discutau, erau patrioți înverșunați, și veșnic aveau câte o veste de povestit.

Eram pe atunci elev de liceu și, ca și camarazii mei, învățam numai cu aproximație, și tot timpul ne amestecam printre ruși, îmbrăcați ultima modă în stofa de la Buhuși, discutam și noi în felul nostru războiul sau povesteam nesfârșit asupra fetelor din târg. Fiecare din noi avea amorul lui, și mie îmi plăcea o duduie subțirică și sprintenă, cu mutra de șoricel și cu numele de Désirée.

Într-o zi m-am dus după obicei la profesoara mea de piano, care mă anunță:

- Știi că am o elevă nouă, o mititică rusoaică de vreo zece ani, fata unui ofițer rus. O cheamă Antonia. E foarte drăguță și talentată. Trebuie să vie îndată și o s-o cunoști.

Și, într-adevăr, după puțin timp, fetița își făcu apariția. Subțire, înaltă, părând mai mare decât era, blondă, cu obrazul alb de porțelan, cu ochii albaștri și cu un surâs foarte grațios.

- Iată și pe Antonia!

- Încântat de cunoștință, domnișoară! făcui eu cu o mică ironie de băiat mai mare.

Profesoara, încântată, voi să-mi arate toate talentele Antoniei. Mi-am întrerupt lecția și fata mi-a arătat ce progrese făcuse abia în câteva ședințe, ce îndemânatice îi erau acum degetele, ce ureche perfectă avea, ce exact ținea măsura și cu ce freamăt întovărășea fiecare notă. Apoi Antonia ne-a mai arătat și alte talente. În cântecul profesoarei a dansat grațios, variat, agitând un voal împrejurul ei. Am aplaudat, am felicitat, apoi mi-am reînceput lecția. Antonia se rezimase cuminte de piano și asculta cu răbdare. Dar când să termin — profesoara tocmai se depărtase - mi-a căzut un bilețel pe mâini.

Era scris: „Cavalerule, îmi placi foarte, foarte mult!”

Am râs, râs de om mare față de precocitatea amuzantă a unei fetițe, am povestit întâmplarea la toți. Aceasta a jignit-o pe rusoaică și s-a supărat pe mine mai multă vreme.

Dar apoi ne-am împrietenit. Ne întâlneam totdeauna la lecția de piano, unde ea venea mai repede decât trebuia, ca să mă asculte cuminte sau ca să mă reție și să-mi arate progresele. Câteodată vorbeam mai mult, și cuvintele ei românești aproximative erau o încântare. Păstram tonul glumeț, și ea pe cel grav. Păream eu cel mic și ea cea mare. Succesul meu era știut de toți. Eram ironizat. Dar totuși eram încântat, căci mi se părea că prețul meu în ochii lui Désirée trebuia să crească. Antonia avea, în miniatură, instinctele de viitoare femeie. Observa, ținea supărări, prelungea căldura împăcărilor, o enerva tonul meu superior, își aranja, cu noi variații, panglicile.

Odată am găsit-o pe stradă. O trimisese tatăl ei după cumpărături. Neavând ce face, am voit s-o întovărășesc, dar ea se opuse. M-am mirat. După multe ezitări, mi-a mărturisit:

- Trebuie să cumpăr niște mere murate!

Am întovărășit-o totuși, dar înconjurând, complici fără multe explicații, strada principală. Apoi, după ce Antonia și-a făcut târguiala, am pornit-o înapoi, fără să mă gândesc să fac pe cavalerul și să port eu pachetul vulgar. La un moment dat, Antonia m-a rugat:

- Ține puțin vasul, până ce mă închei la ghete.

Am primit. După o clipă, apărând deodată, a trecut pe lângă noi Désirée, cu mutra ei de șoricel, mândră într-o rochie nouă și legănând pe umeri o umbreluță colorată. Și după ce a trecut, Antonia mi-a spus:

- Anume ți-am dat murăturele ca să te vadă Désirée cu ele în mână.

Eram indignat. Îmi fusese rușine. Și am început

o serie întreagă de invective. Fata mi le-a suportat, a răspuns și ea cu aceeași înverșunare, privindu-mă inchizitorial. Îmi făcea reproșuri pentru infidelități mici, pe care nici nu bănuisem că le observase, și cu cât deveneam mai rău, cu atât părea mai satisfăcută. Ajunși la profesoara noastră, mi-a trecut mânia. Am voit s-o împac și să rezolv astfel rușinea ce suferisem. Am povestit scena cu haz, ca pe o glumă nostimă a unui copil. Dar efectul a fost invers. Abia atunci Antonia s-a supărat cu adevărat. Mai înainte îmi spusese cuvinte grave, dar aveam impresia că e încântată să le spuie și să le prelungească. Acum, numai o privire încruntată. Apoi, fără nici o vorbă, se duse.

Într-o zi, Désirée - domnișoară veritabilă, căci avea 15 ani - îmi spuse zâmbind șiret:

- Am văzut-o pe Antonia într-o grădină mare. Se juca de-a prinsul cu niște băieți de seama ei. Erau toți cu picioarele goale.

Cuvintele au căzut grele pe mine. Am găsit scena vulgară și mă simțeam umilit. Antonia proceda întocmai câinelui, sclipitor de grații și de inteligență, cu ochi de om, cu care te înțelegi perfect în cameră, tovarăș egal, dar care, ajuns în stradă, redevine animal, lătrând și bătându-se cu toți semenii pe care-i întâlnește - imbecili și murdari. Toată aventura mea mi se păru caraghioasă și interminabilă. Nu mi se păruse ridicol faptul că suportasem un flirt pueril cu o fetiță de zece ani; nu mă umiliseră ironiile camarazilor; dar totul devenise insuportabil când Désirée îmi adusese noutatea: „Se juca de-a prinsul!» Am hotărât să termin prietenia, să-mi schimb ora de piano și, până atunci, să plec la țară pentru l0 zile.

Când m-am întors, profesoara mă anunță:

- Știi că Antonia a plecat înapoi în Rusia! Ce rău îi părea că nu poate să te vadă și să-și ia rămas bun! Ți-a lăsat un bilețel.

Pe bilețel: „Să nu mă uiți!”

O ușoară melancolie ascunsă sub un surâs amuzat, și apoi brusc, reflecția: „picioarele goale!”… În definitiv…

De atunci au trecut atâția ani… Fălticenii a redevenit și mai tăcut, și mai cuminte, și nici un sunet de balalaică nu mai întovărășește asfințitul. Ceasul de la biserică și acum desparte liniștele târgului…

Ce s-o fi întâmplat cu tine de atunci, mica mea dragoste… Cum să te regăsesc în țara imensă în care nu poți pătrunde, cum să știu locul unde locuiești,-când eu nici numele nu ți l-am știut niciodată întreg! Poate că de mult trupul tău, pe care-l simțeam cald lângă mine și căruia îi cunoșteam parfumul, s-a desfăcut sub pământ, a fost mâncat de viermi și uitat… Antonia…

Apariție venită ca o vrăjitoare și ca un vis, din necunoscut, și plecată înapoi acolo… Nimfă plutitoare… Poate că acum ești domnișoară mare, mai mare decât aș fi vrut atunci… femeie….

Ai crescut, ți s-a mărit trupul, odinioară așa de firav, s-au exagerat trăsături odinioară minime, și nu te-aș mai recunoaște, s-au împlinit sânii și șoldurile… Ce s-a ales din puritatea ta de fecioară mică în țara în care sunt permise toate libertățile… Cum vei fi păstrat tu această puritate pentru un om pe care l-ai uitat și pe care n-ai să-l mai vezi niciodată, când în tine, cu toate că neștiutoare, se frământau de pe atunci dorințele…

…„Să nu mă uiți!” Nu te-am uitat… Te port mereu cu mine, și deseori, la miezul nopții, fac kilometri pe ulițe, căutând zadarnic, pe pomi și pe ziduri, făptura ta indecisă…

À l'ombre des jeunes filles en fleurs

Cireșul s-a urcat, s-a încolătăcit împrejurul lui, apoi s-a desfăcut, firav și grațios ca o baledstă, și și-a dansat florile roze, și-a lungit un braț în vârf cu două petale tremurând apropiat ca aripele unei vrăbii, care s-au rezimat ușurel pe una din ferestrele clasei a șasea de fete.

Clasa este, după obicei, lugubră, inamicală, cu băncile dure așezate la rând, cu tabla și catedra de rigoare, cu icoana de hârtie ieftină. Dar fetele s-au priceput să mai alunge din rigiditatea convențională, au adus vaze de flori și mici ornamente la călimări. Profesoara de franceză a anunțat impresionant subiectul tezei: „Comparaison entre Andromaque et Hermione”, și acum, nemișcată, pare la locul ei oficial bucată din lemnul catedrei. Iar micile domnișoare scriu frenetic. Iată pe Magda, premianta școalei de ani de zile, cu chipul ei net, cu perfecta cărare din mijlocul capului, cu profilul tras fără de nici un capriciu, cu silueta proporționat conturată, siluetă exactă a unei ființe care trăiește exact, fără de nici o îndepărtare de la datoriile cele mai stricte, știind fără greș ce are de făcut ca să fie un perpetuu model, și ca să nu dea nici o notă discordantă… Desigur, în viață nu poți trăi în neștire. Trebuie să-ți impui o formulă și să n-o depășești niciodată. Dar literatura este cu totul altceva. Fără de nici o ezitare și de nici o concesie, Magda va prefera pe Hermiona. Mai târziu, când va fi mai în vârstă, va vedea care îi sunt obligațiile ei noi, dar acum nu socoate să fie vreo afinitate între tinerețea ei imaculată și între văduva de peste treizeci de ani. Într-adevăr, Pirus este un bărbat excepțional, tânăr, viteaz, în stare de mânie cotropitoare și de tandrețe fermecată, și cu toată voinicia, subtil, fin, rafinat,

cu o prestanță de rege, dar cu vorba insinuantă de diplomat, minținд și ironizând după plac pe bicisnicul Oreste:

La Grèce en ma faveur est trop inquiétée, De soins plus importants je l'ai crue agitée…

E îndrăgostit ca un copil de Andromaca. Ce orbire, să se îndrăgostească de văduva lui Hector, o femeie cu copil, învățată în toate secretele amorului de un altul, cu corpul ei, pe care se văd probabil, de-l privești atent, semnele bătrâneții, și care n-are nici o bucățică neîmbrățișată de altul, cu hainele mereu în doliu și cu vocea mereu plângătoare, repetând la infinit o litanie de două cuvinte, de copil răsfățat, ceea ce nu se potrivește vârstei ei:

Captive, toujours triste, importune à moi-même…

Sau și mai insuportabilă când își permite unele cochetării:

Quels charmes ont pour vous des yeux infortunés

Qu ,à des pleurs étemels vous avez condamnés?

…Je me suis quelquefois consolée

Qu ,ici, plutôt qu ,ailleurs, te sort m'eût exilée.4

Și uneori este chiar ironică:

Seigneur, que faites vous, et que dira la Grèce

Faut-il qu'un si grand coeur montre tant de faiblesse?5

La spatele Magdei scrie cu fervoare, crispată de preocupare, bruna Ela.

Ela are obrazul de aramă și ochii cu ape profunde. Corpul îi este tocmai bine împlinit; de-a lungul lui curge o linie sinuoasă, sânii rotunzi îi ridică bluza armonios. Pocal în care stau închise toate instinctele ce abia așteaptă să fie liberate. Carnea Elei parcă dorește mâna care s-o strivească. Și acum, în preajma povestei de dragoste a lui Racine, nervii au strâns-o ca într-o plasă, o leagănă și o amețesc… Desigur, ar face la fel cu Hermiona! Fecioara îndrăgostită până la nebunie,

torturată, văzând roșu, care nu acceptă compromisuri, mândră, ofensată la culme, când ei, de viță regală, fata unei femei pentru a cărei frumusețe a fost un război de zece ani, i se preferă o sclavă aproape bătrână.

Je crains de me connaître en l'état où je suis.

Fericirea trebuie căutată cu orice risc. Și fără multe socoteli care să-ți întârzie inutil gusturile.

Tant de raisonnements offensent ma colère.

Altminteri, mai bine moartea, cu riscul regretelor celor mai teribile de la urmă. Căci Hermiona, după ce Oreste a omorât pe Pirus, după îndemnul ei, a izbucnit:

Va faire chez tes Grecs admirer ta fureur.

Va! je la désavoue, et tu me fais horreur!

Barbare, qu ,as tu fait??

Și când Oreste încearcă să protesteze, umil:

Ne m'avez vous pas

Vous-même, ici, tantôt, ordonné son trépas

Hermiona teribilă:

Ab!fallait-il croire une amante insensée…

Lângă Ela, cu profilul subțire și cu trei pistrui pe nasul puțin coroiat, Sarah. Ține ochii închiși pe jumătate, ca și cum ar urmări o problemă extrem de subtilă… Chateaubriand, acel care a întrebuințat atâtea culori superbe pentru a explica lucruri neînsemnate, a avut dreptate. Andromaca este o eroină creștină, așa de monotonă și de plictisitoare. În schimb, Hermiona trebuie să aibă în vinele ei din sângele Salomeei. La fel, excesivă, orgolioasă, mergând pentru gusturile ei până la moarte. Capul lui Iohanan pe o tipsie de argint! Și capul lui Pirus, în definitiv! Să împlinim ceea ce Racine n-a avut curajul să spuie. Pentru a avea buzele regelui Epirului la dispoziție. Desigur, buze cărnoase și roșii. Ce pot înțelege colegele române, cu viața lor mecanică! Gâște veritabile! Nu pot gusta decât manierele lui Pirus, artificiale.

…Me cherchiez-vous, madame?

Un espoir si charmant me serait-il permis?»

Dar nimic din senzualitatea pe care el o degajează.

Și Lina, urâțică, slabă, încovoiată, excelentă la matematică, se lasă pentru un moment sedusă de mirajul Hermionei și uită chipul slut pe care oglinda nemiloasă i l-a reflectat dimineața, când la lumina soarelui tânăr toată lumea părea înfrumusețată…

Ea înțelege gustul lui Pirus, interpretul fidel al autorului, pentru bătrânica virtuoasă și anostă. Întotdeauna imaginea lui Racine, cu chipul lui asemănător Regelui Soare, cu tandrețea de îndrăgostit neobosit, a fost exagerată. Romanțioșilor le place să insiste asupra amorurilor cu artistele du Parc sau Champmeslé. Dar viața lui retrasă după căderea Fedrei? Nu va mai reveni la teatru decât ca să facă plăcere hibridei doamne de Maintenon cu două piese religioase, așa de plictisitoare. Amiciția lui fără sens cu sfinții de la Port-Royal, respectul filial față de Nicole, care scrie ilizibil și care are idei așa de învechite despre teatru. Și acasă, ca unică ocupație, educarea conform celei mai stricte morale creștine a celor patru fete. Ce puțin putea înțelege un astfel de burghez din temperamentul vijelios al Hermionei! Căci altfel n-ar fi făcut pe Pirus (erou fermecător) să ezite.

Și domnișoarele Coca nr. 1 și Coca nr. 2, sau mai bine Coca și Cocuța, în aceeași bancă din clasele primare, subțiri, înalte și cu chipul firav, prietene nedespărțite. O acceptă, în prietenia lor, pe Hermiona. Și oprindu-se din furia scrisului uneori, își strâng mâinele șoptindu-și dragostea lor eternă.

Și mica Lilly… Așa de micuță, că te întrebi dacă nu cumva s-a rătăcit din întâmplare în clasa șasea. Profesoarele îi spun „fetițo” și râd de vorbele ei ca de vorbele unui copil. O răsfață fără ascunzișuri, căci știu că nimeni nu se va putea supăra de părtinire. E blondă, albă, cu ochii mari albaștri,

mereu curioși de tot ceea ce i se spune. Are o voce mică, ușor tremurată, ușor alintată, fără să fie deloc artificială. Și mica Lilly tot pe Hermiona o alege, și își înțepenește toată ființă, ca și cum ar pricepe toată gravitatea acelei alegeri. Mâna delicată scrie cu gesturi energice. Și simte în ea toată forța să spuie la rândul ei:

Où suis-je? Qu 'ai-je fait? Que dois-je faire encore?

Quel transport me saisit? Quel chagrin ma dévore?

Errante et sans dessein, je cours dans ce palais.

Ah! Ne puis-je savoir si j'aime ou si je hais.

Domnișoarelor de șaisprezece ani, îmi veți permite să vă ghicesc viitorul, căci mă pricep în vrăjitorii? Pe deasupra capetelor voastre aplecate, încruntate de preocupare, invizibil dar inexorabil plutește Destinul.

Magda, cea atât de exactă în îndeplinirea datoriilor. Te vei mărita curând, iar soțul tău va avea o leafă destul de bună, la un minister. Cel care va ține locul lui Pirus nu va fi nici viteaz, nici subtil, ci un burghez punctual, cu chelie și cu fața jovială, peste care n-a trecut nici o întrebare. Vei asculta cu seriozitate raportul lui zilnic asupra întâmplărilor de la minister și vei face haz odată cu el. Și uneori, văzând ce agreabil este să nu faci nimic, te vei mira că te-ai căznit odinioară așa de mult ca să iii premiantă.

Ela, te vei îngrășa, și după o mulțime de încercări de slăbire, vei renunța definitiv, căci nu vei avea curajul să te opui mâncării suculente. Te vei mărita de două ori, vei avea mai mulți amanți, și, ca să te scuzi, vei încerca o teorie întreagă asupra supremației simțurilor. Și în momentul în care îți vei arunca hainele de pe tine lângă bărbatul nerăbdător, vei reflecta aducându-ți aminte că ești o intelectuală: „Femeia are un temperament haotic".

Sarah, în timp ce soțul tău, dentist reputat, va

examina dinții clienților, vei primi în pat un creștin. Nu vei renunța la mândria ta de descendentă a unor străbuni iluștri, vei dispreți amantul, dar vei spune că „pentru amor un goi este mai bun”.

Lina, îți vei purta urâțenia făcând pe medicinista de boale de femei.

Coca, te vei duce în fundul provinciei. Acolo vei păzi ca lingurițele de argint să nu se piardă, catifeaua mobilelor să nu se strice. Și dacă cineva te va întreba ce a devenit Cocuța, prietena ta așa de bună, vei răspunde:

- Nu știu… Mi ie pare că a murit…

Și ție, mică Lilly, atât de grațioasă și de transparentă, îți va luci în mâini o armă ucigătoare, și, într-un moment de amețeală, vei face asupra ta un gest definitiv…

Dar nu vă voi spune, domnișoarelor mici, nimic din toate acestea.

Vă admir cu ce pasiune visați la Hermiona, fecioara nebună, cu care voiți să vă asemănați…

Și mica Lilly, așa e de preocupată, că nici nu observă că i s-a desfăcut un ochi la ciorap și i se vede un bob de piele roză…

Scatiul și stăpânul său

Aș vrea să prind aici silueta unui scatiu și să-mi liniștesc părerile de rău de a mă fi despărțit de el. Îl botezasem în glumă Boris, dar aspectul lui n-avea nimic comic, cu penele moi și mărunte, colorate așa de delicat, și, mai ales, cu căldura mereu vibrantă ce se degaja din trupul mic. L-am cumpărat de la unul din negustorii de păsări din Piața de Flori numai pentru douăzeci de lei, și mi s-a părut ciudat, după ce l-am cunoscut bine, ce ieftin poate să coste minunea aceasta. Căci în lungile seri de iarnă, de singurătate, m-am învățat să-l examinez de aproape, să-mi mângâi cu el deznădejdile, și mai ales să-i cercetez resorturile interioare, resorturi nuanțate, subtile, abia perceptibile pentru un nerăbdător lipsit de finețe, dar pentru mine certe, cauzându-mi mereu surprize turburătoare și părerea de rău că nu e mai mare sau că mâna mea nu e mai mică, să-l pot alinta cu toată afecția de care eram invadat, ca pe o pisică, fără să-i fac impresia unui uriaș înspăimântător.

I-am luat o colivie spațioasă, cu plafonul rotund, ca să nu se lovească la cap și să-și jupoaie penele; într-o străchinuță i-am pus semințe de cânepă după ce i le-am sfărmat cu o piatră, într-un ulcior, nu prea mare, ca să nu se înece, i-am turnat apă proaspătă, i-am trecut printre gratii, la diferite distanțe și înălțimi, bețigașe, înțepenite solid și legate cu sfoară chiar, pentru plimbare, și l-am cocoțat pe o etajeră înaltă, ca să n-ajungă la el Emil, motanul, celălalt prieten al meu, în fața patului pe care stau toată ziua, citind, scriind sau vagabondând cu mintea printre stele, pentru a-l avea mereu în observație, îmi plăcea capul lui mititel mereu agitat, cu ochii ca două gămălii, mereu privind cu curiozitate și cu atenție ca să nu i

se întâmple ceva, și era fermecător când se apleca grăbit să ciugulească semințele sau când se lăsa pe spate după ce prindea o picătură de apă. Și corpul minuscul cu pene galbene pe piept, de o nesfârșită duioșie, cu penele cenușii pe spate - ce minunată îmbinare de cenușiu și galben! - iar când îl țineam în mână, fie că voiam să-i curăț colivia, fie că nu puteam rezista dragostei pe care i-o purtam și mi-l apropiam, cu toate că gestul meu îl speria, îl simțeam cald, mult mai cald decât un om, tremurător, moale, și inima lui se zbătea în mâna mea, asigurându-mă că jucăria fusese făcută de un meșter divin.

Ce bicisnici suntem de fapt! Eu, care-mi admir atât unele curajuri! Care am atâtea remușcări pentru unele răutăți! Sau, mai degrabă, ce plini de contradicții suntem! Căci în timp ce sunt în stare să chinui, să spun vorbe rele sau să distrug un suflet și să-l prefac în cenușă, aș fi incapabil, pentru toate averile din lume, să strâng pumnul, cu toate că așa de simplu ar fi, și să sfarm în el scatiul!

Dar picioarele lui mă minunau mai mult ca orice, mai mult chiar ca bătaia inimii. Așa de subțiri, de fragile, și totuși așa de nervoase, trecând prin ele curente de spaimă și agă- țându-se disperat de vreun bețișor, de încercam să-l desprind. Ce obiect de artă, și cu ce rafinament și migală au fost Ițicrate!

În comparație, mâinile cele mai fine, mai elegante, mai nervoase, ce rudimentare par!

Cu vremea am reușit să ne înțelegem. Știam perfect când am uitat să-i schimb mâncarea sau apa, căci se pricepea să mă înștiințeze prin tot felul de sunete stridente, când îi era dor de tovarăș, căci atunci sunetele lui păreau strigăte de chemare.

După fiecare ciripit aștepta parcă un răspuns din afară, și, într-adevăr, nu trecea mult, și auzeam ecoul de după fereastră. Atunci conversația începea în voie și mi se părea chiar că discern,

după accente, întrebări și răspunsuri.

Uneori Boris era perfect împăcat cu soarta lui de întemnițat fără speranțe de salvare, căci cânta fără grijă câte un cântec de fiecare rază de soare, până ce se făcea întuneric. Cântecul lui, ce farmec, și cum să-l transcriu aici, căci nici memoria muzicală celebră a lui Mozart nu l-ar fi putut reține, așa era de felurit, de mereu cu noi arabescuri, curgând fără istovire ca o apă, improvizând în fiecare clipă și schimbând mereu tăria și lungimea trilului! Și uneori, sunetul, după ce se întorcea molcom împrejurul lui și se rostogolea în roate egale, brusc se înălța, încerca parcă să treacă peste acoperiș și peste aer, până la Dumnezeu. Dar uneori Boris era supărat, cine știe ce supărare fără motiv, căci eu avusesem grija lui, nu știam ce se mistuie în el și nu izbuteam să-l fac să-și părăsească preocupările, orice stratagemă aș fi încercat, dacă l-aș fi speriat, sau dacă i-aș fi cântat, sau chiar dacă i-aș fi prins de gratii o smochină, mâncarea lui favorită. Atunci își alegea, dintre bețigașe, două din multele pe care i le-am pus, și sărea de pe unul pe altul la nesfârșit, în sărituri egale, făcând un zgomot monstru, parcă ar fi fost balansul unei pendule. Îl înțeleg, văzându-l așa, cel mai puțin, dar îl simt cel mai asemuitor mie, frate…

Una din marile mele bucurii era să-l văd dormind. Și-a cumințit agitațiile, și-a închis ochii, și-a pus capul pe umeri, și-a acoperit ciocul cu pene, și acum doarme cuminte. Și dacă îl tulbur prin cine știe ce zgomot neașteptat sau prin aprinderea electricității, se trezește necăjit, se uită să vadă ce s-a întâmplat, încearcă din nou să doarmă acoperindu-și ciocul, dar e zădarnic, căci îl supără lumina, și iarăși se uită, și iarăși închide ochii. Și atunci, oricâtă insomnie aș avea, oricât m-ar pasiona o carte sau aș vrea să transcriu vreun gând, sting și-l las să se potolească. După un timp, i-am făcut o învălitoare specială, cu care îl acopeream de îndată ce apărea luna, și așa de bine

se simțea la întuneric, încât dimineața, de întârziam să-i scot învălitoarea, dormea mai departe, chiar de-aș fi făcut zgomot sau l-ar fi chinuit vreo păsărică din copacul de peste drum, care-l anunța că mâncarea e bună, apa limpede și roua, în care sclipesc razele, minunată.

Îl făceam să ia parte la frământările mele, și nu o dată am vorbit cu el, i-am spus necazurile sau speranțele. De Anul Nou am adus în cameră un mic brad, de care am legat lumânărele, câteva bomboane învelite în hârde poleită și un Moș Crăciun. La colivia lui Boris am agățat niște flori și i-am pus smochine. I-am cumpărat, ca dar deosebit, și o piuliță în care se sparg ușor semințele. Numai noi amândoi am ascultat cele douăsprezece bătăi ale ceasului care vesteau un alt an. Și nu mă simțeam complect singur.

Dar n-aș vrea, din cauza vibrației pe care o pun fără să vreau vorbind de păsărică mea dulce, să se creadă că nu am observat-o cu obiectivitate, ca să extrag din ea concluzii precise. Astfel, îi dam drumul prin cameră ca să-și dezmorțească aripile și să-și facă iluzia unei libertăți, să vadă mai ales bine iarna de afară, care ar fi omorât-o, și că este, totuși, o privilegiată, dar după câteva roate prin aer, după jocuri pe tablouri și pe oglindă, pe șnurul de la lampă, se întorcea la colivie, și după ce sărea pe gratii, reintra docilă pe portiță. Semn de inteligență, de a-și fi regăsit locuința, sau semn de prostie, deoarece se deprinsese cu închisoarea, și-o prefera chiar înainte de a-i fi foame și a fi obligată să se întoarcă la semințe? Am fost în stare să fac și o nouă experiență. Am mai avut o colivie în cameră (locuită un timp de un sticlete, Roza, pe care însă l-am dat, căci făcea un scandal insuportabil și îmi bătea scatiul), dar Boris se întorcea numai la colivia lui, indiferent dacă le-aș fi schimbat locul obicinuit și le-aș fi înlocuit una cu alta. Deci avea obiceiuri bine stabilite și fidelități.

Cu ocazia patefonului se porni cea mai mare prietenie între noi. În clipele de singurătate deplină - când nu sunt ele? - mă consolez cu muzica, sau mai bine zis mă chinui odată cu fiecare notă.

Pe masa din mijlocul camerii, instrumentul, care pentru mine are viață ca o adevărată ființă - și eu, învârtindu-mă împrejurul lui ca un năuc, ore întregi. Boris acompania tot timpul, ceea ce nu mă supăra deloc. Dimpotrivă, îl ascultam cu duioșie și cu o savoare nouă, cu toate că de obicei, când ascult muzică, nu-mi place să fiu întrerupt de nici un zgomot. Cânta neîntrerupt, și am observat bine, avea predilecții. De pildă, în zgomotul lui Wagner nu putea să se descurce, și cântecul lui firav i s-o fi părut și lui ridicol, de-l întrerupea la fiecare moment, înainte de a fi încercat vreo întrecere mai prelungită. Din Stravinski iar nu putea înțelege mare lucru, căci dacă admitea toate improvizațiile cele mai neașteptate, nu-i plăcea decât lucrătura miniaturală, capriciul care să nu-i depășească ființa mică. La o placă unde cântau păsările, cumpărată anume pentru dânsul, a rămas chiar, oricât de ciudat ar părea, complect insensibil. Alegea îndeosebi un singur instrument, vioara, pe care aveam impresia că vrea s-o imite în toate melodiile. Și dacă aș alege din cele două sute de plăci pe aceea care producea cel mai sigur efect asupra lui, aș numi Poema lui Chausson, așa de perfect înregistrată, în execuția vibrantă a lui Enescu.

Cel care cunoaște această poemă știe ce rafinată este, ce subtilitate ți se cere ca să-i urmărești meandrele și ce voluptate nostalgică se desprinde din ea. Boris se punea imediat să cânte și să se întreacă în vibrații cotropitoare, oricât de ocupat ar fi fost în altă parte, în timp ce motanul Emil rămânea surd și adormit. Și dacă Boris nu mai cânta mai multă vreme, preocupat de semințele din față, artist odinioară și acum burghez care se îngrășa, Poema lui Chausson trebuia să-i aducă

aminte că alta a fost menirea lui, ți dacă la primele fraze totuși voia să facă pe indiferentul, niciodată nu putea să reziste ultimilor triluri.

Într-o noapte, pe la ora trei, am fost trezit de un zgomot ciudat în colivie. Am ridicat învelitoarea și am găsit scatiul căzut de pe bețișor, buimăcit ca cineva care a fost trezit din somn pe neașteptate, înfoiat cum nu era de obicei, cu ceva misterios în uitătură. L-am crezut bolnav (cum poți îngriji, Doamne, o păsărică bolnavă?), și numai cu greu m-am decis să-l acopăr din nou și să-l părăsesc. A doua zi dimineața m-am grăbit să mă duc la el, dar l-am găsit teafăr ca totdeauna. Un ziar mi-a dat explicația. Scria acolo: „Astă-noapte la ora trei a fost un ușor cutremur de pământ. Oamenii nu l-au putut simți, dar a fost înregistrat de Institutul Meteorologic."

Și de Boris al meu! Și noi oamenii, care suntem așa de încrezuți și facem atâta caz de sensibilitatea noastră!

Am surprins la Boris o gamă întreagă de sentimente care-l făceau, cu toate că în miniatură, semenul meu: ciudă, elan liric, deprimare, gust de a fi antipatic fără motiv, interes, gelozie! Dar sentimentul care covârșea și care nu-l părăsea nici o clipă era spaima. Se temea de oameni, de muște, de umbre.

Era de ajuns nu numai ca să mă apropii și să pun mâna pe colivie sau pe el, dar numai să-l privesc neașteptat din cealaltă parte a camerii, ca el să-și înceteze orice cântec, să se oprească din joacă, să tremure și să mă privească fricos. Și atunci reflectam - Alfred de Vigny în fața lupului:

Hélas ai-je pensé, malgré ce grand nom d'Hommes,

Que j'ai honte de nous, débiles que nous sommes!

Boris, umilă pasăre, nu știe de haosul de unde am pornit și de haosul care ne așteaptă. De morțile care ne înconjoară și fac din ființe fantome. De

succesiunea celor mari și celor mici, care se împing mereu, ca să se înlocuiască. Și tu, omule, știi toate acestea. Vezi alături pe cine ai iubit mai mult dispărând, ca și cum n-ar fi existat niciodată. Te uiți în oglindă și constați zilnic transformarea și distrugerea. Îți ții iubita în brațe, încordată de patimă, tremurând toată, fierbinte, și deodată se înțepenește, nu mai are nici o vibrație la apropierea ta, poți să-i frământi carnea în voie și locurile ascunse, ceea ce o amețea odinioară, acum rămâne insensibilă, iar după câteva zile miroase așa de rău, că trebuie s-o azvârli sub țărână. Și totuși rămâi calm, te consolezi cu prima idee ce-ți iese în cale, ai curajul să emiți teorii și să crezi în ele, iar sufletul tău, sănătos clădit parcă pe veșnicie, n-are nici o spaimă…

Când a venit primăvara și am văzut afară frunzele și păsările așa de vesele, m-am hotărât, cu infinită părere de rău, să dau drumul lui Boris. Să se bucure și el ca ceilalți toți, să-și croiască o casă, să-și facă familie. Despărțirea a fost tragică. L-am obligat la mai multe încercări de zbor prin cameră și apoi l-am luat cu mine la Cernica, în pădurica de lângă mânăstire, unde nu mai sunt pisici aprige. (O! Uitătura pe care i-o îndrepta uneori motanul Emil și care mă înghețа și pe mine!) În fața unui copac cu frunze bogate am început să desfac pe Boris din cutioara unde fusese pitit și unde tremura de groază. Pe lângă mine, împrejurul pomului, se adunaseră o mulțime de călugări, apariție stranie, în hainele lor lungi, cu bărbile de toate formele și culorile, și cu toții păream că oficiem cine știe ce slujbă bizară.

Adio, Boris, frate!… Am simțit în mână pentru ultima oară căldura lui, și s-a dus pe prima cracă. Apoi, în timp ce noi îl priveam ținându-ne răsuflarea, a început să sară printre crengi, pe frunze, tot mai sus, cu sărituri mici, crezându-se poate încă închis în colivia mică. Și deodată a pornit-o într-un zbor falnic spre mândria și

tristețea mea, peste pădure, departe, dispărând în zare.

Adio, Boris, frate!… Ce se va mai întâmpla cu tine? Poate că vei începe o dragoste aprinsă cu o păsărică tot așa de dulce… Sau, nedeprins cu spațiul, vei căuta zadarnic colivia; nu vei ști să-ți găsești mâncare și vei muri de foame; nu vei ști să te aperi de păsările rele și te va strivi una din ele… Sau vei pleca odată cu tovarășii tăi, când frunzele vor începe să îngălbenească, spre soare, spre țările fermecate…

Iar eu, disprețuitor de ființa ta mică, nu încerc o dragoste nouă, căci port în mine cataclismele experiențelor vechi… Nu mă hotărăsc să mă duc spre moarte, ca o definitivă potolire, ci numai imaginez povești cu fantome… Nu plec spre zările spre care jeluiesc nostalgic ziua și noaptea, căci fac socoteli și nu pot pleca, suprem ridicol, fără bani de întors.

Boris, în tine, așa de mititel, pun toate veleitățile pe care mă simt prea bicisnic să le înfăptuiesc singur…

Zi glorioasă la Cernica

Și după ce am stat ani de zile la București fără să știu decât foarte vag de existența Cernicăi și nimic de seminarul monahal de acolo, m-am pomenit - pentru cât timp? - profesor mănăstiresc și familiar cu fiecare pom și piatră care vor face parte din ființa mea întotdeauna, oricât aș vrea să mă eliberez. În zilele când îmi am programul, aștept cu tovarășii mei amărâți automobilul la Obor, cumpărăm ziarele pe care le vom citi în recreații, până la cea mai umilă reclamă, ziare cumpărate de la un țărănuș cu surâsul pe buze și cu picioarele goale înghețate de frig și, în sfârșit, seigneur-ul Simion, șoferul, conducând mașina cu artă, sosește și ne încarcă. Protestăm împotriva vreunui dascăl întârziat, îl certăm numai pe jumătate amical, ne acoperim cu pături, ne strângem bine unul lângă altul și o pornim încet-încet, făcând cei doisprezece kilometri în trei sferturi de oră, căci drumurile sunt rele, la sfat s-au adunat toate gropile, ne împiedică la mers sutele de căruțe ale lăptăreselor sau carele cu fân imens, care nu țin niciodată dreapta. Iar Simion, molipsit de la noi de veleități pedagogice, face morală delicvenților pe îndelete, uneori în termeni care ar trebui să darme zidurile mănăstirii.

În cale, evenimente: calea ferată, bodega Ioanițescu, podul, spitalul Pantelimon, cârciuma care, după părerea preacuviosului

Firmilian, are țuica cea mai bună, gardul lui Alăman, fortul. Gardul lui Alăman e mai ales important: durează un kilometru și, când ninge, sprijină ninsoarea și înfundă drumul, silindu-ne să facem un ocol de câdva kilometri pe câmp. De aceea Simion e supărat pe Alăman, ni-l descrie ca pe un om fioros, și cum Simion e rus, și deci

bolșevic, iar în cazul unei revoluții va fi probabil mare dregător, promite, ca prim gest de eliberare, să dea foc gardului. Simion a făcut războiul pe frontul rusesc și, într-o zi, în una din conversațiile noastre imbecile, pe care le întreținem ca să mai rupem din timp, ne-a spus că a ajuns până la Irkutsk. Vorba aceasta mi-a redeșteptat toate nostalgiile și dorul de ducă, și revolta că trăim într-un timp de mizerie, care te leagă de pământ ca pe un pom, și am cerut detalii despre orașul care avea prestigiul depărtării. Dar nu mi-a spus decât: „Pe acolo pâinea e mai scumpă ca aici!”

Dar nu totdeauna sosește automobilul ca să ne ia. Câteodată vine brecul, un fel de dric cu pânze albe (pentru copii), rupte și străbătute de vânt în voie, tras de două iepe sirepe, și după noi alergând doi mânji; tot echipagiul, dăruit de părintele Iunian, din averea Seminarului Constanța, acum desființat. În zilele brecului, clănțănim de frig, ne îndesăm unul în altul cât putem, și uneori facem câte un spirit asupra tragediei vieții. Până ce, nemaiputând răbda, părintele Firmilian și junele Cioran, concurentul la înălțime al apostolului Iorga, se dau jos să se dezmorțească și aleargă după noi, laolaltă cu mânjii. Apoi iar ne strângem cu toții în brec, rămânând ca unul din noi, mai isteț, si scoată nasul din pătură, să vadă pe unde am mai ajuns și să ne anunțe, ceea ce totdeauna e spre deprimarea noastră, căci cu ochii acoperiți suntem mai optimiști.

Și, în sfârșit, învești mântată în alb, într-o tăcere mormântală, cu chiliile împrejurul bisericii, cu zidurile arse în preajma grădinilor de zarzavat, cu ciorile pe acoperișuri și cu elevii-călugări așteptându-ne înșirați pe cerdacul lung, sfânta

Mănăstire Gernica. Traversăm curtea zgribuliți, pe lângă pom. Va ști cineva să descrie importanța acestui pom singuratec din fața bisericii, în viața noastră necăjită? Asistăm la toate păsările care se strecoară printre ramurile lui. Și toamna, la

căderea frunzelor uscate. În orice moment l-ai privi, picură frunzele, iar seara mătură elevii covorul rotund și galben.

Pomul e mereu mai despodobit, îi vezi zilnic transformarea, constați pe el trecerea timpului, până ce îl găsești, ca acum, gol, cu degetele resfirate, înspăimântate, spre cer.

Și, în sfârșit, în cancelarie, unde soba face un miros îngrozitor, și primul gest al nostru - înghețații - e să deschidem fereastra.' Apoi timpul se scurge identic de-a lungul celor cinci ore de clasă, cu recreațiile care le întretaie. Repetăm aceleași glume, scâncim aceleași vaiete, interpretăm aceleași vești politice și anunțăm grozăvii cunoscute: desființarea școlii, terminarea lemnelor și mai ales scăderea lefii. Leafă, acest scop împrejurul căruia se strâng toate aspirațiile, în fiecare lună mai nepunctuală, mai periclitată, mai redusă. Am impresia că am mințit în tot ce am scris până acum. M-am plâns de moartea Irinei, de trădarea ei sau de atâtea chinuri fără sens. Totul este o minciună. Nu există decât o obsesie veritabilă: o leafă umilă, pe care o întinzi ca pe un gumilastic, ezitând cu teroare de câte ori trebuie să cheltuiești cât de puțin din ea. Și invidiezi - o rușine! - pe oricine câștigă cinci sute de lei mai mult ca tine! Căci acum, când ești bolnav, trebuie să faci coadă la spital, și când, o dată pe an, te duci să-ți vezi o rudă în provincie, iai clasa treia și totuși îți distrugi tot bugetul.

În așteptare, orele de clas trec, și viața odată cu ele. De pe pereți surâd patriarhul, familia regală și d-l Iorga, „președinte al Consiliului de Miniștri". Fotografiile, instrumentele de fizică (nici unul întreg, domnul Popovăț le îndreaptă însă cu răbdare) și multe cărți au fost aduse de la Seminarul din Constanța, unde am fost și eu profesor cu șase ani înainte. Am recunoscut (nu m-am mai gândit la ea de atunci) o călimară, la fel cu capacul desprins, și am plâns înaintea ei. Un om

plângând în fața unei călimări! Spectacol caraghios! Dar motivul era important: înmuiasem de atâtea ori tocul ca să scriu în registru subiectul unei ore inutile!

Iată tovarășii mei de mizerie: Al. N. Mălin, mereu ocupat cu soba, veritabilă vestală; părintele Hrisant, inepuizabil în calambururi, căci e imposibil să spui cuvântul „sadea” fără să-ți riposteze „saltea”, și așa la infinit; părintele Firmilian, dascălul de botanică, care-și prepară materialul didactic: niște fasole; d-l Godeanu, prim-amorez visând scări de mătasă; părintele Costea, cu surâsul pe buze, încercând un cântec bisericesc; părintele Dimoftache (dascăl de muzică profană), preparând Aria toreadorului-, și Tache Soroceanu, marele nostru artist, a cărui expoziție de nuduri de o grație desăvârșită a avut atâta succes, imaginând acum sfinte neprihănite. Iar eu la franceză? Afară de verbe? Am renunțat de mult la îndrăgostitele lui Racine sau la vulpile viclene ale lui La Fontaine. Acum, fără încetare, Bossuet! L-am învățat cu toții pe de rost.

Și, în timp ce explic cine știe ce regulă care nu mă interesează sau citesc o bucată pe care o repet de atâția ani, înțepenesc cu ochii pe harta din perete… Sicilia caldă, cu portocalii ei… Toată Rusia, unde în fiecare sat vibrează, frământând cerul, câte o balalaică… Parisul, în lungul Senei căruia de atâtea ori m-am plimbat, cu atâtea gânduri… Și Erzerum… Cum o fi Erzerum? …Și India. De ce s-o fi întors Mircea Eliade de acolo?…

— Qui peut me dire l’imparfait du verbe „tenir”?

În fața mea, ochi plini de mistere. Și uneori mi se pare că văd adâncuri care mă înspăimântă! Sărman de mine! Sărman de voi!

În cancelarie găsesc dascălii grămadă, privesc cu toții la ceva important, abia vizibil. Au descoperit o muscă înghețată și, ca s-o readucă la

viață, au pus-o pe sobă, și acum se uită cu atenție, seriozitate și mândrie, ca și cum ar fi medici ce asistă la o naștere grea. E ultima filantropie pe care și-o mai pot permite. Dar poate că o fac și ca o distracție, căci la mănăstire nu e nici un mijloc de a varia atmosfera. Când nu e iarnă, ai însă posibilitatea să te plimbi până la cimidrul de alături. Într-o zi caldă de primăvară am găsit chiar acolo, în plină lumină, veselie și mișcare. Impresie de plajă: se prăjeau morții la soare!

Părintele Kiril, duiosul secretar, anunță o veste mare: a sosit leafă! Leafă așteptată de atâtea zile! Râsete, spirite, agitație. Ne îngrămădim. Toți banii ni s-au adus în câte un leu și doi lei, și avem fiecare câte un sac sigilat.

Și iarăși, obosiți, fiecare cu sacul lui în față, zgribulind din nou în automobil, pornim spre Obor. Glumim și ne facem unul pe altul miliardari. Dar de fapt avem cu toții aceeași neliniște. Dacă în sac n-o fi suma exactă? (Cum se întâmplă deseori.) Vom sta ceasuri întregi să facem fișicuri… și apoi vom plăti datoriile… Chiria unicei camere, a mesei modeste. Nu mai rămâne nici o sută de lei ca să-ți cumperi o carte…

Cum o fi Erzerum?

Table of Contents

Nuvele și povestiri
Halucinații
Bunica se pregătește să moară
Rica
Surprize sentimentale
Preludiu sentimental
Marcel
Obsesia unei moarte
Conversații cu o moartă
Puiu
Lidia Miras
Colonelul Iarca
Désirée
Melancolii de Sf. Dumitru
O aventură mică pe o platformă uriașă
Nuntă princiară
Colecționarul de sunete
Castele pe nisip
Două fețe ale aceluiași peisagiu
Odette
Cu Tanți la Mumcil
Chinuri
Icoane la mormântul Irinei
Antonia
À l'ombre des jeunes filles en fleurs
Scatiul și stăpânul său
Zi glorioasă la Cernica

Table of Contents

Nuvele și povestiri 1
Halucinații 2
Bunica se pregătește să moară 19
Rica 44
Surprize sentimentale 45
Preludiu sentimental 52
Marcel 77
Obsesia unei moarte 82
Conversații cu o moartă 90
Puiu 100
Lidia Miras 105
Colonelul Iarca 112
Désirée 124
Melancolii de Sf. Dumitru 136
O aventură mică pe o platformă uriașă 146
Nuntă princiară 149
Colecționarul de sunete 156
Castele pe nisip 166
Două fețe ale aceluiași peisagiu 187
Odette 196
Cu Tanți la Mumcil 202
Chinuri 210
Icoane la mormântul Irinei 217
Antonia 233
À l'ombre des jeunes filles en fleurs 238
Scatiul și stăpânul său 244
Zi glorioasă la Cernica 252